UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.4 (LI), 2010

REVISTĂ ŞTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

CHIŞINĂU – 2010
CEP USM

MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – nr.4 (LI), 2010. - Chişinău: CEP USM, 2010. – 245 p.

Ideile şi opiniile expuse în materialele prezentate aparţin autorilor
şi nu reflectă neapărat punctul de vedere al colegiului de redacţie

Articolele apar în redacţia autorilor, sunt recenzate

versiunea electronică:
http://www.usm.md/?mode=437

ISSN 1812-2566

S U M A R

SUMMARY

COMPARTIMENTUL
<u>GUVERNAREA POLITICĂ</u>
<u>ŞI ADMINISTRAREA PUBLICĂ</u>

ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ MODERNĂ, ORGANIZAȚIE BIROCRATICĂ SUPUSĂ PRINCIPIULUI UNIFORMITĂȚII

Dana ALEXANDRU
Romania, Sibiu, Universitatea "Lucian Blaga", Facultatea de Ştiințe Politice, Relații Internaționale şi Studii Europene
Preparator, doctorand

Iustin VANCEA
Romania, Sibiu, Universitatea "Lucian Blaga", Facultatea de Ştiințe Politice, Relații Internaționale şi Studii Europene
Asistent

Birocrația în sectorul public se manifestă ca o organizație care prin gestionarea afacerilor administrative este / devine putere în statul modern. Prin acest material ne propunem analiza fenomenului birocratic plecând de la teoria weberiană (modelul ideal) și glisând înspre alte alternative care opun birocrația managementului comercial.

Puterea birocratică apare ca un fenomen inevitabil, ținând seama de elementele generale ale exercitării puterii în societățile moderne şi de trăsăturile caracteristice ale sistemelor administrative pe care le generează.

Funcționarea unei administrații publice moderne, flexibile şi eficiente constituie o condiție esențială a transformării structurale a societății, a realizării unei reforme profunde în toate domeniile vieții social-economice, a creşterii rolului cetățeanului în luarea deciziilor.

The bureaucracy in the public sector becomes an organization which manage the administrative business, becoming a power in the modern state. In this paper we are analyzing the phenomena of bureaucracy starting with theory of M.Weber, the „perfect model" and glissading trough others alternatives which opposed the bureaucracy to commercial management.

The power of bureaucracy appears like an unavoidable phenomena, taking in account the generals elements of exercise the power in a modern society and the characteristics of the administrative systems.

The performance of the modern public administration, flexible and efficient means an essential condition to change structure of the society, accomplishing a deep reform in all sectors of economics and socials life, growing the importance of the citizen in the mechanism of taking public decisions.

Birocra□ia supusă principiului uniformită□ii.

Teoriile birocra□iei arată clar cum analiza fenomenului birocratic conduce la o problematică organiza□ională. Birocra□ia poate fi considerată un caz particular de ra□ionalizare aplicată la organizarea umană.

Problemele de organizare sunt abordate de către marxisti prin traversarea unui joc de opozitii între birocra□ia capitalistă / administra□ia socialistă □i aparatul de stat / organizarea municitorească.

Literatura de specialiatate [9, 67] apreciază ca moment de referință în structurarea unei teorii explicit sociologice a birocratiei îl reprezintă M.Weber. El a inaugurat, totodată, o nouă linie de conceptualizare, susținută de două idei fundamentale:

1. fără a respinge relevanța conceptului pentru structurile administrative ale imperiilor preindustriale, Weber l-a curățat de conotațile sale peiorative, subliniind *indispensabilitatea birocratiei pentru raționalizarea procedurilor de atingere a obiectivelor* în orice tip de organizație specifică societății industriale. Prototip al unei organizații raționale, ea este suportul major al raționalizării lumii moderne;

2. *birocratia nu este o putere autonomă*, ci doar un aparat, centralizat competent şi eficient, dar în general subordonat unei puteri publice sau de altă natură.

Sociologul german [14] insistă asupra eficienței şi funcționalității birocratiei întrucît:

1. instituie o administrație cu ajutorul **experților**, deci bazată pe exercițiul competenței;

2. impune **arii fixe de jurisdicție,** delimitate pe baze raționale şi legale, iar în interiorul acestor arii instituie ierarhii funcționale;

3. introduce o **codificare riguroasă** prin care se conferă coerență unui ansamblu, altminteri proliferant şi confuz, de reglementări, legi, decrete etc.;

4. constituie o **„putere rațional-legală"** ce tinde să înlăture liberul arbitru şi imixtiunile subiective, emoționale etc. din practica administrativă;

5. **substituie improvizația cu modelul,** metodele greoaie, empirice cu proceduri impersonale, prestabilite şi rutinizate.

În calitate de corp social cu o compoziție şi structuri interne specifice, birocratia modernă se distinge prin următoarele **trăsături importante** [9, 23]:

• funcționarii sînt **liberi** din punct de vedere personal (în contrast cu statutul dependent al funcționarilor publici din vechile imperii);

• sînt încadrați î**ntr-o ierarhie** de statusuri şi funcții;

• respectă **competențele prestabilite**, pe de o parte în funcție de capacitatea de a le exersa, iar pe de alta în funcție de însărcinarea explicită din partea autorității ierarhice care îi recrutează şi supraveghează;

• lucrează pe baza unui **contract** încheiat în urma unei selecții deschise;

• recrutarea lor se face pe **criterii universaliste:** diplomă sau concurs, deci în funcție de aptitudini recunoscute public;

• sînt plătiți cu **salarii fixe;**

• urmează o **carieră profesională**, iar avansarea lor depinde de aprecierea superiorului (în principiu formulată după o serie de reguli stricte);

• **funcția** nu constituie obiectul unei apropriери private (spre deosebire de regimurile absolutiste în care era larg răspîndit sistemul proprietății asupra funcțiilor publice);

• sunt supuşi unei discipline stricte şi unui control riguros.

Aceste trăsături presupun: diviziunea muncii □i a autorită□ii în vederea realizării obiectivelor organiza□ionale; o **ierarhie a autorită□ii** în vederea coordonării activită□ilor specializate □i a integrării lor într-o autoritate jurisdic□ională; o **structură a carierei** în care angaja□ii individuali ai organiza□iei să treacă prin diferite specializări □i niveluri; o **structură birocratică ce tinde să fie permanentă**.

Weber a enumerat **elementele organizării birocratice**, prin identificarea următorelor principii: competen□a prin separarea deciziei de ac□iune; proncipiul **ierarhiei func□iunilor** □i diferitele niveluri de autoritate care sus□in un sistem bine pus la punct de ordonare □i subordonare, în care se exercită un control al nivelurilor inferioare de către nivelurile superioare; **separarea intereselor private de cele publice; superioritatea regulii asupra rela□iilor interpersonale.**

Conceptul weberian de birocratie are însă un statut epistemologic particular. El reprezintă un **„tip ideal",** cu alte cuvinte o construcție raționalizată, o normă teoretică prin care este descrisă esența unei structuri de relații în raport cu care fenomenologia lor concretă înregistrează abateri inevitabile.

Aşadar, conform caracteristicilor [9, 23] structurale şi procedurale atribuite, birocrația este:

1. **impersonală,** presupunând o implicare emoțională "irațională" minimă a individului birocrat;

2. **formală,** toată activitatea birocratică fiind supusă unor reguli prestabilite şi îmbrăcând forma scrisă;

3. **legală**, procedura de lucru şi competențele organizației birocratice fiind stabilite prin lege;

4. **ordonată** - nerespectarea regulilor birocratice este sancționată, urmărindu-se astfel asigurarea caracterului impersonal şi susținerea autorității ierarhice;

5. **eficientă,** acționând în timp util, continuu şi în mod concret, cu minimă implicare emoțională în realizarea obiectivelor sale;

6. **puternică**, datorită faptului că nu poate fi controlată de cei din exteriorul organizației, tinzând să devină cea mai mare forță din cadrul unei societăți;

7. **în expansiune**, sarcinile specifice structurilor birocratice fiind în creştere.

În tradiția weberiană, unii sociologi moderni continuă să considere birocratia un mod de organizare neutru (A.Touraine). Altă linie teoretică - nu întotdeauna străină de critica marxistă a statului - insistă asupra funcției politice a birocratiei, si a relației sale cu clasele dominante sau chiar tendinței de a se constitui ea însăşi în clasă dominantă (S.Rizzi, M.Djilas, W.H.Wite, J.K.Galbraith ş.a.).

În sfîrşit, o mare parte a sociologilor, departe de a fi atît de categorici încît să considere birocratia „o putere gigantică mînuită de pigmei" (Balzac), a încercat să pună **în evidență anumite disfuncționalități şi „efecte perverse" ale funcționării birocratiei** (manifestări de hiperconformism, rigiditate, ineficientă etc.).

Încă la începutul secolului, Th.Veblen observa că specializarea îngustă şi compartimentarea organizațională conduc la ceea ce el a numit „incompetența calificată" (Theory of Business Enterprise, 1904). Capacitatea redusă de inovație şi ajustare în raport cu cerințele unor noi situații a fost ulterior subliniată şi de M.Crozier, pentru care birocra□ia constituie „o organizație ce nu îşi poate corecta comportamentul învățând din propriile erori" (Le phenomene bureaucratique, 1964).

Un lanț indestructibil de reglementări, rutină şi ritualuri care mimează spontaneitatea relațiilor interpersonale - iată o imagine vehiculată de mulți critici ai birocratiei. Pentru R.K.Merton rigiditatea, ritualismul şi apariția unor dificultăți în relațiile cu publicul sînt generate de presiunile interne spre conformarea strictă față de reglementările specifice organizării birocratice (Bureaucratic Structure and Personality, 1952).

Un interes major a stârnit problema **dilatării organizațiilor** [11]. Pe măsură ce acestea devin tot mai mari, baza piramidei ierarhice se lărgeşte, nivelurile intermediare se multiplică, ceea ce duce la depăşirea limitelor tolerabile ale unei funcționări eficiente.

Dincolo de o anumită masă critică, formalizarea riguroasă a statusurilor, segmentarea şi stratificarea lor minuțioasă, multiplicarea garanțiilor acordate diferitelor straturi şi titularilor acestora fac nu numai indisponibile, dar extrem de dificile activitățile de coordonare şi control. M.Crozier denumeşte „cerc vicios

al birocratiei" acest mecanism de control care devine din ce în ce mai greoi pe măsură ce se extinde, şi tot mai puțin eficace pe măsură ce devine indispensabil.

Nu a fost trecut cu vederea nici faptul că organizațiile birocratice sînt în general caracterizate printr-un nivel scăzut al implicării personale şi al participării membrilor. Riscul pasivității („retreatism" în terminologia lui Merton) şi al refugiului în strategii de securitate personală este greu de contracarat.

În ultimă instanță, M.Crozier este de părere că, în ciuda temerilor formulate de numeroşi „umanişti şi profeți ai catastrofei", în viitor ne aşteaptă mai degrabă promisiunea **unei liberalizări crescînde a organizațiilor decît menținerea unei standardizări strivitoare**. Cei mai optimişti întrevăd chiar posibilitatea ca procesul dezvoltării să impună necesitatea unui nou tip de birocratie, a cărei premiză fascinantă ar fi faptul că descentralizarea procesului de luare a deciziilor, încurajarea gîndirii şi a soluțiilor creative, personalizarea relațiilor, destandardizarea procedurilor şi reglementărilor etc. devin trăsături indispensabile structurilor organizaționale ce vor prevala în viitor (R.Townsend, Up the Organisation, 1970).

Se constată [9, 67] că, în prezent, noțiunea de birocrație are trei sensuri principale, semnificând: puterea sau activitatea birocratică; **categoria socială a birocraților; modul de organizare birocratic**.

Birocra□ie vs. management

Mises propune o alternativă austriacă versiunii weberiane, prin publicarea în 1994 a studiului său „Birocra□ia". Defini□ia pe care el o propune cu privire la birocra□ie decurge din opozi□ia existentă între sistemul de management comercial □i birocratic: „organizarea birocratică este metoda aplicată conduitei afacerilor administrative, al căror rezultat nu este apreciat în bani pe pia□ă", mai mult insistă asupra împrejurării că „organizarea birocratică este conduita afacerilor care scapă de controlul calculului economic".

Caracteristica esen□ială este deci, absen□a unui sistem de pre□uri pentru alocarea resurselor la fel de bine în sfera administrativă, ca □i în sfera intreprinderilor.

Ca sumă, birocra□ia nu este numai o figură organică cu rol de a pune în aplicare interven□iile statului. Ea generează un fenomen mult mai larg, în sensul că reprezintă ansamblul activită□ilor care nu fac obiectul unei evaluări pe pia□ă, anumite func□iuni existând în interiorul intreprinderilor, aspect ce relevă faptul că interven□ionismul statal reprezintă expresia birocra□iei cu acela□i titlu ca existen□a agen□ilor administrativi. Există deasemenea o convergen□ă între Mises □i Weber în formele pe care le poate lua birocra□ia, dar argumentele sunt diferite.

Pentru Mises, birocra□ia nu constitue decât simptomele „unui rău foarte important" □i traduce în fapt o a□teptare profundă a func□ionării libere a unei

economii de pia□ă. Birocra□ia este produsul interven□iilor multiple ale statului în afacerile indivizilor. Eliminarea efectelor nocive ale birocra□iei nu trece printr-un control al agen□ilor administrativi, ci se află sub presiunea interven□iilor statului. Mises subliniază deasemenea caracterul dinamic al extensiunii birocratice. Obiectivele ini□iale ale interven□ionismului ne putând fi atinse, ele legitimează noi interven□ii pe pia□ă □i influen□ează din ce în ce mai mult conduita în afacerilor indivizilor. Extensia birocra□iei se hrăne□te din propriile e□ecuri. Incapacitatea sa de a satisface promisiunile □i de a atinge obiectivele fixate se explica prin calculul economic.

Care sunt consecin□ele imixtiunii birocratice? Consecin□ele economice rezultă din imposibilitatea de a proceda la un calcul economic □i deci de a aloca resurse pentru nevoile cele mai urgente. La proasta alocare a resurselor se adaugă în mare măsură □i imposibilitatea de a detecta erorile □i de a corecta în a□a manieră încât să se evite un efect brutal la nivelul societă□ii. Interven□ia statului are ca efect modificarea politicii de recrutare a intreprinderilor, împrejurare care ar determina o serie inconveniente, plecând de la protec□ia pie□elor la eliminarea concuren□ei sau chiar la forme de corup□ie.

Consecin□ele politice □i sociale sunt identificate printr-o bulversare a rela□iilor între indivizi □i birocra□i. Atunci când consumatorul dictează întreprinzătorului ceea ce el trebuie să producă, preponderen□a statului întoarce acest avantaj în favoarea lui. Statul devine protectorul „egoismului”, acela de la care a□teptăm mult □i apoi î□i impune propriile priorită□i. Lumea de afaceri □i cetă□enii trebuie să se supună directivelor acestei autorită□i. Suveranită□ii reale a consumatorului se substitue o suveranitate politică limitată. Consecin□ele psihologice subliniează pericolul asociat cu o interven□ie a statului care devine din ce în ce mai omniprezentă. Conservatorismul este mijlocul de ordine stabilit ca prioritate. Cei care inovează sau modifică situa□ia existentă sunt sanc□iona□i, îndepărta□i □i judeca□i ca □i cum ar fi periculo□i.

Societatea pierde progresiv capacitatea sa de a inova □i este într-un declin progresiv. Generalizarea interven□iei birocratice conduce la un declin al societă□ii. Analiza austriacă procedează □i la o abordare socială □i tran□ează cu celelate analize care percep birocra□ia numai ca un fenomen organiza□ional. Abordarea lui Mises este o cercetare care nu a fost dezvoltată anterior de curentul austriac. De aici □i paradoxul că forma birocratică a devenit o componentă preonderentă în societă□ile noastre contemporane legată de dezvoltarea generalizată a interven□ionismului statal.

Conceptul de autoritate birocratică a fost întotdeauna în prim plan pentru analiza organiza□iei formale. Autoritatea [4, 17] birocratică se deosebe□te de alte tipuri de rela□ii de putere prin faptul că se bazează pe birouri, nu pe persoane. Este o autoritate care i□i are legitimitatea în norme abstracte □i

reglementări mai degrabă decât în simplele dorinţe ale unui superior. Autoritatea birocratică furnizează baza pentru coordonarea dintre mai multe părţi dispersate într-o organizaţie mare.

Tocmai prin intermediul acestor relaţii de putere se traduc scopurile organizaţiei în directive pentru acţiune, apoi sunt transmise ierarhic către birourile inferioare.

Ipotezele [12] ce urmează a fi testate pot fi rezumate astfel:

• diferenţierea ierarhică - proliferarea nivelelor de supraveghere într-o organizaţie – este asociată cu descentralizarea autorităţii în luarea deciziilor

• diferenţierea funcţională - proliferarea subunităţilor este asociată cu centralizarea autorităţii de luare a deciziilor;

• diferenţierea ierarhică este asociată cu reguli formale şi cu reguli ce determină decizii în avans;

• diferenţierea funcţională este asociată cu lipsa unor reguli formale sau cu reguli şi practici ce permit multă discreţie pentru managerii de top in luarea deciziilor.

Această distincţie între birocraţi seamană cu ideea lui Duverger pentru legăturile pe verticală şi orizontală în cadrul unei organizaţii politice. In modelul lui Duverger, relaţiile pe verticală conectează unităţile superioare de cele subordonate şi cele pe orizontală unesc unităţile la acelaşi nivel. Unii işi pot imagina organigrama unei organizaţii cu legături pe verticală ca fiind înaltă şi îngustă. Prin contrast, o organizaţie cu relaţii pe orizontală poate părea mică şi lată, pe organigramă. Forma unei organizaţii pe verticală, mai apoi seamană cu cea a birocraţiei diferenţiate ierarhic, iar cea pe orizontală seamană cu o organizaţie diferenţiată funcţional. Totuşi există o diferenţă fundamentală între cele două noţiuni de legatură a lui Duverger şi cele două modele de diviziune a muncii descrise aici: cel putin din punct de vedere formal, nu există legături pe orizontală sau linii de autoritatea în birocraţii (deşi comunicarea pe orizontala informală este des întâlnită); dar liniile de autoritate pe verticală sunt menţinute în permanenţă.

Intr-o organizaţie, politica şi legăturile pe orizontală ajută la menţinerea coordonării prin intermediul interdependenţelor create între unităţiile specializate. Din moment ce legăturile pe orizontală nu sunt permise în organizaţia formală a unei birocraţii, unii ar putea specula că proliferarea nivelelor de supraveghere – diferenţierea ierarhică - reprezintă o încercare de a încuraja o rată mai înaltă de interacţiune între muncitori şi în acelaşi timp o menţinere a unui “lanţ de comenzi” coerent.

Structurile de autoritate ale departamentelor au fost descrise ca având două tipuri de diviziune a muncii, diferenţierea funcţională şi cea ierarhică - respectiv proliferarea subunităţilor şi a nivelelor de supraveghere. Aceste

două variabile au în general consecinţe opuse pentru alte variabile ce descriu relaţiile de putere în birocraţii.

Diferenţierea ierarhică creşte delegarea de luarea a deciziilor către nivelele mai joase ale organizatiei; diferenţierea funcţională creşte centralizarea autorităţii de luare a deciziilor către vârful departamentelor.

Diferenţierea ierarhică creşte importanţa regulilor care elimină luarea deciziilor în ierarhia managerială. Diferenţierea funcţională creşte importanţa regulilor şi practicilor care permit ca autoritatea să revină managerilor de top. In încheiere, diferenţierea ierarhică creşte măsura până la care regulile sunt accesibile tuturor muncitorilor unei organizaţii.

Aceste constatări indică faptul că cele două structuri de autoritate sunt asociate cu două tipuri diferite de autoritate birocratică. Diferenţierea funcţională este ceea ce am putea numi model de autoritate centralizată. In modelul acesta, managerul sau managerii de top sunt importanţi pentru operaţiunile obişnuite ale birocraţiei.

Nu numai că managementul de top face politică acolo unde autoritatea este centralizată ci şi traduce generalităţiile politicii în comenzi specifice. Astfel organizaţia devine tot mai sensibilă la directivele şefului şi o mare parte din comunicare vine spre şi dinspre el.

Autoritatea centralizată face o birocraţie foarte receptivă la dorinţele liderului sau / şi foarte flexibilă în operaţiuniile sale. Dar intr-o organizatie, aceasta poate de asemenea face operaţiuniile foarte neregulate, prevenind astfel coerenţa acestora, ceea ce este esenţial conform modelului de birocraţie al lui Weber.

Prin contrast, diferenţierea ierarhică într-o birocraţie este simultană cu autoritatea raţionalizată, unde managerii de la un nivel mai mic iau decizii în mod raţional în conformitate cu principii elaborate de superiorii lor. Acolo unde autoritatea raţionalizată predomină, există o separare clară între cei care decid, scopurile organizaţiei şi cei care le traduc în comenzi pentru acţiune.

Mai puţine mesaje sunt transmise prin ierarhie decât acolo unde autoritatea centralizată predomină; organizaţia se bazează pe specialisti competenţi să primească politici de sus şi să le transmită către subordonaţii lor sub forma unor instrucţiuni specifice. Autoritatea raţionalizată este îndreptată spre perfecţiune tehnică, în operaţiunile unei birocraţii. Poate fi un lucru foarte dificil dar este totodată o formă foarte eficientă de administrare prin faptul ca operaţiunile rămân constante de la o zi la alta şi nu depind de persoana sau de conducerea organizatiei.

Constatările prezentate sunt relevante pentru mai multe probleme generale de natură sociologică. Modelul birocraţiei tipic-ideal al lui Weber a fost pus la îndoială în mai multe studii empirice.

Udy □i Stinchcombe, în studii separate, au eviden□iat că nu toate organiza-□iile ra□ionale se potrivesc modelului birocratic. Ace□tia au observat că unele atribute birocratice ale organizatiei - o ierarhie a autorită□ii □i un personal administrativ - au fost statistic independente de anumite caracteristici ra□ionale – competen□e, specializare în randul muncitorilor □i recompense sub forma de contribu□ii făcute pentru organiza□ie.

Aceste constatări nu au impact direct asupra acestei discu□ii, deoarece organiza□iile avute în vedere au fost toate birocratice.

Departamentele sunt unită□i administrative sau mai adecvat spus agen□ii superioare, de guvern. Opera□iuniile lor depind de nivelurile clasificate de autoritate □i de regulamentele precise de lucru. Indirect, constatările prezentate sunt relevante pentru lucrarile lui Udy □i Stinchcombe, deoarece ele se adaugă la amendamentele □i criticile aduse no□iunilor sus□inute de Weber la adresa birocra□iei. Datele arată că există importante varia□ii de structură între organiza□iile birocratice. Nu trebuie să se facă distinc□ia doar între tipurile de organizare formală - birocratică □i ra□ională, ci trebuie să se □ină cont □i de diferitele tipuri de structuri birocratice. In această lucrare s-a facut distinc□ia dintre birocra□ia diferen□iată ierarhic □i cea diferen□iată func□ional.

De asemenea, datele arată că există varia□ii importante în modelele de autoritate birocratică. Opinia lui Weber, potrivit căreia autoritatea birocratică constă numai în autoritatea de birou pare inadecvată având în vedere cele constatate.

Regulamentele scrise precum □i conven□iile mai pu□in formale sunt surse ale autorită□ii birocratice □i constituie alternative la autoritatea de birou. In cele din urmă □i cel mai important, cele constatate indică o rela□ie între structura ra□ionalizată □i autoritatea birocratică.

Structurile diferen□iate ierarhic sunt mai compatibile cu autoritatea ra□ionalizată - descentralizarea de luare a deciziilor este cuplată cu reglementările care ghidează deciziile, iar organiza□iile diferen□iate func□ional tind să men□ină modele de autoritate extrem de centralizată.

Cunoa□terea câtorva lucruri despre structura unei organizatii - numărul de subunita□i □i numărul de nivele ierarhice din cadrul ei, poate face posibilă o anticipare asupra tipurilor de rela□ii de autoritate dintre membrii organiza□iei.

Puterea birocra□iei în statul modern

Puterea birocratică [4, 19] apare ca un fenomen inevitabil, ținând seama de elementele generale ale exercitării puterii în societățile moderne şi de trăsăturile caracteristice ale sistemelor administrative pe care le generează. Astfel, pentru a îndeplini în mod eficient sarcinile care îi sunt repartizate, orice organizare birocratică a administrației urmează să-şi dezvolte trăsăturile caracteristice care favorizează manifestarea propriei puteri.

O dată ce este instituționalizată, administrația stabileşte cu mediul în care acționează relații care îi amplifică autonomia şi îi conferă o competență de inițiativă şi legitimitate proprie, independentă de aceea pe care o are puterea politică.

De asemenea, perenitatea organizării birocratice a administrației se explică prin necesitatea unei *structuri ierarhice în societate*. Factorii organizaționali operează în două moduri: într-un mod pozitiv, ei asigură superioritatea relativă a serviciilor administrative asupra autorităților politice care urmează să le controleze activitatea; într-un mod negativ, ei tind să scoată administrația de sub orice influență exterioară, astfel încât să prevaleze propriile scopuri ale acesteia. Observăm că unul dintre elementele ra□ionalită□ii, organizate de lege, se concretizează în faptul că sistemul de dominare este asigurat de către profesioni□ti stabili □i nu de amatori.

Birocra□ii mai mult decât a fi simpli agen□i ai guvernului, sunt mai degrabă văzu□i ca având o influen□ă autonomă asupra activită□ilor acestuia. Cea mai frecventă explica□ie a acestei capacită□i de influen□are a deciziilor în guvern, a fost expertiza sau cuno□tiin□ele de specialitate ale unor birocra□i. Birocratul este angajat pentru expertiză □i prime□te o pregătire suplimentară pentru a mări expertiza. Aceasta serve□te la mărirea capacită□ii profesionale prin furnizarea experien□ei în multe domenii. Ace□ti factori le permit birocra□iilor să pretindă că ei cunosc mai bine decât oficialii politici cursul corect al unei ac□iuni, în orice situa□ie. Unei asemenea cereri oficialii politici nu prea au un răspuns, mai ales în cazul în care domeniul problemei este tehnic. Chiar □i în probleme mai pu□in complicate, expertiza oferită de birocrat poate fi deficil de realizat de către oamenii obi□nui□i, care s-au întâmplat să fie ale□i în birou. Birocra□ii strâng informa□ii referitoare la modul în care se desfă□oară activită□iile □i le transmit într-o manieră mai mult sau mai pu□in distorsionată către cei care iau decizii politice. Din acest punct de vedere birocra□ii sunt extensii analitice □i perceptive ale celor care decid □i nu actori separa□i cu anumite preferin□e care pot fi diferite fa□ă de □efii lor politici □i probabil care au o influen□ă politică autonomă. Acest model naiv de expertiză bircratică este pe larg dezbătut de doctrină, însă constitue o dimensiune a puterii birocar□ilor. De pildă, birocra□ii opun rezisten□ă □i luptă cu orice inten□ie a organiza□iei (ex. parlamentul) de a acumula cuno□tiin□e / informa□ii prin exper□i externi… birocra□ii salută în mod firesc, natural un lider slab informat □i prin urmare „un parlament fără putere”.

Ne vom referi în continuare la puterea oficialilor [13] (birocra□ii lideri) care se comportă ca agen□i.

Evaluarea pozitivă a unui birou ridică probleme pentru un birocrat. Interesul său pentru “bunul mers” al organiza□iei devine subordonat preocupării sale pentru probleme ce □in de men□inerea propriului post. Acest lucru nu este

acela□i cu tentativa de a □ine de o guvernare oficială, în acest caz, postul este în primul rând o sursă a prestigiului social □i a puterii. În multe cazuri, liderii pot ob□ine pozi□ii financiare mai bune în alt domeniu. În literatura de specialitate s-a ridicat întrebarea de ce un lider caută să-□i men□ină pozi□ia? Motivele sunt evidente: statusurile sunt plăcute, întoarcerea la "magazin" este umilitoare, oficialul tinde să devină mai pu□in eficient la fostul lui loc de munca. In plus, există motive conectate cu ceea ce ace□tia consideră a fi bine pentru organiza□ie. Ace□tia cred că ei sunt mai buni (mai competen□i, au o politică mai bună) decât contra candida□ii □i că au dat mai mult pentru organiza□ie □i astfel merită să ramână la putere. Aceasta este adesea o evaluare corectă, destul de sinceră □i obiectivă.

Pentru scopurile noastre acest fapt nu schimbă nimic; fie onest sau corupt, tendin□a la lideri este de a folosi acelea□i proceduri generale pentru a-□i păstra puterea. Nu trebuie să ne surprindă, dacă întrebarea asupra domina□iei organiza□ionale în sine devine directivă în ac□iune □i dacă mijloacele disponibile sunt limitate. Este de a□teptat ca trăsăturile procedurilor să se orienteze spre un tip comun, ne□inându-se cont de motivele finale pentru dorin□a dominării.

De exemplu delegarea de func□ii introduce o rela□ie de dependen□ă. Acest fapt depinde direct □i este întărit pe baza profesionalizării muncii oficialului. Posibilită□ile de înlocuire a conducerii sunt limitate până la dobândirea abilită□ilor □i cuno□tin□elor necesare. Existen□a organiza□iei însă□i devine dependentă de func□ionarea continuă a conducerii. Acest lucru nu are nimic de a face cu existenta unor proceduri formale (de exemplu, constitutionale) de a înlocui liderii; procedurile continuă să existe dar uneori sunt relativ inofensive pentru lideri din cauza lipsei func□ionalită□ii lor □i consecin□elor utilizării acestora.

Pentru a avea siguran□ă pe propria pozi□ie, birocratul lider trebuie să lupte pentru a fi independent fa□a de celelalte func□ii. El trebuie să caute o putere de bază care să nu fie controlată de celelalte func□ii. Birocratul lider va încerca să-□i atragă puterea dintr-un electorat mai general decât un partid sau apartenen□a la un sindicat. Astfel acesta va putea sa urmarească politici independente sus□inând că are o responsabilitate fa□ă de baza mai largă decât acele categorii ale partidului, iar categoriile nu se pot descurca fără influen□a lui asupra grupurilor externe. Intr-o na□iune, un politician independent tinde sa cultive astfel de for□e ca grupurile economice frunta□e, care controleaza instrumentele ce modeleaza opinia masei precum □i ma□inăria electorală, dar care nu sunt controlate de către masa popula□iei.

Este un principiu politic bine stabilit faptul că un politician reac□ionează cel mai sensibil la acele for□e cărora le datoreaza men□inerea statusului. Liderul birocrat trebuie să caute o baza personală în cadrul grupului: un

mecanism pe care să se bazeze în mod direct □i căruia îi este devotat sau în alian□ă cu care poate fi utilizat pentru a men□ine barierele sale organiza□ionale.

Din cauza acestor probleme, cărora birocratul trebuie să le facă fa□ă, ac□iunea lui în numele grupului - însemnând activitatea dusă mai departe decât scopurile profesionale, ajunge să aibă o relevan□ă internă din ce în ce mai importantă.

O organiza□ie devenită sindicat, activitatea unui partid, ac□iunea legislativă, chiar □i "programul de activită□i" al unui club, toate se orienteaza spre problema men□inerii status-quo-ului, înaintea unor posibile "măceluri" fa□ă de membri. Factorii de "morală" – condi□ia care categoriile sprijină lidershipul - devin dominan□i.

Birocratizarea este într-un fel acel proces de transformare al unui set de proceduri care reprezintă un aspect minor al organizatiei, într-un instrument care modifică □i exacerbează major comportamentul conducerii.

Divergen□ele dintr-un grup tind să devină exclusiv diferen□e între lideri. Masele joacă rolul de arme manipulatoare în conflictul dintre grupurile principale. Lupta pentru control, dintre ini□iatori □i agen□i-oficiali este o problemă foarte complexă. Categoriile □i fi□ierele ca □i grup (□i într-o mare măsură liderul, deoarece el trebuie sa realizeze aparatul) nu pot exercita un control direct. Chiar □i o luptă împotriva unei conduceri convingătoare trebuie purtată prin intermediari. Când se formează o frac□iune, în acela□i timp devenind □i o organiza□ie, rela□iile care au operat pentru organiza□ie ca un întreg devin efective în cadrul frac□iunii. Liderii frac□iunii sus□in domina□ia lor asupra grupurilor □i ajung la "trânta" unii cu ceilalti ca lideri a căror putere este măsurată prin for□e pe care nu le pot disloca.

Aceste scenarii sunt frecvente în via□a cotidiană a organiza□iei, cu consecin□e adesea umilitoare pentru cei care speră la ameliorarea situa□iei. Problema este că puterea birocra□ilor exercită într-o manieră contrară interesului public afectează toate registrele: economic, social, politic □i psihologic. Apreciem că eradicarea puterii birocra□ilor □i folosirea birocra□iei pentru deservirea interesului public rămâne un deziderat!

Modul de organizare birocratic este o condiție a autonomiei statului însuşi, asigură tradiția în domeniul funcției publice şi întăreşte disciplina reglementată de actele normative. Față de un personal politic schimbător, instituțiile administrației ar trebui să reprezinte continuitatea, permanența şi stabilitatea, astfel încât ea să î□i sporească influența asupra societății. Organizarea birocratică are o legitimitate proprie, □i în consecin□ă ar trebui să apere interesul general față de interesele oamenilor politici.

Concluzii

Peste tot în lume, sectorul public începe să preia tehnicile şi practicile managementului modern utilizate în sectorul privat. Acest proces, transferarea tehnicilor din sfera privată în cea publică, presupune schimbarea unor structuri şi metode consacrate în timp.

Administraţia clasică, guvernată de un set de acte normative specifice nu mai este adecvată pentru acest scop.

Funcţionarea unei administraţii publice moderne, flexibile şi eficiente constituie o condiţie esenţială a transformării structurale a societăţii româneşti, a realizării unei reforme profunde în toate domeniile vieţii social-economice, a creşterii rolului cetăţeanului în luarea deciziilor.

De asemenea, realizarea acestor schimbări profunde trebuie să se înscrie pe coordonatele impuse de procesul de integrare în Uniunea Europeană, ceea ce presupune atingerea – la termenele stabilite – a unor standarde de funcţionare caracteristice statelor membre.

Bibliografie:

1. Alexandru I. Tratat de administra□ie publică. - Bucure□ti, Editura Universul juridic, 2008.
2. Alexandru I., Cărăuşan M., Bucur S. Drept administrativ, ediţia a III-a revizuită şi adăugită. - Bucureşti, Editura Universul Juridic, 2009.
3. Androniceanu A. Noutăţi în managementul public. - Bucureşti, Editura Universitară, 2008.
4. Bălan E. Procedura administrativă. - Bucureşti, Editura Universitară, 2005.
5. Bălan E. Instituţii de drept public. - Bucureşti, Editura All Beck, 2003.
6. Bălan E. Drept administrativ şi procedură administrativă. - Bucureşti, Ed. Universitară, 2002.
7. Chevallier J. Sciences administratives. - Paris, P.U.F., 2007.
8. Matei A. Analiza sistemelor administra□iei publice. - Bucure□ti, Editura Economică, 2003.
9. Matei L. Management public. - Bucure□ti, Editura Economică, 2006.
10. Profiroiu A. □tiin□a administra□iei. - Bucure□ti, Editura Economică, 2007.
11. Selznick Ph. An Approach to a Theory of Bureaucracy. // American Sociological Review, Vol.8, No.1 (February, 1943), pp.47-54 (http://www.jstor.org/stable/2085448).
12. Thompson V.A. Administrative Objectives for Development Administration. // Administrative Science Quarterly, Vol.9, No.1 (January, 1964), pp.91-108 (http://www.jstor.org/stable/2391523).
13. Wiltse Ch.M. The Representative Function of Bureaucracy. // The American Political Science Review, Vol.35, No.3 (January, 1941), pp.510-516 (http://www.jstor.org/stable/1948766)

14. Weber M. Economie et Societe. - Paris, Plon, 1971

Prezentat la redactie
la 20 noiembrie 2010

ROLUL INTERNALITĂȚII / EXTERNALITĂȚII ÎN OPTIMIZAREA RELAȚIILOR ŞEF-SUBALTERN ÎN ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ LOCALĂ

Radu STAMATIN
Republica Moldova, Chisinau, Academia Administrării Publice pe lângă Preşedintele Republicii Moldova
Doctorand

The paper prezents the research of internal-external locus of local public administraion officers with leadership functions for different spheres: general Internality (Ig); success Internality (Is); unsuccess Internality (I-ins); Internalty in the sphere of family inter-relations (Ifam); Internality in the sphere of service relationships (Iser); interpersonal relationships Internality (Iri); health and illnes Internality (Isăn).

A higher level of internality has been determined in the spheres of success, interpersonal relationships, family inter-relations and health.

Competența unui funcționar public pe post de conducere poate fi analizată pe mai multe secvențe. Una dintre ele este competența de a percepe şi intrepreta fenomenele sociale în mod adecvat.

Încă în primiile decenii ale secolului trecut, A.Fayol a formulat 14 principii ale unei conducerii efeciente, adică 14 cerinți pe care conducătorul trebuie se le respecte nepărat, dacă doreşte să obțină rezultate onorabile. În viziunea noastră, următoarele principii au tangență directă cu obiectul de studii efectuat de noi:

- *Autoritate şi responsabilitate*. Acest principiul prevede că puterea de a da ordine trebuie să fie contrabalansată de responsabilitatea conducătorului pentrul modul ei de execuție. Putem considera că deja în acest principiu este generată ideea că conducătorul nu trebuie să fie înclinat să caute cauza celor ce se întîmplă în interacțiunea lui cu subalternii preponderent, în soartă, împrejurări, în alții. Ideea necesității responsabilității conducătorului de tot ce se întîmplă în structură condusă de el a fost în mod special dezvoltată şi realizată cu succes în managementul japonez, care a asigurat unei țări fără resurse naturale importante locul doi printre economiile lumii;
- *Disciplină şi competență*. Autorul consideră că disciplină, înțeleasă ca „supunere, sîrguință, energie şi respect”, trebuie asociată cu conducerea competentă şi corectă. Corectă nu doar sub aspect juridic-financiar etc., dar şi sociouman – competență de percepere şi înțelegere adecvată a persoanelor cu care interacționează;

• *Echitate*. În viziunea lui Fayol, pentru instaurarea unui spirit de echitate este necesar ca managerii să-şi trateze subordonaţii cu amabilitate şi imparţialitate.

În accepţiunea noastră aceste principii sunt strîns legate între ele. Primele două pot fi considerate ca condiţii necesare pentru instaurarea în colectivele de muncă a unui spirit echitabil. Este evident că pentru a fi imparţial nu e suficient să-ţi doreşti acest lucru. Multiple cercetări în domeniul psihologiei sociale (R.Baron şi D.Byrne) au demonstrat că percepţia altor oameni este subiectivă. În percepţia bazată doar pe bunul simţ şi nu pe cunoaşterea şi respectarea legilor percepţiei, predomină judecăţile simplificate care corespund unor opinii modale într-un grup, care deformează modul de gîndire personal, impunîndu-se ca un fel de "adevăr obiectiv". Aceste prejudecăţi provin din conştiinţa colectivă, sunt preluate de individ de la grupul de apartenenţă şi se exprimă apoi în reprezentări şi aprecieri personale. Definite ca opinii modale simplificate, ele comportă la origine o parte de adevăr, dar pot fi şi integral o eroare, iluzie [1].

În aceasta ordinea de idei e necesar de menţionat că înţelegerea comportamentului social nu se poate dispensa de explicarea modului în care omul obişnuit în existenţa cotidiană cunoaşte realitatea, dă sens evenimentelor cu care vine în contact, este capabil să facă predicţii, dispune de un control relativ asupra mediului său. Pentru a-şi construi viziunea asupra realităţii prin interpretarea ei, oamenii caută cauze ce ar putea oferi explicaţii, da sens celor percepute. Ei încearcă să detaşeze structuri cauzle invizibile, permanente, stabile. Acest proces de a da sens lucrurilor se numeşte proces de atribuire. Cercetările efectuate de Kelley, Jones şi McGillis, Buss şi alţii au constatat că procesul de autoatribuire diferă de procesele de heteroatribuire. Atribuind sens comportamentului propriu, indivizii caută justificări, în timp ce dînd sens comportamentului altor persoane ei tind să-l explice (nu să justifice) în termeni de cauză şi / sau motive.

S-a stabilit de asemenea, că unele persoane caută cauza la cele ce se întîmplă în exterior (în soartă, circumstanţe şi în alte persoane); aceştia fac atribuire externă. Alţii văd cauza la cele ce se întîmplă în sine şi în persoanele implicate în interacţiune. Din această perspectivă se poate vorbi de un stil atribuţional individual, ca mod de a utiliza diferite tipuri de inferenţă, atribuiri cauzale pentru situaţii şi momente determinante (Paterson, Seligman), dar şi de un stil atribuţional specific anumitei culturi. Pettigrew a remarcat într-un experiment cu subiecţi, studenţi americani şi chinezi, că acelaşi eveniment – un accident de circulaţie – este pus de studenţii chinezi mai frecvent pe seama şoferului (atribuire internă) şi pe seama circumstanţelor (atribuirea externă) de către sudenţii americani.

S-a stabilit deasemenea tendinţa de a favoriza grupul propriu şi de a-i evalua în mod favorabil caracteristicele. Aceasta tendinţa se manifestă prin atribuiri de tip intern pentru conduite dezirabele ale membrilor propriului grup şi pentru co-

nduitele indezirabile ale membrilor grupului străin. Respectiv acţiunile indezirabile, nereuşitele membrilor propriului grup, sunt puse pe seama unor cauze externe ca şi reuşitele membrilor grupului exterior. Aceste cercetări o dată în plus scot la iveală necesitatea respectării de către conducător a echităţii, care poate fi obţinită şi prin aceea că conducătorul nu îi împarte pe subalterni în „ai săi” şi „străini”. Un conducător care doreşte să obţină percepţii reciproce ale membrilor colectivului, evită în mod adecvat situaţiile în care colectivul ar putea fi dezbinat în „noi” şi „ei”, fapt ce distorsionează autopercepţia şi percepţia altora.

Concomitent cu dezvoltarea teoriilor atribuirii s-a dezvoltat şi o teorie cu privire la locusul controlului (LOC), adică la locusul cauzalităţii – Rotter, Bandura, Dubois, etc. La început cercetările cu privire la LOC se dezvoltă independent de teoria atribuirei. Pe parcurs LOC devine centrul unei direcţii de cercetare integrate teoriei atribuirei. Integrarea lor a permis să se înţeleagă mai profund mecanismele atribuirei şi să poată fi explicate sursele, cauzele succesului şi eşecului.

Detaşarea dimensiunii internalitate/externalitate şi utilizarea ei în clasificarea indivizilor a permis descoperirea a ceea ce poate fi numit normă de internalitate. Tendinţa de a se pune pe sine drept cauză chiar şi în condiţiile unor evenimente obiectiv incontrolabile (boală incurabilă a oamenilor apropiaţi, cutremur etc.) poate avea urmări patologice.

În cercetările ce au urmat (Berkovetz; Bass [5]) s-a constat că internalitatea / externalitatea prezintă trăsături de personalitate care se manifestă în particularităţile modului de percepere şi interpretare a diferitor situaţii sociale, în particular, în specificul modului de a primi informaţia şi de a utiliza anumite mecanisme de explicaţii cauzale. Internalii caută mai activ informaţia şi, de obicei, sunt mai bine informaţi de situaţii ca externalii. Cercetările efectuate în acest domeniu au demonstrat că internalitatea / externalitatea influenţează relaţiile interpersonale. Internalii sunt mai populari, mai binevoitori, mai încrezuţi în sine, mai toleranţi. Ei sunt mai puţini înclinaţi să se supună presiunei din afară, mai frecvent se opun încercărilor de a fi manipulaţi, reacţionează mai puternic la limitarea gradului lor de libertate. Internalii preferă metode nedirective. Acest indiciu ne indică gradul în care persoană se simte subiect activ al propriei activităţi sau obiect pasiv al acţiunii altor oameni şi împrejurări. S-a constata, de asemenea, că internalitatea corelează şi cu alte trăsături de personalitate. Externalii s-au arătat a fi mai puţin stabili emoţional, sunt inclinaţi mai puţin să respecte regulile, sunt mai puţin insistenţi şi prompţi.

Studiul autoaprecierii oamenilor cu diferite tipuri de control subiectiv a arătat că oamenii cu nivel jos al controlului subiectiv se caracterizează pe sine ca egoişti, neechitabili, duşmănoşi, neîncrezuţi în sine, nesinceri, irascibili, neindependenţi şi invers – cei cu nivelul controlului subiectiv înalt se consideră oameni buni, independenţi, cu dreptate, iubitori de oameni etc. În aşa mod, nivelul

controlului subiectiv este în strînsa legetură cu senzațiile propriei forțe a omului, a demnității, a responsabilității, a autostimei, maturității şi independenței lui.

Din cele expuse putem conchide că internalitea dezvoltată la nivel optim constituie una din condițiile semnificative ale conducerii efeciente.

Cu regret, în Republica Moldova s-au făcut extrem de puține cercetări în domeniul studiului internalității / externalității conducătorilor şi formării la ei a responsabilității, a aptitudinilor, a atribuirii interne.

Scopul cercetării noastre a fost de a determina gradul de internalitate / externalitate a şefilor, a şefilor adjuncți de direcții, secții şi servicii din autoritățile administrației publice locale.

Începînd cercetarea, am reieşit din presupunerea că sistemul totalitar, bazat pe căutarea duşmanului şi pe represii, a contribuit la diminuarea responsabilității conducătorilor de propriile lor acțiuni şi la promovarea comportamentului external. Ca urmare, în prezent, internalitatea funcționarilor publici pe posturi de conducere este slab dezvoltată.

Au fost supuşi cercetării 60 de persoane din rîndurile şefilor, şefilor adjuncți de direcții, secții, servicii din autoritățile administrației publice locale din diferite raioane ale Republicii Moldova, ce şi-au făcut studiile postuniversitare în Academia de Administrare Publica (18 din ei cu vârsta cuprinsă înrte 25-35 ani, 12 – 35-45 ani, 30 – peste 45 ani).

Pentru evidențierea gradului de internalitate / externalitate a funcționarilor publici pe posturi de conducere din administratia publica locala (APL) am utilizat testul Rotter în varianta adaptată la Institutul de Cercetări Ştiințifice în numele lui Behterev din Sankt-Peterburg [9].

Autorul acestui test a elaborat o scară de atitudini, care permite depistarea persoanelor ce consideră că urmările acțiunilor lor sunt dependente de propriul lor comportament (control intern), de cele ce consideră că aceste urmări depind de factori situați dincolo de propriu comportament, de forțele externe (control extern). Acest instrument de cercetare permite şi depistarea nivelului de internalitate optim.

Testul include 44 de afirmații. El are menirea să măsoare gradul de manifestare a internalitatății / externalității în diferite sfere de activitate şi situații vitale: Internalitatea generală (Ig); Internalitatea în domeniul succesului (Is); Internalitate în domeniul insuccesului (I-ins); Internalitatea în domeniul interrelațiilor familiale (Ifam); Internalitatea în domeniul relațiilor de serviciu (Iser); Internalitatea în domeniului relațiilor interpersonale (Iri); Internalitate în domeniul sănătății şi bolii (Isăn).

- *Internalitatea generală*. Indici înalți la aceasta scală ne indică un grad înalt de control subiectiv în toate situațiile vitale. Aşa oameni consideră că majoritatea evenimentelor semnificative din viața lor au apărut ca rezultat al acțiunilor lor proprii, că ei îşi pot monitoriza acțiunile şi în aşa mod ei simt propria

responsabilitatea de aceste evenimente şi de modul cum decurge viaţa lor în întregime. Indicii mici la aceasta scală corespund nivelului jos de control subiectiv. Aşa persoane nu văd legătura dintre propriile acţiuni şi evenimentele semnificative din viaţa lor, nu se consideră pe sine apţi de a controla evoluţia lor, consideră că majoritatea acestor evenimente sunt rezultatul unor întîmplări sau acţiunilor altor oameni.

- *Internalitatea în domeniul succesului*. Indici înalţi la aceasta scală corespund unui nivel înalt de control subiectiv al situaţiilor şi evenimentelor însoţite de emoţii pozitive. Aşa persoane consideră că ei singuri au obţinut tot ce a fost şi este bun în viaţă lor şi că ei sunt capabili cu succes să-şi realizeze scopuri în viitor. Indicii joşi la aceasta scală mărturisesc faptul că omul îşi atribuie succesele, realizările şi bucuriile proprii împrejurărilor externe – hazardului, norocului, unei soarte norocoase.
- *Internalitate în domeniul insuccesului*. Indici înalţi la aceasta scala vorbesc despre sentimentul controlului subiectiv în raport cu evenimentele şi situaţiile negative din viaţă înalt. Aşa persoane manifestă tendinţa de a se autoinvinui în diferite eşecuri, neplăceri şi suferinţe. Indicii joşi marturisesc despre aceea că subiectul supus cercetării atribuie responsabilitate de aşa evenimente altor oameni sau prin aceea că lui nu-i merge.
- *Internalitatea în domeniul interrelaţiilor familiale*. Indicii înalţi la aceasta scală înseamnă că omul se consideră pe sine responsabil de evenimentele ce au loc în viaţă lui familială. Indicii joşi indică că subiectul nu se consideră pe sine drept cauză a situaţiilor semnificative ce au loc în familie, dar pe partinerii săi.
- *Internalitatea în domeniul relaţiilor de serviciu*. Indici înalţi la aceasta scală mărturisesc că omul consideră acţiunile sale drept factor important pentru organizarea activităţii proprii de producere, pentru stabilirea relaţiilor cu membrii colectivului şi pentru promovarea sa. Indicii mici indică faptul că persoana supusă cercetării este inclinată să atribuie o semnificaţie mult mai mare împrejurărilor externi, baftei şi lipsei ei.
- *Internalitatea în domeniului relaţiilor interpersonale*. Indici înalţi semnifică că omul se consideră pe sine apt să-şi controleze relaţiile formale şi neformale cu alţi oameni, să provoace stima şi respect faţă de sine şi invers, indicii joşi indică faptul că omul nu este în stare să-şi formeze activ cercul lui de comunicare şi este înclinat să considere relaţiile sale interpersonale drept rezultat al activităţii partinerilor.
- *Internalitate în domeniul sănătăţii şi bolii*. Indici înalţi marturisesc despre aceea că omul se consideră pe sine în mare măsură responsabil pentru sănătatea sa: dacă îi bolnav se învinuieşte pe sine şi crede că însănătoşirea în mare măsură depinde de acţiunile lui. Omul cu indici mici în acest domeniu consideră că sănătate şi boală constituie rezultatul întîmplării şi speră că însănătoşirea va veni în rezultatul acţiunilor altor oameni şi în primul rînd al medicilor.

Persoanele supuse experimentului trebuiau să răspundă la fiecare item, utilizînd o scară cu şase trepte (-3, -2, -1, +1, +2, +3), în care răspunsul +3 însemna "sunt complet de acord", iar răspunsul -3 „dezacord complet". Datele brute au fost transformate în cote standarte sau scoruri, prezentate pe o scară cu 10 baluri, care permite să comparăm rezultatele diferitor cercetări. Scorul ce caracterizează norma constituie 5,5 baluri. Abaterile în dreaptă (mai mare de 5,5 baluri) indică tipul de control internal în situaţiile respective. Abaterile în stîngă de la normă (mai mic de 5,5 baluri) mărturisesc despre tipul de control subiectiv extern.

În cele ce urmează vom prezenta şi analiza rezultatele obţinute.

Pentru a evidenţia tendinţale manifestărilor comportamentului internal / external al funcţionarilor publici în funcţii de conducere în APL, am calculat scorurile medii la fiecare din situaţiile din vaţă şi activitate, enumerate mai sus (internalitate generală, internalitate în domeniul succesului, internalitate în domeniul insuccesului, etc. - tabelul 1).

Observăm că indicii internalităţii medii sunt destul de mici. Internalitatea generală atinge doar scorul de 4,15, ceea ce indică o tendinţă vădită spre externalitate. Indici puţin mai mari ca 5,5 s-au constat doar la scara internalitate în relaţiile interpersonale (5,75). Aproape de normă sunt indicii cu referire la internalitatea în domeniul succesului (5,4) şi sănătăţii (5,4). Cel mai mic (3,55) s-a arătat a fi indicile cu referire la internalitatea în domeniul insuccesului, fapt ce ne vorbeşte despre aceea că funcţionarii studiaţi îşi atribuie succesele cu o mai mare plăcere decît insuccesele. Drept consecinţe în aşa situaţii la subalterni ar putea apărea sentimentul nedreptăţii, obidei că nu sunt apreciaţi la justa lor valoare sau, mai mult ca atît, sunt invinuiţi fără temei.

O analiză defirenţiată a datelor obţinute (tabelul 2) ne indică faptul că printre funcţionarii publici cu funcţii de conducere din APL totuşi există şi un număr considerabil de persoane care, în anumite domenii, manifestă comportament internal. Din tabelul 2 vedem că în domeniul sănătăţii fac atrbuire internă 50% din pesoanele studiate, iar în relaţiile interpersonale – chiar 60%. Deci, în această sferă, ele consideră că pot realiza controlul în ceea ce se întîmplă cu ele. Considerînd că aici ar putea avea succes, aceste persoane îşi concentrează atenţia pe stabilirea relaţiilor interpersonale şi nu şi pe cele de serviciu. Drept dovadă, că funcţionarii studiaţi consideră că ceea ce se întîmplă la serviciu puţin depinde de ei, ne servesc cotele foarte scăzute ale internalităţii în acest domeniul (doar 15%). Aceste cote ne permit să presupunem implicarea lor slabă în soluţionarea problemelor de producere.

Nu poate să nu ne atragă atenţia şi faptul că 45% din persoanele studiate îşi atribuie succesul sie, şi doar 20%, adică de 2,25 ori mai puţini – insuccesul. Asta înseamnă că 80% din cei studiaţi, în situaţii de insucces îşi includ mecanismele de apărare, dau vina pe alţii, nu analizează obiectiv starea lucrurilor şi nu

sunt apţi de a face concluzii cu referire la cauzele reale a insuccesului şi la modalităţile de a-l preveni pe viitor. Din situaţiile critice ei nu fac încheierile cuvenite care ar putea conduce la dezvoltarea personalităţii lor. În loc să iasă din aceste împrejurări mai puternici, mai învăţaţi, ei se descalifică şi vor perpetua greşelile.

Dacă generalizăm datele obţinute, observăm că numărul persoanelor externale depăşeşte numărul persoanelor internale în toate domeniile, cu excepţia domeniului de relaţii interpersonale, fapt ce nu poate să nu trezească nelinişte.

Mai sus am menţionat că internalitatea care se răsfrînge şi la cazurile cînd, în mod real, nu depinde nimic de om, poate avea consecinţe negative (în particular poate duce chiar şi la nevroză). Internalitatea extremală poate conduce la aceea, că situaţiile, care în realitate nu depind de persoană, sunt percepute de aceasta ca eşec. Eşecul repetat sau supunerea îndelungată la situaţi resemţite ca eşec, duc la dezvoltarea de către individ a credinţei în neputinţă, în incapacitatea sa de a influenţa mersul lucrurilor. Este vorbă de fenomenul neajutorării dobîndite, în care, la limită, individul abandonează orice încercare de a acţiona chiar în orice fel (Overmier, Seligman [1]). În aceasta ordine de idei prezintă interes şi persoanele cu cote foarte înalte, atît la parametrii internalităţii, cît şi la cel al externalităţii.

Datele obţinute se reflectă în tabelul 3. Aceste rezultate sunt clasificate conform scării internalitate / externalitate medie – înaltă – extremă.

Din tabel vedem că cazuri de manifestare a internalităţii extremale şi înalte se întâlnesc destul de rar. Internalitatea extremă a fost stabilită doar în domeniul relaţiilor interpersonale şi la un număr foarte mic de persoane (10%). Internalitate înaltă au manifestat 20% din persoanele studiate în domeniul succesului, 10% în domeniul relaţiilor familiale, 5% în domeniul situaţiilor interpersonale şi 5% în domeniul sănătăţii.

În ce priveşte externalitatea înaltă şi extremă, constatăm că ea se manifestă practic în toate domeniile. Cea mai înalta cotă de comportament external extrem s-a constata în domeniile insuccesului (25%) şi relaţiilor familiale (20%). În toate celelalte domenii externalitatea extremală s-a manifestat în 10% cazuri. În ce priveşte externalitatea înaltă, în mod deosebit ea s-a manifestat în domeniul insuccesului (55%), serviciului (45%), sănătăţii şi famiiei (cîte 35%). Ne pare semnificativ faptul că externalitatea înaltă şi extremală are cote înalte atît în domeniul insuccesului (80%) cît şi în domeniul succesului (35%). Aceşti indici ar putea să ne vorbească că persoanele date cred că de ei nu depinde nimic. Nu ocazional externalitatea generală înaltă şi extremală constituie 70%.

În procesul cercetării au fost constatate şi unele diferenţe de vârstă. Datele cu privire la internatlitate / externalitate, în dependenţă de vârstă, sunt prezentate în tabelul 4. Analizând internalitatea / externalitatea persoanelor de 25-35 ani observăm, că cele mai înalte cote de internalitate se referă la domeniile: succes,

relații familiale şi relații interpesonale (cotele fiind la fiecare din ele de 66,67%). Acest lucru ne vorbeşte despre aceea, că mai mult de jumătate din conducătorii tineri cred în forțele proprii şi că succesul, relațiile familiale şi relațiile interpersonale depind de propriul lor comportament. În acelaşi timp nu putem să nu atragem atenția la faptul că tot ei nu consideră că ar putea influența relațiile de serviciu. Ei nu percep propriile acțiuni ca factori semnificativi ai organizației, activității sale de producere, a înaintării în post.

În acest domeniu nici unul nu s-a arătat a fi inernal. E posibil că ei socot că vârsta încă nu le permite să poată influența relațiile de producere şi avansarea lor în post. Posibil că astfel putem explica şi faptul că doar 16,67% din ei îşi atrbuie responsabilitatea pentru propriul lor insucces. În aşa mod, la această vârstă, tinerii îşi atribuie frecvent responsabilitatea doar pentru succesul pe care îl obțin şi pentru relațiile personale.

Gradul internalității scade brusc la 35-45 ani. La această vârstă, nu am depistat nici o persoană cu internalitate personală şi internalitate în domeniul serviciului. Reiese că aceste persoane se simt dezamăgite, nu cred că ei ar putea face ceva pentru a schimba lucrurile spre bine. În schimb, jumătate din ei, 50%, consideră că pot influența starea sănătății proprii şi relațiile interpersonale.

Din cele expuse am putea conchide că funcționarii publici cu funcție de conducere, de vârstă 35-45 ani, sunt preocupați mai mult de propria sănătate şi de relații.

La vârsta mai mare de 45 ani, cei mai mari indici, de asemenea, au fost constatați pentru domeniul sănătate şi relații interpersonale (60% în ambele cazuri). 50% din ei consideră că pot influența propriul succes şi 40% - relațiile în familie. Studiul comparativ al internalității / externalității în diferite domenii şi la diferite vârste ne arată că toate persoanele studiate, cu excepția tinerilor de 25-35 ani au manifestat cote înalte la domeniul sănătate: 50% conducători de 35-45 ani şi 60% mai mult de 45 ani.

Funcționarii publici în funcții de conducere de toate vârstele se văd responsabili de relațiile interpesonale: 66,67% - 25-35 ani, 50% de 35-45 ani şi 60% - mai mult de 45 ani. Observăm că cel mai mult se văd responsabili de relațiile interpersonale tinerii de 25-35 ani, după care urmează cei cu vârsta mai mare de 45 ani. Tinerii manifestă şi cele mai înalte cote la internalitatea generală (38,33%), contra 0% la 35-45 ani şi 30% pentru mai mult de 45 ani. Tot ei se văd responsabili şi de succesul pe care îl obțin (66,67%), fiind urmați de persoanele cu vârsta mai mare de 45 ani (50%). Acelaşi lucru se referă şi la domeniul relații familiale, indicii respectivi fiind de 66,67% şi 40%.

Generalizând cele expuse, constatăm că majoritatea funcționarilor publici sunt externali, trei pătrimi din ei atrbuind cauzele şi, prin urmare, şi responsabilitatea de cele ce se întâmplă cu ei soartei, baftei, împrejurărilor sau altor oameni. Internalitatea generală fiind stabilită doar la 25% din persoanele studiate.

Au manifestat internalitate în domeniul relații interpersonale 60% din subiecții supuşi experimentului. 50% din ei s-au arătat a fi internali în domeniul sănătate şi 45% în domeniul relații familiale. Cel mai puțin responsabil aceşti funcționari s-au considerat de organizarea propriilor activități, de relațiile de serviciu şi de avansarea lor în post (85%).

În ce priveşte vârsta, constatăm că internalitate generală manifestă doar tinerii de 25-35 ani (33,33%), care mai au încă speranțe că vor putea influența starea lucrurilor şi persoanele cu vârsta mai mare de 45 ani (30%), experiența cărora le permite să creadă că greutățile totuşi pot fi înfruntate şi că mult depinde de fiecare.

Conducătorii de 35-45 de ani ne dau impresia că sunt dezamăgiți, dezorientați, deoarece, printre ei nu s-a constat nici o persoană cu internalitate generală, aceasta fiind manifestată doar în relațiile interpersonale şi în domeniul sănătății (câte 50%). În acelaşi timp menționăm că anume la această vârstă fiecare al patrulea îşi asumă responsabilitatea de cele ce se întâmplă în domeniul serviciului; procentul celor tinerei la acest parametru fiind de 0%, iar la cei cu vârsta mai mare de 45 de ani – de 20%. Cele din urmă, credem noi, ar putea servi ca dovadă că ei îşi asumă responsabilitate la serviciu, dar nu cred în forțele proprii, în posibilitatea de a schimba starea lucrurilor.

Din cele expuse mai sus devine evidentă necesitatea schimbării modului de pregătire, perfecționare şi recalificare a specialiştilor în domeniul APL. Se impune şi necesitatea creării la serviciu a condițiilor, în care oamenii şi-ar schimba opinia despre posibilitățile lor, imaginea lor de sine şi în care aceştia şi-ar dori şi ar putea să-şi realizeze potențialul. Formarea internalității va contribui la o mai bună cunoaştere şi înțelegere a subalternilor, la un comportament echitabil față de ei şi la optimizarea relațiilor şef-subaltern.

Bibliografie

1. Radu I., Iliuț P., Maftei L. Psihologie Socială. - Cluj-Napoca, Exe SRL, 1994
2. Cutrona C.E., Russell D., Jones R.D. Cross-situational consistency in causal attributions: Does attributional style exist? // Journal of Personality and Social Psychology, 1985, №2.
3. Райгородский Д.Я. Практическая диагностика. – Москва, ”Бахрах-М”, 2008.
4. Duttweiler P.C. The Internal Control Index: A Newly Developed Measure of Locus of Control. // Educational and Psychological Measurement, 1984, №44, 209-221
5. Муздыбаев К. Локус контроля в исследованиях массовой коммуникации. - Таллин, 1983.

6. Lefcourt H.M. Internal versus external control of reinforcement: A review. // Psychological Bulletin, 1966, №65, pp.206-20.
7. Lefcourt H.M. Locus of Control: Current Trends in Theory and Research New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, 1976.
8. Vârlan M. Locusul Controlului şi influenţa lui asupra generării comportamentului agresiv. // Probleme ale ştiinşelor socioumane şi modernizării învăţământului. Conferinţa ştiinţifică anuală a UPS "Ion Creangă", 24-25 februarie, 2009, volumul 1. - Chişinău, 2009, pp.354-361.
9. Rotter J.B. Some problems and misconceptions related to the construct of internal versus external control of reinforcement. // Journal of Consulting and Clinical Psychology, 1975, №43, 56-67.
10. Xenikou A., Furnham A., McCarrey M. Attributional style for negative events: A proposition for a more valid and reliable measaure of attributional style. // British Journal of Psychology, 1997, №88, pp.53-69.

Prezentat la redactie
la 7 iulie 2010

Recenzent – **Igor BUCATARU**, doctor in stiinte politice, conferentiar

ANEXE

Tabelul 1. Mediile indicilor manifestărilor comportamentului internal / extern în diferite sfere de viaţă şi activitate.

	Sferele de activitate						
	I g	***I s***	***I ins***	***I fam***	***I ser***	***I r i***	***I săn***
Cote medii:	4,15	5,4	3,55	4,65	4,05	5,75	5,4

Tabelul 2. Caracteristica internalităţii şi exeternalităţii în diferite sfere de viaţă şi activitate.

Domenii:	*internali*		*externali*	
	Nr. persoane	*%*	*Nr. persoane*	*%*
Internalitate generală	15	25	45	75
de succes	27	45	33	55
de insucces	12	20	48	80
familiale	27	45	33	55
serviciu	9	15	51	85
relaţii interpersonale	36	60	24	40
sănătate	30	50	30	50

Tabelul 3. Caracteristica gradului de manifestare a internalității/externalității în diverse domenii

	Situații													
	In general		***De succes***		***De insucces***		***În situații familiale***		***De serviciu***		***Relații interpersonale***		***Sănătate***	
	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%
Internalitatea medie	15	25	15	25	12	20	21	35	9	15	27	45	15	25
Internalitatea înaltă	0	0	12	20	0	0	6	10	0	0	3	5	15	25
Internalitatea extremă	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	6	10	0	0
Externalitatea medie	3	5	12	20	0	0	0	0	21	35	6	10	3	5
Externalitatea înaltă	36	60	15	25	33	55	21	35	24	40	12	20	21	35
Externalitatea extremă	6	10	6	10	15	25	12	20	6	10	6	10	6	10

Tabelul 4. Gradul internalităţii / externalităţii la diferite vîrste

	25-35				***35-45***				***45+***			
	int.		***ext.***		***int.***		***ext.***		***int.***		***ext.***	
	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%	nr.	%
Internalitatea generala	6	33,33	12	66,67	0	0	12	100	9	30	21	70
Internalitatea succes	12	66,67	6	33,33	0	0	12	100	15	50	15	50
Internalitatea insucces	3	16,67	15	83,33	3	25	9	75	3	10	27	90
Internalitatea familia	12	66,67	6	33,33	3	25	9	75	12	40	18	60
Seviciul	0	0	18	100	3	25	9	75	6	20	24	80
Relaţiile interpersonale	12	66,67	6	33,33	6	50	6	50	18	60	12	40
Sănătatea	6	33,33	12	66,67	6	50	6	50	18	60	12	40

SFIDĂRILE BIROCRAȚIEI ÎN CONDIȚIILE SOCIETĂȚII CONTEMPORANE

Pantelimon VARZARI
Republica Moldova, Chişinău, Academia de Ştiințe a Moldovei, Institutul Integrare Europeană şi Ştiințe Politice,
Şef-sector, doctor în filosofie, conferentiar

The present article analyzes the place and the role of bureaucracy in the political system of contemporaneous society, considered alongside the political elite, political party, pressure group and other political actors, one of the important mechanisms in achieving the political power. The author is undertaking a brief but a relevant analysis for the concept of bureaucracy proposed by sociologists, economists and political scientists, mentioning that the main issue under discussion by representatives of political science lies in the question if bureaucracy is compatible with democracy. It pays attention to the Weberian as well as to the contemporary concept and the phenomenon of bureaucracy, emphasizing that bureaucracy, for some reasons, has undertaken several transformations and is being seen as a dysfunctional and disruptive factor in the social mechanism. It shows that the phenomenon of bureaucracy and adjacent processes (human rights and free press, corruption and organized crime, human trafficking and labor migration, etc.) has included the entire social body, paralysis the activity of the state power vertically and horizontally, including the Republic of Moldova. Some recommendations and suggestions are proposed to optimize the administrative body which remains a major challenge for the upcoming years, which elite should address in the context of future administrative reforms.

În sistemul politic al societății contemporane un rol important îl ocupă birocrația, considerată, alături de elita politică, partidul politic, grupul de presiune şi alți subiecți politici, unul din mecanismele însemnate în realizarea puterii politice. În acest sens, este de remarcat că locul birocrației în sistemul relațiilor de putere poate fi determinat ca fiind unul intermediar între elita puterii (guvernanți) şi mase (guvernați), pentru că aparatul birocratic, sistemul administrativ, are drept menire de a aplica şi verifica realizarea politicilor adoptate de către elita politică în procesul de luare a deciziilor.

Unii sociologi şi politologi divizează concepțiile despre birocrație în două părți: idei preweberiene (specifice şi astăzi conştiinței cotidiene – birocratul este persoana care tergiversează rezolvarea unei probleme) şi concepții weberiene, sau ştiințifice (în modelul ideal al birocrației, conform terminologiei lui M.Weber, este vorba despre un sistem optimal al diviziunii muncii în sfera administrării) [23]. Sociologul german a subliniat faptul că birocrația întruchipează domi-

nația legii şi nu a oamenilor, iar administrația birocratică înseamnă exercitarea controlului pe bază de cunoştințe, ceea ce determină ca această administrație să devină o organizație, un sistem rațional de conducere, de gestionare a treburilor publice.

În plan social, conceptul de birocrație are în vedere modul de organizare a administrației moderne, considerîndu-se că statului îi este necesar, efectiv, un aparat eficient care să asigure relații funcționale între guvernanți şi guvernați. De fapt, aici este concentrată concepția expusă de M.Weber, care susținea că orice organizare socială modernă, pentru a funcționa performant, trebuie să se bazeze pe un sistem ierarhic, pe relații bine determinate (norme fixe şi raționale) între componentele individuale şi colective, birocrația permițînd precizie, calculul rezultatului şi subordonare logică.

Birocrații sau funcționarii publici, fiind un corp de administratori de profesie şi considerat un grup social distinct, este interpretat diferit de reprezentanții ştiințelor umaniste. Astfel, sociologii sînt interesați de birocrație ca de o categorie socială reprezentativă, membrii căreia sînt uniți prin anumite interese de grup şi orientări valorice. Economiştii, însă, văd în birocrație un contrast fundamental între principiile acesteia şi cele ale pieței, căci piața reprezintă sfera concurenței, a dinamismului şi a libertății de opinie, pe cînd birocrația înseamnă monopol, stagnare şi constrîngere în activitatea agenților economici.

Însă principala problemă pusă în discuție de către politologi o constituie locul şi rolul birocrației în sistemul politic democratic al societății contemporane, cu alte cuvinte: dacă birocrația este compatibilă cu democrația. De aici apare o întrebare deloc retorică: reprezintă oare birocrația ca atare o amenințare pentru principiile democratice ale unei guvernări deschise şi responsabile? Problema este dacă funcțiile de control (pe care le au birocrații în virtutea împuternicirilor deținute) şi stabilitatea funcționarilor publici în sistemul ierarhic le conferă puterea de a-i frustra sau manipula pe politicieni (despre care se crede că ei „determină decizia politică”, însă realitatea, de fapt, demonstrează viceversa) şi de a „cocheta” cu publicul (precum că administrația birocratică „are grijă” de binele societății sau, cel puțin, de anumite grupuri social vulnerabile). Cum nu ar fi, un lucru pare a fi clar: politicienii produc decizii propuse de birocrați şi tot aceştia, birocrații, le administrează. Organismele birocratice publice sînt acele structuri care conduc esențialmente guvernele, luînd majoritatea covîrşitoare a deciziilor atribuite preşedinților, prim-miniştrilor şi altor oameni politici, astfel încît aceştia întîmpină unele dificultăți din partea birocraților privind realizarea anumitor proiecte, strategii sau programe de dezvoltare a societății.

Departe de a fi simplificate, efectele funeste ale birocratizării excesive s-au amplificat considerabil în societatea contemporană, problemă care nu a dispărut nu numai din vizorul discuțiilor politice şi din programele partidelor, dar chiar şi din dezbaterile academice. Însăşi inventatorul termenul „birocrație” fiziocratul şi

liberalul francez J.C.M.V. de Gournay (1712-1759) a avertizat în repetate rînduri asupra invaziei birocraţiei şi a funcţionarilor, a căror afirmare se producea nu atît pentru interesul public, cît „interesul public" părea să fi fost inventat pentru ca funcţiile publice să poată exista. Teza precum că „un aparat administrativ extins constituie una din caracteristicile esenţiale ale statului modern" o putem găsi la mai mulţi cercetători contemporani [8, 297-298; 4, 33-35; 6, 158, 165, 168], pentru că acest tip de ocupaţii funcţionăreşti a proliferat şi în maşinăriile guvernamentale, care au devenit extrem de birocratizate şi supărătoare, pe măsură ce gradul de modernizare a statului a avansat. Probabil, nu întîmplător, termenul „birocraţie" este utilizat, de regulă, în accepţie peiorativă, indicînd viciile caracteristice ale unei administraţii birocratice: rutina, insensibilitatea, inerţia, ineficienţa, secretomania, îngîmfarea, agresivitatea, interesul personal şi alte neajunsuri care comportă o încărcătură emoţională, asociate criticării aspre a unei administrări şi/sau unei guvernări necalificate şi agenţilor ei. Nuanţele peiorative sînt obişnuite şi în utilizarea cotidiană a termenului, inclusiv şi în referiri ironice, astfel cunoscîndu-se şi mulţi critici ai birocraţiei (istoricul şi scriitorul englez C.N.Parkinson [18], psihologul social american W.Bennis [2] ş.a.).

M.Weber, considerînd difuzia şi deci extinderea birocraţiei drept un pericol valorilor democratice, a descris-o şi conceput-o ca un instrument necesar organizării raţionale şi funcţionării eficiente a societăţii moderne, fenomen care s-a transformat în timp (mai mult din motive obiective: complexitatea procesului de guvernare, necesitatea unei gestionări mai eficiente a treburilor publice de către specialişti profesionişti ş.a.) într-un factor disfuncţional şi perturbator al mecanismului social. De altfel, majoritatea autorilor după Weber consacraţi în problematica dată constată că în toate sistemele politice bazate pe organizaţii sociale şi proceduri birocratice se înregistrează o tendinţă constantă spre autonomizarea corpului de funcţionari publici şi spre transformarea acestuia într-o categorie distinctă, „într-o birocraţie de partid", numit şi „partidul invizibil al birocraţiei" (după A.Toffler), care tinde să-şi reproducă şi să-şi impună propriile interese prin intermediul exerciţiului puterii şi nu a discursului politic, cum o fac actorii politici.

Mergînd pe urmele cunoscutului politolog român I.Mitran [14, 97-98], este de menţionat că termenul „birocraţie", din perspectiva politică, nu se referă doar la sensul de hipertrofiere a aparatului funcţionăresc sau de tergiversare ori împiedicare a rezolvării unor probleme, ci la translarea puterii executive în mîinile funcţionarilor. De fapt, se are în vedere concentrarea puterii de către executiv, prin diminuarea funcţiei legislativului, iar în cadrul executivului birocratizarea semnifică trecerea deciziei de la oamenii politici la înalţii funcţionari. Una din cauzele acestei tendinţe este explicată prin faptul că funcţionarii şi demnitarii „apolitici" au o anumită continuitate, deţin o bogată experienţă administrativă, absentă, de regulă, la oamenii politici, care se află

în „bătaia vînturilor electorale", dar au nevoie de aparate administrative profesioniste pentru a-şi aplica politicile.

În accepția weberiană, statul modern, pentru a face față problemelor de administrație, are nevoie de un aparat plasat între guvernanți şi restul populației, guvernați. Sociologul german califica birocrația drept un tip de organizare socială, al cărui scop este să facă ca statul să funcționeze la fel de eficient ca o întreprindere economică. Într-o democrație funcțională problema esențială în raport cu existența birocrației este de a exercita un control eficace asupra activității sale, de a-i face pe funcționarii guvernamentali responsabili în fața legii, precum şi de a supune instituția administrativă, la un anumit interval de timp, unor reforme administrative menite să raționalizeze aparatul administrativ (cazul Republicii Moldova şi altor „noi" democrații din spațiul post-sovietic). Dorința societății de a depăşi diverse manifestări ale administrației birocratice este permanentă ca şi aspirația clasei conducătoare de a perfecționa sistemul de guvernare în general, de a face sistemul de administrare mai eficient, fără defecte şi mai receptiv la nevoile societății contemporane.

Altfel spus, într-o democrație funcțională problema esențială în raport cu existența birocrației este de a exercita un control eficace asupra activității sale, de a-i face pe funcționarii guvernamentali responsabili în fața legii, precum şi de a supune instituția administrativă, la un anumit interval de timp, unor reforme administrative menite să raționalizeze aparatul administrativ. În acest context, vom arăta că dacă procesul democratizării societății noastre se află la un început de cale de două decenii, iar, de fapt, „în faşă", cu toate problemele şi dificultățile lui, atunci birocrația statală, dimpotrivă, nu cedează pozițiile sale vechi. Probabil, principala problemă în derularea reformelor democratice şi a birocratizării procesului administrativ [7] consta în faptul că clasa politică moldovenească este preocupată în principal de democratizarea societății şi mai puțin de reconstrucția instituțiilor politico-administrative şi deci a aparatului administrativ. Prin urmare, efectele dorite în relația dintre putere şi societate depind în cea mai mare măsură atît de funcționalitatea elitei politice, cît şi de eficacitatea birocrației şi de eficiența utilizării principiilor realizării puterii în societate.

Unele date oficiale atestă faptul că numărul funcționarilor de stat din țara noastră angajați în cadrul autorităților publice centrale era alcătuit, la 1 octombrie 2008, de peste 12 mii de persoane, iar numărul total al corpului funcționăresc constituia în anul 2009 circa 25 mii de persoane. Dacă în Republica Moldova un funcționar revine la 140 de cetățeni, în alte țări est-europene se poate observa o situație nu mai puțin optimală. Costul de întreținere a acestora este o povară grea pentru bugetul țării, pentru care se cheltuiesc bani publici fără vreun randament vizibil. Numai în anul 2009 acest cost a constituit 2,4% din PIB-ul țării (1,4 mld lei) sau o cincime din cheltuielile bugetare pentru întreținerea tuturor lucrătorilor din sfera bugetară. Rațional ar fi, consideră unii experți, ca fo-

ndul de salarii să nu depăşească 10% din PIB, dar nu 12,1% cum era în 2009 în țara noastră. I.Munteanu mai arată că aparatul birocratic de stat este nu numai masiv prin numărul angajaților, dar şi unul politizat după procedurile sale de recrutare a noilor cadre şi după evaluarea aprecierilor serviciilor realizate de către funcționari [7, 20]. Mai mult chiar, circa 80% din aceştia, după datele neoficiale, nu-şi dau seama care sînt cu adevărat funcțiile lor şi care este politica organului de stat în care ei lucrează. Cu probleme asemănătoare se confruntă atît țările din spațiul CSI [5; 12; 13], cît şi din cadrul UE [17; 3; 1; 10].

Avînd în vedere cele menționate, poate că nu întîmplător puterea politică a țării noastre a adoptat o serie de măsuri importante pentru a eficientiza activitatea şi a optimiza personalul de conducere la toate nivelurile, de la structurile guvernamentale şi pînă la cele locale. În acest context, în ultimii ani Parlamentul țării a adoptat anumite acte şi norme legislative („Planul de implementare al Strategiei de reformă a Administrației Publice Centrale” pe anii 2006-2008, „Legea despre Strategia Națională de Dezvoltare” pe anii 2008-2011, „Codul de conduită a funcționarului public”, „Legea cu privire la serviciul public”, „Legea privind controlul public asupra activității de stat”, „Concepția politicii de personal în serviciul public”, „Legea privind descentralizarea administrativă”, „Legea cu privire la funcția publică şi statutul funcționarului public” ş.a.) pentru a contribui la asigurarea unei administrări mai bune în realizarea interesului public, în scopul prevenirii birocratizării excesive a aparatului administrativ şi eliminării corupției din administrația publică centrală şi locală. Însă problema raționalizării activității sistemului administrativ național din Republica Moldova necesită din partea clasei politice o abordare mai complexă, pentru că fenomenul birocratismului şi procesele lui adiacente (respectarea drepturilor omului şi a presei libere, corupția şi crima organizată, „nănăşismul” şi „cumătrismul”, traficul de ființe umane şi migrația forței de muncă, etc.) au cuprins întregul organism social, paralizînd astfel activitatea puterii de stat pe verticală şi orizontală (de altfel, Conform Registrului de Stat al Actelor Juridice al Republicii Moldova, la CEDO în anii 2004-2010 au fost depuse circa 200 de dosare contra Republicii Moldova [11]).

Prin urmare, optimizarea aparatului administrativ rămîne o provocare majoră şi în continuare, pe care elita guvernantă trebuie să o soluționeze în cadrul reformelor administrative curente şi de perspectivă. Conform Legii pentru modificarea Legii nr.64-XII din 31 mai 1990 cu privire la Guvern (art.24 „Organele centrale de specialitate ale administrației publice”), Executivul țării este compus actualmente din 16 ministere şi 5 servicii, birouri şi agenții [15, 5]. La sfîrşitul anului 2009, pentru prima dată în perioada existenței puterii publice în Republica Moldova, au fost elaborate planuri instituțional-strategice de dezvoltare a ministerelor Guvernului pentru următorii 3 ani de zile. Planurile în cauză includ, printre altele, şi aplicarea secțiilor de audit intern. Doar pentru anul 2010 se pre-

vede micşorarea cu 5,0% a funcţionarilor publici. În acelaşi timp, în Programul de guvernare al Alianţei pentru Integrare Europeană (AIE) pentru anii 2009-2013 „Integrarea europeană: libertate, democraţie, bunăstare” la compartimentul „Administraţie responsabilă şi eficientă” sînt specificate obiectivele de guvernare şi acţiunile referitoare la reforma administraţiei publice centrale, inclusiv modernizarea serviciilor publice prin reducerea birocraţiei, şi la descentralizarea puterii şi asigurarea autonomiei locale [19]. Aceste şi alte activităţi ale Alianţei reiese din prioritatea naţională a guvernării liberal-democrate: „descentralizarea puterii şi asigurarea autonomiei locale prin demontarea „verticalei puterii” şi aplicarea principiilor şi normelor europene în domeniul administraţiei publice”.

Întru realizarea Programului de activitate a Guvernului pentru anii 2009-2013 şi ţinînd cont de profunzimea crizei economice actuale a ţării, Programul de stabilizare şi relansare economică a Republicii Moldova pe anii 2009-2011, adoptat de Executiv la sfîrşitul anului 2009, enumeră şi anumite acţiuni referitoare la capitolul administraţie publică, inclusiv: restructurarea ministerelor, agenţiilor şi altor instituţii subordonate Guvernului în vederea lichidării autorităţilor publice cu un grad redus de eficienţă, optimizării activităţilor funcţionale şi reducerii cheltuielilor administrative; îngheţarea angajărilor în sectorul public şi reducerea treptată a funcţiilor permanent vacante în cadrul organelor centrale de specialitate ale administraţiei publice; optimizarea structurii autorităţilor publice supreme ale statului (aparatele Preşedinţiei, Parlamentului, Procuraturii Generale, Curţii de Conturi etc.); reorganizarea instituţiilor subordonate organelor centrale de specialitate şi optimizarea numărului funcţionarilor publici din instituţiile subordonate ministerelor; elaborarea şi implementarea noului sistem de salarizare a funcţionarilor publici ş.a. [16, 20].

Este de remarcat şi faptul că Programul de guvernare al AIE la capitolul tehnologiilor informaţionale şi de comunicaţii (TIC) prevede mai multe acţiuni importante, inclusiv revederea Strategiei naţionale Moldova Electronică („e-Moldova”) şi crearea Centrului e-guvernare pentru dezvoltarea societăţii informaţionale [19], ultima fiind o prioritate a Uniunii Europene. În condiţiile societăţii informaţionale, care reprezintă un nou mod de viaţă calitativ superior, birocraţia este capabilă de a creşte flexibilitatea întregului sistem de administrare şi, în acelaşi timp, de a reduce depersonalizarea, de a înlătura răspunderea personală în procesul de interacţiune cu structurile ierarhice respective. Odată cu dezvoltarea de noi mijloace de comunicare se poate schimba atitudinea întregului corp de administratori faţă de structura ierarhia strictă. În special, noile tehnologii informaţionale încalcă regula subordonării şi a modalităţilor de răspundere şi raportare a funcţionarului, a conduitei profesionale şi deci a normelor deontologice, oferind astfel posibilitatea fiecăruia din birou de a contacta orice membru al structurii administrative ocolind ierarhia stabilită. Este important să specificăm că trecerea la o administraţie modernă prin realizarea unei infrastructuri perfor-

mante oferite de *e-government* (guvernarea electronică) poate ştirbi din prioritatea ierarhiilor prevăzută de varianta birocratică clasică.

Desigur, aceste şi alte probleme legate de funcţionalitatea sistemului administrativ, în general, şi a aparatului birocratic, în special, nu pot afecta în ansamblu avantajele şi reuşitele experienţe de utilizare a tehnologiei pentru eficientizarea si transformarea guvernării din diferite ţari, fapt menţionat la lucrările Conferinţei internaţionale „Moldova e-Gov Summit 2010” cu genericul „Tehnologiile Informaţionale şi Comunicaţii pentru o mai bună guvernare”, care a avut loc la Chişinău, în perioada 18-19 mai 2010 [9]. Noua „revoluţie managerială”, aflîndu-se sub impactul noilor tehnologii informaţionale asupra societăţii şi susţinută de ţările membre ale UE şi de ţările membre ale Comisiei Economice a ONU pentru Europa (UN/ECE), va conduce neapărat în „noile” democraţii la o funcţionalitate mai bună a autorităţilor politice şi administraţiei publice centrale şi a celei locale, la impulsionarea vieţii în orice sector al unei societăţii (administraţie publică, sectorul privat sau societate civilă).

Desigur, Republica Moldova a înregistrat anumite progrese în modernizarea instituţiilor democratice în conformitate cu standardele europene, fapt confirmat şi de oficialităţile europene cu diferite ocazii. Totuşi modernizarea societăţii în ansamblu nu a putut, în mod obiectiv, să fie sincronizată cu modernizarea rapidă a instituţiilor publice. Cauza este că instituţiile publice şi cele ale societăţii civile au fost modernizate în baza unor modele şi standarde de împrumut pentru a se ancora într-un context european, care şi-au demonstrat eficienţa în mediul autohton cu o cultură politică corespunzătoare. Astăzi, însă, societatea noastră demonstrează preponderent o cultură politică arhaică sau parohială (termen apud G.Almond şi S.Verba), opunînd modernizării o mare rezistenţă. La acestea se mai adaugă şi prezenţa unor probleme nerezolvate de mai mult timp (criza identitară şi cea a iredentismului, criza economică şi cea politică, etc.). Nivelul actual de dezvoltare a ţării noastre, problemele indicate mai sus care nu amînă rezolvarea lor, inclusiv proliferarea birocraţiei ca administraţie publică, determină un nivel redus al calităţii guvernării societăţii noastre şi, în special, al stabilităţii şi eficienţei activităţii instituţiilor politico-administrative ale statului [20; 21; 22].

Concluzionînd, vom arăta că lupta împotriva birocraţiei şi efectelor lui nefaste nu înseamnă o luptă cu însuşi corpul de administratori. Fără un aparat de profesionişti nu poate exista guvernarea ca un atribut esenţial al oricărei societăţi. În acelaşi timp, birocraţia, ca grup social imanent societăţii contemporane, are tendinţa să-şi extindă funcţiile sale de conducere a comunităţilor umane care se află sub impactul globalizării economiilor statelor lumii şi informatizării vieţii sociale. De aceea diminuarea efectelor negative ale procesului birocratic necesită o activitate de îmbunătăţire, de perfecţionare şi de pregătire profesională a funcţionarilor aparatului administrativ. Putem vorbi despre o adevărată adminis-

trație doar atunci, cînd toate sectoarele vieții sociale sînt organizate şi administrate astfel, încît acestea să asigure populației un trai decent şi servicii de calitate. O astfel de administrație se creează prin efortul comun al puterii politice, care adoptă anumite reglementări administrative, şi al puterii executive, care înfăptuieşte administrația prin corpul de funcționari publici de o poziție profesională şi de o ținută deontologică adecvată, capabili să răspundă nevoilor societății printr-un comportament potrivit situației. Toate acestea conjugate cu creşterea tehnologiilor administrative, depolitizarea gestionării cadrelor publice, utilizarea sistemului bazat pe merit şi a carierei profesionale a funcționarilor publici vor consolida guvernarea şi capacitatea administrativă a sistemului de guvernare în „noile” societăți democratice.

Bibliografie:

1. Альтнер Б. Европарламент сам себя сократил. // http://www.europespb.org/modules.php?name=News&file=view&news_id=3985 (citat 05.02.2010);
2. Bennis W., Nanus B. Liderii. – Bucureşti, 1999 // http://images.google.com/images?q= warren+bennis&gbv=2&svnum=10&hl=sl&start=20&sa=N&ndsp=20 (citat 01.06.2009).
3. CE solicită în justiție salarii mărite pentru „eurobirocrați”. // http://www.gandul.info/international/ce-solicita-in-justitie-salarii-marite-pentru-eurobirocrati-5276336 (citat 05.02.2010)
4. Chirot D. Societăți în schimbare. – Bucureşti, 1996.
5. Doljenkov O. Nomenclatura în perioada transformării post-totalitare (cazul Belarusei şi Ucrainei). // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Revistă ştiințifică trimestrială, 2005, nr.1 (XXVIII), p.34-44
6. Dunleavy P., O’Leary B. Teoriile statului. Politica democrației liberale. – Chişinău, 2002.
7. Гилан А. Молдавские чиновники на грани вымирания. // Business Class, 2010, nr.2 (41), p.14-20.
8. Fisichella D. Ştiința politică: probleme, concepție, teorii. – Iaşi, 2007.
9. http://www.moldovaegovsummit.md/index.php/ro/home (citat 21.08.2010).
10. http://www.rosbalt.ru/2007/10/01/418552.html (citat 05.02.2010).
11. Lista hotărîrilor Curții Europene *versus* Moldova (ordine cronologică). // http://justice.md/md/cedo_hot_md_c/ (citat 20.08.2010).
12. Как сократить чиновников? // http://slon.ru/articles/259005/ (citat 08.02.2010).
13. Количество бюрократов в России. // http://finam.info/currency/news213BF00001/default.asp (citat 02.02.2010)
14. Mitran I. Politologia în fața secolului XXI. – Bucureşti, 1997.

15. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.149 (3482) din 22 septembrie 2009. – Chişinău, 2009.
16. Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.174-176 (3507-3509) din 4 decembrie 2009. – Chişinău, 2009.
17. Nazare V. Paradoxuri sociale şi politice. // Sfera politicii, 2007, nr.128, p.20-31
18. Полное собрание законов Мерфи. / Пер. с англ.; 3-е изд. – Минск, 2007.
19. Programul de activitate al Guvernului Republicii Moldova „Integrarea europeană: libertate, democrație, bunăstare”, 2009-2013. // http://www.gov.md/ (citat 13.11.2009).
20. Varzari P. Elita politică din Republica Moldova: realități şi perspective. – Chişinău, 2008, p.108-128.
21. Varzari P. Democrația şi birocrația: problema corelației. // Revista de filozofie, sociologie şi ştiințe politice, 2009, nr.2, p.97-109.
22. Варзарь П. Демократія і бюрократія: проблема сумісності. // Політичний менеджмент, Kiev, 2010, nr.1(40), p.76-87.
23. Weber M. Teorie şi metodă în ştiințele culturii. – Iaşi, 2001.

Prezentat la redactie
la 15 octombrie 2010

Compartimentul *SOCIOLOGIA POLITICĂ*

ЧЕРЕЗ КРИЗИС ИДЕНТИЧНОСТИ К ДИАЛОГУ ЦИВИЛИЗАЦИЙ: ПОЛИТИЧЕСКИЙ ВЫЗОВ, ИСТОРИОСОФСКИЙ ОТВЕТ

Виктор АВКСЕНТЬЕВ
Россия, Ставрополь, Южный Научный Центр Российской Академии Наук, отдел политологии и конфликтологии
доктор философских наук, заведующий отделом

Борис АКСЮМОВ
Россия, Ставрополь, Ставропольский государственный университет, кафедра социальной философии и этнологии
доктор философских наук, доцент

В статье отмечается, что кризис идентичности – главная черта духовной жизни постсоветского мира. Распад старой устоявшейся системы жизнеустройства и несформированность новой обусловливают актуализацию проблемы цивилизационного выбора, поиска новых ориентиров социокультурного развития. Данные процессы, коснувшиеся в той или иной степени абсолютно всех стран бывшего Советского Союза, с достаточно большой силой проявляют себя в России и Молдове. Поиск новых цивилизационных ориентиров в обоих государствах связан в первую очередь с выработкой отношения к Западу – цивилизационному центру, который традиционно представляет большой интерес как для Молдовы, так и для России.

В статье подчеркивается, что цивилизационные искания постсоветских государств проходят в принципиально изменивших общемировых условиях. Мир после «холодной войны» не стал стабильным и управляемым, тем более не стал однополярным. Вместо «конца истории» наступил «конфликт цивилизаций», определивший глобальную турбулентность и неустойчивость современного мира.

В статье утверждается, что в связи с универсалистскими устремлениями западной цивилизации и ответной реакцией незападных культурно-цивилизационных систем предельно актуализировался вопрос о единстве и многообразии мировой истории. Культурно-цивилизационное многообразие мира, теоретически санкционированное в цивилизационном подходе, обеспечивает возможность конструктивного и равноправного межцивилизационного диалога, предельную поливариантность исторической тра-

нсформации, которая исключает возможность существования единой цели исторического развития, провоцирующей и обусловливающей универсалистские и унификаторские проекты и действия.

The identity crisis is shown in the paper as the main feature of the spiritual life of the post-Soviet countries. The situation when the old system has collapsed and the new one is unformed determines the actualization of the problem of civilizational choice and the search for new goals of social and cultural development. These processes are common for all countries of the former Soviet Union in different degrees and are very important for present-day Russia and Moldova. The search for new civilizational landmarks in the two countries primarily stems from the constructing of the relation to the West as the center of modern civilization.

The attention is drawn in the paper that the civilizational choice takes place in a radically changed global environment. The post-Cold War world did not become stable and controllable, especially did not become unipolar. "Clash of civilizations" that defines the global turbulence and instability of the modern world has come instead of "end of history".

The authors argue that the question of the unity and diversity of the world history is ultimately actualized in connection with the universalist aspirations of the Western civilization and the response of non-Western cultural and civilizational systems. Theoretically sanctioned by the civilizational approach cultural and civilizational diversity of the world provides an opportunity for constructive and equal dialogue between civilizations, the ultimate multiplicity of historical transformation which eliminates the possibility of the existence of a common goal of historical development, provoking and causing universalist and unification projects and activities.

Кризис идентичности в постсоветском мире

Развитие постсоветского мира, как и всего человечества в целом невозможно адекватно анализировать, абстрагируясь от «величайшей геополитической катастрофы XX века» – крушения Советского Союза. В данном случае мы употребляем понятие «геополитическая катастрофа» безоценочно и подразумеваем под ней необратимый распад крупной социально-политической системы, вызвавший долговременные деструктивные следствия трансрегионального характера. Почти два десятилетия, которые прошли с тех пор, не смогли в полной мере заполнить системный вакуум, образовавшийся в результате гибели великой империи, исчезновения социалистического лагеря.

Россия, в течение одного столетия пережившая уже второй коренной социокультурный перелом, оказалась в ситуации острейшего социокультурного и цивилизационного кризиса. Не меньший цивилизационный кризис

распад СССР вызвал в бывших его республиках: даже те из них, которые стали членами ЕС и НАТО, оказались на глубокой периферии западной цивилизационной системы. Другие, переживая серию «цветных революций», втянуты в геополитические разломы, переживают глубокие кризисы идентичности. Кризис идентичности – главная черта духовной жизни постсоветского мира.

Что касается России, идейная апатия, идеологическая пустота, фактический отказ от амбиций в масштабах мировой истории обусловили не только трудноразрешимые проблемы в формировании общероссийской гражданской идентичности, но и существенный разрыв с историей. Символом данного разрыва, болезненно отразившемся на менталитете нации, стала утрата определенной части исторического ареала российской (советской) цивилизации. Ностальгия о прошлом и мечты о модернизационном прорыве в будущее, разрушение старых механизмов социокультурной жизнедеятельности и «эмбриональность» новых – вот только некоторые линии противоречий и проблем, раздирающих российский социум на «идеологические лоскутки».

В российском обществе, включенном в противоречивые и взаимообусловленные процессы глобализации и регионализации, разрешение конфликтов идентичностей становится важнейшей составляющей системы национальной и региональной безопасности. Этнополитическая конкуренция как основной фактор конфликтов идентичностей в российских регионах принимает характер конструирования новых ценностно-идеологических пространств, выдвижения альтернативных проектов традиционализма в форме периферийного этнонационализма и строительства конфликтных фундаменталистских и этнополитических идентичностей [1, 137].

Молдавское общество сегодня, по мнению исследователей, можно рассматривать как локальную цивилизацию. «Особенностью собственно локальной молдавской цивилизации является тот факт, что, находясь на стыке двух мощных цивилизационных центров, в ее содержании на протяжении примерно 600 лет происходили существенные изменения… Особенно серьезные цивилизационные изменения происходили в последнее два столетия под влиянием двух цивилизаций: российской (славянской) и западной (латинской). Эти изменения приводили в прошлом и приводят в настоящее время к культурной, политической и в конечном итоге экономической нестабильности в данном регионе» [6, 24-25].

В этом накаленном до предела мировоззренческом космосе с новой силой вспыхнули традиционные дебаты о цивилизационном выборе, вышла на авансцену вечная дилемма «Запад-Восток», в России в полный голос заявили о себе последователи западников, славянофилов и евразийцев. В очередной раз в своей истории Россия оказалась на культурно-цивилиза-

ционном распутье, долго задерживаться на котором губительно по причине наличия острейшей международной конкуренции, необходимости так или иначе вписываться в мэйнстримные тенденции развития современного мира.

Что касается постсоветских трансформаций, становление новых государств изначально определялись существованием двух геополитических и цивилизационных полюсов – России и Запада. «Фрагментарность, конфликтность и общая дезориентация, свойственные общественным системам бывших советских республик, были обусловлены в том числе и необходимостью выбора между западным и российскими векторами развития. Дихотомия Россия – Запад с особой остротой проявилась в рамках государственного строительства и общественной жизни Республики Молдова, являющейся многонациональным и мультикультурным обществом. Проблема национальной, культурной и цивилизационной самоидентификации особенно болезненно сказалась на молодом поколении, личностное, профессиональное и гражданское становление которого во многом определялось конкурирующими между собой российской и западной моделями развития» [2, 72].

Глобальная турбулентность и конфликт цивилизаций

На переконфигурацию контуров глобальной мировой политики крушение Советского Союза оказало влияние не меньшее, чем на внутрироссийские процессы. Коренное изменение баланса сил, совпавшее с набирающими обороты глобализационными процессами, открыло новые возможности перед победителем в «холодной войне» – Западом. Возможности эти мыслились столь безграничными, что рассуждения о «конце истории», о тотальной универсализации западных норм и стандартов, о формировании однополярного мира вовсе не казались преувеличением. На определенный момент возникло ощущение преодоленности всех конфликтов, противостояний, противоречий, новый мир обещал быть устойчивым и стабильным. Однако эти иллюзорные представления достаточно быстро развеялись, стало очевидно, что главной характеристикой мира после «холодной войны» является то, что можно назвать «глобальной турбулентностью».

Принципиальная неустойчивость нового мирового порядка, обнаруживавшаяся в возникновении целого ряда конфликтов и противостояний, свидетельствует о его несформированности, о его «беспорядочности» и хаотичности. Возможности западной цивилизации во главе с США на самом деле оказались весьма ограниченными, однополярный мир не состоялся. В то же время амбиции Запада, в полной мере проявившиеся в проведении военных операций в бывшей Югославии, Афганистане и Ираке, вместо того, чтобы элиминировать источники реальных и потенциальных

конфликтов, в действительности сделали эти конфликтные противоречия еще более острыми. Большое распространение получила концепция «конфликта цивилизаций», трактующая о принципиальной культурной несовместимости различных социокультурных практик и цивилизационных проектов. Несостоявшееся мировое господство Запада обернулось острой конкурентной борьбой культурно-цивилизационных систем мира за определение траекторий мирового развития, за приоритет своих ценностей, идей и принципов.

Локальные и региональные проявления конфликта цивилизаций фиксируются во многих странах. Политологи нередко редуцируют их до уровня рациональной борьбы за ресурсы, но это далеко не всегда приемлемое объяснение. Карикатурный скандал 2005-2006 годов распространился на большую часть западного и мусульманского мира. Не вызывает сомнений, что авторы карикатур готовили грандиозный скандал – он был вполне предсказуем. Зачем? Продемонстрировать свободу слова? Вызвать мощную реакцию со стороны мусульман в Европе и всем мире? Но это и есть ценностный конфликт.

Карикатурный скандал был одним из самых крупных эмпирически фиксируемых региональных проявлений конфликта цивилизаций за прошедшее десятилетие. Более частные сюжеты поставляются средствами массовой информации постоянно. Власти Бельгии рассматривают возможность запрета на ношение паранджи. За нарушение правила женщине может грозить до одного года тюрьмы. Во Франции частичный запрет на женское мусульманское одеяние действует с 2004 года: тогда запретили ношение хиджаба в государственных школах. Президент Франции Н.Саркози неоднократно заявлял, что ношение паранджи не имеет ничего общего с тем, как достоинство женщины понимается во Франции. Это не мешает продолжать европейским политикам и интеллектуалам «продвигать» идеи мультикультурализма, трудно совместимые с политическими приоритетами.

В современной Европе, вобравшей в себя, но не поглотившей разного рода этнические меньшинства, ориентирующиеся на традиционалистские ценности, подобные конфликты стали неотъемлемой частью повседневной жизни, и все больше выясняется, какая именно сторона имеет очевидные преимущества. Директор Института философских исследований Болгарской Академии Наук В.Проданов отмечает, что «традиционно христианская Европа стоит перед вызовом исламизации, более быстрой, чем в любом другом регионе в мире» [8, 12].

События во Франции, Бельгии, Швейцарии наглядно показали, что мультикультурализм приемлем до тех пор, пока он не угрожает национальной и цивилизационной идентичности. Культурные меньшинства могут рассчитывать на благосклонное отношение либерального общества до

тех пор, пока они остаются меньшинствами и их культурное присутствие имеет характер экзотики. Когда же меньшинства увеличиваются численно, они утрачивают потребность в скорейшей интеграции в принимающее сообщество, ставя последнее перед альтернативой: либо национальная переидентификация, либо конфликт.

Судя по всему, западное общество готово к конфликту и к расставанию со многими идеологическими конструктами. Законы, законопроекты, другие решения, принятые в странах Западной Европы, регулярные скандалы с этнорасовым и этноконфессиональным подтекстами свидетельствуют о том, что идеологическая целомудренность Запада дрогнула перед потенциальным конфликтом цивилизаций. Х.Бонненберг, один из инициаторов создания общественной организации «Европа больше, чем ЕС», ставящей целью способствовать обретению европейцами собственной идентичности чтобы выстоять в конкурентной борьбе цивилизаций, определяет следующие идеалы, лежащие в основе европейской идентичности: разделение властей, равный удельный вес свободы и ответственности, третий путь между капитализмом и коммунизмом, социальная справедливость, осознание необходимости прогресса, отделение церкви от государства, репрезентативная демократия, равноправие женщин, равноправие меньшинств, свобода прессы, ... преодоление национализма, преодоление антисемитизма,.. сосуществование христианства, ислама и иудаизма» [3].

Нетрудно видеть, что реально становление европейской идентичности идет скорее через противостояние альтернативным цивилизациям, носители которых из меньшинств превращаются во все более значимый сегмент населения европейского континента. В этой связи возникает вопрос: является ли современный всплеск культурно-цивилизационных конфликтов в Западной Европе признаком агонии старой европейской идентичности и рождения новой или же это только начало грядущих конфликтов идентичностей? Вслед за этническим возрождением 1980-х – 1990-х годов, которое иногда называют этнической революцией, мир вовлекается в новую революцию – революцию идентичностей.

Все эти сюжеты свидетельствуют об имеющихся ценностных расколах в современном мире. Именно такие расколы, а отнюдь не вооруженные столкновения мы понимаем под конфликтом цивилизаций.

Конфликт цивилизаций: философский дискурс

Динамика развития современных глобализационных процессов, неуклонная эскалация глобального межцивилизационного конфликта предельно актуализировали вопрос о единстве и многообразии мировой истории. Существование в современном мирк разнонаправленных тенденций к унификации, универсализации, с одной стороны, и плюрализации, с другой

позволяет трактовать мировое глобальное развитие как с точки зрения монистической картины истории, так и в соответствии с принципом плюральности мирового исторического бытия. На наш взгляд, только идея многообразия мировой истории может выступить в качестве онтологического обоснования диалога культур и цивилизаций.

Идея многообразия, плюралистичности мировой истории, многовариантности реализации исторических смыслов и идеалов, множественности путей исторической трансформации является основополагающей идеей цивилизационного подхода к рассмотрению истории. В лице своих ярчайших представителей – Н.Данилевского, О.Шпенглера, А.Тойнби, К.Ясперса и др. – данный подход представил молекулярную плюралистичную картину истории, которая выступает сегодня реальной альтернативой монистической тоталитарной картине истории, нарисованной в универсалистских историософских концепциях.

Цивилизационный подход, выдвигая принцип онтологического плюрализма, убедительно обосновывает культурно-цивилизационное многообразие исторического бытия, из которого, в свою очередь, логически вытекает идея межцивилизационного диалога, построенного на признании цивилизациями друг друга в качестве равнозначимых участников коммуникации. Идея онтологического плюрализма исторического процесса предполагает, таким образом, мирное сосуществование цивилизаций в едином социокультурном пространстве. В данном отношении не имеют особого значения конкретно-исторические условия такого сосуществования – идет ли речь о тех эпохах, когда цивилизации по сути ничего не знали друг о друге, практически не соприкасались между собой, или о современном периоде, когда глобализация за сравнительно короткий промежуток времени приблизила цивилизации настолько близко друг к другу, что, образно говоря, они явственно слышат, как бьются их сердца. Было бы ошибкой полагать, что межцивилизационная конфликтогенность в малой степени проявлялась раньше только из-за того, что цивилизации находились на большом удалении друг от друга, так же как было бы ошибкой думать, что сегодня эта конфликтогенность резко повысилась лишь благодаря глобализации самой по себе, безотносительно от агрессивной политики некоторых государств.

Ошибочность такой позиции объясняется тем обстоятельством, что цивилизациям, как нам представляется, *трансцендентально не свойственно* вступать друг с другом в конфликт. Конфликтное межцивилизационное взаимодействие – это неестественное состояние истории настолько же, насколько диалог является естественным ее состоянием. Межцивилизационная конфликтогенность детерминирована неверным, универсалистским, истолкованием трансцендентальных основ исторического бытия, когда

плюрализм подменяется монизмом, а множественность исторических целей – одной единственной целью, для достижения которой хороши все средства.

По словам министра иностранных дел Российской Федерации С.В.Лаврова, «в условиях глобализации конфронтация не имеет никаких объективных оснований». Далее следует весьма ценное добавление: «Разумеется, если оставить за скобками попытки внедрения идеологии в международные отношения и их ремилитаризации». В целом же «с выходом глобализационных процессов за рамки западной цивилизации конкуренция приобрела подлинно всеобщий характер. Убежден, что именно в этом заключается смена парадигмы международных отношений. Ценностные ориентиры и модели развития теперь тоже стали предметом конкуренции. И она должна быть честной. Это – фундаментальный вызов для всех» [5, 11-12].

Здесь следует подчеркнуть, что конкуренция в данном случае не исключает, а наоборот, непосредственно предполагает диалог, поскольку сама по себе конкуренция отображает тот цивилизационный плюрализм, который на эмпирическом уровне соответствует трансцендентальному плюрализму исторического процесса.

На связь между культурно-цивилизационным многообразием и диалогом цивилизаций обращает внимание в частности М.Санаи. По его мнению, «требование исламской революции, настаивающей на том, чтобы международные отношения строились на более глубоком понимании различий в ценностях, созвучно концепции диалога цивилизаций, подразумевающей, что международное сообщество учитывает разнообразие ценностей, принципов и культур. В соответствии с концепцией диалога (в отличие от теории столкновения цивилизаций С.Хантингтона) общие принципы и фундаментальные основы мировых цивилизаций настолько переплетены и взаимосвязаны, что конфликт между ними невозможен. Источником же происходящих столкновений или имеющихся разногласий являются доминирующий ныне порядок и попытки добиться мирового господства со стороны некоторых держав. Таким образом, – делает вывод автор, – если разнообразные ценности и существующие полюса влияния получат признание, не будет и повода для столкновения цивилизаций. Если освободить человечество от оков группировок, если повысить уровень знаний об исторических корнях и культурных особенностях других наций и если добиться взаимопонимания, то почва для большинства конфликтов просто исчезнет» [9, 31].

Мы полностью согласны с данной позицией, если не считать той метафизической базы, на которой она основана. Выводы верны, однако делаются они из неверных, на наш взгляд, предпосылок. В анализируемом высказывании, которое достаточно типично для современной научной лите-

ратуры, межцивилизационный диалог проистекает из момента тесного переплетения и взаимосвязи фундаментальных основ мировых цивилизаций. Более того, из этого обстоятельства следует также теоретическая невозможность конфликтного взаимодействия между цивилизациями, а эмпирически все же происходящие межцивилизационные конфликты обусловлены стремлением «некоторых держав» к мировому господству, стремлением, которое как бы искусственно конфликтизирует само по себе бесконфликтное трансцивилизационное пространство.

Живем в общей, но не в единой истории

Как уже отмечалось выше, действительно, межцивилизационная конфликтогенность неестественна по своей природе, поскольку она не имманентна историческому процессу, не включена в его трансцендентальные основания. Однако теоретическая невозможность конфликтного взаимодействия цивилизаций обусловлена не близостью их фундаментальных основ, а, наоборот, их существенной гетерогенностью. Гетерогенность цивилизационных принципов (в смысле первооснов) обусловлена, в свою очередь, трансцендентальной плюралистичностью исторического процесса, онтологической полифонией исторических ипостасей. Предельное переплетение цивилизационных корней, о котором говорит М.Санаи, вообще невозможно, в противном случае речь будет идти уже об онтологическом монизме исторического процесса, исключающем всякие различия и многообразие, по крайней мере, делающим их только лишь акцидентальными, а не атрибутивными признаками культурно-цивилизационных систем. Это будет означать, что имеется принципиальная возможность преодоления цивилизационного многообразия, а значит, и унифицирующей универсализации ценностей какой-либо одной цивилизационной системы. В этом смысле представляется необходимым не столько указывать на фактическое культурное и цивилизационное многообразие, сколько обосновывать его с историософской точки зрения. Только в этом случае многообразие предстанет в своем подлинном обличии – в качестве атрибутивной характеристики мирового исторического процесса, трансцендентально санкционированной онтологическим плюрализмом истории.

Кроме того, нельзя согласиться с утверждением о том, что тесное переплетение и взаимосвязь фундаментальных основ цивилизаций, по существу указывающее на их общий онтологический корень, соответствует концепции диалога цивилизаций. Такая позиция в большей степени созвучна не идее исторического многообразия, которую М.Санаи пытается (не слишком удачно) отстаивать, а достаточно прочно укоренившемуся в современной социогуманитарной науке мнению о том, что только при наличии универсальных трансцивилизационных принципов теоретически и практи-

чески возможен межцивилизационный диалог. Более того, иногда речь в данном контексте идет о необходимости понимания мировой истории в качестве единой, обладающей едиными для всех целью и смыслом. В данном отношении типична, например, позиция А.Пигалева, согласно которой «только в рамках представления о единой, общечеловеческой истории возможно превращение конфликта в диалог» [7, 11].

По нашему мнению, рождение конфликта цивилизаций из духа единства мировой истории вполне очевидно, и вышеозвученную позицию можно объяснить тем, что существенное значение имеют стародавние романтические иллюзии и грезы по поводу объединения человечества в единое целое, объединения, в котором якобы сольются в величественной, исполненной торжества добра и справедливости гармонии все конфликты, противоречия, непонимания, разногласия, в результате чего разноголосый хор самобытных цивилизационных систем уступит место общечеловеческому соло. Возможно, сама по себе подобная мечта и привлекательна, однако она коренным образом противоречит метафизическим основаниям исторического бытия и потому любые попытки ее реализации априори обречены на провал. К тому же абсолютная искусственность данной идеи, ее трансцендентальная неимманентность истории непосредственно сказывается на конкретно-исторических попытках универсализации, которые выступают в гротескных формах глобального насилия. Уродливая калька с романтической мечты о едином человечестве представлена, например, в современном американском ультралиберализме.

В этом отношении настала пора окончательно отказаться от иллюзий по поводу объединения человечества, тем более, если подобное объединение обосновывается с точки зрения универсалистской историософской парадигмы. Разумеется, человечество в каком-то смысле представляет собой единое целое, мы все живем на одной планете, дышим одним и тем же воздухом, питаемся аналогичными продуктами, испытываем схожие эмоциональные состояния. Часто можно проследить очевидные культурные параллели, существенную близость сюжетов и смыслов художественных произведений, идентичность проблем, решаемых в философских текстах. Большое значение имеет также «эффект глобализации», особенно это касается универсализации информационного пространства, когда люди, принадлежащие к разным культурно-цивилизационным мирам, следят за одними и теми же событиями, переживают за одних и тех же спортсменов, смотрят одну и ту же рекламу. Во время грандиозных событий без преувеличения весь мир концентрируется на одном предмете, например, открытие Олимпийских Игр в Пекине одновременно смотрело почти все человечество. Подобных примеров можно привести сколько угодно, современная история человечества переполнена ими.

Однако все это ни в коей мере не может выступать доказательством трансцендентального единства человеческой истории. Глобализация и соответствующий ей процесс интеграции, помимо того, что они сопровождаются параллельным процессом увеличения разнообразия (прежде всего культурного), лишь создают ситуационные поводы для одномоментного объединения, но никак не могут выступать глубинными фундаментальными причинами для существенного исторического объединения человечества и преодоления плюралистичности онтологических оснований исторического процесса. То обстоятельство, что некоторые идеологи универсализма (в первую очередь в его ультралибералистской редакции) используют сегодня идею о единстве человечества и мировой истории в гегемонистских целях, в качестве обоснования необходимости реализации проекта по построению некой общемировой цивилизации, и заставляет нас заявить о целесообразности отказа от восприятия «единого человечества» в качестве реально осуществимой идеи.

Подобный отказ не означает, однако, перманентного отрицания общечеловеческого как такового. Как совершенно справедливо отмечает О.Шкаратан, «признание параллельного развития стран разной цивилизационной принадлежности не означает отрицания универсальности технологий жизни в самом широком смысле этого понятия» [11, 16]. Иными словами, мы все живем в *общей*, но не в *единой* истории.

Через многообразие – к диалогу

Бытие в общем, но не в едином историческом пространстве предполагает диалог, сотрудничество или конкуренцию сосуществующих моделей развития, каждая из которых трансцендентально санкционирована онтологическим плюрализмом исторического процесса и потому сама по себе обладает абсолютной ценностью и абсолютным правом на историческую самореализацию. В этом смысле ценность каждой уникальной культурно-цивилизационной системы можно сравнить с ценностью каждой отдельной человеческой жизни. Подобно тому, как человеку жизнь дается природой или Богом и именно на этом основании считается священной и неприкосновенной, а лишение жизни является тягчайшим преступлением, так и культурно-цивилизационные системы, существующие в силу трансцендентального принципа онтологического плюрализма, обретают тем самым самоценность собственного бытия, и насильственное их разрушение должно приравниваться к убийству человеческого существа.

Те, кто в современном мире занимаются подобным разрушением, совершают двойное преступление – они убивают и людей, и саму цивилизацию, к которой эти люди принадлежат. В сущности это борьба не столько с многообразием исторического бытия, сколько с самим этим бытием, ко-

торое может существовать только в соответствии со своими метафизическими принципами, а значит, только в форме многообразия. Как человек может существовать только при наличии необходимых для жизни естественных органов, так и история способна бытийствовать лишь при сохранении своего естественного устройства, главным атрибутом которого выступает многообразие. В этом отношении любые универсалистские проекты истории подобны технологическим попыткам современной цивилизации по замене естественного искусственным, и если предположить, что данные процессы развиваются синхронно, то история станет универсальной тогда, когда человека заменит робот или еще какая-нибудь машина. Вряд ли подобная перспектива кому-то может показаться заманчивой.

Плюралистичность цивилизационных миров – фундамент самой истории

Утверждение принципов плюралистичности исторического процесса и тех цивилизационных миров, которые его конституируют, означает утверждение бытия самой истории, этого общего вместилища для всего человечества. Только в рамках подобного понимания сущности исторического можно рассуждать о разного рода коммуникационных процедурах между цивилизациями – диалоге, сотрудничестве, сотворчестве, даже в каком-то смысле интеграции (разумеется, в предельно противоположном от унификации истолковании). Так, по мнению В.Толстых, «будущее человечества в долгосрочной перспективе будет определяться успехами в поиске нового типа цивилизационного развития, который… возможен как творческое взаимодействие двух исторически сложившихся и доминирующих сейчас в сознании и социальной практике цивилизационных парадигм – техногенной и традиционалистской. Решение этой поистине всемирно-исторической задачи возможно и посильно лишь при условии сохранения плюрализма цивилизаций на путях общепланетарного сотворчества» [10, 159].

Безоговорочное признание необходимости принципа плюрализма цивилизаций для любых форм конструктивного межцивилизационного взаимодействия позволяет данному автору, не впадая в типичный для таких случаев пафос универсализма, предположить, «что в ходе постиндустриального развития и глобализации мирового сообщества произойдет своеобразная конвергенция цивилизаций и возникнет своего рода конфедерация цивилизаций, взаимоотношение которых будут регулироваться совместно выработанными правовыми нормами и общепризнанными этическими принципами» [10, 161].

Подобная конвергенция цивилизаций, совместная выработка общезначимых правовых норм и этических стандартов является насущной необходимостью в условиях объективного процесса глобализации и дальнейшего

развития технологий, когда весь мир попадает в зависимость от поведения одной-единственной цивилизационной системы. Наличие технологий массового уничтожения ставит мировое сообщество в ситуацию, когда оно все время вынуждено ходить по краю пропасти, и любое неверное движение может привести к катастрофическим последствиям. В этих условиях приоритетным направлением межцивилизационного диалога должно стать недопущение глобальной мировой катастрофы. В то же время сама возможность такой катастрофы не должна рассматриваться как достаточное основание для унифицирования культурно-цивилизационного многообразия с целью ее предотвращения. Как справедливо отмечает Н.Козин, «нет никакой связи между решением общих проблем, стоящих перед современным человечеством, и необходимостью преодоления локального многообразия его цивилизаций и культур» [4, 78].

Таким образом, подводя итог, следует отметить, что плюралистичная историософская парадигма утверждает идею многообразия исторического бытия вообще и культурно-цивилизационного бытия в частности. Утверждение трансцендентального принципа онтологического плюрализма исторического процесса позволяет метафизически обосновать реально-историческое культурное и цивилизационное многообразие, подвести философско-мировоззренческую базу под важнейшую политическо-идеологическую доктрину, трактующую о многополярности современного мира. Значение данной доктрины обусловлено в первую очередь тем, что она составляет сегодня реальную мировоззренческую конкуренцию американскому ультралиберализму и, в отличие от последнего, ратует за конструктивный и равноправный межцивилизационный диалог. Подобный диалог возможен только при сохранении современной многоукладности мира, когда любые стороны, ведущие межцивилизационный диалог, признаются его равнозначимыми участниками. Утверждение плюралистичной историософской парадигмы способствует развитию цивилизационного мышления, становлению цивилизационного самосознания, укреплению идентификационных основ различных культурно-цивилизационных систем. Более того, в условиях противодействия процессам насильственной универсализации, унификации, американизации, глобализации, приводящим ко все большей актуализации межцивилизационного конфликта, именно цивилизационный подход к осмыслению исторического бытия с его идеей имманентной множественности исторических культурно-цивилизационных миров может рассматриваться сегодня как чуть ли не единственная конкурентоспособная теория, обосновывающая необходимость элиминирования конфликта цивилизаций, мирного сосуществования всех со всеми. В этом заключается его не только сугубо философско-мировоззренческое значение, но и огро-

мный потенциал по практическому решению мировых глобальных проблем, реальному торжеству мира во всем мире.

Библиография

1. Авксентьев В.А., Попов М.Е. Конфликты идентичностей как вызовы безопасности: к концептуализации "парадигмального конфликта". // Вестник Ставропольского государственного университета. Вып. 64 (5). – Ставрополь, 2009.
2. Горбан А. Специфика представлений молдавского студенчества о России и Западе в контексте цивилизационных и миграционных ориентаций. // Молодежь перед цивилизационным выбором: на материалах Республики Молдова и Юга России. Вып. 1. – Ставрополь-Кишинев, 2009.
3. «Известия», 2009, 15 апреля.
4. Козин Н.Г. Универсалистский проект цивилизационной идентичности России. // Философия и общество, 2008, №4.
5. Лавров С.В. Сдерживание России: назад в будущее? // Россия в глобальной политике, 2007, №4.
6. Мошняга В., Цуркан В., Руснак Г. Цивилизационные ориентации студенческой молодежи Республики Молдова (по материалам социологических исследований). // Молодежь перед цивилизационным выбором: на материалах Республики Молдова и Юга России. Вып. 1. – Ставрополь-Кишинев, 2009.
7. Пигалев А.И. История как предмет межкультурного диалога // Межкультурный диалог в историческом контексте. – Москва, 2003.
8. Проданов В. Европа и столкновение цивилизаций. // Региональные конфликты в контексте глобализации и становления культуры мира. – Москва-Ставрополь, 2006.
9. Санаи М. Внешняя политика Ирана: между историей и религией. // Россия в глобальной политике, 2006, №1.
10. Толстых В.И. Будущее цивилизации в контексте диалога культур. // Диалог культур в глобализирующемся мире: мировоззренческие аспекты. – Москва, 2005.
11. Шкаратан О.И. К сравнительному анализу влияния цивилизационных различий на социальные процессы в посткоммунистическом мире. // СОЦИС, 2007, №10.

Поступила в редакцию
3 сентября 2010 года

ФАКТОРЫ ПОДЪЕМА НАЦИОНАЛ-ПОПУЛИЗМА В ПОСТКОММУНИСТИЧЕСКИХ СТРАНАХ ЦЕНТРАЛЬНОЙ И ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ

Валерий АЧКАСОВ
Россия, Санкт-Петербург, Санкт-Петербургский университет, факультет политологии, кафедра международных политических процессов
Доктор политических наук, профессор, заведующий кафедрой

В начале нового века происходит смещение оси конфликтности из социально-классовой сферы в сторону этнонациональных и этноконфессиональных отношений и появляются новые правопопулистские партии «третьей силы» не только в странах «ядра» Евросоюза, но и в европейских посткоммунистических странах. Они также стремятся занять свою нишу в политической жизни и борются за власть - как с традиционными левыми, так и с традиционными правыми. Причины подъема волны правого популизма в посткоммунистических странах, в целом, понятны. Некоторые из них являются общими и для Запада и для Востока Европы, некоторые характерны только для посткоммунистических стран.

Общее, что определяет электоральные успехи правых популистов в странах ЕС, по мнению ряда исследователей, состоит в том, что избиратели голосуют за них потому, что они неудовлетворенны экономическими изменениями, происходящими в их странах. Соответственно, избиратели голосуют за правые популистские партии не потому, что их экономическая или социальная политика имеет для них особую привлекательность. Напротив, они голосуют за правых популистов – оппозиционную партию par excellence - чтобы выразить недовольство экономической ситуацией в стране – как знак протеста [5, 293-316; 4, 537-573].

Из этого логически следует еще одна общая черта – практически все правопопулисткие партии стран ЕС, являются противниками европейской интеграции, которая интерпретируется как управляемый элитой антинациональный проект, искаженный дефицитом демократии и коррупцией. Параллельно углублению и расширению интеграции, правительства всё больше вовлекаются в международную кооперацию, которая, по мнению правых популистов, уничтожает подотчетность политической власти перед народом на национальном уровне. Однако евроскептицизм правых популистов на Западе и Востоке Европы наряду со сходством причин имеет серьезные различия.

В Центральной и Восточной Европе, по словам немецкого журналиста К.-О.Ланге, «сегодня растет новое нетерпение. После столь значительных жертв в прошлом люди наконец-то хотели бы пользоваться плодами эко-

номического роста» [13, 18]. Предложенная в начале 1990-х гг. новыми политическими элитами стран ЦВЕ цель – «возвращения в Европу» получила массовую поддержку. «Западный проект» оказался для населения стран ЦВЕ крайне привлекательным уже потому, что имел серьезное преимущество перед коммунистическим – идеал, на который он нацелен, вполне осязаем. Однако его реализация требует больших усилий и жертв, что сегодня начинают осознавать граждане постсоциалистических стран, вступивших в 2004 и 2007 гг. в Европейский Союз. До сих пор удавалось поддерживать легитимность «проекта» за счет ожиданий лучшего будущего. Но все зависело от готовности Запада подкреплять свою гегемонию в Восточной Европе реальными материальными ресурсами. Однако ожидаемой «манны небесной» не пролилось. Массовые категории населения стран региона столкнулись с суровыми реалиями адаптации к жестким стандартам ЕС, что и породило волну разочарования в проекте «возвращения в Европу». Именно это во многом определяет рост электоральных успехов правых популистов на Востоке континента. В то же время в предвыборной риторике правых популистов Западной Европы расширение ЕС на восток интерпретировалось как ложный шаг, приведший к увеличению числа «нахлебников», с которыми чиновники ЕС заставляют делиться.

Кроме того, во всех государствах региона, конечно же, есть выигравшие от системных трансформаций 1990-х гг., но «в течение уже 20 лет в обществе углубляется раскол между выигравшими и проигравшими от реформ. Во всех странах региона к выигравшим от экономических трансформаций относятся политики, но далеко не всегда – избиратели. Постоянные случаи коррупции демонстрируют избирателю этот разрыв» [20, 32], что ведет к отчуждению проигравших от государства. В посткоммунистических обществах «не все граждане способны ценить основные ценности либеральной демократии, к которым относятся основные свободы личности, плюрализм образа жизни и убеждений, взаимная терпимость и готовность к компромиссу, уважение демократического порядка. Как только на горизонте появляется кризис, немало граждан с готовностью оставляет позиции свободы и попадает в руки правых популистских и фундаменталистских движений», - отмечает немецкий исследователь К.Беллестрем [3, 269].

Таким образом, усиление политического влияния в странах ЦВЕ национал-популистов, противников европейской интеграции это и плата «за слишком быстрое продвижение, за иногда возникающие уродливые формы интеграции, за отрыв политических элит от своих народов, которые лишь частично идентифицируют себя с пока еще абстрактным европейским целым и по-прежнему мыслят национальными, а иногда и националистическими категориями» [8, 24].

Россиянам феномен национал-популизма знаком, с момента политиче-

ского успеха партии В.Жириновского в декабре 1993 года. Однако и в других европейских посткоммунистических странах также есть свои ЛДПР и свои политические лидеры - популисты. «Термин «популизм», - пишет Ю.И.Игрицкий, - в современном научном лексиконе относится, как правило, ко всем политическим идеологиям и стратегиям сил, апеллирующих к народу с разных трибун… и обещающих осуществить основные массовые требования – либо путем исправления последствий непопулярных решений существующей (предшествующей) власти в рамках традиционной социально-политической системы, либо посредством изменения системы» [11,5].

К числу современных разновидностей популизма исследователи относят – популизм протеста (или социальный) и популизм идентичности (националистический).

Популизм протеста – это критика элит, сочетающаяся с прославлением народа, понимаемого как «простые люди», «обычные граждане». Данная разновидность популизма означает «гипердемократизм», призыв к непосредственной демократии и отрицание общепринятых демократических процедур.

Популизм идентичности также как и популизм протеста, направлен против элит, против демократического государства как института, но главное внимание уделяется протесту против «чужих», «иностранцев». Элиты осуждаются, прежде всего, потому, что они не национальны, а космополитичны [11, 59-60]. Популизм идентичности для стран ЦВЕ сегодня – это и «инструмент символического преодоления пропасти, между победителями и проигравшими (в результате радикальных социальных трансформаций – прим. авт.), связанный с предубеждениями которые разделяют обе группы: национальные мифы, скепсис в отношении ЕС и тому подобное» [20, 33]. Поэтому в странах Центральной и Восточной Европы сегодня политические дивиденты получает именно «популизм идентичности». Идеология правых популистских партий региона – это комбинация нативизма (смесь национализма и ксенофобии) и авторитаризма. Главными вопросами в предвыборных программах являются проблемы утраты национального суверенитета, преступности, коррупции и негативных последствий членства Европейском Союзе.

В Венгрии 1990-х гг. это «Партия венгерской справедливости и жизни», руководимая писателем Й.Чуркой. Это крайне-радикальная, ультраправая партия с программой, направленной на весьма экзотическую цель «Восстановления Венгрии в довоенных границах». Она не попала в парламент в 1994 г. (набрав всего 2% вместо необходимых 5% голосов), но затем в 1998 году перешагнула этот барьер. Более того, она вошла в правящую коалицию с партией премьер-министра В.Орбана «Федерация моло-

дых демократов» и «Партией мелких собственников» Ж.Торгиана. Идеология этой партии – антикоммунизм, антисемитизм, обещание лучшей жизни (после прихода ее к власти). Она выступает и против политических и экономических идеалов объединения Европы, которые рассматриваются как угроза венгерской нации, поэтому требует выхода Венгрии из состава ЕС [6]. Электорат партии – 150-200 тыс. человек, и для Венгрии это не так уж и мало.

Сегодня партия имеет малый вес на политической арене Венгрии. Однако в 2005 году она вошла союз с еще одной крайне-правой группировкой «Движение за лучшую Венгрию» - Jobbik, появившейся на политической арене Венгрии после поражения правых сил на выборах в парламент 2002 года. Основная цель новой партии, провозглашенная в программе – это «защита ценностей и интересов нации и противостояние любым стремлениям, направленным на подрыв основ нации и государства. Основной задачей партии является защита, воспроизводство и приумножение венгерской нации, национальное единство и солидарность, передовое сельское хозяйство, защита окружающей среды, развитие транспортной, энергетической и информационной инфраструктур» [22].

«Движение за лучшую Венгрию» является твердым идеологическим евроскептиком: «Партия убеждена в том, что присоединение к ЕС не лучший выход для Венгрии. Правительство, при вступлении приняло невыгодные условия, отдав Венгрию в руки брюссельских бюрократов. «Йоббик» отвергает Лиссабонский Договор, который был принят всеми партиями венгерского парламента» [22]. Партия активно выступает против цыган, евреев и некоторых других меньшинств страны, а на митингах ее ораторы отличаются весьма резкой риторикой.

Неожиданно высокие результаты партии на выборах в Европейский парламент 2009 года и на национальных парламентских выборах 2010 года позволяют говорить о появлении нового и достаточно влиятельного игрока на крайне-правом фланге венгерского политического пространства. Успех партии, вызван, по мнению многих аналитиков, провалом социальной политики правительства социал-демократов [14; 15].

На данный момент Йоббик имеет представительство в ЕП (3 депутата и 14% голосов на выборах 2009 года) и занимает третье место в парламенте Венгрии (47 мест и 16%).

На парламентских выборах в апреле 2010 года убедительную победу одержала правоконсервативная партия Виктора Орбана ФИДЕС – Венгерский гражданский союз, завоевав конституционное большинство в парламенте. Социалисты, до этого находившиеся у власти, получили по партийным спискам всего 19%. И лишь на 3% меньше заработала националистическая праворадикальная партия «Йоббик».

По ряду вопросов ФИДЕС также занимает правопопулистскую позицию. Так, по мнению экспертов, партия В.Орбана планирует выполнить один из ключевых пунктов своей программы, предоставив гражданство и право участвовать в венгерских выборах сотням тысяч этнических венгров, проживающих на территории Словакии, Румынии и Сербии. В результате соседние государства теперь подозревают венгерских правых в желании пересмотреть итоги Второй мировой войны и реализовать проект «Великой Венгрии», осуществляя «ползучую аннексию части их территории» [12, 9].

В Словакии правопопулистскую жестко евроскептическую позицию занимает «Словацкая национальная партия». В её программе провозглашается, что «целью SNS является объединение словаков дома и за границей, сбережение природной репродукции словацкого народа, а также охрана и сбережение народного достояния как духовного, так и экологического (среды обитания)»; «SNS за сбережение национальной обособленности европейских государств и культур и за усиление славянской взаимности и взаимопомощи в Европе» [23].

Словацкая национальная партия также прямо выступает против формирования централизованного наднационального европейского супергосударства или европейской федерации, затрагивающей национальный суверенитет Словакии.

Партия демонстрирует значительный рост поддержки населения. Если на выборах в национальный парламент 2002 партия получила 3,32% голосов, не пройдя в него, то в 2009 году ей удалось набрать 11,6% голосов. На выборах в Европейский парламент 2004 года партия не преодолела 5% барьер, однако смогла делегировать одного своего представителя в ЕП-2009, набрав 5,9% голосов словацких избирателей.

Популярности среди избирателей право-радикальной «Словацкой национальной партии» (вошедшей после выборов 2006 г. в правящую коалицию), несомненно, способствовала ксенофобская античешская, антицыганская и антивенгерская риторика но, прежде всего, разгромная критика «Партии венгерской коалиции», представляющей, по разным оценкам, от 500 до 600 тыс. этнических венгров, проживающих в Словакии – основного национального меньшинства в стране с населением чуть более 5 млн. человек.

В Польше давно действует правоконсервативная «Конфедерация независимой Польши», правда не столь громко и скандально проявляющая себя как названные выше партии. Однако во время парламентских выборов осенью 2005 года на политической сцене Польши самыми влиятельными оказались две партии, ведущие происхождение от антикоммунистической оппозиции и «Солидарности»: «Право и справедливость» (ПиС) братьев

Качиньских (Лех Качиньский – президент Польши до своей трагической гибели в авиакатастрофе под Смоленском в 2010 г., а Ярослав - был премьер-министром до осени 2007 г.) и «Гражданская платформа» (ГП), лидеры которой Дональд Туск и Ян Рокита. Если ГП – партия либерально-консервативной направленности, то ПиС радикальная консервативная партия, в которой очень сильны элементы популизма и национализма. При этом партия братьев Качиньских вместе с двумя другими небольшими партиями – популистской «Самообороной Речи Посполитой» А.Леппера[1] и правой националистской, католической и антисемитской «Лигой польских семей» Р.Гиртыча[2] - составляли до недавнего времени правящую коалицию Польши. Как резонно отметил А.Смоляр: «Победа братьев Качиньских – это счет, выставленный польской «перестройке» той частью общества, которая понесла наиболее серьезный ущерб и которая менее других была го-

---

[1] *Самооборона Польской Речи Посполитой - это партия, завоевывающая избирателей среди людей, критически настроенных к тем социально-политическим и экономическим преобразованиям, которые произошли в Польше после 1989 г. (за Самооборону голосовали, в основном, жители сельской местности и провинции, безработные, бывшие колхозники, неквалифицированные рабочие). Самооборона является правопопулистской партией, провозглашающей лозунги, призывающие к радикальному изменению существующего порядка. Немецкий журнал «Der Spiegel» называет лидера Самообороны А.Леппера «человеком, возглавляющим целую армию разгневанных фермеров, готовых по его команде перекрывать улицы и заводить всю страну в тупик».*

[2] *ЛПС одна из тех польских политических группировок, которые являются ярыми противниками интеграции Польши в Европейский Союз. Деятели ЛПС высказываются за активное вмешательство государства в сферу экономики. Одновременно главными задачами своей партии они считают защиту таких традиционных ценностей, как: семья, патриотизм, религия, свобода и собственность»[24]*

Лига Польских Семей получила 7.9% голосов во время парламентских выборов в 2001 года, что позволило ей занять 38 мест в Сейме. На выборах 2004 г. в Европейский парламент ЛПС получила 16 % голосов, которые дали ей 15 из 54 мест, зарезервированных для Польши в Европейском парламенте. Партия стала третьей по популярности польской партией, уступая первенство лишь «Гражданской платформе» и правящей в то время партии «Право и справедливость». На выборах 2005 г. партия получила те же 8 % голосов. В 2006-2007 гг. члены Лиги входили в правящую коалицию (правительство Я.Качиньского). Однако в 2007 году ЛПС получила на досрочных выборах лишь 1.5 % голосов и в Сейм не попала. Также партия не смогла попасть в Европарламент по результатам выборов 2009 года. Анализ электоральной географии выборов в Европарламент 2004 года и парламентских выборов 2001 и 2005 годов, позволяет говорить, что распределение голосов по регионам Польши у партии неравномерное. Партия имеет наибольшую поддержку на территориях Восточной Польши с преобладающим сельским населением, низкой степенью урбанизации и низкой плотностью населения. Низкую поддержку партии оказывают урбанистические и промышленные регионы западной и поморской Польши. В октябре 2007 года «Лига польских семей» в очередной раз была обвинена в антисемитизме. Причиной стала политическая кампания, организованная партией и проходившая под лозунгом: «Польские жизни губят в Ираке в угоду еврейским и американским интересам».

това к свободе» [17, 95].

Национально-консервативные силы страны, интересы которых отражают эти партии, опасаются, что «интеграция Польши в Европейский Союз, переплетение польской экономики с мировым рынком, а также растущее влияние западной культуры и образа жизни могут размыть национальную идентичность и тесную связь граждан с польской историей» [18, 65]. Для того чтобы этого не допустить была провозглашена цель – создание «Четвертой республики», которая должна заменить возникшую после 1989 года «Третью республику».

Как заметил другой польский исследователь А.Рыхард: «Возможно, польское общество пребывает в преддверии формирования новой модели демократии, включающей в себя элементы популизма, авторитаризма и демократии большинства» [16, 34]. Однако пока можно констатировать снижение уровня правопопулистских, евроскептических настроений в Польши в после 2005 года, что вполне соотносится со снижением уровня безработицы в стране (2004 г. – 20,6% безработных, в 2007 г. – 15,1% [21]) и с постепенным улучшением отношения польского населения к ЕС.

В Чехии «правопопулисткую нишу» занимает Республиканская Партия Чехии, являющаяся также жестким стратегическим евроскептиком, она решительно настроена против объединения Европы, которое рисуется как контролируемая немцами распродажа чешской собственности, без каких-либо дивидендов для чешского народа [9, 306]. В принципе, подобная позиция свойственна для большинства маргинальных партий рассматриваемого региона. Республиканская партия сегодня в полном смысле маргинальна, она не представлена в чешском парламенте с 2002 года.

Неразрешенность или недостаточная решенность социально-экономических проблем, эйфория, а затем постепенное разочарование в стратегии «возвращения в Европу» обусловили движение «по спирали» политических предпочтений восточноевропейского электората на протяжении двух десятилетий истории региона «после коммунизма»: «сначала взяв резко вправо (эра апологетов быстрой декоммунизации, либерализации и приватизации по образцам США и Великобритании), затем пошло влево (приход к власти «партий преемниц» - сторонников европейского социального государства), затем снова вправо, но уже со скорректированным курсом, на знамени которого значились правопопулистские и национальные лозунги.

Конечно же, эти лозунги смотрелись на разных знаменах по-разному: они были вышиты мелким бисером в одних странах (Чехия, Словения) и наклеены огромными буквам в других (Венгрия, Словакия, Румыния, Болгария, Сербия, Польша). Объяснение этого различия кроется, прежде все-

го, в степени остроты социальных и особенно национальных проблем в разных странах» [11, 10].

Отмеченный С.Хантингтоном парадокс новых демократий заключается в том, что демократические «правила игры» облегчают приход к власти политическим объединениям апеллирующим, прежде всего, к групповым лояльностям – этнической, конфессиональной либо классовой, и одновременно отбрасывающим ценности и образцы западной либеральной демократии [19, 6]. Поэтому, если активность национал-популистских партий в целом не очень опасна для стабильных старых демократий, то в новых демократиях при определенных условиях она может стать причиной их падения. По мнению польского политолога Е.Налевайко «странам Центральной и Восточной Европы присуща некая внутренняя, имманентная предрасположенность к популизму идентичности (националистическому – В.А.): для большинства популистских партий региона характерны видение государства как собственности доминирующей этнической группы, неприятие гражданского общества, уверенность в необходимости гос-подства присущего большинству народа вероисповедания, недоверие к соседям и институтам либеральной демократии» [10, 57]. В прочем, это верно и для постсоветских государств.

После вступления стран Восточной и Центральной Европы в Европейский Союз, многие граждане европейских государств и на Востоке, и на Западе континента испытывают все большее разочарования от экономических и политических последствий членства в «Единой Европе». «Идея единой Европы перестала играть роль вдохновляющего и мобилизующего девиза, как это было в течение длительного времени – с середины 40-х по середину 90-х годов минувшего столетия. Теперь это не столько ценностный ориентир, выстраданный предыдущим трагическим опытом и наполненный богатейшим историко-филологическим содержанием, сколько прагматическая задача, определяемая экономическими и геополитическими интересами европейских государств» [8, 35]. Или как писал в 2005 г. К.Аллегр: «Европейцы уже больше не хотят расширения Европы, пока им не разъяснят, в чем заключается ее функция и цели» [1]. В этой связи исследователи предсказывают рост электоральных успехов националистов, последовательно выступающих против процессов европейской интеграции и глобализации не только на Востоке Европы, но и на Западе. Поэтому одной из насущных проблем для большинства стран Европы становится проблема маргинализации и вытеснения с политической арены националистических идеологий и партий, исповедующих евроскептицизм, презрительное отношении к «чуждым» этническим общностям и отрицающих саму возможность предоставления демократических и гражданских прав всем группам населения своей страны. Поскольку политиче-

ская мобилизация большого числа групп, объединенных по этническому, расовому, религиозному или какому-либо другому приписываемому негативному критерию, будет скорее подрывать, а не создавать основу для европейских демократий.

Болгарский исследователь И.Крастев считает, что рост популярности популистских партий в странах, недавно вошедших в ЕС, «обусловлен приоритетом строительства капитализма и отодвигания на второй план проблем строительства демократии, … фактическим исключением принятия решений в вопросах экономики из демократического процесса». По его мнению, рост популизма отражает новую структуру конфликтов в современной европейской политике: на смену противостояния между левыми и правыми пришло «структурное столкновение … между элитами, которые становятся все более подозрительными по отношению к демократии» и массами, которые, протестуя против политиков технократов, все более поддерживают политиков антилиберальных [7].

В 1950-х годах прошлого века за радикалами и экстремистами правого толка закрепился ярлык «вечно вчерашние». Он оказался недостаточно адекватным современным политическим процессам в Европе, история показывает, что эти политические силы способны к изменениям и саморефлексии, которыя обеспечивают им сегодня заметный политический успех.

Таким образом, в условиях, когда значение классовой идентичности и идеологии снизилось, и традиционные европейские партии, как и партии стран Центральной и Восточной Европы стали все более зависимыми от социо-культурных характеристик избирателей, правые популистские и этно-региональные партии продемонстрировали способность привлекать поддержку ряда социальных и региональных групп, сделав ставку на одну из самых выигрышных стратегий – ксенофобию, политизацию этничности и расизм.

Однако следует специально отметить, что те же факторы, которые дают крайне правым популистам возможность добиваться серьезных электоральных успехов сегодня, могут вскоре обернуться против них, поскольку «третий путь» и «простые решения» сложных проблем, стоящих перед Европой, которые они предлагают, вполне иллюзорны. Они не способны практически удовлетворить электоральный «спрос», однако почти неизбежно их деятельность способна породить новые проблемы и конфликты. Правый популизм, несомненно, опасен для демократии, особенно на востоке Европы, так как он апеллирует к неконтролируемой мобилизации масс, причем не во имя созидания, а во имя разрушения. Используя утопии, массовые иллюзии и затаенные страхи избирателей, популизм акцентирует существующее различие между умозрительным демократическим идеалом и реально существующей несовершенной демократией. Как отме-

тил известный британский социолог З.Бауман, «популизм предлагает нереальные методы решения реальных проблем. Опасность популизма в пренебрежении правилами демократической игры, сведении политики к борьбе добра со злом» [2, 211].

Таким образом, популизм растет и на Западе и на Востоке Европы, «самое ясное объяснение этих параллелей то, что в обоих регионах … политические и экономические системы попали под давление процесса глобализации и находятся в стадии изменений. Только в Центральной и Восточной Европе именно на волне отказа от социалистического прошлого сопротивление этим тенденциям было (ранее) меньше, чем в западноевропейских обществах с их традициями социального государства и институализированного классового компромисса», – считает немецкий исследователь Д.Зегерт [20, 40].

Однако успех правопопулистских партий зависит не только от их способности выразить недовольство и опасения избирателей в связи с происходящими радикальными экономическими и социальными изменениями и мобилизовать поддержку, но и от политико-культурных традиций страны, особенностей политической среды и взаимоотношений с ведущими политическими силами.

Библиография

1. Аллегр К. Европа не просто идея. // Русская Европа. - Санкт-Петербург, 2005, №7 (11).
2. Бауман З. Текучая современность. - Санкт-Петербург, Питер, 2008.
3. Беллестрем К. Сколько плюрализма может вынести человек? (к вопросу о вызове коммунитаристов либерализму). // Глобализация и столкновение идентичностей. Международная Интернет-конференция 24 февраля – 14 марта 2003 / Сб. материалов; под ред. А.Журавского, К.Костюка. - Москва, КноРус, 2003.
4. Brug W., van der, Fennema M., Tillie J. Why Some Antiimmigrant Parties Fail and Others Succeed: A Two-Step Model of Aggregate Electoral Support. // Comparative Political Studies, 38, 2005, pp.537-573.
5. Esping-Andersen G. Politics without Class: Postindustrial Cleavages in Europe and America. // Kitschelt H., Lange P., Marks G., Stephens J.D. (eds.) Continuity and Change in Contemporary Capitalism. – Cambridge, Cambridge University Press, 1999, pp.293-316
6. Justice and Life Party Opposes War and EU Entry. // Europe Intelligence Wire 2003, February 14 http://www.accessmylibrary.com/coms2/summary_0286-22449311_ITM
7. Крастев И. Странная смерть либеральной Центральной Европы. // Прогнозис, 2007, №3.

8. Кризис ЕС: Последствия и перспективы. // Современная Европа, 2005, №4.
9. Kopecky P. Cas Mudde: The Two sides of euroscepticism: Party positions on European Integration in East Central Europe. // European Union Politics, 2002, №3
10. Nalewajko E. Populizm a demokracja. - Warsawa, 2004.
11. Национализм и популизм в Восточной Европе. Сб. науч. трудов. / Редкол.: Игрицкий Ю.И. (отв. ред.) и др. – Москва, ИНИОН, 2007.
12. «Однако», №14 (30), 2010, 19 апреля.
13. Орлов Б.С. Сращивание Западной и Восточной Европы: Культурно-исторические аспекты проблемы. // Актуальные проблемы Европы: Сб. науч. тр. №4: Две Европы: Процесс интеграции / Ред. сост. Ю.А.Гусаров. – Москва, ИНИОН, 2007.
14. Русская служба BBC. На выборах в Венгрии ожидают победу правых. http://www.bbc.co.uk/russian/international/2010/04/100411_hungary_elections.shtml,
15. Русская служба BBC. Венгрия сменила виноватых на правых. http://digester.ru/Cluster.aspx?uid=2010041315&id=78
16. Рыхард А. Посткоммунизм: Институциональный порядок или хаос? (реф.) // Системные изменения и общественное сознание в странах Восточной Европы / Редкол.: Шаншиева Л.Н. (отв. ред.) и др. – Москва, ИНИОН, 2008.
17. Смоляр А. Польские радикалы у власти. // Pro et Contra. Журнал российской внутренней и внешней политики, 2006, №5-6 (34).
18. Феттер Р. Прошлое как фишка в большой игре. Братья Качиньские хотят насадить национал-консервативное видение истории. // Intern. Politik. – Москва, 2006, №5.
19. Huntington S. Democracy for the Long Haul. // Journal of Democracy. 1996. Vol.7 (2).
20. Зегерт Д. Трансформация и развитие партий в Восточной Европе после завершения переходного десятилетия. // Политическая конкуренция и партии в государствах постсоветского пространства. Сб. статей. / Ред. сост. Мелешкина Е.Ю., Михайлова Г.М. – Москва, ИНИОН, 2009.
21. http://www.cbos.pl./spiskom.pol.2007/k_007.08.pdf.
22. http://www.jobbik.com/russian.html
23. http://www.sns.sk/dokumenty/program-strany/
24. http://www.poland.gov.pl

Поступила в редакцию
10 октября 2010 года

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЕ РАЗНООБРАЗИЕ В ПРОЦЕССЕ ЕВРОПЕЙСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ

Илларион КИСТРУГА
Республика Молдова, Кишинев, Экономическая Академия Молдовы, кафедра философии и политологии
Доктор политических наук, доцент

Владислав КИСТРУГА
Геомания, Тюбинген, Университет «Eberhard Karls» факультет философии и истории
Студент

Не первый раз, мечтая о свободе, мы строим новую тюрьму
В. Хлебников

This work represents an attempt of use of methodological potential of the hierarchic compensations law for the analysis of contemporary integration processes. Ignoring this methodology makes it difficult to jeopardize our farness from Europe. Contemporan period should be understood as a challenge, its demand consists in impossibility to abandon the problem of European integration. Freedom in condition of Contemporan period would consist in finding new possibilities to be together in different ways.

Невзирая на триумфальное шествие новой институциональной экономической теории (НИЭТ), достижения которой были уже трижды отмечены Нобелевскими премиями по экономике - в 1991 г. (Р. Коуз), 1993 г. (Д. Норт), 2009 г. (О. Уильямсон, Э. Остром), методология этого направления, по мнению некоторых экономистов, остается практически не разработанной. Это объясняется отсутствием единой теории, методологическим разнообразием. Предмет исследования и применяемые методы существенно различаются в теории транзакционных издержек, эволюционной экономической теории, контрактной теории и новой экономической истории. Объединение этих течений в одном учебном курсе под названием «Институциональная экономика» считается едва ли не уникальным достижением российских экономистов. Нам же кажется, что как раз недостатком методологического разнообразия, выходящего за рамки непосредственно экономической теории, объясняются проблемы данного подхода. Подчеркнём, в этой связи, что Э.Остром - профессор политологии Университета штата Индиана.

Задача настоящей статьи — проанализировать методологический потенциал НИЭТ, исходя из необходимости пересмотра взаимодействия по-

литической и экономической теорий в наших национальных условиях. В этой связи обратимся к методологии QWERTY-эффектов и path dependency. Данная методология используется в сфере институциональной экономики и исследует зависимость технических стандартов и институтов от пути их развития. К примеру, общепринятая раскладка клавиатур печатающих устройств (QWERTY) стала результатом победы менее рационального стандарта над более рациональным. Установлено, что выбор определялся, в первую очередь, случайными обстоятельствами момента выбора. Впоследствии, изменение этого стандарта стало невозможным из-за очень больших затрат [11]. Примечательно, что многие экономисты восприняли наличие QWERTY- эффектов как опровержение фундаментального тезиса классической экономики об эффективности конкуренции в процессе отбора вариантов экономического развития, и даже как аргумент в пользу централизованной государственной экономики. Концепция path dependency [10; 13] распространяет зависимость от пройденного пути на более широкий класс явлений - экономические институты, понимаемые как правила игры в общества, ограничительные рамки, которые организуют отношения между людьми [5]. Обе концепции подчеркивают живучесть неэффективных стандартов и институтов и сложность (подчас невозможность) их изменения. При этом в специальной литературе, подчеркивается случайность выбора и высокая стоимость его изменения; в работах, посвященных институтам, внимание акцентируется на связи нового выбора с историей, национальной идентичностью, взаимозависимостью институтов (path dependency и path determinacy). Выбор вариантов развития имеет черты так называемого марковского процесса. Историческая ситуация, в которой производится выбор альтернатив развития, определяется всей предшествующей историей, но сам выбор в меньшей степени зависит от предыдущих состояний, чем от «случайных» обстоятельств момента принятия решения. Особо подчеркнём здесь качество политического класса, степень взаимодействия политической теории и политической практики и уровень институционализации этого взаимодействия. Таким образом, далеко не всегда осознаётся, что институциональная конкурентоспособность не в последнюю очередь, зависит от исторической памяти политического актора, политической власти. Отсутствует понимание и того факта, что предшествующая история институциональных изменений не только определяет положение в данный момент, но она также оказывает и существенное влияние на каждый последующий выбор. Вот почему «короткая память» политического актора неизбежно сокращает поле поиска будущих альтернатив развития. Претензии некоторых политических акторов деидеологизировать этот процесс, артикулировать и внедрять некую историческую правду, неизбежно сужает поле этого поиска.

Интеграционные процессы Современности неизбежно затрагивают структуру современного институционального дизайна. Необходимость ответа на исторические вызовы современности, неизбежно требует переопределение роли способов взаимодействия политической теории и политической практики в качестве детерминанты современного институционального пространства. На наш взгляд, многие наши проблемы определяются невысокой методологической культурой уровня принимающего политическое или экономическое решение. Вот почему, может статься, что, стремясь преодолеть своё институциональное отставание, мы можем оказаться в очередной институциональной ловушке.

Методологическим подспорьем в анализе возможных вариантов институционального развития, является применение закона Седова, или закона иерархических компенсаций. Он относится, в первую очередь, к общей теории систем и сыграл важную роль в становлении концепции path dependency [14]. Этот закон, развивает и уточняет формулировку известного кибернетического закона Эшби [9] о необходимом разнообразии [7]. Экономические размерности закона Эшби развиты в работах С.Вира [2]. В формулировке А.Назаретяна, вышеупомянутый закон выглядит следующим образом: "В сложной иерархической системе рост разнообразия на верхнем уровне обеспечивается ограничением разнообразия на предыдущих уровнях, и, наоборот, рост разнообразия на нижнем уровне (иерархии) разрушает верхний уровень организации" [4, 225].

Процесс европейской интеграции, как нам представляется, порождает определённые проблемы, связанные с игнорированием этого закона. Ведь унификация политических и экономических институтов происходит тогда, когда разнообразие, как на уровнях, где происходит конкуренция, так и на более высоких, опирающихся на эти институты, становится избыточным.

Разрушение же единого стандарта и рост разнообразия на нижних уровнях происходит тогда, когда разнообразие верхнего уровня оказывается недостаточным (в соответствии с законом Эшби) для функционирования системы. Качество интеграционной политики Европейского Союза, призывает уточнять одно важное обстоятельство: сила сопротивления переменам увеличивается при исчезновении разнообразия на нижнем уровне и возрастании его на верхних уровнях. Сопротивление снижается, когда на нижнем уровне еще сохранились альтернативные стандарты, но разнообразие на верхних уровнях не получило большого развития. Игнорирование институционального (в первую очередь политического) разнообразия деформирует интеграционные процессы в современной Европе. Учет действия этого закона заостряет интерес к вопросу о том, на каком уровне политической иерархии, произойдёт рост разнообразия и где будет найден выход из создавшегося положения. По всей вероятности оптимальный ва-

риант преодоления такой ситуации, должен находиться на том уровне, где была сделана ошибка выбора. Однако, если допустить, что этот уровень задан именно господствующей философией европейской интеграции, становится ясными «перспективы» исправления ошибки выбора. Поэтому, на уровне реальной политики, этот уровень никому достоверно неизвестен, а попытки его определить дорогого стоит.

Вот почему, исходя из наличествующего политического и экономического потенциала, мы не можем себе позволить «дешёвый» (эпигонский) институт. Ответственная интеграционная политика нашего государства должна учитывать неоднозначную роль Современности в интеграционных процессах. Даже поверхностный анализ обнаруживает следующую антиномию. С одной стороны, современность устойчиво ассоциируется со свободой – суждений, самостоятельного выбора идентификационных технологий, от безоговорочного авторитета традиции и от диктата. Динамизм, мобильность, предприимчивость и все остальное, что полагается неотъемлемыми чертами современности, в конечном счете, вытекает из этой свободы. С другой стороны, современность предъявляет совокупность жестких институциональных стандартов – несоблюдение которых карается отлучением от неё и поражением в статусе, переводом в положении парии и ретрограда. В этой связи возникает вопрос о разумности этих (к примеру – образовательных) стандартов – императивов. Принудительность современности в том, что такой естественный ход событий, предполагаемый самим духом присущей ей свободы, становится крайне проблематичным. Молдавия формирует тот или иной демократический институт, потому что во всех цивилизованных современных странах они есть, а не потому, что общество признало их необходимыми телеологическими средствами для своего процветания. А если это так, то свобода становится бессмысленной, ибо она не допускает возможность быть иным. Допускает ли свобода современности право и возможность быть несовременным в сфере институционального дизайна без последствий, превращающих свободу в познанную и карающую необходимость? Но, если принудительность современности не допускает альтернативность, и это оказывается не просто конъюнктурным политическим лозунгом, а выражением её сущности, то это значит, что в современности не дано свободы.

Такая постановка вопроса приобретает особую значимость, ибо задача институциональной модернизации стало жизненной проблемой миллионов. Правомерно ли a priori приписать некое позитивное содержание современности, необладание которым делает нас несовременными в современности? Означает ли это выпадение из процессов европейской интеграции? На этот счёт существуют большие сомнения. Современность скорее нужно понимать как проблему и вызов, успешной реакцией на которые

могут быть содержательно самые разные институты и технологии, питаемыми разнообразными национальными традициями. Если допустить правомерность такого подхода, то принудительность современности состоит в невозможности ухода от вызова европейской интеграции. Однако её свобода и была бы ответом на них и заключалась бы она именно в нахождении способов быть вместе по-разному.

Для социал–либерализма характерна следующая постановка вопроса: если свобода остается приоритетом, чем ее можно обеспечить? Как следует трансформировать социальные, политические, экономические условия жизни, чтобы были свободны люди, которые по планке, установленной обществом, несвободны. Именно поэтому в фокусе его внимания сразу оказался рабочий класс. Именно в этом социал-либерализм показывает свою интеллектуальную серьезность и политическую трезвость.

По другом обстоит дело в современном неолиберализме. Политическая философия неолиберализма парализует остатки этой свободы. Отчасти, это объяснимо, потому что, культура нового времени формируется как культура рационалистическая. Это культура монологическая, культура одного голоса-разума. Разум и только он знает, Истину, или, по крайней мере, путь к ней. Отсюда доминантная роль просветителя, отсюда и феномен высокомерия «просвещённых». Отметим, что либерально-демократический проект Современности вырос именно на этой почве. Политическая культура, институциональный дизайн, логика современных интеграционных процессов и современной конкурентной борьбы - всё это и многое другое во многом определяется духом и менталитетом этого проекта.

Однако на уровне ответственной политики настоятельно требуется понимание того, что современный мир давно потерял своё «онтологическое единство». Распад этого единства означает, что разум утрачивает свою самодостаточность, признавая свою принадлежность к определённому историческому контексту. Разум, рожденный Просвещением, по выражению Б. Капустина, становится недостаточно современным разумом. Здесь обнаруживается несостоятельность претензий на универсальность либерально-демократического проекта. Выдающиеся успехи этого способа миропонимания и миросозидания не отменяет его историческую ограниченность и необходимость поиска его исторических границ. Адекватный ответ современным вызовам актуализирует необходимость институционализации этого поиска. Идентификационный кризис, испытываемый сегодня постсоветским пространством, неизбежно затрагивает общеевропейскую судьбу. Сама по себе возросшая степень маргинализации части европейского населения – не способна породить новое качество потребления современных ценностей, тот конструктивный протест, который мог бы привести к каким-то осязаемым качественным сдвигам в современной структуре ценно-

стей. Сложившаяся на Западе представительная демократия сама является очень важным амортизатором эффективных протестов против сложившегося положения, в том числе, в силу тех иллюзий, которые она порождает у масс в отношении способов воздействия на правящие элиты. Нам представляется, что феномен, который Хабермас когда-то назвал "истощением утопических энергий", обусловлен тем, что западное политическое мышление, образно выражаясь, замкнулось в наличном бытии, и не всегда адекватно оценивает культурный потенциал Восточной Европы. Современной системе потребления, во многом, удалось погасить очаги антисистемного сопротивления и дискредитировать идеологические альтернативы. В результате возникает ощущение, что западной системе ценностей, удалось подчинить себе современность, в структуре и логике которой она, конечно, всегда играет огромную роль, но которая не редуцируется к ней, ибо в ней всегда были, есть и будут и другие составляющие. Вот почему, нам представляется, что интеграционистская политика того или иного государства, должна учитывать потребность новой методологической культуры.

Скептицизм, определяемый, современным идентификационным кризисом, может быть преодолен, в том числе, ответственным поиском и реконструкции того, что называют lieux-de-memoire определённой нации, в процессе строительства общеевропейского дома. Этот поиск, неизбежно актуализирует проблему «достаточного европейского разнообразия» в национальной памяти разных народов.

Таким образом, создались бы реальные возможности оптимизации процесса использования потенциала soft power Республики Молдовы в процессе европейской интеграции.

Библиография

1. Ахиезер А.С. Россия: критика исторического опыта. В 3 томах. Т.1, 2. - Москва, 1991.
2. Вир С. Мозг фирмы. - Москва, 1993.
3. Клейнер Г.Б. Эволюция институциональных систем. - Москва, 2004.
4. Назаретян А.П. Цивилизационные кризисы в контексте универсальной истории. - Москва, 2004.
5. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики. - Москва, 1997.
6. Нуреев Р., Латов Ю.Что такое path dependence и как ее изучают российские экономисты. // Общественные науки и современность. 2006. №2.
7. Седов Е.А. Информационно-энтропийные свойства социальных систем. // Общественные науки и современность. 1995. №3.

8. Цирель С. QWERTY-эффекты, path dependency и закон Седова. // Общественные науки и современность. 2005. №5.
9. Эшби У. Введение в кибернетику. - Москва, 1959.
10. Arthur W.B. Increasing Returns and Path Dependence in the Economy. - Ann Arbor, 1994.
11. David PA. Clio and the Economics of QWERTY // American Economic Review. 1985. Vol.75. №3
12. Lardner J. Fast Forward. - New York, 1987.
13. Liebowitz S.J. Rethinking the Network Economy. - New York, 2002.
14. Margolis S.E., Liebowitz S.J. Path Dependence // The New Palgrave Dictionary of Economics and Law. - London, 1998.
15. Puffert D.J. The Standardization of Track Gauge on North American Railways, 1830-1890. // Journal of Economic History. 2000. Vol.60.

Поступила в редакцию
30 октября 2010 года

MORALĂ, EDUCAȚIE ŞI RESPONSABILITATE CIVICĂ ÎN ROMÂNIA POSTCOMUNISTĂ

Iulia Cătălina CRĂCIUN
Romania, Sibiu, Universitatea Lucian Blaga, Facultatea de Ştiințe Politice, Relații Internaționale şi Studii Europene,
Lector, doctor

This paper aims to capture the interconnection among morals, education and democracy, the role that an educated citizen, guided by moral norms and values plays in accomplishing the foundation of a democratic society. We try to demonstrate that in Romania, it is necessary to use education and moral beliefs in promoting a democratic society based on civic responsibility, direct social contact, personal responsibility, sense of community, civic engagement, trust and social justice. Both schools and religious institutions can better prepare for active citizenship and a strong civil society, regarded as the bedrock of a democratic state.

Key words: moral, education, democracy, civil society

No one is born to be a democrat.
It is a matter of education
Anne Sliwka

1989 a fost anul revoluționar ce prevestea transformarea treptată a situației politice mondiale în favoarea democrației şi proclama în locul „Marii nopți” – zorile unui regat etern al libertății. Victoria democrației în fața sistemului opresiv comunist care şi-a dovedit incapacitatea, l-a determinat pe F.Fukuyama – director adjunct al Departamentului de Stat SUA, să declare „Sfârşitul istoriei”. În opinia autorului s-a atins deja „punctul final al evoluției ideologice a omenirii şi universalizarea democrației liberale occidentale ca formă finală de guvernare umană” [21].

În țările foste comuniste starea de spirit era una euforică existând speranțe că naşterea instituțiilor democratice, inclusiv a parlamentelor şi partidelor politice, va avea loc fără convulsii, aproape ca un proces natural, comunismul fiind urmat în mod necesar de forme democratice de organizare politică şi socială ce o să aducă cetățenilor fericirea şi împlinirea mult râvnită şi visată cu ochii ațintiti pe societățile vestice înfloritoare.

Din păcate, însă, abdicarea regimurilor comuniste nu a însemnat colapsul imediat al culturilor politice comuniste. Toate obiceiurile, mentalitățile, atitudinile, simbolurile şi valorile care pătrunseseră de decenii în viața socială făceau greu de imaginat reconstrucția pe aceste ruine a unei societăți normale, democ-

rate, moderne de către oameni lipsiţi de resurse materiale, de cunoştinţe economice şi pregătire politică [22, 20].

Entuziasmul a început să pălească în momentul în care masele populare şi-au dat seama că sfârşitul monopolului partidului comunist asupra puterii nu înseamnă în mod automat sfârşitul comunismului şi naşterea democraţiei, aceasta contribuind la apariţia unei discrepanţe, mereu amplificate, între speranţele în creştere ale populaţiei şi limitele sistemului existent [23, 213]. Cu toate acestea tendinţa generală era aceea de a substitui acţiunii pe care trebuia să o întreprindem credinţa că toate greutăţile vor disparea de la sine.

Au trecut 20 de ani de la caderea comunismului, iar cetăţenii sunt, se pare, din ce în ce mai dezamăgiţi, mai lipsiţi de încredere în clasa politică şi din ce în ce mai absenţi la urnele de vot.

Acest lucru nu trebuia să se întâmple. Starea de spirit din România vine în contradicţie cu regula acceptată de toţi: naţiunile democratice sunt fericite, sau altfel spus, drumul spre fericire naţională este pavat cu democraţie. „Această abordare este atrăgătoare şi ne sugerează că avem o rezolvare rapidă pentru majoritatea problemelor din lume: adoptam o constituţie democratică şi trăim fericiţi până la adânci bătrâneţi", spune R.Ingelhart, profesor la Centrul de Studii Politice al Universităţii din Michigan. Există o singură problemă continua autorul. Nu este adevărat. Cu alte cuvinte, oamenii bine intenţionaţi care vor să construiască democraţii au înţeles totul pe dos. Nu democraţia este cea care face oamenii mai fericiţi, ci oamenii fericiţi construiesc democraţii [20, 73].

În anii '80 fericirea şi democraţia erau nişte concepte strâns legate între ele, astfel că teoria potrivit căreia democraţia echivalează cu fericirea a pătruns adânc în mentalitatea politicienilor, cercetătorilor, oamenilor de ştiinţă şi chiar a cetăţenilor. Apoi a venit aşa-zisul „al treilea val al democratizării" unde democraţii aflate la început, născute din cenuşa fostului bloc sovietic nu s-au bucurat de la început de mult căutata şi promisa fericire ci, mai mult decât atât, cetăţenii lor dezamăgiţi, sunt uneori mai nefericiţi decât în vremurile comuniste. Toate acestea sună deprimant şi te duc cu gândul la întrebarea: De ce s-a ajuns în situaţia aceasta, de ce noi nu putem avea parte de fericirea pe care o societate democratică o oferă cetăţenilor ei? Unde greşim?

Un răspuns imediat şi foarte comod ar fi: clasa politică imorală, coruptă, preocupată doar de interesul propriu şi deloc de binele public, dominată de politicieni incapabili, oportunişti şi slab pregătiţi. Toate acestea au devenit din ce în ce mai evidente, experienţa dovedind că între conducători şi conduşi se sapă o prăpastie din ce în ce mai mare mergând până la o opoziţie fătişă de interese, mascată uneori de sintagma „raţiuni de stat" o sintagma ambiguă, în spatele căreia se ascund mai curând egoismul şi interesele de grup ale celor aflaţi la putere [19].

Desigur, ar fi ideal ca cei ce ne conduc să fie preocupaţi, înainte de orice, de binele supuşilor, dar acest lucru s-a dovedit prea arareori adevărat. Si totuşi există democraţii prospere, cu cetăţeni mulţumiţi, fericiţi, cu convingeri democratice adânc înrădăcinate. Noi de ce nu reuşim?

Poate pentru că privirile ni se îndreaptă prea des pe guvernanţi şi nu spre guvernaţi? Poate că aşteptăm totul de la cei ce ne conduc fără ca noi să oferim prea mult societăţii? Poate că vorbim prea mult de lipsa de moralitate a oamenilor politici şi prea puţin sau deloc despre ce înseamnă să fim buni cetăţeni?

Buni cetaţeni, pentru că succesul cu care reuşim să ne adaptăm într-o astfel de societate depinde de aceasta. Cum ar trebui să se manifeste un bun cetăţean într-o societate democratică? Putem spune că este nevoie să se implice activ în viaţa comunităţii din care face parte, să dorească şi a fie în măsură să influenţeze în mod competent decizia politică luată la diferite niveluri, să poată trăi alături de celelalte persoane pe baza unor atitudini precum respectul, toleranţa, deschiderea către opiniile celorlalţi. Acel individ care pe lângă obligaţiile legale se manifesta şi în baza unor datorii morale (fără morală legea e doar constrangere). Cel care işi urmăreşte doar propriul interes nu este un cetăţean adevarat deci nu poate construi o societate democratică. Cel care înţelege toate aceste aspecte şi acţionează în spiritul lor, care chiar dacă nu iubeşte binele măcar îl respectă acela cred că reuşeşte să construiască o societate democratică.

Da, am lamurit acest aspect, e clar că trebuie să avem un anumit tip de comportament, o anumită atitudine care ne ajuta în consolidarea timidei noastre democraţii însă întrebarea ce decurge de aici este: Cine ne învaţă să fim buni cetăţeni, cine ne educă în spiritul democratic?

Primul răspuns care ne vine în minte şi pe care adepţii democraţiei au pus întotdeauna mare preţ este educaţia civică. Aceasta necesită nu doar scolarizare, ci şi discuţii publice, deliberari, dezbateri, polemici, disponibilitatea promtă a unor informaţii demne de încredere, precum şi alte instituţii ale unei societăţi liberale [8, 77].

Ţările democratice mai vechi au creat multe căi spre înţelegerea politică, şi anume, cei mai mulţi cetăţeni primesc un nivel de educaţie suficient pentru a asigura alfabetizarea. Şcoala îi invaţa pe elevi despre politică şi despre rolul lor în procesul democratic, le oferă informaţii despre instituţiile şi relaţiile politice ajutând la modelarea atitudinilor faţă de sistemul politic, de regulile jocului politic, de rolul adecvat al cetaţeanului şi de aşteptările legate de guvernare. Şcoala accentuează, de obicei, ataşamentul faţă de sistemul politic şi evidentiază anumite simboluri comune, cum ar fi drapelul sau obligaţia de a fi loial, ceea ce încurajază ataşamentul faţă de sistem. Atunci când apare o nouă naţiune, sau când un regim revoluţionar vine la putere într-o naţiune mai veche, atenţia se îndreaptă imediat către şcoli, ca modalitate de înlocuire a valorilor cu altele noi, mai congruente cu noua ideologie. Educaţia influenţează, de asemenea, abilitaţile şi

resursele politice. Oamenii educați sunt mai conştienți de impactul guvernării asupra vieții lor şi acordă o mai mare atenție politicii [2].

În perioada interbelica şi îndeosebi postbelica, studierea politologiei în SUA, în Europa apuseana şi nordică, Canada şi Japonia s-a generalizat, atât ca ştiința cat şi ca obiect de învățământ. Astăzi în lumea civilizată şi democratică nimeni nu mai poate concepe realizarea şi funcționarea sistemului politic, a omului modern fără o cultură politică înfăptuită pe calea instituționalizată. În România, nici în perioada interbelică şi cu atât mai puțin postbelică, politologia nu a existat nici ca disciplină de studiu şi nici ca ştiință de cercetare a fenomenului politic. În perioada interbelică politicul era investigat din perspectiva istorică sau sociologică în strânsă interacțiune cu acestea. În perioada dominației comuniste, ceea ce se realiza în domeniul politicului era în realitate o îndoctrinare a oamenilor cu ideologia totalitară comunistă. Astăzi în condițiile refacerii vieții şi sistemului politic democratic, a necesității formării şi pregătirii cetățenilor, a racordării învățământului românesc la cel european şi universal, studiul ştiinței politice ar trebui să devină o necesitate.

Instituțiile religioase au de asemenea un impact hotarâtor în ceea ce priveşte învatarea cetățeniei democratice. Religiile lumii sunt purtatoare ale unor valori culturale şi morale care au de obicei implicații politice. În majoritatea țărilor există unele legături formale între religia dominantă şi guvernare. În aceste cazuri, valorile religioase şi politica se întrepatrund. Institutiile religioase din toate timpurile oferă îndrumare morală valoroasă de care indivizii au atâta nevoie pentru opțiunile lor, într-o societate complexă.

Realizarea educației civice angajază inclusiv formarea morală a personalității individului intrucât civismul este o valoare aflată într-o relație nemijlocită cu valorile morale ale societății: libertatea, dreptatea, solidaritatea, echitatea, etc.

Cunoaşterea politică este intensificată mai departe de disponibilitatea largă a informațiilor relevante, pe care cetățenii le pot obține la costuri scazute din media. Libertatea de exprimare – în special a presei – garantează participarea populară în decizile şi acțiunile guvernului, iar participarea politică este esența democrației. Concurența politică între căutătorii de funcții, organizați în partide politice, se adaugă ofertei, pe măsura ce partidele şi candidații sunt dornici să ofere informații alegătorilor cu privire la performanțele şi intențiile lor. De asemenea, mulți cetățeni aparțin asociațiilor organizate pentru a le proteja şi promova preocupările specifice – grupuri de interese, organizatii de lobby şi grupuri de presiune. Resursele, abilitațile politice şi cunoştintele de specialitate disponibile grupurilor de interes organizate furnizează cetățenilor o manieră specială de reprezentare în viață politică, de obicei foarte eficientă. Cu alte cuvinte, cetățenia într-un stat democratic se învață ea fiind un proces educațional de durată care începe de la vârste foarte mici şi continuă pe tot parcursul vieții [2].

Dar dacă instituțiile pentru formarea cetățenilor competenți sunt fragile şi în consecință mulți dintre aceştia nu ştiu îndeajuns de bine să îşi protejeze valorile şi interesele fundamentale, ce trebuie să facem? Rămâne o singură soluție satisfacatoare. Dacă instituțiile pentru educație civică sunt fragile, trebuie întărite. Cei care cred în scopurile democratice, sunt obligați să caute metode prin care cetățenii pot dobandi competența de care au nevoie [8, 77].

În aceste condiții concluzia ce se desprinde de aici este că acei ce au convingeri democratice trebuie pe de o parte să semnaleze carențele din cadrul instituțiilor pentru educație civică, fargilitatea lor iar pe de altă parte necesitatea îmbunătățirii acestora cu metode de educație în vederea înțelegerii importanței participarii politice, informării şi deliberării, care să se inspire în mod creator din modelele oferite de democrațiile consolidate. În caz contrar, dacă institutiile democratice nu sunt strâns legate de norme comune precum încredere politică, toleranță, voința de a ajunge la un compromis şi mai mult decât atât credința în legitimitatea democrației, acele instituții vor fi vulnerabile şi predispuse la colaps în momente de criză iar Romania poate risca un eşec în ceea ce priveşte consolidarea democrației.

Bibliografie:

1. Almond G.A., Verba S. Cultura civică. - Bucureşti, Ed. Du Style, 1996
2. Almond, G.A., et all. Politica comparata astazi. - Iaşi, Institutul european, 2009
3. Biesta G. Beyond learning: Democratic education for a human future. – Boulder, Paradigm, 2006
4. Biesta G., Lawy R. From teaching citizenship to learning democracy. Overcoming individualism in research, policy and practice. // Cambridge Journal of Education, #36, 2006, pp.63-79
5. Biesta G. Education and the democratic pearson: Towards a political understanding of democratic education. // Teachers College Record, #109, 2007, pp.740-769
6. Crick B. Citizens: Towards a Citizenship Culture. - Wiley–Blackwell, 2001
7. Carr W., Hartnett A. Education and the Struggle for Democracy. - Open University Press, 1996
8. Dahl R. Despre democratie. - Iaşi, Institutul european, 2003
9. Dawey J. Democracy and education. - New York, The Free Press, 1966
10. Durkheim E. Moral Education. - New York, Dover, 2002
11. Freire P. Pedagogy of freedom: Ethics, democracy and civic courage. – Lanham, md: continuum, 1998
12. Gutmann A. Democratic education. - Princeton University Press, 1999
13. Hampshire S. Morality and conflict. - Cambridge, MA: Harvard University Press

14. Jacoby B. Civic Engagement in Higher Education Concepts and Practices. - San Francisco, Calif.: Jossey-Bass, 2009
15. Kelly A.V. Education and Democracy: Principles and practices. - Paul Chapman Publishers, 1995
16. Ochoa-Becker A.S. Democratic Education for Social Studies. An Issues-Centered Decision Making Curriculum. - Information Age Pub Inc, 2007
17. Putnam R.D. Cum funcționează democratia. - Iaşi, Polirom, 2001
18. Sartori G. Teoria democratiei reinterpretata. - Iasi, Polirom, 1999
19. Boari V. Creştinismul şi noua peradigma etico-politică. // Studii politice, Presa Universitara Clujană, CN, 2002
20. Sagheman M. Te va face democrația mai fericit? // Roreing Polcy, România, aprilie/mai 2008
21. Fukuyama F. The end of history? // National Interes, 1989, nr.16, pp.3-18
22. Revel J.-F. Revirimentul democrației, Humanitas, 1992,
23. Tismăneanu V. Reinventarea politicului, Europa Răsăriteană de la Stalin la Havel, - Iaşi, Polirom, 1997

Prezentat la redactie
la 20 noiembrie 2010

МЕСТО РОМОВ В ПОЛИТИЧЕСКИХ ПРОЦЕССАХ В МОЛДОВЕ

Валерий ГАВРИЛУЦА
Republica Moldova, Chisinau, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Relații Internaționale, Ştiințe Politice şi Administrative, Catedra Ştiințe Politice
Magistru in politologie, doctorand.

The present article represents theoretic-analytical analysis of aspects of political rights and place of roma in Moldavian political system. Until 1991, the Roma have been out of political and social life of Soviet society. The main reason for the political problems of national minorities is the lack of representation in the institution of political power structures both at the national level: executive, legislative and judiciary; and local: councils of villages, communes, municipalities and districts.

Ромы до сегодняшнего дня являются самой уязвимой этнической группой в Европе, в которой насилие, на основе расовой и этнической дискриминации в области трудовой занятости, образования, здравоохранения, правосудия, участия в политической и экономической жизни общества распространены повсеместно [7, 62].

В Молдове данная проблема так же является одной из самых социально значимых, потому что ромы составляют по официальным данным 0,4% [11] (по неофициальным данным до 5% [3, 12]) из всего населения республики. Данная отсталость продиктована вовсе не желанием самого этноса, а руководством нашего государства, которое игнорирует проблемы ромов. Показателем данного игнорирования является постановление Правительства за №1453 от 21.12.2006 «Об утверждении Плана действий по поддержке цыган/ромов Республики Молдова на 2007-2010 годы» [11], носящий декларативный характер, данный план действий содержит лишь меры по развитию ромов, которые уже ассимилированы, либо начали интеграцию самостоятельно.

Начиная с 1956 года Постановлением Верховного Совета СССР [12] – ромы (именуемые в то время - «цыгане») стали обязаны вести осёдлый образ жизни. Недвижимость, повозки и лошади – были коллективизированы.

До 1991 года ромы были вне политической и социальной жизни советского общества, им была отведена лишь скромная роль в культуре – театр «Ромэн» в городе Москва, Российская Федерация.

В европейских странах процесс интеграции ромов в политическую жизнь общества, проходил иными путями, в результате обобщённого анализа государственных политик различных стран Центральной и Восточной

Европы, можно установить, что используются системы квотирования, представительства и положительной дискриминации.

В Республике Молдова ситуация кардинально противоположная - «положительная дискриминация» отсутствует. Правительство Республики Молдова не занимается ромской проблематикой – издавая постановления и другие нормативные акты, которые применять на практике не представляется возможным, в связи с тем, что они носят декларативный характер [11]. Местные органы самоуправления отказываются сотрудничать с ромскими поселениями.

Пропорциональная избирательная система прихода к власти и формирование государственных структур власти парламентским большинством исключает, какой либо доступ национальных меньшинств в государственные органы.

Основная причина политических проблем национальных меньшинств это отсутствие института представительства в политических структурах власти как на национальном уровне: законодательной, исполнительной и судебной власти; так и на местном: советы сел, коммун, муниципиев и районов.

Правительство, которое представлено национальным большинством, занято решением и исполнением проблем большинства, без учёта интересов национальных меньшинств в целом, и ромов в частности. А, один из основополагающих принципов демократии: «принятие решения на основе мнения большинства, но с учётом мнения меньшинства» игнорируется.

На первый взгляд, конституция Республики Молдова обязуется соблюдать и защищать права человека, в соответствии со ст.1 Европейской Конвенции Прав Человека и Основных Свобод [1]. Но поскольку те, кто должен исполнять вышеуказанные нормы права, так, же представляют национальное большинство. То, следовательно, нет гарантий соблюдения упомянутых прав из-за отсутствия доступа к исполнительной власти у национальных меньшинств.

Отсутствие собственного государства у ромов, которое могло бы повлиять на их политическое положение в других странах, а так же гарантировать соблюдение прав и свобод ромов, порождает дискриминацию по этническому признаку в отношении ромов. Если ромы не будут представлены во всех структурах власти не по политическому, а по национальному признаку, то они не смогут влиять на национальном уровне на жизненно важные процессы в жизни ромского сообщества Молдовы.

Система представительства должна быть заложена не только в соглашениях и стратегиях между НПО и государствами, но и в избирательное законодательство Республики Молдова, поскольку механизм исполнения закона является наиболее эффективным способом реализации прав ромов.

Для того чтобы законодательная база в отношении прав ромов реализовывалась, в неё должны быть заложены не только права и свободы ромов, но и механизм их исполнения.

В разработке законопроектов о внесении изменений в национальное законодательство Республики Молдова, источником права могло бы послужить прецедентное право США в отношении афроамериканского населения, основанное на многочисленных решениях суда по делам о расовой дискриминации [6, 1].

Предоставление права путём положительной дискриминации по этническому признаку прихода к власти, и возможность быть представленными в обязательном порядке во всех формах институтов власти явилось бы своего рода интеграцией ромов в жизнь общества, и это должно стать одним из приоритетов государственной политики. Тем, самым молдавское общество продемонстрировало бы свою толерантность по отношению к ромам. Система квотирования даёт возможность влиять на процесс принятия решения по важным вопросам, затрагивающим проблемы ромов, так как отсутствие ромов в структурах власти приводит к абсентеизму в политических процессах в государстве.

Проблемы занятости и интеграции ромов в жизнь общества напрямую зависят от политики государства, проводимой в области экономики и образования, представленных государством возможностей для занятия определенными видами деятельности, получения образования.

Ромы не могут осуществить свои законные права и свободы, они вынуждены терпеть гонения в местах постоянного проживания, в результате чего они не могут рассчитывать на какие-либо возможности интеграции в жизнь общества и находятся в положении изгоев [7].

Пробуждение национального самосознания в странах Восточной Европы породило волну национального экстремизма и нетерпимости к национальным меньшинствам. Это результат государственной, национальной политики и идеологии, влияющей на формирование общественного мнения и сознания национального большинства по отношению к ромам.

Это ставит самую уязвимую часть ромов – кочевников и путешественников в условия риска и опасности быть подвергнутыми массовым преследованиям и репрессиям. У кочевников нет механизма защиты их прав и свобод. Внешнее отличие от основного большинства вызывает неприятие, и боязнь национального большинства, что порождает противоречия между ромами и этим большинством. Противоречия и конфликты между обеими сторонами это результат отсутствия нормы права, регулирующей отношения между ромами и национальным большинством.

Ромы, кочевавшие в странах СНГ до 1956 года, могли пользоваться правами, существовавшими и действующими для всех граждан в местах

их временного проживания. Так у молдавских ромов, рожденных до 1956 года, место рождения в выданных документах значится вся бывшая карта Советского Союза. И даже если ребенок родился в лесу или под обозом родители могли получить свидетельство об его рождении в ближайшем учреждении актов гражданского состояния.

Учитывая это, среди основных проблем ромов Молдовы можно отметить такие как:

- Социальные – трудности в получении социального пособия, т.к. отсутствуют соответствующие документы по причине полной безграмотности, и отсутствия соответствующей информации [8].
- Политические – ни один электоральный конкурент на выборах республиканского значения, начиная с 1994 г., в своей предвыборной платформе не упомянул ромов как своих избирателей. Большинство электоральных конкурентов в отношении этнических меньшинств проводит шаблонную политику, т.е. одинаковые обещания, отсутствие механизмов гарантирующих реализацию прав и свобод, либо использование определённого этноса/нации в своих политических целях.
- Юридическо-правовые – отсутствуют такие элементарные и жизненно необходимые документы, как свидетельство о рождении, удостоверение личности, свидетельства о смерти умерших родственников, домовая книга – отсутствие данных документов продиктовано всё тем же фактором: неграмотность ромского этноса в Молдове.
- Медицинские – отсутствуют медицинские страховые полюса, не все категории ромов обладают финансовыми возможностями приобрести полюс медицинского страхования, а так же по причине не обладания информацией - большинство ромов не знают каким образом приобретаются полюса медицинского страхования;
- Культурные – ромские вокально-инструментальные ансамбли песен и плясок не получают дотаций от государства через Министерство Культуры (в отличие от других национальных ансамблей), они вынуждены сами содержать себя за счёт концертов. Им не дают возможности записывать альбомы.
- Образовательные – процент грамотных ромов немного увеличился по сравнению с прошлыми годами, возросло количество выпускников ВУЗов. На данный момент точное количество студентов ромов в Молдове не известно, оно варьирует от 85 до 110 человек по различным неофициальным данным. Но сто десять человек на 10 тысяч ромов (и это лишь официальная цифра), это ничтожное соотношение, составляющее 1,1%, или, же 0,005 от неофициальной цифры (200 000 ромов). В Государственном Университете Молдовы существуют бюджетные места для ромов-студентов. На ежегодной студенческой конференции ромов Молдовы проводился оп-

рос среди участников. Никто из 38 студентов не учится на бюджете по этническому признаку [9].

➢ Права человека – самые сложные и громкие проблемы ромов: МВД Республики Молдова применяет по отношения к ромам беспрецендентные способы уголовного преследования, такие как:

А. В случае если подозреваемый скрывается: производится взятие в заложники родственников предполагаемого подозреваемого. И требуют выдачи подозреваемого в обмен на взятых в заложники двух либо трёх родственников [4] – «безотказный способ уголовного преследования» [2];

Б. Главным доказательством по делу вины подозреваемого является его этническая принадлежность [3, 6-14], которая указывается в ориентировке. И лишь на основе этнической принадлежности производится задержание с последующим арестом, и предъявлением обвинения, не смотря на главное доказательство не виновности – алиби. Отсутствие, каких-либо вообще доказательств вины, во внимание не берётся. Следственный процесс выстраивается из расчёта на чистосердечное признание вне зависимости от того, виновен человек, или нет;

В. Нарушение права на справедливое судебное разбирательство, во время судебного процесса и уголовного преследования заседания ведутся без переводчиков, протоколы допросов подписываются без ознакомления по причине неграмотности.

И, это не смотря на то, что развитие ромского этноса со стороны государства – привлечёт иностранное финансирование, т.к. будут инвестиции в создание ромского телерадиовещания, создание рабочих мест для ромов со всеми вытекающими из этого благами для государства в виде: налогов, снижение уровня безработицы, снижение уровня преступности, увеличение процента грамотного населения.

У ромов в Молдове существует лишь два способа участия в политической жизни общества:

I способ – НПО как часть гражданского общества может влиять, сотрудничая с политическими акторами. Но данное сотрудничество является латентной формой влияния и неэффективным способом лоббирования интересов ромов.

II способ – личное участие в политической жизни как избирателя или как сторонника или состоящего в рядах того или иного политического формирования. В данной ситуации ромы предоставлены сами себе и должны сами «прокладывать» себе путь в политическую жизнь молдавского общества.

Хотя, есть опыт Румынии, Сербии, Хорватии, Македонии, Венгрии, Чехии и Словакии по обладанию ромами полноценных политических

прав и возможностью выдвигать своих кандидатов в законодательные собрания всех уровней власти.

У многих может появиться мнение: «А почему нужно давать дополнительные права ромам, ведь у нас и так хватает проблем в социальной сфере, зачем выделять ромов из общей массы?»

Проблема незаконной дискриминации ромов это проблема, признанная международным сообществом [14].

Дополнительные финансово-денежные вливания в молдавскую экономику, позволят облегчить ситуацию ромов:

- снизить уровень безработицы за счёт создания новых рабочих мест;
- увеличить ВВП на душу населения, за счёт заработных плат для трудящихся;
- увеличить поступления в бюджет в виде налогов от работников и новых предприятий;

Увеличение экономических показателей будет незначительным, но даже небольшой положительный рост, в период финансового кризиса является помощью всему государству в целом. Кроме этого решение социально-экономических, правовых и образовательных проблем ромов Молдовы это одно из требований процесса европейской интеграции.

Отсутствие механизмов, способных обеспечить реальное представительство ромов в органах власти, фактически сводит к нулю гарантии, предусмотренные законодательством.

Обязательство местных органов власти по соблюдению принципа – «консультирования с населением», прописанного в статье 7 Закона о местном публичном управлении Республики Молдова [5] в процессе принятия решений, как на центральном, так и на местном уровне «де-факто» не выполняются [8, 178].

Участие ромов и других национальных меньшинств, проживающих на территории Республики Молдова, на уровне законодательной власти:

Лица, принадлежащие к национальным меньшинствам, представлены в Парламенте Республики Молдова (их количество постоянно варьируется и составляет около 15-20%). Однако представительство национальных меньшинств в законодательном органе зависит исключительно от решения политических партий относительно включения либо не включения данных лиц в избирательные списки. Каких-либо квот для национальных меньшинств или же иных механизмов законодательством не предусмотрено. Национальные меньшинства, представленные в Парламенте, ограничены в своих действиях программами партий. Кроме того, они не несут ответственности перед соответствующими этническими сообществами, так как не делегированы ими. Примеры:

1) в 2005 году бывшая парламентская Комиссия по правам человека и национальным меньшинствам была преобразована в Комиссию по правам человека, никто из представителей национальных меньшинств официально не возразил против данного решения;

2) на данный момент фактически заморожен вопрос о ратификации Европейской хартии региональных языков и языков меньшинств. Ни один из представителей национальных меньшинств, депутатов Парламента не поднимает активно данный вопрос.

Участие ромов и других национальных меньшинств, проживающих на территории Республики Молдова на уровне центральной исполнительной власти:

Каких-либо механизмов реального обеспечения представительства национальных меньшинств законодательством не предусмотрено. Кроме того, предусмотренный законодательством механизм конкурсного отбора при поступлении на государственную службу, фактически не работает.

В соответствии с оценочными данными, процент национальных меньшинств в структуре центрального публичного управления не пропорционален статистическим данным о проживающих в Республике Молдова этнических меньшинств.

Участие ромов и других национальных меньшинств, проживающих на территории Республики Молдова на уровне местной власти:

Представительные органы. Отсутствуют механизмы по обеспечению представительства национальных меньшинств. Национальные меньшинства представлены в той или иной степени в местных советах (районных, городских, сельских), где они составляют значительную часть населения.

Исполнительная власть. Представительство национальных меньшинств в структуре исполнительных органов местной публичной администрации не является примерно пропорциональным.

Совещательные и консультативные органы. Инструменты, обеспечивающие участие национальных меньшинств в процессе принятия решений, постоянно сужаются. В период с 2001 по 2009 годы были упразднены следующие консультативные органы: Комиссия по межнациональным отношениям при Президенте Республики Молдова, Парламентская комиссия по правам человека и национальным меньшинствам, гарантированное представительство национальных меньшинств в составе Наблюдательного совета Компания «Телерадио-Молдова». Была ликвидирована должность заместителя министра просвещения – представителя национальных меньшинств, курирующего вопросы образования национальных меньшинств, а также Управление по вопросам образования национальных меньшинств Министерства просвещения и молодёжи. В настоящее время при Бюро межэтнических отношений в качестве консультативного органа действует

Координационный совет этнокультурных организаций. В состав совета входят руководители этнокультурных общественных организаций национальных меньшинств со статусом республиканских объединений.

Механизм консультирования с Координационным советом отсутствует. Нет реального учёта мнения национальных меньшинств органами власти, а также механизма влияния на принимаемые властью решения. В силу отсутствия чёткого механизма консультирования, указанный координационный совет работает неэффективно. Так, например, при реформировании структуры Бюро межэтнических отношений, Министерства просвещения (ликвидация Управления по вопросам образования национальных меньшинств) в 2005-2006 годах, каких-либо консультаций ни с Координационным советом при Бюро межэтнических отношений, ни с национальными общинами проведено не было.

Правовое поле. Проблемным вопросом остаётся соблюдение действующего законодательства. В частности, Парламент, Правительство позволяют себе игнорировать положения Закона о функционировании языков на территории Республики Молдова при принятии правовых актов, а также в повседневной деятельности.

В настоящее время актуальным остаётся вопрос развития законодательства Молдовы в области межэтнических отношений, в том числе:

I. внесение изменений и дополнений в некоторые правовые акты – изменение Закона о функционировании языков на территории Республики Молдова; устранение многочисленных несоответствий различных нормативных актов, регламентирующих сферу межэтнических отношений;

II. принятие новых нормативных актов – принятие Закона о недискриминации национальных меньшинств, в том числе и ромов; Программы мер по обеспечению прав ромов (в настоящее время какой-либо правительственной программы или стратегии в этой области не существует); Положения о финансовой поддержке программ и проектов организаций лиц, принадлежащих к ромскому этносу, которое должно предусматривать открытость и прозрачность выделения и расходования финансовых ресурсов для поддержки культурных мероприятий организаций ромов и национальных меньшинств;

III. присоединение к некоторым международным актам – ратификация Европейской хартии региональных языков или языков меньшинств; Протокола №12 к Конвенции Совета Европы о защите прав человека и основных свобод; поправки в ст.8 Международной конвенции о ликвидации всех форм расовой дискриминации; принятие декларации о признании компетенции Комитета по ликвидации расовой дискриминации в соответствии со ст.14 Международной конвенции о ликвидации всех форм расовой дискриминации;

IV. подписание двусторонних соглашений с другими странами – подписание двусторонних межправительственных либо межгосударственных соглашений об обеспечении прав лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам с Украиной, Россией, а также с государствами, являющимися местами пребывания граждан Молдовы.

Основной причиной отсутствия прогресса в проведении политики по обеспечению прав ромов является неэффективная деятельность (часто отсутствие таковой) основного органа центрального публичного управления, находящегося в подчинении Правительства, ответственного за проведение государственной политики в этой области – Бюро межэтнических отношений.

В последнее время деятельность Бюро межэтнических отношений вызывает особую тревогу. Начиная с 2004 года, руководство Бюро сводит свою работу в основном к проведению различных культурных мероприятий, вычеркнув серьёзную работу в области межэтнических отношений из своих приоритетов.

Все вышеупомянутые вопросы, которые накапливаются как снежный ком, не только не решаются руководством Бюро межэтнических отношений, а целиком игнорируются.

Всё более очевидным становится утрата профессионализма основного подразделения Бюро – Управления национальных меньшинств, межэтнических отношений и функционирования языков. На протяжении последних четырёх лет сотрудники управления привлекаются нынешним руководством Бюро практически только к организации культурных мероприятий и были фактически лишены возможности выполнять свои функциональные обязанности, а также постоянно повышать свой профессиональный уровень. В силу этого, опыт сотрудников, накопленный в предыдущие годы, практически утрачен. Практически все сотрудники Управления перешагнули пенсионный возраст. Управление постоянно не доукомплектовано. Почти два года не назначается начальник Управления национальных меньшинств.

Помещения в Доме национальностей (культурного центра республиканских этнокультурных организаций при Бюро межэтнических отношений), предназначенные для этнокультурных организаций национальных меньшинств, сдаются в аренду коммерческим организациям. Значительную площадь, вопреки положениям действующего законодательства, занимает коммерческое предприятие.

Деятельность других механизмов, призванных обеспечивать права ромов, также регрессируют. В частности, речь идёт о Комиссии по правам человека Парламента Республики Молдова. В 2004-2008 годах данная Комиссия являлась ответственной за осуществление постоянного контроля за

выполнением Национального плана действий в области прав человека. Из основных 17 пунктов Плана, касающихся обеспечения прав национальных меньшинств, 12 выполнено не было, в том числе:

- подготовка к ратификации Европейской хартии региональных языков и языков меньшинств;
- приведение действующего законодательства в соответствие со стандартами Европейской хартии региональных языков и языков меньшинств;
- подготовка к ратификации Конвенции СНГ об обеспечении прав лиц, принадлежащих к национальным меньшинствам, от 21 октября 1994 г.;
- соблюдение принципа пропорционального представительства в органах власти, суде, полиции, Вооруженных Силах;
- обеспечение изучения государственного языка в средних специальных и высших учебных заведениях в группах с русским языком обучения и введение выпускного экзамена по данному предмету;
- изучение вопроса о преподавании цыганского языка в некоторых учебных заведениях;
- образование в государственных средних специальных и высших учебных заведениях групп с преподаванием всех дисциплин на русском языке;
- издание справочника, содержащего информацию о порядке создания и деятельности этнокультурных общественных объединений;
- включение проблематики межэтнических отношений в учебные программы Академии публичного управления при Президенте Республики Молдова;
- учреждение печатного органа Бюро межэтнических отношений;
- включение (по возможности) представителей общественных объединений национальных меньшинств в состав официальных делегаций, отбывающих за рубеж, в состав межправительственных и межведомственных комиссий;
- установление критериев уровня владения молдавским языком для различных категорий государственных служащих в зависимости от должности.

Ответственным за большую часть вышеуказанных мероприятий было Бюро межэтнических отношений.

Как результат неэффективной политики в области межэтнических отношений, в марте 2008 года Комитет ООН по ликвидации расовой дискриминации принял крайне жёсткие заключения [13] о реализации Молдовой положений Международной конвенции о ликвидации всех форм расовой дискриминации.

Правительство Республики Молдова должно глубоко проанализировать ситуацию в области межэтнических отношений в стране, более серьёзно и профессионально подходить к данной проблематике в будущем.

В случае если Правительство Республики Молдова, откажется от своей политики игнорирования проблем ромов и начнёт реализацию требований Европейского Союза в отношении ромов и других национальных меньшинств, то скажется личностный фактор участия ромов в евроинтеграции Молдовы, т.к. европейское сообщество ромов консолидировано, и способно лоббировать свои интересы в странах проживания, в связи с тем, что являются политической силой, а так же есть представители ромского этноса в Европейском Парламенте.

Таким образом, исходя из всех вышеперечисленных факторов, и существующих проблем можно прийти к следующему выводу: развитие ромского сообщества в Республике Молдова является совокупной работой местных неправительственных организаций ромов, местных и центральных органов власти Республики Молдова, международных неправительственных и межправительственных организаций.

Библиография:

1. European Treaty Series №5. Текст, измененный в соответствии с положениями Протокола №3 (ETS, №45), вступившего в силу 21 сентября 1970 года, Протокола №5 (ETS № 55), вступившего в силу 20 декабря 1971 года и Протокола №8 (ETS №118), вступившего в силу 1 января 1990 года, и содержащий также текст Протокола №2 (ETS №44), который согласно пункту 3 статьи 5 данного Протокола является составной частью Конвенции с момента его вступления в силу 21 сентября 1970 года.
2. Бюллетень AMNESTY INTERNATIONAL, Индекс MA: EUR 59/001/2005, 9 августа 2005, АСП 207/05 (www.amnesty.md изъято 08.11.2009 г.)
3. Дело Харкомич С.Ф. Министерство Внутренних Дел Республики Молдова, Комиссариат сек. Рышкань, мун. Кишинэу. Дело №16717052004 от 10.06.2004.
4. Доклад Международной Амнистии за 2005 г. - Москва. 2006.
5. Закон о местном публичном управлении от 28.12.2006 г. №436. // Monitorul Oficial Nr.32-35. - Кишинёв. 2007.
6. Неница С. Социальный мониторинг в 2005 году. Доклад. – Страсбург, 2005. http://www.ertf.org/plennary_discusions/Moldova.html (изъято 18.03.2010)
7. Обобщённый доклад представителей Европейского Союза по результатам встречи представителей ромской общественности Европы с пре-

дставителями Европейского Союза». - Кордоба, Испания, 2010. http://roma.md/index.php?option=com_content&view=article&id=59&Itemid=28&lang=ro (изъято 8.09.2010 г.)
8. Обобщённый доклад ромских НПО для встречи представителей ромской общественности Европы с представителями Европейского Союза». - Кордоба, Испания, 2010. http://roma.md/index.php?option=com_content&view=article&id=59&Itemid=28&lang=ro (изъято 01.09.2010 г.)
9. Официальный доклад №7 «О социально-политической ситуации ромов в Молдове» Объединенного Альянса Ромов Республики Молдова от 8.08.2010 г.
10. Перепись населения 2004. http://www.statistica.md/public/files/serii_de_timp/populatie/structura_demografica/2.1.14.xls (изъято 3.08.2010 г.)
11. Постановление Nr.1453 от 21.12.2006 об утверждении Плана действий по поддержке цыган/ромов Республики Молдова на 2007-2010 годы. // Monitorul Oficial Nr.203. – Кишинев. 2006.
12. Постановление Верховного Совета СССР «О приобщении к труду цыган». – Москва, 1956.
13. Резолюция Комитет ООН по ликвидации расовой дискриминации CERD/C/SR.1861 от 27.06.2008.
14. Ромы: дискриминация начинается на этапе начального образования. Amnesty International Индекс MA: EUR 05/004/2006, №288 от 16 ноября 2006 г.

Поступила в редакцию
24 ноября 2010 года

DEMOCRAȚIA ÎN DIMENSIUNEA CRONOGEOPOLITICĂ

Iulia GORINCIOI
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Ştiințe Politice şi Administrative, Catedra Ştiințe Politice, Doctor în filosofie, Conferențiar

În articolul prezentat autorul ne prezintă o analiză politico-filosofică a democrației. Astfel, multitudinea formelor de manifestare a ei în perspectivă axiologică ne redă democrația ca o valoare politică şi socială de sinteză.

Perspectiva analizei cronogeopolitice efectuiază delimitarea nivelului local şi celui național al democrației la general şi a modelelor formelor antice de realizare a politicului: spațiul politic al obştii civile şi spațiul politic al imperiului. În special, autorul se opreşte la analiza comparată a abordării formaționale şi civilizaționale a democrației. Astfel, pentru optimizarea analizei efectuate, autorul întroduce dimensiunea continuumului spațiu-temporal al democrației.

Dans l'article «Démocratie en dimension cronogéopolitique» l'auteur présente une analyse politico-philosophique de la démocratie. Ainsi, de nombreuses formes de sa manifestation dans la perspective axiologique représentent la démocratie comme une valeur politique et sociale de synthèse.

La perspective d'analyse cronogéopolitique effectue la délimitation du niveau local et national de la démocratie et des modèles de formes anciennes de la réalisation de la politique: l'espace politique de la communauté civile et l'espace politique de l'empire. En particulier, l'auteur s'arrête sur l'analyse comparative de l'étude formationnelle et civilisationnelle de la démocratie.

Pour l'optimisation de l'analyse, l'auteur introduit la dimension du continuum espace-temps de la démocratie.

Democrația ca formă de guvernare apare şi funcționează în dimensiunile unui spațiu social şi geografic la o anumită etapă istorică de dezvoltare a societății. Definirea clasică a democrației este strîns legată de sensul etimologic al ei. Termenul provine de la cuvîntul grec compus din două rădăcini: *demos* – popor şi *kratos* – putere, conducere. Tot în acest sens noțiunea de democrație este folosită şi astăzi atît în cercetările politologice, cît şi în practica politică contemporană.

Odată cu modificarea şi creşterea complexității tabloului politic, suprapunerii doctrinelor ce apelau la democrație, aceasta capătă interpretări variabile.

Pe lîngă interpretarea clasică a democrației ca putere a poporului în literatura politologică şi politică această noțiune se foloseşte şi în alte sensuri:

1. în plan politico-instituţional pentru caracterizarea regimului politic, care se deosebeşte printr-un ansamblu anumit de indici politico-juridici, de exemplu, prezenţa societăţii civile, principiului divizării puterilor în stat, constituirii prin alegere alternativă a organelor reprezentative de putere ş.a.m.d.

2. în aspect procedural – pentru caracterizarea activităţii unei oarecare comunităţi atît la nivel statal, cît şi local, inclusiv partidele şi organizaţiile politice, în care domină principiul subordonării minorităţii voinţei majorităţii, membrii cărora sunt înzestraţi cu drepturi şi obligaţiuni egale şi pentru care este declarat accesul egal la discutarea şi luarea deciziilor.

3. în aspect culturologic democraţia este strîns legată de o anumită cultură a societăţii, inclusiv şi de cultura politică, care se bazează pe principiul autonomiei individului, toleranţei şi responsabilităţii civile.

4. în aspect axiologic noţiunea de democraţie indică o anumită valoare politică şi socială, indisolubil legată de principiul libertăţii, drepturilor omului şi creării condiţiilor maximale pentru autodezvoltarea personalităţii. Interpretarea democraţiei ca valoare politică şi socială este una de sinteză vis-a-vis de celelalte, menţionate mai sus.

În cazul definirii clasice a democraţiei ca putere a poporului referitor la îmbinarea noţiunilor „popor" şi „puterea poporului" inevitabil apar întrebări:

- Ce trebue de înţeles prin cuvîntul „popor"?
- Cum este gîndit mecanismul de participare?
- Ce condiţii sunt necesare pentru aşa o participare?
- Care este domeniul corespunzător activităţii democratice:cuprinde doar sfera politică, sau include de asemenea şi sfera economicului şi relaţiilor internaţionale?
- Este oare obligatorie supunerea conducerii poporului?
- Ce loc ocupă obligaţiile şi dreptul la neacceptarea deciziei?
- În ce condiţii, dacă aşa ceva este posibil, democraţia foloseşte mecanizmul de constrîngere faţă de acei reprezentanţi ai poporului, care refuză ascultarea guvernării legitime?
- Ce fel de mecanizm de constrîngere trebuie să fie creat în atitudinea celor, care evită participarea în „conducerea poporului" sau conştient nu participă la conducere? [1, 3]

Dacă ne vom adresa la gîndirea politică antică (Platon, Aristotel), la cea a epocii Renaşterii (N.Machiavelli), la cea a Iluminismului şi a revoluţiilor burgheze timpurii (Th.Hobbes, Jh.Locke, J.J.Rousseau, Ş.L.Montesquieu), la concepţiile politice ale secolului XIX (J.S.Mill şi A.de Tocquieville), la sociologia şi politologia secolului XX (M.Weber, R.Dahl, R.Mihels, G.Mosca, V.Pareto, G.Sartori, I.Şumpter şi mulţi alţii), atunci vom vedea, că multe din problemele filosofice eterne menţionate mai sus iar şi iar se reproduc în fiecare epocă istori-

că la un nivel calitativ nou. Aceste idei, ce ating esența democrației, au fost elaborate în coraport atît cu realitatea epocii respective, cît şi cu experiența istorică acumulată.

Iată de ce democrația nu este un fenomen static pentru toate timpurile, ci prezintă în sinea sa fenomenul, care se găseşte în proces permanent de dezvoltare, mişcare, innoire şi autoreproducere. Normal, că democrațiile diferitor epoci istorice nu sunt identice una alteia. De exemplu, democrația antichității se deosebeşte de aşa zis „oazisele” democratice ale perioadei medievale, iar democrația burgheză a Americii secolului XIX se deosebeşte de democrația contemporană a SUA sau Europei Occidentale.

Însă de-a rîndul cu modificările caracterului democrației se păstrează totuşi unele particularități esențiale generale, care ne permit să definim această orînduire social-politică anume prin termenul „democrație”. Alt moment este, că în diferite epoci istorice în țări diferite, în primul rînd, în practică se modifică conținutul acestor caracteristici esențiale şi în al doilea rînd, în teorie însăşi noțiunea de democrație este complectată cu noi caracteristici, ce determină modificările dimensiunii şi conținutului ei.

În legătură cu aceasta o importanță majoră în analiza diferitor tipuri şi forme istorice ale democrației o au metodele istorică şi logică de cercetare, luate în ansamblu, elaborate de filosofia dialectică. Aşa cum se ştie, metoda istorică ne permite să arătăm geneza şi dezvoltarea unui sau altui fenomen al istoriei, inclusiv condițiile concret-istorice ale apariției şi dezvoltării lui, iar metoda logică stimulează cunoaşterea mai profundă a caracteristicilor esențiale ale acestui fenomen, a legităților şi particularităților lui.

Referitor la analiza democrației unitatea logicului şi istoricului, pe de o parte, permite analiza instituțiilor şi procedurilor democratice a unei sau altei țări în diferite epoci istorice în ansamblul lor în dimensiunea anumitor hotare istorice, iar pe de altă parte - ne permite să evidențiem momentul succesiunii şi consecutivității între diferitele forme şi tipuri istorice ale democrației, descoperind un oarecare nucleu unificator şi integrator. E necesar să ne îndepărtăm şi să ne refuzăm de viziunile asupra trecutului ca față de un „prezent” nedezvoltat şi primitiv [2, 32]

Astfel, pentru un studiu sistematic al democrației şi a tendințelor principale de dezvoltare ale ei o importanță metodologică majoră o are, în primul rînd, analiza democrației în contextul timpului şi spațiului social-istoric, ce-i defineşte dimensiunile existenței formelor concret-istorice; în al doilea rînd, cercetarea procesului democratic din perspectiva relațiilor subiect-obiect, ce ne permite să definim actorii principali – purtătorii activității politice, care conştiintizează şi apără interesele şi necesitățile sale de pe pozițiile idealului şi valorilor democrației.

Din această perspectivă trebuie să menționăm, că noțiunile de „spațiu” şi „timp” sunt poate unele din cele mai puțin elaborate în ştiința politică. Tot odată, este evident, că toată viața socială, inclusiv şi cea politică a societății decurge în spațiu şi timp. Deseori, spațiul şi timpul vis-a-vis de realitate, inclusiv şi realitatea social-politică, sunt interpretate ca noțiuni învecinate, cînd şi spațiul şi timpul, fiecare aparte sunt autosuficiente. Însă, doar evidențierea dimensiunii spațial-temporale unice a proceselor politice, altfel spus, a continuului spațial-temporal ne permite să înțelegem, în primul rînd, specificul formelor şi tipurilor istorice ale democrației, şi în al doilea rînd, să răspundem la întrebarea de ce în unele şi aceleaşi dimensiuni ale timpului istoric forme ale democrației, funcționînd cu succes în unele țări, sunt neefective în altele țări.

Ce prezintă în sinea sa spațiul politic? Filosofia dialectică, caracterizînd noțiunea spațiului, evidențiază două aspecte ale lui: substanțial şi relaționist.

Dacă din punctul de vedere al abordării substanțiale spațiul politic este definit ca un domeniu relativ constant, în care funcționează sistemul politic şi decurg procesele politice, atunci abordarea relaționistă, inclusiv şi parametrii substanțiali ai lui, indică, în primul rînd, la întinderea relativă a legăturilor şi relațiilor sociale, şi în al doilea rînd, permite să fie evidențiate mai multe nivele ale spațiului social – atît legătura reciprocă dintre aceste nivele, cît şi independența lor relativă.

Spațiul politic ca şi spațiul fizic, are trei dimensiuni: 1. Spațiul ca premiză sau mediul organizării politice; 2. Spațiul ca scop al proceselor politice (geopolitica); 3. Spațiul ca condiție de constituire şi realizare a hotărîrilor şi deciziilor politice sau ca mediu în care se desfăşoară procesele politice [3].

Spațiul politic antic se prezintă ca un spațiu nelimitat (infinit) al politicii. El apare ca rezultatul concentrării resurselor instituționalizate şi incorporate în ordonarea universului social şi prezintă în sinea sa în comparație cu spațiul fizic ansamblul forțelor conduse şi concomitent care conduc integrarea societății. Cu alte cuvinte, acesta este spațiul, în care conducerea integrează iar integrarea conduce. Fiecare poziție, ce aparține spațiului politic este nu altceva decît locul apariției şi dezvoltării omului în ipostaza homo politicus. Acest loc este absolut din punctul de vedere însăşi a posibilității existenței lui şi relativ din punctul de vedere al diversității istorice caracteristice lui şi a capacității de aranjare într-un tip sau altul de societate. Orice loc din acestea apare ca o oarecare formă etnică a orînduirii sociale – diferența şi deosebirea acestor forme, de fapt, şi caracterizează tot spațiul politic în întregime.

Astfel, spațiul politicului este spațiul, definit reeşindu-se din hotarele dintre etnosuri, adică, vorbind altfel, descris în corespundere cu particularitățile şi nivelurile de interdependență a unor sau altor popoare între ele. În epoca Antichității organizarea societății, caracteristică unui oarecare etnos, se prezintă ca o expresie organică a ordinii naturale a lucrurilor. Are loc naturalizarea etnicului.

Consecința acestui proces este manifestarea problemei integrității teritoriale, problemă, care la rîndul ei, provoacă discursuri spațiale, mai corect, face spațiul noțiune a reflecției filosofice şi juridice. Pe lîngă aceasta, specificul strategic al primei este concentrarea în jurul temei dreptului natural, iar specificul strategic al celei de a doua apare adresarea la bunul simț, conservarea căruia se face scopul şi totodată mijlocul oricăror cugetări. Dreptul natural prezintă în sinea sa rezultatul universalizării pretențiilor politice la superioritatea teritorială a unui popor peste altul. Bunul simț conține în sinea sa o universalizare analogică politică a dominației unora asupra altora deja în interiorul fiecărei societăți – dominație ce capătă calități mult mai dure şi stricte, cînd este vorba despre fundamentarea diferendelor dintre liberi şi sclavi, reeşindu-se din deosebirea între acei, care nu sunt capabili să-şi stăpînească şi stopeze emoțiile prin rațiune şi cei care pot face acest lucru.

Spațializarea politicului presupune că orice acțiune politică capătă caracter şi totodată sens sacral. Obiectul principal al acțiunii de sacralizare politică devine hotarul, granița, care fixează delimitarea dintre domeniul intern şi extern. Grecii din totdeauna venerau ceea ce socoteau concentrarea lumii interioare – casa, în centrul căreia se găseau căminul sau vatra părîntească şi care era identificat ca obiect de odorare şi zeificare însoțit de ritual. În corespundere cu închipuirile religioase Zeus, Apollon şi Heracle erau capabili să întoarcă îndărăt de la vatra părintească orice răutate. În Roma Antică, deasemenea există o mulțime de zeități chemate să contrapună şi să protejeze sfera internă celei exterioare, însă aici sfera internă deja este reprezentată nu atît de modelul casei, în care este localizat căminul părintesc, cît de modelul oraşului văzut ca centru al vieții civile (cu toate că şi în Grecia şi în Roma antică casa şi oraşul constituiau un tot întreg).

Tot odată, spațiul fizic nu doar corelează cu „politica", dar şi funcționează ca unul politic. Politicul, creînd un spațiu unic şi neîntrerupt, avînd ca model un teritoriu pe care locueşte un oarecare etnos sau grupă de etnii, concomitent se subiectivează, incluzînd totalmente în interiorul său şi exprimînd prin sine un oarecare mod național de existență a realității. Spațializarea politicului se identifică pur şi simplu prin aceea, că politica în sensul direct al cuvîntului se transformă în ceva ce are loc. Pe de altă parte, problema localizării singură devine o problemă politică – ea este arena, unde se realizează evenimentele, arena unde se realizează Istoria Societății.

Istoria ca o istorie politică – nu este istoria îngustării sau extinderii spațiului politic, ci este istoria organizării teritoriale a statului şi concomitent istoria segregării sociale. Primul tip al istoriei (ca organizare teritorială a statului) îşi găseşte expresia în multitudinea formelor unificării spațiale, iar cea de a doua (ca istoria segregării sociale) – în multitudinea formelor ordonării ierarhiilor sociale. Expansiunea spațială fortifică delimitarea socială în dimensiunile statului, ce îşi

lărgeşte hotarele. Izolaţionismul spaţial fortifică delimitarea geopolitică, împedicînd crearea unor formaţiuni statale mai globale. În primul caz, ca justificare a expansiunii spaţiale, noi ne ciocnim cu fel de fel de diversificări a ideii creării imperiului universal, iar în cel de al doilea caz, ca justificare a izolaţionismului spaţial, noi venim în contact cu multitudinea de varietăţi a ideii conservării poporului ca o integritate organică. Expansiunea spaţială şi izolaţionismul spaţial sunt nişte strategii care nu se exclud reciproc, dar care foarte des coexistă sau uneori chiar se complectează reciproc. Starea privilegiată a locuitorilor băştinaşi îşi găseşte exprimarea în faptul, că ei sunt mai mult cetăţeni decît supuşi şi apar în calitate de purtători ai unităţii teritoriale şi etnice. Starea umilitoare de supunere a celorlalţi, a aborigenilor este evident demonstrată prin îndepărtarea lor de la instanţa puterii: chiar cîştigînd cetăţenia, ei totuşi mai mult se simt ca supuşi decît ca cetăţeni. În aşa mod, expansiunea „exterioară" duce la izolarea în „interior", iar izolarea „exterioară" duce la „expansia" interioară.

Spaţiul politic al Antichităţii – este spaţiul însuşit de popoare, ce nu se aseamănă unul cu altul, fiecare din ele fiind înclinat să-l vadă pe celălalt vecin al său ca barbar, iar pe sine ca model de civilizare. Concomitent putem spune, că spaţiul fizic însuşit de spaţiul politic antic este spaţiul de autonomizare a etniilor. Popoarele dominante concentrează în mînile lor multe resurse naturale şi sociale, transformînd spaţiul existenţei proprii ca centrul definirii scopurilor întregii omeniri şi tot odată ca locul în care este posibilă realizarea lor. Aristotel în Grecia Antică şi Polibyus în Roma Antică insuflă celor învinşi gîndul, că ei sunt ocupaţi în corespundere cu necesitatea, dictată de normele generalumane şi/ sau echitatea juridică. Posibilitatea existenţei în comun şi caracterul complementar al strategiilor izolaţionismului şi expansionismului nu trebue să ne ducă în eroare referitor la faptul, că aceste strategii în realitate se deosebesc principial una de alta după provinienţa lor. Ele poartă în sinea sa modele diferite a formei antice de organizare spaţială a politicului – unul din ele este cel local – spaţiul politic al obştei, comunei civile, iar altul – cel global – spaţiul politic al imperiului, organizat după principiul contrapunerii metropolei şi provinciei. Însă opoziţia „agora – casa", care determina organizarea spaţială a polisului, îşi păstrează importanţa şi aici, cel puţin pînă atunci, pînă cînd imperiul Roman rămîne devotat tradiţiei „viacului de aur" al Republicii şi tinde să organizeze viaţa în centru şi la periferie în aşa mod, ca ea să se asamene vieţii unei obşti (comune) mari.

Odată cu trecerea la Imperiu e corect să vorbim nu despre limitarea sau încetarea activităţii politice în rezultatul centralizării imperiale, ci mai degrabă, despre constituirea spaţiului complex, compus: a unui spaţiu mai exins, nu atît de interminent (discontinuu) şi mai puţin închis, decît spaţiul statelor-cetăţi mici, - şi concomitent a unui spaţiu mai dinamic, diferenţiat şi tot atît de strict ierarhizat ca şi în Imperiul autoritar biurocratizat, care se constitue pe parcursul marei crize a secolului III. Acesta este spaţiul multiplelor centre de putere, dive-

rselor forme de activitate, tensionări, conflicte, care se dezvoltă în toate dimensiunile, echilibrîndu-se prin diverse acorduri şi înţelegeri. Cel puţin, monarhiile eliniste, au încercat nu atît să înlăture, să limiteze sau să reorganizeze de sus pînă jos puterea locală, cît să se sprigine pe ea, folosind-o ca instanţă mediatoare necesară pentru colectarea regulată a birului, strîngerea impozitelor exagerate şi aprovizionarea armatei. Fără îndoială, imperialismului roman de asemenea î-i era caracteristic, în primul rînd, rezolvarea acestor probleme, decît administrarea directă: politica municipalizării purta un caracter destul de stabil şi stimula viaţa politică a oraşelor în dimensiunile mai largi ale Imperiului.

Dacă frontiera romană făcea tranziţia de la delimitări de ordin cultural (ca la greci) la cele de ordin civilizaţional, odată cu ascensiunea islamului şi imediat după naşterea ideii de naţionalitate în contextul medieval al post-romanităţii creştine, frontiera îşi găseşte redefinirea prin delimitatea spaţiului creştin-european de cel musulman. Colonialismul de mai târziu şi perioada sa imediat următoare, post-colonialistă, aduce conceptului de frontieră noi sensuri de delimitare, care vor constitui problema alterităţii şi a străinului. Transcendând interpretarea conceptului de globalizare şi eliminând orice fel de delimitare, frontiera devine tot mai puţin folosită ca termen ce ar descrie diferenţa dintre două spaţii, culturale sau nu, civilizate sau nu, ci mai de grabă înglobat şi înghiţit de sensurile multiculturalităţi, pluri-culturalităţii şi trans-culturalităţii. Globalismul foloseşte astăzi ideea de graniţe transparente, ceea ce presupune ca spaţiile, de orice natură, să interacţioneze şi să comunice între ele, cu alte cuvinte, sensul frontierelor nu mai presupun astăzi, delimitarea spaţiilor diferite, ci o delimitare minimală, care ţine de o esenţă ce nu poate fi schimbată, constând în specificităţi de natură cultural-istorică.

Din antichitate până acum frontiera a trecut de la o reprezentare cultural-conceptuală, la una concret-civilizaţională, pentru ca azi, după ce a trecut prin stadiul degradării sale din sensurile iniţiale, care presupuneau o delimitare strictă, între un "*noi*" şi un "*alţii*", între un aici şi un acolo, mereu diferiţi şi într-un conflict perpetual, să fie un concept din ce în ce mai comunicativ şi mai transparent, care nu mai aparţine cuiva anume, aşadar, devine un concept lipsit de proprietate. Frontiera nu mai este a unui noi, ci a tuturor celor ce şi-o împart, iar limes-ul inventat de Romani, care avea valoare de instituţie (chiar dacă numai doar pentru aceştia), devine astăzi, o instituţie administrată în comun de părţile aflate de-o parte şi de alta.

Dimensiunea spaţială a democraţiei atinge încă o problemă foarte importantă – democraţia la nivel local si naţional, cît şi coraportul dintre ele. În procesul dezvoltării istorice, comasării formaţiunilor statal-teritoriale, constituirii şi dezvoltării statelor naţionale mari, importanţa acestei probleme creşte. Dacă în dimensiunile statelor - cetăţi în Grecia Antică şi oraşelor-comune medievale aces-

te două nivele ale democraţiei coincid în timp şi spaţiu, atunci în perioadele de mai tîrziu se observă necesitatea evidenţierii şi delimitării lor relative.

Exemplu demonstrativ de dezvoltare a democraţiei de la spaţiile mici (democraţia comunitară) pînă la dimensiunile naţionale ni-l prezintă istoria politică a SUA. Încă în primele decenii ale secolului XVII în raioanele de nord ale teritoriului lor au început să se constituie adunările orăşeneşti, care pe calea dezbaterilor directe şi generale rezolvau toate problemele gospodăreşti curente, cît şi întrebările despre reglarea raporturilor între colonialişti. A. de Tocqueville, analizînd procesul de constituire al democraţiei americane spunea, că către anul 1650 în America comuna era acel loc, care unea şi strîns lega între ei oamenii şi unde ei puteau să-şi manifeste interesele, să-şi realizeze drepturile şi să-şi îndeplinească obligaţiile.

Un rol nu mai puţin important î-l are şi factorul temporal. Doar mediul social-economic şi cultural, spre deosebire de cel geografic, nu constituie realitatea dată o dată şi pentru totdeauna, ci este în permanentă modificare şi schimbare, ce decurg cu intensitate mai mare sau mai mică. Şi dacă la un anumit interval de timp istoric spaţiul social sau părţi componente ale lui sunt neadecvate procesului de democratizare, atunci la alt stadiu temporal al dezvoltării social-istorice în dependenţă de gradul de stabilitate sau eroziune a mediului cultural propriu starea lucrurilor poate să se schimbe.

Timpul politic al Antichităţii – este timpul eternităţii formelor antice ale politicului şi cuprinde în sinea sa devenirea şi constituirea modelelor arhaice de ordonare a universului social. Timpul politic al grecilor şi romanilor prezintă în sinea sa timpul naşterii şi existenţei forţelor, ce produc şi reproduc integrarea comunitară sau imperială a societăţii, măsoară durata dominaţiei unor sau altor varietăţi de organizare a conducerii în societate, în sens mai larg, prezintă ritmurile şi durata dezvoltării diferitor manifestări ale socialului. Tot odată, acesta este şi timpul apariţiei lui homo politicus, cu a lui tendinţă irepetabilă spre dominarea politică, cu a lui voinţă de putere multidimensională asupra tuturor, aspect cuprins în cele mai timpurii definiţii ale politicului.

Una din cele mai importante particularităţi ale timpului politic este caracterul lui ciclic (repetabilitatea lui): modelul unei întoarceri permanente. Schimbarea, modificînd realitatea, presupune renaşterea trecutului şi caracterul nestrămutat al tradiţiilor. Din cele mai vechi timpuri grecii şi romanii visau „viacul de aur”, cînd oamenii erau asemeni zeilor şi nu ştiau nenorocirile vieţii de pe pămînt. Viaţa lor era protejată de bătrîneţe, iar existenţa lor nu necesita muncă, nimeni nu cunoştea ce este boala şi neputinţa, moartea venea uşor şi pe neobservate ca o adormire bruscă. “Viacul de aur” era asociat cu împărăţia captivă a lui Kronos (Saturn), unde domina eternitatea şi nimic trecător nu avea loc. Cît domină Kronos, universul îşi deschide atractivitatea sa dumnezeiască, rămînînd proporţional, nestrămutat şi identic sie. Cînd, însă începe să domine Zeus, uni-

versul îşi descoperă partea sa corporală - proporționalitatea, caracterul nestrămutat şi identitatea se pierd – universul începe să existe în corespundere cu normele sale arbitrare. Istoriei, în corespundere cu aceste închipuiri, î-i sunt caracteristice oscilații şi pendulări permanente de la prima stare a universului la cea de a doua, şi, invers, de la starea a doua la prima. Aceste pendulări sunt determinate de faptul, că universului îi sunt caracteristice atît perfecțiunea (desăvîrşirea), cît şi imperfecțiunea. Caracterul universului ca unul neproporțional, schimbător şi neidentic sie riscă pentru totdeauna să rămînă incomplect şi nelegitim [4, 19]. Deci, existența pămîntească atît în sensul adevărat al cuvîntului cît şi metaforic este înscrisă în ciclurile de pendulare: ciclul îndepărtării de la tot ce este ferm, nestrămutat se schimbă cu ciclul întoarcerii spre această fermitate şi statornicie, dar nu pe mult timp, foarte repede totul revine la inițial. De această permanentă reîntoarcere la punctul inițial este legată însăşi posibilitatea existenței - noul se prezintă ca descoperire a eternului, descoperire, care presupune încremenirea universalului şi se exprimă prin intermediul orientării spre ceea ce nu poate fi întors. Însă aceasta nu înseamnă că tradițiile cu adevărat se restabilesc într-o formă neschimbată, iar încercările de a restabili trecutul se realizează după unul şi acelaşi model nestrămutat. Timpul politic al Antichității nu este nici timpul de rutină (prin care este măsurat cotidianul), nici timpul mitologic (în dimensiunile căruia importanța schimbărilor este redusă la realizarea arhetipurilor eterne). Mai degrabă, putem să vorbim despre aceea, că timpul politic – este timpul înrădăcinării, întăririi şi încremenirii raporturilor sociale, în special a formelor de guvernare, dominație şi supunere. Doar timpul devine politic atunci, cînd puterea politică sistematic impune realizarea a tot ceea ce ea prezice spre realizare.

Timpul politic al Antichității este "spațializat", aşa cum defineşte starea de existență, descrie locul acțiunii, arată ceea ce este nestrămutat în procesul de schimbare. El este chemat să fixeze dimensiunile prezenței trecutului, descoperind urmele trecutului în prezent şi găsind semnele a ceea, ce demonstrează, că tradițiile contemporane vor putea fi moştenite în viitor. Conceperea timpului, în aşa mod, se bazează pe ipoteza caracterului epuizabil al retrăirilor individuale. Totul se schimbă şi – nimic nu se schimbă; modificările sunt limitate din punctul de vedere al eternității, caracterul nestrămutat este nemărginit în statornicia şi variabilitatea sa.

Politica nu răspunde de consecutivitatea timpului – nu e în puterile ei să asigure această consecutivitate între trecut, prezent şi viitor. Coraportul ei cu timpul este de aşa natură, că politica anticipează trecutul, apără prezentul şi alege viitorul. De aici şi cele trei funcții ale practicii politice: a prognoza ceea ce va avea loc, a susține şi proteja ceea ce există şi a fixa ceea ce se schimbă.

Antichitatea este epoca politicului. Pe lîngă aceasta, însăşi puterea politică ferm se bazează pe anticiparea specifică a trecutului. Ca consecință, timpul în

realitatea antică cuprinde în sinea sa repetabilitatea şi stagnarea, care transformă viaţa într-o acţiune ritualică. Repetabilitatea dă început tuturor acelor lucruri, care duc la restabilirea a ceea ce este recunoscut că s-a înfăptuit. Stagnarea prezintă în sinea sa etapa de pregătire a repetabilităţii şi tot odată încetinirea ei, amînarea ei pentru mai apoi. Repetabilitatea şi stagnarea cel mai mult caracterizează timpul societăţilor agrare, în care este răspîndit modul de viaţă sezonier. Caracterul naturalist al timpului dependent de oscilaţiile anotimpurilor simbolizează două posibilităţi dependente una de alta a timpului: posibilitatea întreruperii timpului istoric (adică întreruperea devenirii civilizaţiei) şi concomitent posibilitatea abolirii sau anulării timpului social (adică desfiinţarea civilizaţiei). Evident că aşa exersări au nu doar o importanţă simbolică, dar şi una reală, care constă în aceea, că timpul politic – ca timp al stagnării şi repetabilităţii ce înscriu dezvoltarea în cercul permanentelor întoarceri în trecut, - devine rezultat al realităţii. Realităţii, construită şi înoită ca ceva arhaic-neschimbător şi ceva nestrămutat-arhaic.

Timpul politic al democraţiei, spre deosebire de timpul fizic, nu poartă un caracter liniar, ci prezintă în sinea sa mai repede un proces ciclic. Plus la toate, aceste cicluri nu întotdeauna sunt inevitabile. Apariţia fiecărui din ele în dimensiunea spaţiilor locale, fie acestea polisele-cetăţi ale Greciei Antice sau statele naţionale contempotane, depinde de condiţiile concrete ale ţărilor respective, de situaţia economică, echilibrul forţelor politice, particularităţile culturii politice ş.a.m.d.

Continuumul spaţiu-temporal al procesului democratizării include în sinea sa încă o problemă filosofico-metodologică foarte importantă : coraportul dintre abordarea formaţională şi civilizaţională în analiza democraţiei. Abordarea formaţională este una de schematizare a istoriei mondiale şi de ignorare a aspectelor ei civilizaţionale. Neajunsurile ştiinţifice ale ei decurg din hiperideologizarea şi dogmatizarea teoriei marxist-leniniste, din determinismul economic şi subaprecierii influenţei inverse a factorilor politici şi socioculturali asupra proceselor economice, neajunsurilor prognozei formaţiunii comuniste, deformării abordări clasiale, în special, în caracterizarea tipurilor istorice ale democraţiei. Totuşi, abordarea formaţională are şi anumite merite: sublinierea rolului modului de producţie asupra proceselor social-politice; evidenţierii la un înalt nivel abstract a etapelor procesului istoric, prin care au trecut multe popoare europene şi istoria cărora pe deplin se înscrie în paradigma formaţională marxistă.

De-a rîndul cu abordarea formaţională a problemelor democraţiei, o importanţă nu mai mică o are şi abordarea civilizaţională, aşa cum anume civilizaţia şi nu formaţia este mai la direct legată de dimensiunea spaţial-temporală a procesului istoric. Pe lîngă aceasta, prin civilizaţie se subînţelege comunitatea, care este definită prin aşa particularităţi ale ordinii obiective ca ansamblul elementelor culturii materiale, limba, istoria, obiceiurile, instituţiile, cît şi autoidentifica-

rea subiectivă a oamenilor [5, 34]. Aşa, după calculele lui Toynbee, istoria omenirii a cunoscut 21 de civilizaţii. O mare rezonanţă a avut şi publicarea în 1993 a articolului lui Huntington „Ciocnirea civilizaţiilor", în care autorul afirmă, că în lumea contemporană s-au constituit civilizaţiile occidentală, confucianistă, japoneză, islamică, indusă, slavonă, latino-americană şi posibil africană [5, 35]. Autorul este convins că după finisarea războiului rece şi destrămării blocului sovietic principala linie de delimitare în lumea contemporană va decurge anume între aceste civilizaţii.

Din această perspectivă este important să vedem dacă democraţia este exclusiv rezultatul civilizaţiei occidentale, sau ea se prezintă ca o valoare universală generalumană [5, 17]. În esenţă ideile occidentale ale democraţiei fundamental se deosebesc de acele, care sunt caracteristice altor civilizaţii. Efortul Occidentului, orientat spre propagarea priorităţii şi superiorităţii democraţiei definesc o reacţie ostilă „împotriva imperialismului drepturilor omului" şi stimulează fortificare valorilor culturii proprii [5, 43]. Huntington accentuază ideea necorespunderii dimensiunii spaţial-temporale la nivel local şi global. Ar fi corect, după noi, să vorbim nu atît despre starea statică stabilă a civilizaţiilor neoccidentale, sau, invers, despre vesternizarea lor, cît despre convergenţa unui şir de valori esenţiale ale civilizaţiilor neoccidentale şi occidentală, despre ce ne vorbeşte exemplul Japoniei, multor state din America de sud, parţial India şi un şir de state din Asia de sud-vest. Această convergenţă a valorilor include în sinea sa şi confirmarea treptată a normelor democratice. În plan extins, este vorba despre realizarea unei corespunderi între nivelele local şi global a continuumului spaţial-temporal al democraţiei [5, 19]

În acest aspect, atingînd încercările de democratizare ale ţărilor africane la începutul anilor 60 ai secolului XX, adică în primii ani după cucerirea de către acestea a independenţei, Toynbee menţiona, că în structura politică a Africii contemporane putem evidenţia trei elemente cheie: tradiţia locală în descompunere; moştenirea colonială, în care cu greu se recunosc unităţile politice artificial create; nuanţele exotice ale culturii occidentale. Filosoful arată ce consecinţe pot fi cînd elementele culturale sunt răspîndite într-un mediu străin. El descrie distanţa enormă dintre idealul abstract al conducerii democratice şi realitatea, care încă nu este gata pentru democraţie. Elementul cultural occidental, rupt de mediul cultural natal, devine un non-sens şi îşi perde valoarea [6, 580–581]. Această constataţie a filosofului şi istoricului englez Toynbee este o confirmare importantă a necesităţii de a ţine cont nu numai de aspectele geografice, ci şi de diferite alte aspecte ale spaţiului social-politic.

Paralel cu dimensiunea temporal-spaţială locală a democraţiei există dimensiunea globală spaţial-temporală a procesului democratic, care cuprinde perioada de constituire a formelor democratice de conducere şi orînduire democratică în întregime, ori, dimpotrivă, perioada de criză şi degradare în unele sau în mul-

te state, în strînsă dependență de caracterul epocii. În plan general, problema constă în realizarea corespunderii între continuumul temporal-spațial global şi local.

Țările democratice europene, totuşi, au o filozofie a democrației izvorâtă din ideile antichității greceşti. În aceste condiții, elementele democrației: egalitate şi libertate le putem considera elemente dintr-un joc al timpului şi spațiului ca în fizică. Aceste idealuri ale omenirii ar trebui să fie drept conceptele de bază ale oricărei societății, ar trebui considerate izvorul spiritului dătător de viață al sistemului democratic de guvernare Pentru noi democrația ar trebui să fie forma de guvernare ce combină un timp larg posibil de libertate şi un spațiu adecvat de libertate. Noțiunea de libertate, la modul general, are un caracter dualist: libertatea de acțiune şi libertatea de a nu fi constrânşi în acțiunile noastre. Prima este o afirmație, cea de-a doua este o negație. Se cunoaşte faptul, că libertatea se caracterizează prin absența constrângerii, dar a nu fi constrâns înseamnă, că cetățeanul dispune de libertatea de acțiune. Abuzând de aceasta, acțiunile exercită efecte asupra nerespectării legilor şi asupra altor persoane.

Tocmai această realitate de a înțelege greşit libertatea au determinat eşecurile perioadei de tranziție. Libertatea de acțiune este îngrădită de o obligație socială. Fapt ce nu l-au înțeles unii dintre noi, s-au nu au dorit să-l înțeleagă, ne luând în considerație postulatul, că libertatea în sensul negației este antagonică cu libertatea în sensul afirmației atunci, când cele două sunt înțelese în termeni extremi. Se poate rezolva această dificultate prin introducerea unor repere limite, altfel spus, când libertatea negativă şi cea pozitivă sunt înțelese ca relative.

Egalitatea, asemeni libertății, a fost înțeleasă greşit, datorită educației şi propagandei regimului trecut. Asemeni libertății, egalitatea are conotații diferite: egale în cazul când condițiile sau împrejurările în care oamenii trăiesc sunt identice, sau dacă persoanele respective sunt tratate identic. Fapt înțeles greşit şi aplicat eronat de către”democrația” socialistă, prin care am trecut. Înțelegere greşită, ce s-a perpetuat şi după dobîndirea independenței. În țara noastră forțele politice guvernamentale şi-au asumat dreptul de propietate asupra virtuților egalității, prin vorbe, în realitate îmbogățindu-se furând, sau eludând legea, în detrimentul majorității sărăcite. Numai selecția biologică şi intrarea în politică a tineretului educat în societatea democratică, sperăm, va echilibra partidele pe adevăratul făgaş al ideologiilor. Coerența ca legătură dintre egalitate şi libertate o găsim în expresia egalitate de şanse. În sensul acesta toți suntem egali, toți suntem liberi, mai precis, toți suntem liberi în egală măsură. Dar întrucât candidații noştri câştigă alegerile, în virtutea evidenței, ei încetează să fie egali cu ceilalți.

Bibliografie

1. Held D. Models of Democracy. – London, 1987

2. Ковлер А.И. Исторические формы демократии: проблемы политико-правовой теории. – Москва, 1990.
3. Венгеров А. Политическое пространство и политическое время. // Общественные науки, 1992, №6.
4. Платон. Собрание сочинений в четырёх томах. – Москва, 1994, Т.4
5. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций? // Полис, 1994, №1.
6. Тойнби А. Дж. Постижение истории. – Москва, 1991.

Prezentat la redactie
la 20 octombrie 2010

ПОЛИТИЧЕСКОЕ ИНТЕГРИРОВАНИЕ ГАГАУЗОВ – ПЕРСПЕКТИВА ОПТИМИЗАЦИИ ПОЛИТИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА.

Светлана МИРОНОВА
Республика Молдова, Комрат, Центр по правам человека в Республике Молдова
Начальник представительства, докторант кафедры политологии Молдавского государственного университета

In presented article political integration gagauzians from the point of view of definition of prospect of optimization of political attitudes between a central power of Republic Moldova and regional authority of independent territorial formation Gagauzia is analyzed. The given problem of vital topics, that a level of integration gagauzians in the Moldavian society directly defines progress of stability in the state and the decision of interethnic problems.

In research of the subject of quality of political attitudes established between the central and independent authorities, absolutely the key role is played with a level of participation of population Gagauzia in political processes in Republic Moldova. It reflects in what measure the population of region perceives itself as the Moldavian citizens, a part of people RM, as the carrier of the national sovereignty. It is especially actual after recently not taken place constitutional republican referendum on September, 5th, 2010 where voters Gagauzia have shown the smallest represented on republic – 8,63%.

В исследовании субъекта качества политических отношений установленных между центральными и автономными властями, абсолютно важную роль играет уровень участия населения АТО Гагаузия в политических процессах в Республике Молдова. Это отражает, в какой мере население региона воспринимает себя в качестве молдавских граждан, частью народа Республики Молдова, в качестве носителя национального суверенитета. Это особенно актуально после недавно несостоявшегося конституционного республиканского референдума 5 сентября 2010 года, где избиратели АТО Гагаузия показали самую малую явку по республике – 8,63%.

Насколько население АТО Гагаузия больше принимает участие в национальных избирательных процессах, наряду с большинством населения Республики Молдова, настолько уровень интегрирования в молдавское общество более высок, и настолько отношения между представительными властями автономии и центральными властями имеют более законный и эффективный характер.

Первым вопросом, подверженным анализу, будет участие населения автономного региона в национальном избирательном процессе. По мнению авторов, это участие может служить способом тестирования уровня интегрирования населения автономного региона из перспективы доверия, которую оно проявляет. Следует отметить непосредственно парламентские выборы, которые из-за социально-политических отношений в Республике Молдова, в большей части были единственными выборами национального типа.

С точки зрения участия в национальном избирательном процессе (парламентские выборы) положение является достаточно динамичным, что позволяет нам сформулировать некоторые выводы. После сложного периода становления АТО Гагаузия в 1989-1993 годах, уровень участия населения Республики Молдова в первых парламентских выборах 1994 года на основе плюрализма, был достаточно высок. Это произошло, в большей части, из-за ожиданий возврата к политической и экономической стабильности в стране. Гагаузы также активно участвовали в избирательном процессе, в ожидании преимущественных выходов в разрешении враждебных отношений, существовавших на юге республики. В итоге, выборы от 27 февраля 1994 г. были охарактеризованы очень высоким участием электората – около 80%, как на всей территории страны, так и населённых пунктах компактного проживания гагаузов [1, 52].

Парламентские выборы 1998-го года являются первыми выборами данного типа, которые проходят уже в рамках АТО Гагаузия. Через национальное законодательство по выборам, принятое в канун соответствующих выборов было установлено, что парламентские выборы на территории Республики Молдова пройдут в рамках одного единственного округа на основании пропорционального представительства. Этот момент пробудил определённые недовольства со стороны некоторых представителей руководящего класса региона, которые настаивали на формировании в АТО Гагаузия отдельного округа [2]. Что касается участия гагаузского электората, то по сравнению с положением в 1994 г., наблюдается уменьшение уровня участия в парламентских выборах от 22 марта 1998 г., когда к урнам пришло около 70,59% избирателей АТО Гагаузия. Однако данный спад нельзя рассматривать и расценивать динамическими терминами, если исходить из общего положения по стране, которое в главе уровня участия полностью можно сравнить с непосредственным уровнем участия в Гагаузии - 69,12% [3].

Эта тенденция падения процента избирателей, принимающих участие в выборах, была замечена и во время последующих парламентских выборов. Уменьшение числа избирателей, воспользовавшихся правом голоса не было драматическим, но точным. К примеру, в выборах февраля 2001 г.

уровень участия, как на республиканском уровне, так и на уровне автономии поднимается до 67%. Уже в рамках выборов 2005 г. устанавливается тенденция по уменьшению уровня участия электората АТО Гагаузия, по сравнению в среднем по стране. В выборах от 6 марта 2005 г., в среднем по Республике Молдова, к урнам голосования пришло 64,84%, тогда как в АТО Гагаузия участие было 60,64%. Данная тенденция наблюдается и на протяжении следующих национальных избирательных циклов. В выборах от 5 апреля 2009 г. голосовало 57,55% из избирателей, включённых в национальные списки, а в АТО Гагаузия к урнам голосования пришло 53,72% [4]. В итоге, для заполнения статистической базы данных, касающейся участия в парламентских выборах, проводимых в Республике Молдова, полезны и результаты участия в выборах, зарегистрированные на протяжении голосования от 29 июля 2009 г.: - 58,77% - в среднем по стране; и 55,73% в АТО Гагаузия [5]. Особенно показателен уровень участия в республиканском конституционном референдуме от 5 сентября 2010 года, когда явка по республике составила 30.29%, а в Гагаузии – 8,63% [7].

Ретроспективный статистический экскурс участия электората гагаузской автономии позволяет нам установить стабильное и акцентированное падение уровня участия в выборах на протяжении 1994-2010 годов. На протяжении этих 16-ти лет было зарегистрировано уменьшение от примерно 80% до 8%. Соответствующая разница может показаться абсолютно категорической и негативной в перспективе анализа уровня интегрирования гагаузского электората в избирательный процесс. Однако выводы не должны быть поспешными, так как для их формулирования следует учитывать и другие аспекты социально-политической жизни Республики Молдова. Это падение активности электората АТО Гагаузия с точностью вписывается в общую картину по стране. Постепенное проявление отсутствия электората - это процесс, который «заразил» всё молдавское общество [7]. Несмотря на то, что на последних парламентских выборах участие электората АТО Гагаузия было чуть меньше средней по стране, в частности, есть административно-территориальные единицы второго уровня, где участие в выборах было намного меньше, чем в Гагаузии, к примеру, районы Глодень, Леова и Сынжерей (внеочередные парламентские выборы от 29 июля 2009 г.). Хотя и уровень явки избирателей на республиканский референдум 5 сентября 2010 года действительно самый низкий по республике, но в данном случае сработали несколько факторов. Во-первых, нельзя сбрасывать со счетов левую политическую ориентацию избирателей АТО Гагаузии, выражающейся в поддержке Коммунистической Партии Республики Молдова, которая призывала бойкотировать референдум. Во-вторых, население АТО Гагаузии крайне негативно воспринимает действия правя-

щего Альянса за евроинтеграцию и доверие к нему падает с каждым днем [7].

Отсутствие электората АТО Гагаузия ни в коем случае нельзя расценивать, как отказ принимать участие в национальных избирательно-политических процессах. Оно должно быть включено в ряд общих проблем, характерных Республике Молдова, в целом. В основу этих тенденций авторы разместили бы следующие объяснения. В первую очередь, уровень в 80% участия, отмеченный в первые годы независимости, является высоким (местами даже преувеличенным) для стабильной демократии, соответственно, его падение не следует воспринимать как что-то трагическое и невосстановимое. При стабильной демократии политическое отсутствие (неучастие) обусловлено незаинтересованностью политикой, в условиях стабильно высокого и благоприятного жизненного уровня, а в случае Республики Молдова, плохое положение, касающееся активности электората зависит, в первую очередь, от малого доверия политическому классу и тому, что он сможет решить существующие социально-экономические проблемы. Во-вторых, существует большое число граждан, активных с избирательной точки зрения, но которые находятся за рубежом и не располагают условиями и возможностями голосовать по месту нахождения по различным причинам. Этот вывод присущ всему молдавскому обществу, но и в отдельности для АТО Гагаузия, которая является регионом со слабо развитой промышленностью и где проблема занятости населения достаточно острая [8].

Вопрос об уровне участия населения АТО Гагаузия в национальном избирательном процессе можно прояснить через сравнение уровня участия в парламентских выборах с уровнем участия в выборах в руководящие органы автономии. Начиная с 1995-го года, в регионе проходят выборы в Народное Собрание и на должность Башкана (Главы). Голосование на этих выборах не было слишком высоким. Так, если в 1995 г., в выборах обеих властей, приняли участие около 68% от числа избирателей, то в следующие годы имеет место падение этого показателя. Выборы 1999 г., и особенно внеочередные (выборы Башкана) 2002 года характеризуются вероятным «провалом» - 55,12% и соответственно, неучастие, которое привело к повторным выборам. В дальнейших выборах 2006 (выборы Башкана) и 2008 г. (выборы в Народное Собрание) наблюдается «возврат к нормальному», в том смысле, что процесс участия увеличивается до 62,6% и соответственно 60,5%. Анализ результатов участия в упомянутых выборах позволяет нам установить, что в принципе, существует стабильность в вопросе участия электората региона в процессе комплектования политической элиты автономии. Однако процент участия не слишком высок, чтобы говорить об электорате заинтересованном в определении политического про-

цесса на уровне автономии. С другой стороны, мы не наблюдаем постоянных падений как в случае с парламентскими выборами.

Сложно говорить категорически на эту тему, так как цифры не предоставляют нам обобщающего материала для формулирования выводов, не имеющих двойного смысла. Динамика участия электората АТО Гагаузия в выборах в Парламент Республики Молдова является негативной. С другой стороны, цифры, указывающие участие в выборах в органы автономии не такие уж высокие по отношению к цифрам, указывающим участие в выборах в парламент. Негативная тенденция должна насторожить руководящие политические элиты Республики Молдова, так как это сигнал того, что гагаузские избиратели разочаровались в политике центра. Этот вопрос ни в коем случае нельзя оставлять в стороне, так как участие избирателей АТО Гагаузия в выборах в Парламент Республики Молдова это намного больше чем избирательное упражнение. Это отражение уровня доверия, легитимности предоставляемой центральной власти. Это показатель уровня интегрирования в национальную политическую систему.

Анализ вопросов о политической активности молдавских граждан АТО Гагаузия должен учитывать фактор непосредственно действительный только для них – большое число избирательных кампаний. Можем говорить даже, что гагаузский электорат это «уставший» электорат. Существует опасность, что он может отказаться от правил демократической игры и просто-напросто бойкотировать избирательные процессы. В АТО Гагаузия выборы проходят чаще, чем в остальной части Республики Молдова, здесь наряду с парламентскими и местными выборами проводятся и региональные выборы – в Народное Собрание и на должность Башкана. На каждый календарный год приходится по одному избирательному соревнованию. К примеру, за последние 4 года последовательность была такой: 2010 г. – конституционный референдум, 2009 г. – парламентские выборы; 2008 г. – выборы в Народное Собрание; 2007 г. – местные выборы; 2006 г. – выборы Губернатора. К концу 2010 года ожидаются сразу две избирательные кампании – досрочные выборы в Парламент и выборы Башкана, которые планируется провести к декабрю 2010 года. Ситуация могла быть осложнена возможностью (вероятностью) избрания Президента Республики Молдова общим прямым голосованием.

Вместе с поведенческой составной, возникает естественным образом и финансовая составная. Бюджет АТО Гагаузия несёт большие расходы на проведение избирательных процессов, а в последний период обращаются и к центральному бюджету, что обусловливает недовольства со стороны специализированных центральных властей, которые считают, что финансирование организации и проведения выборов в органы автономии является внутренним вопросом АТО Гагаузия.

С нашей точки зрения, было бы своевременным, чтобы выборы в руководящие представительные органы автономии проходили одновременно, что значительно уменьшило бы расходы, а также электорат в регионе не «уставал» бы.

Обеспечение активного участия гагаузского электората в национальных выборах зависит не только от поведения политиков на национальном уровне, но и отражает уровень сотрудничества между национальными и региональными элитами. Перспектива по улучшению отношений, в условиях ответственного восприятия политических процессов, может быть обеспечена через создание и деятельность региональных партий, в качестве связующего мостика между гагаузским электоратом и национальным политическим классом. Если центральные власти осознают возможности, предоставляемые наличием региональных партий, и узаконят их создание, то ответственность гагаузских лидеров будет несоизмеримой. Региональные партии не должны быть созданы по принципу клиентуры или клана, потому что таким образом идея с самого начала может быть дискредитирована. Идеологический, доктринный, прагматический фактор, комбинированный с духом прагматизма может обеспечить успех миссии по более активному включению молдавских граждан из АТО Гагаузия в национальный политический и административный кругооборот. Создание региональных партий далеко не является панацеей, однако с уверенностью можно сказать, что может быть решением (в условиях соблюдения определённых требований) в преодолении безучастия, идеологического равнодушия и изоляции избирателей АТО Гагаузия на региональном уровне.

Следует понимать, что перспективы развития политических отношений между центральной властью государства и властью автономии будут зависеть целиком от уровня социально-политического интегрирования и межэтнического сотрудничества внутри молдавского государства. Как гагаузы, так и представители других этнических меньшинств должны осознавать тот факт, что вместе они формируют народ Республики Молдова и что общей целью всех граждан этого государства, независимо от этнической принадлежности, является создание развитого общества с экономической точки зрения, в условиях правового государства и толерантного межэтнического климата. Следовательно, уровень участия гагаузских избирателей в политических процессах Республики Молдова должен быть повышен. Негативные стереотипы (предубеждения) и эмоции должны быть полностью преодолены политическими лидерами, отвечающими за развёртывание институционных отношений в государстве.

Библиография

1. Petruți D. Un model empiric al relațiilor interetnice reflectat în Etnobarometru. // Etnobarometrul în Republica Moldova. - Chişinău: Gunivas, 2006.
2. Alegerile din Găgăuzia ar putea fi amânate şi chiar anulate. // „Flux”, nr. 200838, 4 martie 2008.
3. Moşneaga V., Rusnac Gh. Republica Moldova şi alegerile parlamentare (1994): geografia politică a electoratului. - Chișinău: CEP USM, 1997.
4. Catană V. Cetățenie şi identitate națională în Republica Moldova. // Etnobarometrul în Republica Moldova. - Chişinău: Gunivas, 2006, p.112-133
5. Electorala 2009. 5 aprilie 2009. Documente şi cifre cu privire la alegerile Parlamentului Republicii Moldova de legislatura a XVII-a. Partea I. Comisia Electorală Centrală. - Chişinău: „Tipografia Centrală”, 2009
6. Прохницки В., Попа А., Опруненко А. [и др.] Автономно-Территориальное Образование Гагаузия: Анализ экономического положения и потенциала развития. - Кишинэу: Bons Offices, 2008.
7. Результаты явки избирателей [online]. 2010. http:// www.cec.md, просмотр 8.09.2010
8. Нужен ли референдум Гагаузии? [online]. 2010. http://www.edinstvocomrat.com просмотр 7.09.2010

Поступила в редакцию
24 октября 2010 года

ITALIA: DINAMICA PARADIGMELOR MIGRAȚIONALE

Victor MORARU
Republica Moldova, Chişinău, Institutul Integrare Europeană şi Ştiințe Politice al Academiei de Ştiințe a Moldovei,
Profesor, doctor habilitat in stiințe politice, director

Valeriu MOŞNEAGA
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Relații Internaționale, Ştiințe Politice şi Administrative, Catedra Ştiințe Politice,
Profesor, doctor habilitat in stiințe politice, şef-catedră

Europa a cunoscut în ultimele decenii frământări de o profunzime majoră: sfârşitul războiului rece, efortul de edificare a unei comunități integrate, căutarea insistentă a identității europene, afirmarea proceselor de globalizare, accelerată datorită amplificării schimburilor comercial-economice, dezvoltării noilor tehnologii comunicaționale, devenirii societății informaționale etc., astfel, încât destinul omului – martor şi participant al acestor metamorfoze – a devenit din ce în ce mai mult marcat de aceste schimbări. Este o realitate, a cărei transformare profundă ilustrează configurarea unei situații noi şi complexe care impune atât pentru West, cât şi pentru Est necesitatea reexaminării esenței abordărilor tradiționale şi dezvăluirii pertinente a noilor tendințe înregistrate în diverse domenii.

Una dintre cele mai semnificative trăsături ale timpului, cu implicații adânci în procesul de transformare a tiparelor existente ale vieții sociale, rezidă în amploarea care caracterizează în prezent contactele dintre oameni, dintre popoare şi culturi, dezvoltarea cooperării internaționale, aprofundarea diverselor forme de colaborare dintre state, respectiv, sporirea mobilității oamenilor, determinând accentuarea proporțiilor unui astfel de fenomen ca migrația, care a cuprins în ultimul timp milioane de oameni.

Astfel, migrația se constituie astăzi, se pare, într-una din cele mai ostentative provocări cu care se confruntă societatea contemporană, iar ponderea acestui fenomen în viața de fiecare zi şi pentru o perspectivă previzibilă generează, pe de o parte, o legitimă îngrijorare, pe de altă parte, determină necesitatea supunerii acestui fenomen unei examinări atente.

Datele statistice denotă faptul că migrația reprezintă un fenomen de dimensiune mondială, cu evidente implicații politice, sociale şi economice. Conform datelor ONU, în anul 2000, numărul migranților în lume se ridica la cifra de 175 de milioane de oameni, aproape 3% din populația globului. Datele mai recente indicau deja asupra a 200 de milioane de migranți. În orice caz, la începutul secolului al XXI-lea, statisticile internaționale arătau că o persoană din 35 este mi-

grant, şi, dacă s-ar face o presupunere că toţi aceştia s-ar putea afla într-un anumit teritoriu delimitat, ei ar constitui o a şasea ţară din lume ca număr al populaţiei.

Experţii constată că incidenţa imigranţilor asupra populaţiei rezidente este cu mult mai mare în ţările cu o dezvoltare avansată: 8,9%, în raport cu 1,9% atestate, în medie, în alte ţări [7, 2].

Cel mai relevant pol de atracţie imigraţională în lume este considerat în prezent continentul european, în care se atestă prezenţa unei treimi din numărul total al migranţilor din ultimii ani, peste 20 de milioane de persoane (2001) sau peste cinci procente din totalul populaţiei. Datele mai recente indică asupra faptului că, ţinându-se cont de persoanele care, chiar născute în altă parte, au obţinut cetăţenia unuia dintre statele membre ale UE, numărul imigranţilor în Europa atinge cifra de 26 de milioane. Există state în care incidenţa imigranţilor asupra totalului populaţiei, la data de 31 decembrie 2000, era destul de elevată, ca, de exemplu, Austria (un imigrant la fiecare zece locuitori), Germania (8,9%), Belgia (8,4%), Grecia (6,4%), Franţa (5,6%). În cea mai mare parte, motivele migrării evidenţiază, drept o tendinţă stabilă, căutarea unui loc de lucru [8, 5].

Bineînţeles, Statele Unite ale Americii, care întrec în acest sens Europa (cu 35 milioane de cetăţeni născuţi în afara ţării), dar şi Canada, şi alte arii teritoriale, sunt marcate, de mai mult timp, în mod pronunţat de fenomenul migraţiei. Europa însă se remarcă azi tocmai prin numărul şi dinamica înregistrată a proceselor imigraţionale. Dela la 1 ianuarie 2001 în Uniunea Europeană erau înregistraţi aproape 20 de milioane de imigranţi, în anii care au urmat, fiind evident proliferarea procesului respectiv. Explicaţiile sunt la suprafaţă: fenomenul este determinat, pe de o parte de avansarea globalizării, care slăbeşte şi chiar anulează barierele în faţa fluxurilor internaţionale de oameni, bunuri, servicii, capital şi informaţii, iar, pe de altă parte, de procesele ce au însoţit extinderea Uniunii Europene, deschizând noi posibilităţi şi oportunităţi pentru mobilitate umană. Urmare a acestor procese a fost sporirea fluxurilor migraţionale dinspre est spre vest, mai ales, din Europa Centrală şi de Est spre Occident (în special, după destrămarea Uniunii Sovietice şi a lagărului socialist, odată cu căderea cortinei de fier, când menţinerea cetăţenilor în hotarele propriei ţări a pierdut din rigiditatea proprie perioadei comunismului, în care emigraţia era un proces controlat de stat cu o deosebită duritate).

Fireşte, nu este de neglijat, datorită proporţiilor pe care le-au demonstrat, nici valurile migraţionale din Asia Centrală şi Africa spre Europa, “fluxuri de neoprit”, în viziunea unor autori, ca U.Eco: “Lumea a Treia bate la porţile Europei şi va intra, chiar dacă Europa nu este de accord”. Scriitorul Italian este dispus să se resemneaze în faţa acestor realităţi, constatând: “Nu există nici o posibilitate de a întrerupe această mare migrare. Pur şi simplu, este necesar să ne pregătim să trăim o epocă nouă a istoriei culturii afro-europene” [9, 97].

Astfel, fenomenul global al migrației apare marcat de noi trăsături semnificative, şi, într-o mare măsură, conştientizate, ceea ce oferă anumite premise pentru gestionarea adecvată a proceselor migraționale. Oricum, trăsăturile de bază ale acestor procese, moştenite din secolul trecut, continuă şi, probabil, vor continua şi în viitorul previzibil, să contureze un tablou complex, marcat de anumite particularități relevante:

a) factorul globalizării, care anulează distanțele, facilitând mobilitatea populației din orice loc în orice parte a lumii;

b) regionalizarea migrației: direcționarea prevalentă a mobilității originarilor din America Latină spre SUA, celor din Estul Europei şi din Nordul Africii spre țările Uniunii Europene, fluxurile migraționale intense în interiorul Asiei etc.

c) accelerarea cantitativă: la scara mondială au fost înregistrate 75 de milioane de migranți în anul 1965, 120 de milioane – în anul 1990; 175 de milioane – în anul 2000; mai mult de 200 de milioane în primul deceniu al secolului al XXI-lea;

d) aprofundarea implicațiilor politice, economice şi sociale în cadrul proceselor migraționale;

e) internaționalizarea continuă a activității economice şi financiare;

f) migrația, determinată de căutarea unui loc de muncă, drept o tendință în continuă fortificare: între imigrare şi sfera muncii se constată o reală simbioză;

g) sporirea componentei feminine a migrației;

h) manifestarea pronunțată a imigrației ilegale;

i) afirmarea elementelor migrației circulatorii

j) multitudinea cauzelor migrației, accentuarea exodului forțat al populației din caza sărăciei, războaielor, conflictelor etnice ş.a.

k) diversificarea motivației pentru migrare ş. a.

O motivație generalizatoare însă poate fi găsită în cuvintele, citate pe larg, ale lui M.Moussalli, Director în cadrul Înaltului Comisariat pentru refugiați al ONU: "Nu trebuie de uitat că atunci când bărbații, femeile, copiii decid să-şi abandoneze rădăcinile, e rezultatul al unei dureroase dileme: ei sunt convinşi că aceasta reprezintă unica lor şansă pentru supraviețuire" [11].

Fiecare țară îşi are propriul destin, şi acest lucru se manifestă în toate aspectele, inclusiv componenta migrațională. Din perspectiva migrațională, itinerarul, parcurs de Italia, se prezintă drept unul particular, specific şi, într-o anumită privință, curios.

De-a lungul anilor, Italia era considerată "țară a emigrației". Din 1876 până în 1976 au fost înregistrate 25 800 000 de emigranți italieni, iar dacă s-ar lua în calcul şi migrația clandestină, această cifră ar trebui estimată la peste 30 de milioane [12]. Anul 1876 a fost luat convențional ca punct de reper pentru aceste statistici, întrucât tocmai în acel an a început cuantificarea oficială a numărului

de plecări a cetățenilor italieni din patrie (chiar dacă emigrarea în scopuri de muncă peste hotare a fost vizibilă în țară deja de câteva decenii). De menționat, că în perioada în cauză emigrarea din Italia se estima la aproximativ 100 000 de cazuri anual, fapt care a permis calificarea acestui exod drept o emigrare de masă. Pentru emigranții de atunci Italia era o țară cu condiții nefaste. O mărturie elocventă în acest sens, aparținând unui emigrant: “Ce fel de Patrie e pământul în care nu se reuşeşte a trăi din propria muncă?” [13]. Specialiştii remarcă trei perioade esențiale ale emigrației italiene: din 1876 până în anii Primului război mondial; perioada dintre cele două războaie, 1916-1945, perioada postbelică (1946-1976). Intensitatea maximă a marii emigrări a fost înregistrată în anul 1913, când au plecat din țară 870 000 de italieni.

Impactul acestui proces a fost constituirea unei consistente diaspore italiene în lume, numărând peste 60 de milioane de descendenți ai familiilor italiene, dispersate pe glob în 198 de țări. Peste 4 milioane de cetățeni italieni (4 028 370), conform estimărilor Ministerului Italian de Afaceri Externe [15, 7], sunt rezidenți ai altor state (43% se află în continentul nord-american, iar 42,9% – în Europa. O “a doua Italie”, cum au numit-o sociologii [15], o resursă semnificativă de ordin demographic, economic şi civil în contextul altor popoare. Nu întâmplătoare a fost, astfel, instituirea unui departament special sub auspiciile MAE al Republicii Italiene, “Italienii în lume”.

Procesul emigrării italienilor a continuat pe tot parcursul secolului, cu diferită intensitate, şi a fost nevoie exact de un secol pentru a observa că din țară de emigrare, Italia a devenit o țară de imigrare.

Examinarea raportului dintre cei ce emigrau din Italia şi cei ce soseau în Italia, a permis, în anul 1970, a constata faptul că se produce o modificare a trendurilor migraționale: numărul imigranților în Italia în acel an constituia 144 000 de persoane, adică, destul de aproape de numărul celor care au ales calea exodului din Italia (152 000 de italieni). În acea perioadă Italia continua să rămână pe primul loc în Europa ca țară-exportatoare a forței de muncă. Din 1976 exodul italienilor se reduce, şi începe să constituie mai puțin de 100 000 persoane pe an. Fireşte, în anumită măsură, emigrarea este proprie şi Italiei de la sfârşitul secolului al XX-lea-începutul secolului al XXI-lea, ce-I drept, fiind de proporții mai reduse şi manifestându-se, în special, prin fenomenul “fugii creierilor” (procentajul plecării în străinătate a tinerilor absolvenți ai universităților italiene în decurs de un deceniu, 1991-1999, de exemplu, a sporit de patru ori [2, 8]. Oricum, aceasta nu influențează în mod hotărât tabloul general al migrației în spațiul Italian, în care se observă înclinația tot mai sigură spre ponderea tot mai accentuată a fenomenului imigrării în Italia. Pe parcursul ultimului deceniu, de exemplu, ca număr de imigrați, Italia s-a deplasat de pe locul al şaptelea în topul țărilor cu cel mai mare număr de imigranți în Europa, pe locul al treilea în vechiul continent.

Transformarea tendințelor în cadrul acțiunii migraționale în Italia a fost, aşadar, lentă, dar sigură. De fapt, semnalează cercetătorii, acum douăzeci de ani "însăşi idea de imigrare în Italia, care a fost o țară a emigrării pe parcursul întregii istorii sale moderne, era ca şi cum ireală" [6]. Devenirea țării drept una de "imigrare", de rând cu Spania, Portugalia şi Grecia, dar de o amploare aparte [14, 177], a fost determinată, de fapt, de o serie de cauze.

În primul rând, succesele creşterii economice şi respectiva îmbunătățire a calității vieții. Din cel de-al Doilea război mondial Italia ieşise distrusă, cu 46 de milioane de cetățeni, cărora, în circumstanțele procesului dificil de refacere a economiei, le trebuia asigurat un minim nivel de trai decent, iar agricultura țării înregistra doar 67% din nivelul atins până la război, şi industria – abia 29%. Totuşi Italia a reuşit să depăşească dificultățile şi şi-a revigorat potențialul economic. În consecință, s-a diminuat interesul pentru emigrare din partea populației italiene, şi a crescut atractivitatea țării în ochii eventualilor imigranți. Un alt element care poate elucida interesul migranților pentru Italia ține de structura social-demografică a Italiei, cu accentuate tendințe spre îmbătrânirea progresivă a populației sale şi necesitatea de a antrena în activitățile productive şi, mai ales, în sectorul activităților de ordinul asistenței sociale, a unui număr tot mai mare de imigranți. În plus, relativa deschidere pentru imigrare a fost – voit sau mai puțin voit – determinată de conştientizarea faptului că fără acceptarea străinilor, Italia, ca şi multe alte țări europene, ar ajunge la o diminuare evidentă a numărului populației, mai ales, active.

În acest context, nu pot fi neglijate nici particularitățile sferei economice în care dubla piață a forței de muncă (existente ca regulară, pe de o parte, dar şi, în proporții semnificative, ilegală, pe de altă parte) a stimulat atragerea brațelor de muncă imigrate, remunerate mai ieftin decât munca băştinaşilor. Nu în ultima instanță, un rol semnificativ pentru atragerea imigranților l-a avut şi ponderea economiei tenebre, care acoperea, în anii începutului procesului imigrațional, de la 20% până la 40% din PIB [6], situație cu profit vădit pentru exploatarea muncii "la negru", caracteristică în contextual prezenței imigranților. Tot aici, de menționat: în virtutea poziției sale geografice, Italia s-a dovedit a fi foarte expusă fluxurilor migraționale clandestinecare utilizau teritoriul Italian drept platformă pentru pătrundere în alte țări ale continentului. Se estimează, astfel, că din patru migranți, ajunşi ilegal în Italia, cel puțin trei o concep drept țară de escală, cu intenția de a se deplasa imediat sau ulterior în alte state ale Europei. Italia constituie, de fapt, o răscruce pentru fluxurile imigraționale spre Europa, care provin fie din Africa de nord, dar şi din cea subsahariană, fie din Europa Balcanică, dar şi din cele mai îndepărtate colțuri ale Asiei.

Odată pornit, procesul imigrării în Italia a cunoscut ritmuri accelerate. Numărul rezidenților străini, evaluat la 143 838, în anul 1970, a crescut până la 300 000 în 1980 [10], iar la mijlocul anilor optzeci a ajuns la jumătate de milion, în

1990 la 800 000. În anii nouăzeci, acest indicator era deja de 1,5 milioane de persoane, cu o diversificare spectaculară a spectrului țărilor de origine. Pentru acel moment, avansarea rapidă a fenomenului migrației se explica de experți prin circumstanțele particulare în care se producea, inclusiv: amploarea mobilității internaționale; disproporția dintre proporțiile muncii necalificate şi gradul avansării tehnologice atins; nivelul redus al mobilității interne; segmentarea sporită a pieței muncii şi insuficiența brațelor de muncă autohtone [17, 19].

Dinamica imigrării în Italia configurează un proces polivalent, cu multe fațete. În acest sens, pot fi distinse câteva modele ale imigrării, prevalente la o anumită etapă a dezvoltării fenomenului. Astfel, inițierea imigrării de masă este legată de o puternică prezență a tunisienilor în sudul Italiei, în baza unei serii de factori de ordin istoric, social, economic şi al oportunităților, apărute către sfârşitul anilor şaizeci şi cu un puternic impact pentru stabilirea viitoarelor punți de imigrare. Un sistem migrațional similar caracterizează pentru această perioadă şi nordul Italiei (Friuli – Veneția Giulia).

O altă tendință, cu rădăcini istorice, în afirmarea modelelor italiene de imigrare derivă din legăturile tradiționale, stabilite de marile oraşe ca Roma sau Milano cu acele țări cu care Italia avea relații de tip colonial, în modul direct sau indirect, fapt care a favorizat mobilitatea spre Italia şi constituirea aici a unor comunități, uneori destul de numeroase, ce descindeau din Eritreea, fosta colonie italiană, sau Libia. În acelaşi context se înscrie şi modelul relațiilor privilegiate pe care Italia le stabilise cu o serie de țări în baza prezenței misionare active (Capo Verde şi Filipine), care, în acest temei s-au constituit drept surse primare de imigrare, caracterizate de prevalența feminină, de tinere, recrutate în sfera domestică, în familii italiene.

Cu trecerea anilor, situațiile în domeniul imigrării devin din ce în ce mai complexe din cauza fluidității structurale a fluxurilor, care înregistrează diverse mutații. Astfel, întâietatea, ca număr, a comunității filipineze este preluată treptat de originarii din țările Magrebului (în special, Maroc). Apoi, la hotarul anilor optzeci-nouăzeci ai secolului trecut, situația se schimbă radical. Este atestată o puternică prezență a senegalezilor, dar şi a imigranțior proveniți din Pakistan şi Bangladesh. În sfârşit, se produce deschiderea Italiei pentru țările Europei de Est şi balcanice.

Prima țară din Est care a stabilit o comunitate consistentă în Italia a fost Polonia. Este adevărat, în anii din urmă s-a observat o reducere a proporțiilor acestei comunități, datorată tendinței pronunțate de revenire a polonezilor în Patrie, favorizate de îmbunătățirea situației economice în țara de bastină. Anii nouăzeci devin marcați de o masivă prezență în Italia a albanezilor, tendință perpetuată continuu, albanezii reprezentând, pentru moment, cea de-a doua națiune ca număr, aflată în Italia.

După cum se conturează, fenomenul imigrării, ilustrat prin cazul italian, nu este deloc unul unitar. Metaforic vorbind, aşa cum l-au caracterizat cercetătorii, imigrarea trebuie privită şi examinată ca „un arhipelag, constituit din insule, mai mari sau mai mici" [5, 30]. Totuşi, în fața acestui policentrism se asistă, oricum, la o stabilizare a migrației, la o afirmare şi dezvoltare a rețelelor de imigrare, la o concentrare a acțiunii migraționale.

O astfel de concentrare ilustrează pregnant cazul migranților români. În prezent, insula cea mai mare din arhipelagul imigrării în Italia este constituită de cetățenii români. România, de fapt, a furnizat, după disoluția Uniunii Sovietice şi căderea blocului comunist, poate, cel mai mare număr de emigranți Vestului Europei. Şi tocmai Italia reprezintă principala destinație a românilor care muncesc în străinătate. Conform datelor statistice, dar şi datelor oferite de sondaje sociologice, 50% dintre plecările la lucru în străinătate ale românilor au fost în Italia.

În general, conform datelor Istat, care se referă la 1 ianuarie 2010, sunt prezenți în Italia 4.279.000 de cetățeni străini, ceea ce reprezintă 7,1% al totalului populaziei, înregistrând o creştere, în raport cu anul precedent, de 10%. Aceste cifre nu includ referințe la naturalizări (59.000 de persoane, fenomen, cum se vede, deocamdată relativ limitat, chiar dacă în creştere constantă în ultimii ani), şi nu reflectă, fireşte, persoanele aflate în teritoriul Italiei în mod ilegal.

În ansamblu, imigranții în Italia înglobează o serie de trăsături care se rezumă la: vârsta medie categoric mai tânără decât cea a italienilor; minorii sunt înregistrați în număr de 862 de mii de persoane (între o pătrime şi o cincime din totalul imigranților), în timp ce străinii născuți în Italia (aşa-zisa "cea de-a doua generație") sunt acum 519 mii persoane, adică, 13,3% din totalul cetățenilor străini, aflați legal în Italia.

Deja datele recensământului din 2001 arătau că cea mai mare parte a imigranților este stabilită în Nordul Italiei (un număr relativ mai mic – în zonele din Centru, şi cei mai puțini – în sudul Italiei şi în insule), este de vârstă tânără şi provine dintr-o țară europeană.

Analizând zonele de proveniență, de notat că în ultimii ani s-a produs o creştere hotărâtă a fluxurilor imigraționale ce-şi au originea în Europa Orientală, cu o depăşire manifestă a unor astfel de fluxuri provenite din țările Africii de Nord, de altfel, destul de însemnate până în anii nouăzeci.

Această tendință se datorează, în particular, intensificării şi creşterii rapide a comunității române care, în special, în anul 2007, practic s-a dublat ca număr, înregistrând un spor de la 342.000 cu 625.000 persoane, devenind, astfel principala comunitate de străini în Italia. La aceasta a contribuit, cu o mare doză de plauzibilitate, accederea României în Uniunea Europeană, fapt care a facilitat fluxul respectiv. Pe lângă cea română, principalele comunități străine prezente în Italia sunt cea albaneză, marocană, chineză şi ucraineană (Tabelul 1).

Tabelul 1. Principalele comunități străine rezidente în Italia (datele ISTAT)

	2005	*2010*	+ %
România	248.849	953.000	283
Albania	316.659	472.000	49
Maroc	294.945	433.000	46,8
China	111.712	181.000	62
Ukraina	93.441	172.000	84,1
Filippine	82.625	120.000	45,2
Moldova	37.971	109.000	187,1
Polonia	50.794	107.000	110,6
Tunisia	78.230	105.000	34,2
India	54.288	104.000	91,6
Macedonia	58.460	98.000	67,6
Ecuador	53.220	85.000	59,7
Peru	53.378	83.000	55,5
Egipt	52.865	78.000	47,5
Şri Lanka	45.572	75.000	64,6
Bangladeş	37.785	74.000	95,8
Serbia/Montenegro/Kosovo	58.174	71.000	22
Senegal	53.941	71.000	31,6
Pakistan	35.509	60.000	69
Nigeria	31.647	48.000	51,7

Notă: comunitățile sus-menționate constituie ca număr peste 80% din străinii rezidenți în Italia la 1ianuarie 2010.

Cifrele prezentate indică creşteri semnificative față de datele din 2005, însă, trebuie menționat faptul că aceste creşteri sunt datorate totuşi nu atât valurilor noi de migranți (undele migratorii în ultimii ani îşi păstrează mai mult ori mai puțin dimensiunile), cât oficializării sau legalizării situației multor migranți.

Desigur, aşa cum recunosc mai mulţi autori, aceste cifre oficiale trebuie privite ca valori minime în ceea ce priveşte proporţia migranţilor. Cu referire la imigranţii români, de exemplu, datele unor sondaje CURS din 2008, efectuate la solicitarea Bibliotecii Metropolitane din Bucureşti în zonele metropolitane Madrid şi Roma, arată că o treime din forţa de muncă românească din aceste spaţii lucrează fără contract sau autorizaţie de muncă, unii desfăşurând chiar activităţi infracţionale [1]. De altfel, o cincime dintre românii migranţi recunosc că locuiesc clandestin în Italia şi Spania.

Diferite surse indică cifre diferite. Astfel, conform Raportului Caritas "Romania". Immigrazione a Lavoro in Italia", la începutul anului 2008 în Italia erau prezenţi 1016000 migranţi români (dintre care 749000 lucrători români - 73,7%, 239000 membri de familie - 23,5% şi 28000, adică 2,8%, alte categorii). Datele însă ale Institutului Naţional de Statistică (ISTAT) fac referinţă la 953000 de români. Acelaşi lucru se produce şi în cazul stabilirii numărului cetăţenilor Republicii Moldova, aflaţi în Italia, al căror număr a-l stabili cu precizie este, fireşte, dificil.

Italia „a descoperit" fenomenul imigrării relativ mai târziu decât ţările europene ca Germania sau Franţa. Respectiv, experienţa, dar mai ales, exigenţele partenerilor din nordul Europei au jucat în rol însemnat în conceptualizarea şi implementarea politicilor sale migraţionale. Chiar daca se atestă o anumită ezitare în elaborarea politicilor, uneori, inconsecvenţa şi caracterul ambiguu sau discutabil al unor dispoziţii normative, totuşi elaborarea legislaţiei, necesare pentru gestionarea imigrării nu putea să nu constituie obiect de atenţie al guvernelor ce s-au perindat la cârma Italiei de-a lungul anilor [4].

La sfârşitul anului 1986, prima dispoziţie în acest sens stabilea condiţii egale de muncă pentru extracomunitari în raport cu italienii şi încerca să contribuie la legalizarea imigranţilor ilegali. Totuşi, ieşirea din clandestinitate s-a produs atunci doar pentru 115 000 de persoane, şi în anii următori a fost nevoie de a recurge la o serie de amnistii (sanatorii).

Anul 1990 a fost marcat prin apariţia aşa-zisei "Lege Martelli", prin care se încerca, în premieră, introducerea unei programări a fluxurilor de intrare, concomitent reprezentând şi o "sanatoria" pentru acele persoane care se aflau deja în teritoriul italian: la sfârşitul celor şase luni prevăzute de lege s-au produs în jurul a 200.000 de regularizări ale străinilor, proveniţi, preponderent, din Africa de Nord. Atunci când, în anul 1991 Italiei s-a confruntat cu criza albaneză, soldată cu prima imigrare în masă, provenind din Albania, o soluţie a fost găsită prin semnarea unor acorduri bilaterale. În anii ce au urmat, acorduri bilaterale au fost încheiate şi cu alte state, în principal, din zona mediteraneană.

În anul 1998 a fost adoptată "Legea Turco-Napolitano", prima dispoziţie organică asupra imigrării. Prin această lege se încerca aprofundarea reglementării în domeniu, vizând problema fluxurilor de intrare, urmărind, printre altele, des-

curajarea imigrației clandestine şi instituind, pentru prima dată în Italia, centre de şedere provizorie pentru acei străini care cădeau sub incidența "procedurii de expulzare". Drept obiectiv al acestei legi a fost constituirea condițiilor pentru integrarea imigranților în societatea italiană. Legea prevedea câteva tipuri de intervenție, vizând securitatea, nivelul minim de drepturi asigurate imigranților, drepturile sociale ale acestora, respectul diversității culturale şi religioase.

Domeniul va fi supus unor reglementări suplimentare în anul 2002, prin aşa-zisa "Lege Bossi-Fini", care nu modifica cadrul general precedent, dar sporea rigiditatea în privința intrării în țară, prevedea, printre altele, posibilitatea expulzării imediate a clandestinilor, efectuate de forțele ordinii publice, renovarea permiselor de şedere. Printre obiectivele legii date era crearea unor condiții mai adecvate pentru promovarea unei migrații de tip temporar, corelate cu necesitățile pieței muncii, şi era orientată mai puțin spre absorbirea imigranților de către societatea italiană.

Sloganele care au însoțit afirmarea fenomenului imigrării pe parcursul anilor au fost diferite. Conştientizarea existenței fenomenului a generat, mai intâi, sloganul „Timpul integrării!", racordat, deci la „Planeta imigrării: de la conflict – la solidarieate". Ceva mai târziu, s-a formulat simplu şi sugerând posibilitatea multitudinii de variante de atitudini față de fenomen: „Italia – țară a imigrației".

Oricum, percepția fenomenului imigrării manifestă un spectru larg de viziuni, diferite, de multe ori, şi controversate. Se încearcă inocularea ideii că „imigrația din țările de Est poate fi o ocazie de dezvoltare" [3], dar nu mai puține sunt atitudini ostile. Oricum, viitorul Italiei nu este imaginabil, dintr-o perspectivă realistă, fără imigranți. Unele pronosticuri desemnează scenarii cu o incidență, peste câteva decenii, chiar de la 16% la 18% de imigranți (deveniți cetățeni italieni) asupra rezidenților în Italia, cu toate consevințele de rigoare.

Viața, în dinamica ei, va confirma sau va infirma aceste prognoze şi va contura noi tendințe în procesele migraționale.

Bibliografie:

1. Abraham A., Şufaru I. Trei milioane de români la muncă în străinătate. // „Jurnalul Național", 2009, 11 noiembrie.
2. Becker S.O., Ichino A., Peri G. How large is the "brain drain" from Italy? // Giornale degli Economisti e Annali di Economia, 2004, Vol.63.
3. Brunetta R. L'immigrazione dai Paesi dell'Est può essere occasione di sviluppo. // „Il Sole 24 ore", 2004, 29 februarie.
4. Caritas Italiana. Romania: Immigrazione a Lavoro in Italia. Statistiche, problemi e perspective (a cura di F.Pittau, A.Ricci, A.Silji). - Roma: Nuova Anterem, 2008.
5. Colombo A., Sciortino G. Gli immigrati in Italia. – Bologna: il Mulino, 2004.

6. Коданьоне К. Открытие иммиграции в Италии. - http://demoscope.ru/weekly/2002/079/analit03.php. Accesat 12.09.2010.
7. Dossier Statistico Immigrazione 2003. Caritas-Migrantes. XIII Rapporto sull’immigrazione. – Roma: Nuova Anterem, 2003.
8. Dossier Statistico Immigrazione 2001. Caritas. XI Rapporto sull’immigrazione – Roma: Nuova Anterem, 2001.
9. Eco U. Cinque scritti morali. – Milano, Bompiani, 1997.
10. Eurispes. Centro Studi politici, economici, sociali. Rapporto Italia. - Roma, 2007.
11. http://www.istitutochiarulli.it/public/giornalino/GIORNALEmaggio2010.pdf. Accesat 24.10.2010.
12. Italiani nel mondo. Diaspora italiana in cifre. - http://www.migranti.torino.it/Documenti%20%20PDF/italianial%20ster05.pdf. Accesat 25.10.2010.
13. http://pozzebon.br.tripod.com/pozzebon/id1.html. Accesat 24.10.2010.
14. King R., Rybczuk K. Southern Europe and the International Division of Labour: From Emigration to Immigration. // King R. (ed.). The New Geografy of European Migrations. - Rapporto Italiani nel Mondo 2010. - Roma: IDOS, 2010.
15. Olivero F. Cento anni di emigrazione italiana (1876-1976). - http://www.migranti.torino.it/Documenti%20%20PDF/emigrazioneFr.pdf. Accesat 22.10.2010
16. London: Belhaven Press, 1993.
17. Scartezzini R. Stati. Nazioni. Confini. Elementi di Sociologia delle relazioni internazionali. – Bologna: Carocci, 2000.

Prezentat la redactie
la 3 decembrie 2010

PARTICULARITĂȚILE PROCESULUI ELECTORAL DIN UNITATEA TERITORIALĂ AUTONOMĂ GĂGĂUZIA

Natalia PUTINĂ
Republica Moldova, Chisinau, Universitatea de Stat din Moldova, facultatea relatii internationale, stiinte politice si administrative, catedra stiinte politice
Lector, doctorand

Cercetarea structurii procesului electoral a demonstrat că formarea deciziei de vot a alegătorilor, în mare măsură, este influiențată, mai degrabă, de apartenența persoanei la unele grupuri sociale mari, decît de preferințele politice raționale (conştientizate). Tendințele existente la moment au determinat pe mulți cercetători să vorbească despre fenomenul „exploziei etnicității" sau despre „renaşterea etnică de la sfîrşitul secolului XX". Deşi, cu siguranță asemenea fenomen nu este caracteristic doar secolului XX, activismul etnic fiind prezent de-a lungul întregii evoluții a procesului istorico-politic, ba chiar fiind considerat un factor mobilizator al acestuia [1]. Găgăuzia este o unitate teritorială autonomă care s-a format ca rezultat al unui fenomen similar, a obținut un statut special şi reprezintă, în esență, o formă de autodeterminare a găgăuzilor, dar parte integrantă şi inalienabilă a Republicii Moldova. Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuziă este recunoscută şi există „de jure" şi „de facto" în baza Legii Republicii Moldova privind statutul juridic special al Găgăuziei [2]. Ca entitate autonomă ea dispune de organe de conducere la nivel regional: Guvernatorul (Bashkan), Adunarea Populară (Halk Toplushu), precum şi Comitetul Executiv (Bakannik kometeti). Modul de formare şi funcționare a acestor instituții este stabilit prin lege organică, precum şi de legile locale, adoptate de forul legislativ al autonomiei. Funcția de Guvernator, precum şi membrii Adunării Populare (deputații) se formează în bază de alegeri directe pe teritoriul unității autonome. Prezentul articol este consacrat analizei procesului electoral din Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia, în general, şi alegerile Guvernatorului (Başkanului), în special, abordarea subiectului privind alegerile pentru Adunarea Populară a Găgăuziei, urmînd să fie reflectat într-o altă cercetare.

Alegătorii din localitățile populate preponderent de găgăuzi au fost, după destrămarea URSS, solicitați destul de frecvent să-şi exprime voința politică la urnele de vot. De cele mai multe ori, aici s-a remarcat un grad de participare la votare extrem de ridicat. Votanții din acestă parte a Republicii Moldova au avut în perioda respectivă de cele mai multe ori preferințe față de valori şi priorități diferite de cele ale populației majoritare. În perioada 1989-1991 o majoritate a găgăuzilor, de la Moscova orchestrați ideologic de lideri locali şi importanți s-au împotrivit unei Moldove non-sovietice. Ei au replicat prin crearea republicii sovietice socialiste găgăuze, ca parte inalienabilă a URSS, la declarația de suve-

ranitate a Republicii Moldova, au răspuns favorabil în refendumul privind păstrarea Uniunii Sovietice, boicotat de Chişinău, au salutat puciul de la Moscova din 1991, au creat structuri paramilitare etc. Lungul proces de confruntări şi negocieri Chişinău-Comrat început în 1992 s-a încheiat în mai-iunie 1995, prin votarea şi alegerea noului guvern al autonomiei gagauze care urma să realizeze fucţionarea acestei structuri autonome [3].

Este important de remarcat că, în aspect general, electoratul gagauz este unul suprasolicitat la urnele de vot, fiind imlicat atît la alegerile parlamentare naţionale şi locale, precum şi la alegerile regionale - ale Başcanului şi Adunării Populare. Acest fapt determină crearea unei atitudini mai speciale, se manifestă pasiv, este fragmentat şi dezorientat politic. În cazul alegerilor în organele reprezentative, alegătorul gagauz îşi dă votul nu în baza convingerilor politice, dar are la baza unele aspecte psihologice precum ar fi relaţiile de rudenie, personale sau profesionale [4]. Aceste caracteristici ale deciziei de vot a alegătorilor din Găgăuzia se explică şi prin tipul de sistem electoral, care este unul majoritar în baza de circumscripţii uninominale, favorizînd candidaţii electorali independenţi. În general, procesul electoral din autonomia găgăuză se caracterizează prin următoarele tipuri de alegeri*: parlamentare*- în cadrul cărora sînt aleşi deputaţii în Parlament; locale - în cadrul cărora se aleg consilierii locali şi primarii; prezidenţiale - pînă în anul 2000; regionale – alegerea deputaţilor pentru Adunărea Populară şi a Guvernatorului Găgăuziei.

Cum am menţionat anterior, demersul nostru vizează analiza alegerilor regionale din Autonomia Găgăuză, în special, alegerile Guvernatorului (Başkanului). Analiza separată a procesului electoral regional va permite realizarea unei cercetări ample, în raport cu manifestarea electoratului găgăuz la procesul electoral republican. În acelaşi timp, intenţionăm să determinăm gradul de interes şi de participare a populaţiei UTA Găgăuzia la formarea organelor de conducere a autonomiei; gradul de credibilitate şi legimitate ca instituţii politice pentru cetăţenii din autonomie; particularităţile, asemănările şi deosebirile de procesul electoral republican; delimitarea elitei politice regionele şi imaginii acesteia în autonomie, relaţiile cu elitele republicane etc.

Alegerile autorităţilor Găgăuziei se organizează şi desfăşoară în conformitate cu Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri) [2], Regulamentul Găgăuziei (Gagaz Yeri) [5], precum şi Legea locală cu privire la alegerile în Adunarea Populară (Halk Topluşu) a Găgăuziei (Gagauz Yeri) [6] şi Legea locală cu privirela alegerile Guvernatorului (Başcanului) Găgăuziei (Gagauz Yeri) [7].

Retrospectiva ciclurulor electorale la funcţia de Guvernator (Başkan)

Conform Regulamentului Găgăuziei, Guvernatorul este persoana oficială supremă a Găgăuziei, căreia i se subordonează toate autorităţile administraţiei

publice ale autonomiei şi care asigură funcţionarea coordonată şi interacţiunea autorităţilor publice, reprezintă autonomia pe teritoriul Republicii Moldovaşi în relaţiile internaţionale. La funcţia de Başkan poate candida orice cetăţean al Republicii Moldova care a împlinit vîrsta de 35 de ani, locuieşte sau a locuit pe teritoriul Găgăuziei şi posedă limba găgăuză. Durata mandatului este de 4 ani şi nici o persoană nu poate îndeplini funcţia de Guvernator decît cel mult pentru două mandate consecutive. Alegerile se organizează pe bază de scrutin uninominal majoritar în două tururi şi sînt valabile dacă la primul tur de scrutin au participat mai mult de jumătate, iar în cazul organizarii celui de al doilea tur de scrutin - mai mult de o treime din alegători. Se consideră ales candidatul care a întrunit mai mult de jumătate din voturile electoratului care a participat la votare [5]. Art.69 al Legii cu privire la alegerea Guvernatorului (Başkanului) Găgăuziei stipulează că turul II de scrutin se organizează în termen de două sîptămîni după I tur. Este considerat ales candidatul care a acumulat cel mai mare număr de voturi [7].

Conform art.46, al.2 al Legii cu privire la alegerea Guvernatorului (Başkanului) Găgăuziei, de dreptul de a înainta candidaţi pentru alegerile Başkanului dispun: a) partidele şi organizaţiile social-politice înregistrate conform prevederilor legislagiei în vigoare; b) blocurile electorale; c) candidaţii independeţi – adică cetăţeni ai Republicii Moldova care locuiesc sau au locuit pe teritoriul Găgăuziei; d) grupurile de iniţiativă, formate din cetăţeni cu drept de vot, locuitori ai autonomiei în număr de cel puţin 25 de persoane. Înregistrarea candidaţilor se face la Comisia Electorală Centrală a Găgăuziei prin prezentarea listelor de subscribţie ce conţin cel puţin 5000 de semnături a alegătorilor din 1/3 din primăriile autonomiei [7].

De la crearea autonomiei pînă la etapa actuală s-au succedat patru cicluri electorale privind funcţia de Guvernator: 1995, 1999, 2002, 2006.

Anul 1995 a fost unul de pornire în dezvoltarea şi funcţionarea construcţiei autonome din regiune. Astfel, că circa 107 mii de alegători din cele 30 localităţi, incluse în autonomie prin mecanisme de referendum teritorial, au fost chemaţi la urnele de vot. Electoratul a trebuit să voteze concomitent pentru alegerea Guvernatorului (Başkanului) şi deputaţilor Adunării Populare (Gagauzianin Halk Topluşu). Pentru caracteristica complexă a acestor alegeri trebuie să ţinem cont şi de situaţia general-politică la acel moment. Aceste alegeri veneau să pună în funcţiune mecanismul de realizare a administraţiei autonomiei ca o parte a unui tot întreg. Atît pentru Republica Moldova, per ansamblu, cît şi pentru regiunea autonomă era importantă asigurarea stabilităţii, calmarea spiritelor şi dispoziţiilor cu caracter separatist, precum şi dezvoltarea politică şi social-economică de mai departe a statului. Pentru autorităţile de la Chişinău era prioritar promovarea unui candidat moderat, care pe de o parte să fie susţinut de populaţia din regiune, dar, totodată, care să nu provină din cercurile politice „compromise” ce

aspirau la autodeterminarea externă a poporului găgăuz. Unii lideri găgăuzi invocau nemulțumiri privind concesiunile făcute de autoritățile centrale prin *Legea cu privire la statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz Yeri)* [2].

La 28 mai 1995 au avut loc primele alegeri, care s-au realizat în opinia unor observatori din partea organizmelor internaționale, conform principiilor democratice [8]. La scrutin au participat 71 519 persoane, ceea ce constituiau 67,8% din numărul total de alegători din regiune incluşi în listele electorale. Alegerile s-au desfăşurat în două tururi de scrutin, fiind supravegheate de către observatori străini şi locali.

În cursa electorală s-au înscris patru candidați:

- S.Topal, care la acel moment era preşedintele autoproclamatei republici găgăuze, înaintat ca candidat din partea unui colectiv de muncă din oraşul Comrat;
- Gh.Tabunşcic, reprezentant al asociației financiare „Menatep", în perioada sovietică fiind lider al organizației raionale din Comrat a Partidului Comunist al Moldovei, propus în calitate de candidat de un grup de delegați ai unui kolhoz din raionul Ciadîr-Lunga;
- D.Croitor – preşedinte al executivului raional Ciadîr-Lunga, înaintat de un număr de colective de muncă;
- M.Kendighelean, preşedinte al sovietului suprem al autoproclamatei republici găgăuze, desemnat să candideze de către Partidul Popular Vatan (Patria) [3].

Toți aceşti candidați erau vechi activişti politici din perioada regimului sovietic comunist. Atît M.Kendighelean, cît şi S.Topal au fost inițiatorii şi susținătorii autodeterminării poporului găgăuz, precum şi activişti ai mişcării separatiste din sudul republicii. Candidaturile lor la funcția de Guvernator nu erau privite cu ochi buni de autoritățile de la Chişinău, fiind categorizați ca lideri separatişti radicali. S.Topal şi M.Kendigelean, în virtutea activității lor politice, puteau fi considerați ca lideri cu cel mai mare capital politic şi şanse reale de a ajunge în turul II de scrutin, dar erau conştienți de ponderea concurentului Gh.Tabunşcic. În scopul neadmiterii participării acestuia în cursa electorală S.Topal şi M.Kendighelean cereau introducerea în actul de constituire a autonomiei a prevederii, conform căreia la funcția de Başkan pot concura doar persoanale care au locuit ultimii 5 ani pe teritoriul Găgăuziei. Această inițiativă nu şi-a realizat obiectivele, fiind respinsă pe motive că contravine prevederilor Constituției Republicii Moldova [8].

Discursurile politice, precum şi întreaga ofertă electorală a tuturor candidaților la funcția de Başkan era destul de omogenă, evitîndu-se divergențele sau contrasturile. Programele electorale ale candidaților erau similare, problemele cheie pe care şi-au axat propaganda fiind - dezvoltarea durabilă a entității autonome în cadrul Republicii Moldova, soluționarea problemelor sociale şi în spe-

cial redresarea situației economice, care era una deplorabilă. Divergențele de opinie ale concurenților constau, în special, în viziunea radicală sau mai puțin radicală cu care se aborda problema „autodeterminării găgăuzilor”. Este important de remarcat că, toți candidații au manifestat o atitudine extrem de loială față de colhozuri şi față de prevalarea sectorului de stat în economie, respingînd de pe poziții socialiste sau comuniste reformarea fundamentală a agriculturii. O asemenea poziție era dictată şi de către predispozițiile majorotății alegătorilor, care erau foarte receptivi la un asemenea mesaj propagandistic. Pe parcursul campaniei electorale atît presa locală, cît şi din republică a fost destul de reticentă şi discretă în ceea ce priveşte vehicularea mesajelor electorale ce se refereau la problematica identitificării etnice a comunității găgăuze, astfel evitînd tensionarea situației. Aceasta a fost o acțiune destul de binevenită, deoarece anterior, invocarea continuă a prolemelor etnice a servit, pentru un grup de lideri politici locali, ca pretext şi detonator al dispozițiilor separatiste de anvergură în rîndurile cetățenilor simpli [3].

În urma turului I de scrutin voturile s-au repartizat în modul următor: Gh.Tabunşcic - 45,53%, M.Kendighelean - 24,5%, D.Croitor -16,9%, S.Topal – 10,9%. Lupta electorală dintre cei patru concurenți nu a fost una de fond, dar s-a avut ca scop principal eliminarea din cursa electorală a celor doi lideri radicali – S.Topal şi M.Kendighelean. Chişinăul considera mult mai confortabilă venirea la guvernarea autonomiei a unui lider modrat. Victoria lui Gh.Tabunşcic era dorită de Partidul Democrat Agrar – partidul de guvernămînt din republică la acea perioadă, considerat un lider politic oportun pentru crearea unui mediu de colaborarea a autorităților găgăuze cu puterea centrală.

Alegerile din anul 1999 pentru funcția de Guvernator al Găgăuziei au readus în procesul electoral aceiaşi candidați, ca şi la cele anterior desfăşurate. De această dată, favoriții cursei electorale au devenit Gh.Tabunşcic – primul Guvernator al autonomiei şi D.Croitor - ex-viceministru al Afacerilor Externe, promovat de Partidul Democrat, fost deputat pe listele formațiunii respective. De remarcat este faptul că, odată cu schimbarea puterii centrale s-au schimbat şi preferințele la nivel central privind liderii politici din autonimie. În acest scrutin electoral omul susțunut de Chişinău, şi în mod special de forța polică aflată la guvernare, Mişcarea pentru o Moldovă Democratică şi Prosperă (Mp.MDP), era candidatul D.Croitor. În acest mod constatăm faptul că din nou în Găgăuzia alegerile sînt cîştigate de liderul politic susținut la nivel central. Această modalitate este una foarte „convenabilă”, guvernanții statului asigurînd în regiune o stare ce predispune spre dialog, colaborare şi stabilitate.

D.Croitor era un lider politic ce facea parte din opoziția lui Gh.Tabunşcic şi îl învinuia pe acesta de docilitate față de guvernul central, de lipsă de caracter şi putere de decizie în treburile autonomiei. Situația social-economică dificilă din regiune, problemele existente în societatea autonomiei, nemulțumirile atît a ce-

tățenilor, precum şi a liderilor regionali privind distribuirea defavorabilă a surselor financiare din bugetul central, nerealizarea în practică a prevederilor Regulamentului Găgăuziei, precum şi caracterul formalizat şi nefondat constituțional a actelor constitutive ale Autonomiei Găgăuze au determinat piederea alegerilor din partea ex-Başkanului Gh.Tabunşcic şi preluarea funcției a unui candidat din opoziție. D.Croitor în cursa sa electorală a privit şi sprijinul unor aşa oameni politici de esență radicală ca M.Kendighelean şi S.Topal, dar deşi era adeptul unor idei propagate de aceştea, prestația lui ca politician era de natură moderată. Mai tîrziu, după alegrile deputaților din Adunarea Populară a Găgăuziei sus-menționatul M.Kendighelean a devenit Preşedintele forului legislativ găgăuz.

Schimbarea forțelor politice de la conducerea regiunii găgăuze a fost condiționată în mare parte şi de metamorfozele realizate la nivel de conducere centrală a statului prin ascendarea la putere a democraților. Decalajul de voturi dintre cei doi candidați, ieşiți în turul doi de scrutin – Gh.Tabunşcic (38,5%) şi D.Croitor (61,5%) a fost destul de mare [9]. Fapt ce ne determină să conchidem că, victoria lui D.Croitor a însemnat pentru ex-Başkanul Găgăuziei, un vot de neîncredere, față de direcția politică promovată în activitatea sa ca şef al administrației găgăuze, din partea locuitorilor autonomiei. În acel moment situația generală în țară, precum şi raionele din sudul republicii se confruntau cu serioase probleme de sorginte economică. Pe fundalul acestor probleme din societatea găgăuză au apărut opinii negative referitor la realizarea principiilor autonomiei, vechii activişti ai luptei de renaştere etnică găgăuză au revenit în centrul acțiunilor police din regiune.

Alegerile parlamentare naționale care s-au desfăşurat în februarie 2001 au generat noi schimbări în vectorul de politică a statului, precum şi venirea la guvernare a Partidului Comuniştilor din Republica Moldova (PCRM). Acest partid s-a bucurat de o susținere covîrşitoare din partea electoratului găgăuz, acesta acordînd circa 80 % din voturile sale în susținerea comuniştilor. O asemenea derulare de situație nu era percepută pozitiv de către actorii politici din autonomie. Ei erau îngrijorați şi deranjați de succesul exagerat al PCRM în regiune, ceea ce însemna prin urmare un eşec subit şi inevitabil la alegerile regionale ulterioare. În acelaşi timp, PCRM manifesta nemulțumiri în ceea ce priveşte predispozițiile politice existente în regiune şi aducea învinuiri conducerii autonomiei de colaborare cu liderii sepatişti transnistreni şi tentativă de destabilizare a situației politice din republică [10].

Administrația centrală tindea spre înlăturarea de la putere a forțelor politice existente în autonomie şi organizarea de alegeri anticipate ale Guvernatorului Unității Tertorial Autonome Găgăuze (UTAG). În urma unui acord tacit cu deputații din Adunarea Populară s-a inițiat procedurande demitere din funcție a Guvernatorului D.Croitor. În consecința s-a inițiat un referendum cu privire la

demiterea din funcție a Guvernatorului care trebuia să aibă loc la 24 februarie 2002. Pînă în final acest referendum a fost sabotat prin participarea liderilor găgăuzi, majoritatea secțiilor de votare fiind închise. Această acțiune organizată în comun acord atît de actorii politici din regiune D.Croitor, M.Kendighelean, I.Burgundji, cît şi cu susținerea structurilor de forță ale autonomiei. Analiştii locali consideră că aceste jocuri politice au avut drept efect paralizia puterii executive în regiune şi eşuarea implimentării unor proiecte investiționale extrem de importante pentru întreaga regiune de sud a Republicii Moldova. Urmărirea penală a Başkanului şi a aderenților acestuia l-au determinat să demisioneze, aducînd criza politică din regiune în albia deznodămîntului alegerilor anticipate [10].

Aceste acțiuni nu au rămas fără reacție din partea puterii centrale şi, ca rezultat organizatorilor evenimentelor analizate mai sus, li s-au intentat dosare penale, însă acțiunea de arest s-a înfăptuit doar în cazul lui I.Burgungji. Guvernatorului D.Croitor s-a pomenit într-o situație destul de delicată fiind presat pe de o parte de forțele police locale, cît şi de cele centrale. El demisionează din funcția de Guvernator al Găgăuziei.

Analiza acestor evenimente controversate ne determină să realizăm următoarele concluzii: că puterea centrală nu era pregătită să accepte persoane „nesupuse" Chişinăului la conducerea autonomiei găgăuze; că gradul de autonomie acordat acestui grup etnic nu se realizează în măsura în care s-a declarat în actele fondatoare ale autonomiei; că implicarea directă sau voalată în treburile interne ale autonomiei compromite puterea centrală atît în rîndurile populației UTAG, cît şi pe plan extern; totodată, prin tendințele de influiențare a alegerilor regionale de către guvernanții statului se urmăreşte dorința de a controla procesul de realizare a politicilor în Autonomia Găgăuză şi de prevenire sau evitare a apariției unor eventuale conflicte.

În octombrie 2002 au urmat alegeri anticipate. Pe fundalul evenimentelor încordate care au provocat aceste alegeri, campania electorală care a urmat a fost destul de tensionată, deseori invocăndu-se din partea unor lideri politici din autonomie suspiciuni privind legalitatea acestor alegeri prin posibile falsificări a voinței alegătorilor din regiune. În cursa electorală s-au înscris cinci candidați:

Gh.Tabunşcic - fost Başkan al Gagauz Yeri în perioada 1995-1999,

M.Formuzal – primar în exercițiu al oraşului Ceadîr-Lunga,

I.Stamat – fost şef al Direcției pentru relații economice externe al executivului din Autonomia Găgăuză,

S.Topal – fost Preşedinte al autoproclamatei „republici autonome găgăuze",

K.Tauşanji – primar în exercițiu al oraşului Comrat.

Inițiativa lui D.Croitor de a participa la aceste alegeri a fost zădărnicită prin refuzul înregistrării acestuia de Comisia Electorală Centrală a Găgăuziei pe motive că dosarul lui nu este complet. Această acțiune poate fi interpretată ca o ex-

cludere premeditată a acestui lider din campania electorală. Autoritățile centrale erau îngrijorate de faptul că populația din autonomie ar putea susține candidatura lui D.Croitor, în aşa mod manifestîndu-şi protestul față de demiterea forțată a acestuia din funcția de Başkan al entității autonome, funcție care a fost obținută pe bază de alegeri democratice în baza votului majorității electoratului găgăuz. După eşecul care avea loc să urmeze prima rundă de alegeri anticipate, D.Croitor este numit prin decret prezidențial de către V.Voronin în funcția de Reprezentant al Republicii Moldova pe lîngă Oficiul Organizației Națiunilor Unite de la Geneva, iar mai tîrziu Ambasador Extraordinar şi Plenipotențiar la Organizația Mondială a Comerțului [9].

De facto, lupta electorală pentru funcția de Başkan s-a dat între Gh.Tabunşcic pe de o parte - şi ceilalți candidați, care într-un fel sau altul reprezentau opoziția din autonomie față autoritățile centrale. Se consideră că oponenții lui Tabunşcic au preferat să înregistreze mai multe candidaturi pentru a dispersa voturile, în scopul evitării obținerii de către acesta a majorității din I tur de scrutin. În turul II urma să aibă loc unirea eforturilor prin susținerea comună a contracandidatului ieşit învingător [11]. Sondajele de opinie realizate pe teritoriul autonomiei îl plasau ca favorit al cursei electorale şi candidat care va ajunge în turul doi de scrutin pe S.Topal. Aceasta se datora mesajului său electoral axat pe subiecte național-patriotice. Totodată programul său electoral punea în evidență activitatea lui în perioda preliminară formării autonomiei. S.Topal era considerat unul dintre arhitenții autonomiei găgăuze. El era un ponent al PCRM şi nu dorea extinderea influenței lor politice în organele de guvernare a Găgăuziei. Propaganda lui electorală era orientată spre aprecierea favorabilă a guvernării Başkanului D.Croitor, punînd accent pe succesele şi realizările acestuia, astfel mizînd pe voturile simpatizanților fostului Guvernator demisionat Pe de altă parte critica candidatul susținut de comunişti, astfel că votul acordat lui S.Topal să semnifice într-o mare parte un „contra” lui Gh.Tabunşcic [8]. Rezultatelele scrutinului din 6 octombrie au fost însă altele. Liderii cursei electorale devenind Gh.Tabunşcic (42,52%) şi M.Formuzal (21,05%). Venirea comuniştilor la guvernarea statului a însemnat pentru Gh.Tabunşcic o relansare în viața politică a autonomiei, anterior fiind şi deputat în Parlamentul Republicii Moldova din partea aceluiaşi partid. M.Formuzal era o persoană nouă pentru alegerile de acest nivel, dar cu personalitate şi caracter puternic, avînd viziuni pragmatice şi de reformator, ceea ce a creat un avantaj față de ceilalți participanți în cursa electorală [9].

Esența şi caracteristica de bază a acestui scrutin nu s-a bazat pe dimensiunea ofertei electorale sau determinarea raporturilor de forță dintre concurenți, dar absenteismul electoral ca formă de protest manifestat de alegătorii din regiune. Participarea la aceste alegeri a fost sub cota necesară validarii scrutinului. Prin prezența la vot număr de doar 41,43% electoratul găgăuz a deligitimat pu-

terea regională, a sancționat în manieră politică implicarea guvernului central în viața politcă a autonomiei şi şi-a exprimat dezacordul față de aceste acțiuni.

La 20 octombrie 2002 în unitatea autonomă sînt organizate alegeri repetate. Unii candidați au ieşit din cursa electorală pe motivul refuzului de fi înregisrați ca concurenți electorali de către Comisia Electorală Centrală din Gagauz Yeri. Acesta invoca nereguli în listele de subscripţie ale candidaților I.Stamat şi S.Topal. Astfel, la al doilea scrutin au participat doar trei candidați. În urma alegerilor repetate candidații au obțunut următoarele rezultate: Gh.Tabunşcic (50,99%), M.Formuzal (43,22%), C.Tamanji (5,78%) [9]. Candidatul care a ocupat cea de-a doua poziție alegerile repetate pentru funcția de Başkan (Guvernator) al Găgăuziei, primarul de Ceadir-Lunga M.Formuzal, a contestat în instanță rezultatele scrutinului din 20 octombrie. El revendica anularea deciziei privind validarea alegerilor şi desemnarea lui Gh.Tabunşcic, candidatul oficial al Partidului Comunistilor, în calitate de învingator al acestora. Reclamantul invoca în sprijinul cererii sale o serie de încalcari ale legislatiei electorale, care ar fi fost comise de CEC în cunoştință de cauză. Printre acestea se numara nerespectarea termenilor prevăzuti pentru formarea circumscriptiilor electorale, a consiliilor electorale locale, tipărirea şi difuzarea buletinelor de vot, precum şi o serie de încalcari ale procedurii de votare, comise în ziua alegerilor cu aprobarea membrilor comisiilor electorale locale şi în prezența observatorilor [12].

Obținerea victoriei de către Gh.Tabunşcic a fost condiționată de mai mulți factori: înlăturarea celor mai puternici oponenți din cursa electorală (D.Croitor, S.Topal, I.Stamat), susținerea vădită din partea partidului de guvernămînt din republică, dar şi elaborarea unui program electoral atractiv pentru, fiind echilibrat şi promițător pentru alegători.El viza următoarele priorități: - continuarea politicii anterioare de guvernare a autonomiei; asigurarea stabilității politice şi social-economice în regiune; dezvoltarea rapidă şi modernizarea întregului complex economic al Găgăuziei; îmbunătățirea radicală a calității vieții; consolidarea şi dezvoltarea poziției statale a autonomiei; dezvoltarea Găgăuziei ca o componentă a Republicii Moldova capabilă constructiv să influențeze constituirea şi realizarea politicii interne şi externe a statului; adoptarea de către Parlamentul Republicii Moldova a legii cu privire la diviziunea puterii în stat între centru şi autonomie; prioritatea dezvoltării limbii şi culturii poporului găgăuz, respectindu-se în acelaşi timp interesele şi drepturile reprezentanților altor naționalități şi grupuri etnice conlocuitoare pe teritoriul autonomie [13]. În aşa mod fiind agregate interesele de ordin general, atît a locuitorilor autonomiei, a liderilor politici din regiune, cît şi reprezentanților administrației publice centrale.

În concluzie, putem spune că în istoria de existență şi funcționare a autonomiei găgăuze, alegerile din 2002 s-au remarcat prin a fi cele mai dificile şi tensionate. Pe de altă parte, s-a compromis din start legitimitatea acestor alegeri prin nevalidarea lor, ca urmare a neprezenței la vot a alegătorilor din autonomie în

prima rundă de alegeri anticipate. Caracterul legal al acesteia a fost pus la îndoială prin constatările observatorilor locali, cît şi a celor din partea Organizației pentru Securitate şi Cooperare în Europa (OSCE) şi Consiliului Europei (CE).

Scrutinul din 2006 reprezintă al patrulea ciclu electoral al alegerilor Başkanului Autonomiei Găgăuze. La acel moment trecuse mai bine de un deceniu de la crearea autonomiei teritoriale găgăuze, timp în care locuitorii ei au reuşit să facă anumite concluzii vis-a-vis de schimbările care s-au produs în societatea lor. Exercitarea în mod multiplu a dreptului de vot în cadrul alegerilor de orice nivel de către alegătorii din regiune a avut impact complex asupra dimensionării acestuia. În aspect pozitiv vorbim de o creştere a calității deciziei de vot, participarea la alegeri devenind un mecanism/procedeu realizat conştient şi nu din inerție. Maturitatea electoratului găgăuz se manifestă prin capacitatea lui de protestare (gradul mic de participare la alegerile anticipate din 2002, care a determinat nevalidarea acestora şi organizare de alegeri repetate); de sancționare – rezultatele alegerilor parlamentare republicane din 2005 ne determină să conchidem că Partidul Comuniştilor din Republica Moldova (PCRM) şi-a piedut susținerea şi încrederea alegătorilor din autonomie ca urmare a nerespectării promisiunilor electorale şi devierii de la programul politic în materie de politică externă.

Aceste alegeri, totodată, au prezentat interes sporit pentru forțele politice din republică, dat fiind faptul că dau startul unui nou ciclu electoral la nivel național [14]. Primul tur de scrutin a avut loc la 3 decembrie 2006 şi la el au participat 4 candidați: Gh.Tabunşcic, M.Formuzal, N.Dudoglo, A.Stoianoglo. Gh.Tabunşcic – Guvernatorul în exercițiu al Găgăuziei candida a treia oară la această funcție. Participarea ca concurent la aceste alegeri era avantajată de mai mulți factori: deținerea şi utilizarea resurselor administrative în virtutea funcției sale; susținerea directă din partea Partidului Comuniştilor din Republica Moldova şi a Preşedintelui Republicii Moldova, V.Voronin, care în repetate rînduri a făcut apel la populația UTAG întru susținerea candidaturii lui Gh.Tabunşcic. Atît M.Formuzal, cît şi N.Dudoglo erau reprezentanți ai elitei politice de nivel local, la moment fiind aleşi locali la funcția de primari în or.Ceadîr-Lunga şi, respectiv Comrat, foşti deputați în Adunarea Populară a Găgăuziei [14].

La începutul campaniei electorale se considera că lupta politică se va da între Gh.Tabunşcic şi M.Formuzal. Ultimul şi-a axat promovarea imaginii sale pe două direcții: critica şi distorsionarea imaginii candidatului Gh.Tabunşcic ca Guvernator al autonomiei în perioada anilor 1995-1999, 2002-2006. Activitatea lui în calitate de şef al administrației găgăuze era caracterizată ca una docilă față de guvernarea centrală în defavoarea Găgăuziei. Totodată, victoria lui M.Formuzal la aceste alegeri era nedorită de partidul de guvernămînt, în acest sens fiind scenarizate careva impedimente (spre exemplu urmărirea penală în circa 8 dosare).

Interesul manifestat faţă de aceste alegeri a fost unul pe măsură, acţiunea alegerilor fiind în vizorul multor observatori, experţi naţionali şi internaţionali, dar şi populaţia UTA Gagauzia, a manifestat un grad relativ ridicat de activism în raport cu scrutinele anterioare regionale şi republicane, rata de participare atingînd cifra de 62,6%. Rezultatele primului tur de scrutin au fost destul de surprinzătoare: Gh.Tabunşcic a fost exclus din lupta electorală, suferind un eşes considerabil, necalificîndu-se în turul doi al alegerilor Guvernatorului Găgăuziei. Favoriţi ai cursei electorale au devenit M.Formuzal (33,89%) şi N.Dudoglo (31,40%), obţinînd scoruri relativ egale, ceilalţi candidaţi – Gh.Tabunşcic şi A.Stoianoglo acumulînd cîte 24,14% şi respectiv 10,58%. Insuccesul electoral al lui Gh.Tabunşcic a fost determinat în mare măsură de lipsa de amploare a campaniei sale electorale, de „sineîncrederea" în forţele proprii ca rezultat al susţinerii deschise a guvernului de la Chişinău, dar şi de absenţa unui plan de acţiuni şi program politic consecvent şi competitibil pe piaţa electorală.

Reacţia guvernanţilor de la Chişinău privind rezulatatele primului tur de scrutin a fost una negativă, sursele mass-media vorbind despre o tentativă de nevalidare a acestor alegeri, activitatea Comisiei Electorale Centrale din Comrat fiind una intransparentă şi tergiversantă în procesul de numărare a voturilor. În final, PCRM a decis redimensionarea susţinerii sale în favoarea liderului politic N.Dudoglo, care în propaganda sa electorală a avut o atitudine reticentă şi mai puţin dură faţă de cominişti. N.Dudoglo, în acelaşi timp, era membru a Partidului Democrat, deşi la alegeri a participat în calitate de candidat independent. Miza se facea pa o nouă colaborare între PCRM şi PDM. La 17 decembrie 2006 în turul II de scrutin populaţia cu drept de vot din Autonomia Găgăuză şi-a exprimat decizia electorală în modul următor: M.Formuzal - 56,23%, iar N.Dudoglo - 44,77%. Misiunea OSCE din Moldova a concluzionat că cel de-a doilea tur de scrutin pentru alegerea Başkanului Găgăuziei s-a desfăşurat într-o manieră mai puţin tensionată. Pentru turul doi, în comparaţie cu primul au fost asigurate condiţii administrative şi de campanie mai bune, candidaţii avînd şanse egale de acces la mijloacele de comunicare în masă [14].

Victoria candidatului opoziţiei la alegerile din 2006 a demonstrat că în pofida unor carenţe ale procesului electoral din regiunea autonomă, totuşi acesta poate fi categorizat ca fiind unul legal şi legitim. Susţinerea lui M.Formuzal de către alegătorii de aici, şi în acelaşi timp, cota mare de participare la acest scrutin (turul II - gradul de participare a fost de 64,3%), denotă creşterea interesului faţă de viaţa politică la nivel regional; dezacord privind încercarea autorităţilor centrale de implicare în procesul electoral regional, precum şi micşorarea stabilă a ratingului PCRM în rîndurile unuia dintre cele mai fidele segmente electorale. Opţiunea în favoarea lui M.Formuzal a fost şi susţinerea programului său politic „11 paşi în întîmpinarea oamenilor" [15], care conţinea propuneri concrete şi fezabile de schimbare, dezvoltare a vieţii social-economice în societatea găgăuză.

În concluzie, putem spune că aceste alegeri s-au remarcat prin proeminența factorului politic în raport cu cel administrati, şi determină noi tentințe şi caracteristici ale procesului electoral din regiune. Acesta a cunoscut evoluții pozitive atît pe plan juridic prin ajustarea legislației în domenii la unele noi rigori. Se are în vedere adoptarea Regulamentului despre reflectarea în mijloacele de informare în masăale UTA Găgăuzia şi ale Republicii Moldova a campaniei electorale pentru alegerea Guvernatorului găgăuziei care prevede că concurenții electorali beneficiază de condiții şi posibilități egale în mass-media, stabilirea unui dialog deschis şi constructiv între Comisia Electorală din Comrat şi societatea civilă. Totodată, s-au evidențiat şi unele lacune, precum: statutul juridic neclar al legilor locale şi necorespunderea lor cu Cod Electoralal Republicii Moldova, implicarea nejustificată a autorităților publice centrale în mersul procesului electoral, utilizarea de către Guvernatorul aflat în funcție a pîrghiilor administrative pentru obținerea unor avantaje electorale, lipsa de transparență a organelor electorale, lipsa fața urnelor de vot. O asemenea atitudine este determinată de lipsa de încredere în însăşi procesul politic la general de condiții egale pentru toți concurenții. În acelaşi timp populația / alegătorii din regiune evită implicarea şi participarea la activități de agitație electorală, gradul lor de activism politic manifestîndu-se strict în fața urnelor de vot. O asemenea atitudine este determinată de lipsa de încredere în însăşi procesul politic la general [14].

Bibliografie:

1. Булова М. Электоральное пространство Республики Молдова в этнополитическом измерении. // Национальные образы мира: Единство – Разнообразие – Справедливость. - Кишинев, 2003.
2. Legea privind statutul juridic special al Găgăuziei (Gagauz-Yeri) nr.344-XII din 23.12.1994. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.3-4 din 14.01.1995.
3. Canțîr A. Primele alegeri legale în enclava găgăuză // Arena politicii, an.I, nr.3, septembrie 1996, pp.18-19.
4. Moşneaga V., Mironova S. Instituționalizarea relațiilor politice dintre puterea centrală a Republicii Moldova şi cea regională a Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia: aspect social-politice. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), nr.3 (XLVI), - Chişinău: CEP USM, 2009, pp.5-22.
5. Regulamentul Găgăuziei (Gagauz Yeri). // „Вести Гагаузии”, № 38-41 (6561-6564), 11 июля 1998.
6. Местный закон «о выборах в Народное Собрание (Халк Топлушу) Гагаузии (Гагауз Ери)»/ // „Вести Гагаузии”, №42-44 (6565-6567), 18 июля 1998.
7. Закон о выборах Главы (Башкана) Гагаузии (Гагауз Ери). // „Вести Гагаузии”, №59-60 (652-65831), 17 октября 1998.

8. Ангели Ф. Гагаузская автономия. Люди и факты (1989-2005). – Chişinău: Universul, 2006.
9. Informaţie privind alegerile anterioare pentru funcţia de Guvernator al UTA Găgăuzia. [online]. http://www.alegeri.md/previous-elections/ (citat la 11 mai 2010).
10. Alegerile başkanului autonomiei Gagauz Yeri. [online]. http://www.e-democracy.md/comments/political/20061130/ (citat la 1iulie 2010).
11. Boţan I. Alegerile din Găgăuzia – un nou început sau deja vu? // Guvernare şi democraţie în Moldova, e-journal, an.IV, nr.87, 15-30 decembrie 2006. [online]. http://www.e-democracy.md/comments/political/200612302/ (citat 1iulie 2010).
12. http://www.azi.md/print/21290/ro. (citat 21 iulie 2010).
13. http:// www.alegeri.md/opponents/tabunscic/program/. (citat 20 iulie 2010).
14. http://www.e-democracy.md/files/elections/gagauzia2006/report-ladom-1-ro.pdf. (citat la 12.07.2010).
15. Boţan I. Alegerile din Găgăuzia ca preludiu al alegerilor parlamentare. // Guvernare şi democraţie în Moldova, e-journal, an.VI, nr.118, 15-31 mai 2008. [online]. http://www.alegeri.md/gagauzia2008/comments/200805311/ (citat la 20 iulie 2010).

Prezentat la redactie
la 26 octombrie 2010

ASPECTE ALE DILEMEI CIVILIZAȚIONALE ALE TINERETULUI DIN REPUBLICA MOLDOVA

Rodica RUSU
Republica Moldova, Chişinău, Academia de Administrare Publică de pe lîngă Preşedintele Republicii Moldova
Doctor în ştiințe politice, conferentiar

This study is dedicated to the main aspects of the civilizational dilemma of the youth from the Republic of Moldova: political identification and the role of the studies abroad as a components and factors which determine the civilizational choice. There are examined the attitude of the youth people toward politics, the level of the political interest toward political events, the sympathy to political parties according the geographical, gender, and the national criteria. Generally, we mention the low level of the political involvement of the youth in the political and social life of the community. Also, we detect the fact that the political differentiation of the interviewers depends on their nationality and geographical position.

Rolul tineretului în contextul transformărilor tranziționale este destul de relevant; deoarece una dintre forțele esențiale, resursa şi valoarea care creează alte valori, legate de majoritatea evenimentelor ce presupun transformările civilizaționale reprezintă tineretul. În perioada transformărilor sociale intense este deosebit de importantă implicarea tineretului în activități social-politice. Conform datelor oficiale la 1 ianuarie 2008 tineretul constituia 27% din numărul total al populației [9]. Statul, conştientizînd rolul tineretului elaborează politica de tineret care reprezintă sistem de măsuri menite să asigure condiții şi garanții social-economice, politico-juridice şi organizatorice pentru formarea socială a unei personalități multilateral dezvoltate [6]. În această ordine de idei, a fost aprobată Strategia națională pentru tineret pe anii 2009-2013 [7], documentul principal de politici de tineret, care determină obiectivele generale şi cele specifice de dezvoltare a domeniului tineretului în Republica Moldova pînă în anul 2013.

Acțiunile întreprinse de către stat sunt insuficiente în condițiile proceselor contemporane globale şi a crizei identitare locale. Principale dilemă civilizațională a Republicii Moldova se caracterizează prin prezența influenței civilizațiilor „estice” şi „occidentale”. Anume aceste civilizații au un rol important în formarea tineretului. Globalizarea crează noi provocări. Conform lui S.Huntington, factorul fundamental şi cel mai relevant al dezvoltării globale va deveni ciocnirea civilizațiilor care se deosebesc esențial [4]. Dilema civilizațională reprezintă determinarea şi implementarea în practica civilizațională a totalității reprezentă-

rilor despre civilizaţie – ideea naţională, doctrina ideologică, identitatea cultural-civilizaţională, forma viitorului [1, 248].

Identitatea socială a tineretului Moldovei depinde de modul de realizare a proiectelor de identitate general-civică, a noilor orientări valorice şi atitudini culturale, a actorilor sociali în mediul tineretului. Cu acest gen de probleme legate de dilema orientării civilizaţionale se confruntă nu doar Republica Moldova, dar şi o serie de state din spaţiul ex-sovietic – Georgia, Ucraina, Azerbaijan. În vederea menţinerii suveranităţii politice şi a identităţii etnice sunt necesare resursele cultural-istorice şi civilizaţionale. Conceptul de „civilizaţie" se caracterizează prin totalitatea semnelor, elementelor distincte (genealogice, lingvistice, religioase, culturale, etc.) proprii unei naţiuni sau grupuri. În literatura de profil aceste semne distinctive sunt interpretate în mod diferit de către autori.

Spaţiul postsovietic se caracterizează prin transformările tranziţionale, edificarea instituţiilor democratice autentice necesită condiţii specifice sociale şi culturale de desfăşurare a proceselor de modernizare şi post-modernizare, condiţii care lipsesc în această regiune [5].

După cum am menţionat anterior, problema cheie a Moldovei se referă la identitate. Ţară aflată la intersecţia zonelor de influenţă a Uniunii Europene, României şi Rusiei, dependentă istoric de vecinii săi mai puternici şi mai bogaţi, nu poate evita legătura strînsă dintre interesele sale şi „jocul identităţilor" [8]. În acest context, deşi are modeste şanse de realizare în practică, discursul de integrare europeană, apartenenţa la valorile europene democratice, este relevant pentru autoidentificarea moldovenilor. Neînţelegerea Kremlinului de ce Comunitatea Statelor Independente (CSI) nu îndeplineşte rolul de atractor pentru Moldova, graţie trecutului în URSS, se explică prin ignorarea faptului că CSI nu propune un model civilizaţional atractiv şi o strategie corespunzătoare. Teoria „dependenţei de calea precedentă" (path dependency), cedează în plan epistemiologic viziunii constructiviste asupra lumii ca luptă a identităţilor [8].

Confirmarea alegerii vectorului european reprezintă politica oficială a statului; discursul de integrare europeană fiind abordat de majoritatea forţelor politice naţionale, dar şi fiind susţinut de către tineret. Datele reflectate în tabelul de mai jos confirmă această situaţie. Aceste date au fost obţinute în urma realizării unui sondaj sociologic în rîndul tineretului din Republica Moldova şi a inclus tineri din Chişinău, Bălţi, Comrat, Taraclia în vederea unei reprezentări mai obiective a atitudinilor tinerilor faţă de politică, evenimentele care au loc în societate. Sondajul sociologic a fost realizat în cadrul proiectului comun bilateral 09.820.07.05 UF „Tineretul în faţa dilemei civilizaţionale: în baza materialelor din Republica Moldova şi sudul Federaţiei Ruse" în perioada aprilie-mai 2010 pe un eşantion reprezentativ de 1226 persoane din Moldova.

Tabel 1. „Vă rugăm să alegeți acea afirmație, care în cea mai mare măsură corespunde opiniei Dvs.?”

Afirmații	%
Moldova – țară europeană şi parte a civilizației occidentale	24,0
Moldova – țară europeană estică şi periferia civilizației occidentale	25,0
Moldova – punte de legătură dintre Vest şi Est	19,4
Moldova – mai degrabă Est decît Vest	5,1
Moldova – nici Est, nici Vest, are propria cale de dezvoltare	22,9
Fără răspuns	3,6
În total	100

Conform acestor date, putem menționa faptul că tinerii sunt de părerea că Republica Moldova este o țară europeană, parte a civilizației occidentale (25% şi respectiv 24%). Remarcăm faptul că valorile europene, normele şi idealurile europene se regăsesc tot mai mult în rîndul tineretului din Republica Moldova. Această atitudine prooccidentală poate fi explicată prin declanşarea după 1990 a proceselor de modernizare şi democratizare, drept exemplu în acest sens, servind statele din Europa de Vest; adoptarea vectorului european de către guvernare; intensificarea migrației în statele europene, etc.

Totodată 22,9% din tinerii chestionați au menționat faptul că Moldova are propria cale de dezvoltare. 19,4% din participanții la sondaj percep Moldova drept o punte de legătură dintre Est şi Vest, probabil reeşind din argumente de ordin geopolitic, dar şi din considerentul că ne aflăm la intersecția influenței acestor două civilizații: estice şi occidentale, împrumutînd elemente culturale din ambele.

Apartenența la civilizația estică este sesizată doar de 5,1% dintre participanții la sondaj, credem că este vorba despre respondenții de etnie rusă şi ucraineană în general. Un procentaj destul de mic -3,6% din respondenți au avut dificultăți în aprecierea țării noastre din punct de vedere al apartenenței civilizaționale.

În vederea identificării rolului civilizației în cadrul proceselor de globalizare, s-a încercat determinarea predispozițiilor tineretului față de procesele globale care au loc.

Tabel 2. „Globalizarea reprezintă una din trăsăturile caracteristice ale contemporaneității. În accepțiunea Dvs., globalizarea este..? ”

Afirmațiile	%
Posibilitatea de a se percepe pe sine ca parte a omenirii	45,7
Posibilitatea de a călători în toată lumea	44,4
Posibilitatea de a găsi un loc de muncă în altă țară	33,9
Posibilitatea de a cumpăra mărfuri produse în toată lumea	14,8

Posibilitatea a comunica liber cu reprezentanții diferitor culturi	50,3
Posibilitatea pentru Republica Moldova de a se ralia la statele occidentale	25,5
Posibilitatea de pierdere a percepției cine sunt eu	8,1
Posibilitatea de pierdere a specificului propriu în cadrul altor culturi	21,0
Posibilitatea de eşec în lupta concurențială cu alte state	9,2

Analizînd datele obținute, conchidem că globalizarea în viziunea tinerilor reprezintă în primul rînd posibilitatea de a comunica liber cu reprezentanții diferitor culturi – 50% din respondenți, posibilitate accentuată şi de avantajele pe care ni le oferă dezvoltarea intensă a tehnologiilor informaționale, rețeaua Internet, rolul site-urilor de socializare, dar şi cunoaşterea limbilor străine (în special engleza) care facilitează comunicarea dintre persoane din diferite state ale lumii. 45,7% din cei chestionați consideră că globalizarea este anume posibilitatea de a se percepe pe sine ca parte a omenirii. Această abordare filosofică a globalizării se explică prin creşterea interdependenței dintre state, comunități, grupuri sociale, etnice, ecologice, etc. care urmăresc realizarea unor interese care depăşesc hotarul statelor naționale, activează la nivel global în numele omenirii, sensibilizează populația la nivel mondial asupra unor probleme sociale comune. Posibilitatea de a călători în toată lumea este văzută ca o formă a globalizării de către 44,4% din tineret, astăzi, în special în condițiile dezvoltării şi diversificării rețelelor şi mijloacelor de transport. 33,9% consideră drept globalizare posibilitatea de a găsi un loc de muncă în altă țară, fapt ce se explică prin intensificarea relațiilor dintre state în domeniul pieței forței de muncă calificate în special, recunoaşterea actelor de studii şi a capacităților migranților, politica demografică a statelor respective. Atît posibilitatea de a călători cît şi cea de a munci în alte state, sunt opțiuni ale tineretului, care este influențat de situația migrațională, economică a Moldovei, în condițiile în care, fiecare al treilea cetățean apt de muncă se află peste hotarele țări.

Totodată, un aspect negativ al globalizării - posibilitatea de pierdere a specificului propriu în cadrul altor culturi este menționat de către 21,0% dintre cei chestionați; în acest context, 8,1% din respondenți sunt de părerea că globalizarea este posibilitatea de pierdere a percepției „cine sunt eu”. Aceste momente reprezintă atitudinile negative, antiglobalizare, evidențiind riscurile globalizării; în general tinerii apreciază pozitiv procesele ce țin de globalizare.

14,8% dintre cei chestionați, consideră că globalizarea reprezintă anume posibilitatea de a cumpăra mărfuri produse în toată lumea; întrevedem aici mai cu seamă rolul companiilor transnaționale (McDonalds, Nestle, BMW, etc.) care dețin filiale în toată lumea, Republica Moldova nu reprezintă o excepție în acest sens.

Pentru 25,5% din participanții la sondaj, globalizarea reprezintă posibilitatea de a se ralia la statele occidentale. Această opțiune vizează în în mod deosebit globalizarea economică care presupune o uniformizare a statelor lumii, o interdependență economică care nivelează dezvoltarea economică, oferă şanse statelor sărace să participe la schimbul economic mondial. Totodată, 9,2% din respondenți consideră că globalizarea nu este altceva decît posibilitatea de eşec în lupta concurențială cu alte state. În pofida acestui fapt, în accepțiunea tinerilor, globalizarea reprezintă un fenomen pozitiv, care nu atentează ostentativ la identificarea civilizațională, fenomen care atrage după sine o serie de facilități de ordin economic şi social în primul rînd.

Tineretul reprezintă forța, grupul social care participă intens la procesele de globalizare. Globalizarea economiei mondiale influențează diferențiat regional comportamentul migrațional al absolvenților instituțiilor de învățămînt superior. În condițiile globalizării pieții muncii, tineretul este orientat spre emigrare după finalizarea studiilor. Globalizarea şi liberalizarea relațiilor, transparența hotarelor contribuie la creşterea mobilității specialiştilor calificați. Spre deosebire de migrația de muncă, migrația tineretului pe lîngă interesele materiale oferă posibilitatea studierii limbilor străine, cunoaşterea tradițiilor, culturii altor popoare.

Republica Moldova are încheiate acorduri bilaterale de colaborare, de schimb de studenți cu multe țări ale lumii. Reeşind din predispozițiile civilizaționale, alegerea unde să continue studiile la fel se divizează între civilizațiile „occidentală” şi „estică”. Civilizația „estică” reprezintă în general studiile în Federația Rusă, care este atractivă pentru tineretul vorbitor de limbă rusă din Moldova. Spre exemplu, pentru anul de învățămînt 2010-2011 Rusia a acordat Moldovei 110 burse. Ucraina a acordat 100 locuri în învățămîntul superior, dintre care 90 pentru cetățenii Republicii Moldova de origine ucraineană, 10 locuri pentru alte etnii şi 3 burse la doctorat.

Alte state care au acordat burse cu finanțare de la buget pentru tinerii din Moldova sunt: Bulgaria, Turcia, Lituania, Ungaria, etc.

Însă, cele mai solicitate rămîn a fi universitățile din România, ca parte a „civilizației occidentale”, afirmație susținută de faptul că România este stat membru al Uniunii Europene şi al NATO. Deci, România este percepută în calitate de țară europeană, democratică, cît şi rolul acesteia în calitate de vecin al Moldovei, trecutul istoric comun.

Pentru anul de studii 2010-2011 România a acordat aproximativ 5000 mii de burse, un număr record de burse, oferit de statul român pînă la moment [2].

Rolul studiilor drept factor al dilemei civilizaționale nu presupune doar posibilitățile acordate de alte state, dar şi de tipul intern al sistemului de învățămînt. În acest context, Moldova a confirmat alegerea civilizațională, aderînd la Procesul de la Bologna în mai 2005, sistem de organizare în învățămînt, care

stimulează mobilitatea studenților. Considerăm că, un dezavantaj al acestui proces ar constitui favorizarea „exodului de creieri”.

Mobilitatea academică nu oferă doar posibilități de studiere în instituții de învățămînt, dar şi crează premise reale de consolidare a valorilor general-umane. Procesul de la Bologna asigură o bază pentru armonizarea învățămîntului şi participării active a tinerilor la europenizarea spațiului comun european. Acest program oferă posibilități de asimilare şi diseminare a valorilor europene de către tineri. Realizarea reformelor va favoriza dezvoltarea unor generații de specialişti calificați, competenți pe piața europeană a muncii, creşterea cercetărilor ştiințifice, schimbul de cunoştințe şi experiență dintre studenți. În acest context, reformele din învățămînt pot contribui la dezvoltarea durabilă, socială, economică, culturală a statului nostru. Procesul de implementare a reformei în domeniul învățămîntului superior poate fi un indicator pentru alte domenii. În această ordine de idei, este indubitabil rolul tineretului în informarea, asimilarea şi diseminarea valorilor europene, valori cu caracter general-uman, în spiritul democrației, care vor avea un impact esențial în procesul de democratizare şi modernizare a Republicii Moldova.

Deci, alegerea politică rațională a Moldovei nu poate exclude vectorul proeuropean de cooperare şi integrare. Uniunea Europeană este vecin al Moldovei, cultura europeană, modul de viață şi valorile acesteia sunt atractive pentru cetățenii moldoveni, drept dovadă fiind şi numărul persoanelor emigrate în țările europene la muncă sau la studii.

Pe de altă parte, Moldova va rămîne mereu o punte de legătură dintre Est şi Vest. În această ordine de idei, chiar dacă se optează pe integrarea europeană civilizațională, nu trebuie de întrerupt relațiile cu Rusia. În primul rînd este vorba de interesele economice (piața rusă de desfacere a produselor agricole), care necesită menținerea şi dezvoltarea relațiilor tradiționale cu Rusia şi alte state CSI. În al doilea rînd, fără implicarea Rusiei este imposibilă soluționarea diferendului transnistrean. În al treilea rînd, menținerea relațiilor culturale cu Rusia este vitală pentru populația rusă din Moldova. Dacă Uniunea Sovietică era o superputere cu interese globale, atunci Rusia este o putere importantă cu interese regionale şi civilizaționale.

Evenimentele care au avut loc în aprilie 2009 la Chişinău, acțiunile din Georgia şi criza internă din Ucraina – denotă căutarea unor noi identități, procese care se desfăşoară concomitent cu modernizarea statelor respective.

Reflectînd asupra factorului decisiv în procesul de devenire a statelor postcomuniste, J.Snider menționează că noile state pot decide probleme interne ale tranziției postimperiale doar în condițiile integrării în ordinea internațională liberală. Stabilitatea internă, reformele economice, integrarea europeană sunt nişte procese interdependente. În acest caz, e necesar o formare mai clară a viitoru-

lui european pe dimensiunile economice, interne şi externe, o atenţie corespunzătoare tineretului, care va realiza aceste transformări.

Deci, pentru Moldova, ca ţară aflată în mijlocul proceselor de modernizare, autodeterminarea naţional-civilizaţională reprezintă factorul decisiv ce determină modelul de dezvoltare şi, în final, succesul modernizării statului [10, 502-515]. Confirmarea vectorului european în calitate de alegere civilizaţională simplifică sarcina de modernizare a ţării. Modernizarea realizată cu succes, afectează codurile culturale, de identificare a naţiunii. Prin urmare, problema transformării adaptive a identităţii este una din problemele fundamentale ale modernizării. Conform filosofului rus G.Fedotova „procesul modernizării poate fi abordat ca un proces de creare a noilor instituţii şi relaţii, valori şi norme, care necesită anumite modificări ale identităţii persoanelor, proces care finalizează cu schimbarea identităţii" [3, 91].

În acest context, este foarte important ca procesele de formare a noii identităţi contemporane, să fie însoţite de căutarea unor metode de fuziune organică a imperativelor modernizării cu imperativele de păstrare a fundamentelor identităţii culturale.

Pe de altă parte, conform lui S.Huntington, Moldova este parte a civilizaţiei „estice" reeşind din factorul religios. Rusia, ca succesoare a URSS a devenit un bloc civilizaţional asemeni altor blocuri occidentale din Europa (Franţa, Germania), care este legată de Bielorusia şi Moldova, şi Kazahstan unde 40% populaţie sunt ruşi, Armenia care este un aliat istoric al Rusiei. Acesta consideră că „ţările ortodoxe exsovietice ocupă un loc central în crearea unui bloc rusesc comun în politica euroasiatică şi mondială. După colapsul Uniunii Sovietice aceste state au luat direcţii ultra naţionaliste, accentuînd rolul independenţei obţinute şi distanţîndu-se de Moscova. Însă, la scurt timp, conştientizarea realităţilor economice, geopolitice şi culturale au determinat alegerea guvernelor proruse" [4].

În calitate de concluzii, menţionăm faptul că lipsa mecanismelor interne de autoidentificare şi autotransformare a societăţii moldoveneşti obstrucţionează alegerea civilizaţională spre Est, Vest sau o cale proprie de dezvoltare, în calitate de obiective ale modernizării. Un rol semnificativ în cadrul acestor procese complexe de autoidentificare şi de alegere civilizaţională revine tineretului, ca element esenţial al acestor transformări şi al construirii modelului viitorului.

Bibliografie

1. Аксюмов Б.В. Конфликт цивилизаций в современном мире и цивилизационный выбор России. - Ставрополь, 2009.
2. www.edu.md
3. Федотова В.Г. Модернизация и глобализация. Мегатренды мирового развития. - Москва, 2001.

4. Huntington S.P. The Clash of Civilizations and the Remaking of World Worder. - New York, 2003.
5. Inglehart R. Global Trends: A Glimpse Ahead Globalization and Postmodern Values http://muse.jhu.edu/journals/washington_quarterly/v023/23.1inglehart.html
6. Legea cu privire la tineret. Nr.279-XIV din 11 februarie 1999. www.mts.gov.md
7. Legea nr.25 din 03.02.2009 privind aprobarea Strategiei naționale pentru tineret pe anii 2009-2013. // Monitorul Oficial nr.68 la 07.04.2009
8. Макарычев А. Интересы и "мягкая сила": Россия и Молдова в поиске общего языка http://vedomosti.md (accesat 03.11.09)
9. Население и демографические процессы в Республике Молдова. Статистический сборник Национальное бюро статистики Республики Молдова. - Кишинев. 2009 www.statistica.md/publications
10. Русу Р. Политическая модернизация. // Политология. - Кишинев, 2008, с.502-515

Prezentat la redactie
la 10 octombrie 2010

INTERESUL NAȚIONAL CA MECANISM AL POLITICII EXTERNE A STATULUI IN TRANSFORMARE

Victor SACA
Republica Moldova, Chişinău,Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Ştiințe Politice şi Administrative, Catedra Ştiințe Politice
Doctor habilitat in stiinte politice, profesor

Cet article a examiné le mécanisme de l'influence des intérêts nationaux sur la politique étrangère dans les soins démocratie. Une transition particulière est accordée aux principes points d'intersection des intérêts nationaux et la politique étrangère de la République de Moldova. L'article met en évidence quelques éléments sur l'influence des intérêts nationaux sur la politique étrangère: - s'assurer que les valeurs suprêmes du pays: la souveraineté, l'indépendance, la sécurité, l'intégrité territoriale, la position de l'État dans le système de relations internationales. - la politique étrangère vecteur d'optimiser, de la stabilité. – optimiser les liens entre politique intérieure et étrangère. - nécessite d'assurer un consensus entre le gouvernement et l'opposition.

Problème de recherche est basé sur la pratique politique sous le gouvernement communiste, et le gouvernement libéral-démocratique.

Interesul național şi politică externă ocupă un loc deosebit în cadrul teoriei şi practicii politice şi relațiilor internaționale contemporane. Privit în diversele sale ipostaze acest fenomen determină caracterul şi direcțiile de manifestare şi influență a diferitor procese sociale şi politice, inclusiv de natură tranzitorie, permite a percepe practica politică internațională şi politica externă a statului în toată complexitatea lor, a iniția şi realiza cercetările în domeniul ştiințelor politice. Iată de ce, a cunoaşte în profunzime interesul național, natura şi rolul lui în funcționarea macanismului politicii eterne este important atât pentru actorul politician, care activează în sfera politică şi rolul lui în funcționarea mecanismului politicii externe, cât şi pentru savantul a cărui demers ştiințific este axat pe această sferă. Dacă acțiunile celui dintâi trebuie să corespundă unei perceperi raționale şi realiste a intereselor țării pe arena internațională, atunci efortul investigativ a celui de al doilea – să pornească de la axioma că viața politică internațională niciodată nu poate fi privită în limitele unor scheme teoretice stricte.

Conexiunile între interesul național şi politica externă, se disting astăzi printr-un dinamism sporit, uneori chiar neaşteptat, depăşind considerabil capacitățile analitice existente de a le identifica în toată multivalența, fapt ce le face să nu se conforme la careva scheme statice elaborate de factorul ştiințific. Anume deficitul de abordare în literatura de specialitate a interesului național ca mecanism de realizare a politicii externe în afara schemelor ştiințifice clasice cu ca-

racter determinist, care să fie axată pe modalităţile iregularului, ne-linearului în cercetare, oferă studiului de faţă actualitate şi importanţă. De bună seamă, dimensiunile corelative a ambelor fenomene reflectă legăturile lor complexe şi contradictorii ca fenomene relativ independente cu potenţial propriu de dezvoltare şi transformare, dar, totodată, permanent interdependente. Dacă independenţa ţine de un anumit specific al fenomenelor date în procesul general integrativ de existenţă, atunci interdependenţa este legată de unitatea lor organică în acest proces. Privite ca totalitate, într-o ipostază de reciprocitate, independenţa şi interdependenţa interesului naţional şi politicii externe permit acestora să se realizeze ca complementare, permit a valorifica legăturile între ele nu numai de ordin determinist, de cauză-efect, ci şi funcţional. Absolutizarea sau, dimpotrivă, subestimarea unui sau altui gen de legătură poate conduce în extremis la deformări serioase în natura interesului naţional, dar şi a politicii externe.

Totuşi, fenomenele în cauză capătă cu adevărat sens determinist sau funcţional sau, după cum atestă, de obicei, practica politică internaţională, sens mixt, determinist-funcţional, atunci când ele, luate împreună, au unele priorităţi specifice unul faţă de altul. Fără a avea careva intenţii de supraestimare a interesului naţional, acestuia îi aparţine un rol primar în sistemul corelaţiilor sale cu fenomenul politică externă, fapt confirmat de un şir de factori obiectivi. În primul rînd, interesul naţional se impune drept mobil, generator al activităţilor externe. Adică acest interes este în felul său o proiecţie a politicii externe, o cauză prim pentru ca statul, inclusiv în transformare, să organizeze şi să întreţină legături cu alte state. În al doilea rînd, interesul naţional este factorul de orientare a politicii externe, fie spre menţinerea sau spre schimbarea rolului statului pe arena internaţională, spre auto-păstrarea şi auto-dezvoltarea securităţii lui naţionale şi internaţionale. În al treilea rînd, interesul naţional este izvorul de alimentare a politicii externe, de formare şi funcţionare a mecanismului acesteia. În al patrulea rînd, interesul naţional este un mijloc de transformare a politicii externe, de creştere sau descreştere a rolului ei în sistemul relaţiilor internaţionale.

La rîndul său politica externă, prin efortul exponenţilor şi purtătorilor săi (actorilor şi agenţilor politici, îndeosebi a celor ce deţin puterea), prin realizarea subiectivităţii acestora, joacă un rol activ faţă de interesul naţional, oferindu-i acestuia posibilităţi de modernizare a mecanismului de influienţă. Asemenea rol se manifestă în definirea şi orientarea interesului, în exprimarea şi promovarea lui în anumite limite de timp şi spaţiu, iar în caz de necesitate, în transformarea, reformularea şi redefinirea lui. Desigur, dacă ţinem cont de capacităţile reale ale actorilor antrenaţi în activitatea externă, de gradul lor de maturitate şi voinţă, potenţialul de rol al politicii extene în evoluţia interesului naţional este diferit: în unele cazuri acest rol poate fi pozitiv-constructiv, în alte cazuri – negativ cu tentă destructivă, iar în cazurile de slăbiciune şi imaturitate a actorilor această politică are o semnificaţie nulă. Realităţile politice actuale adesea demonstrează

o suprapunere sau o vecinătate imediată a acestor variante de rol a politicii externe, fapt ce împiedică a observa şi a înțelege la timp influențele ei complexe şi chiar paradoxale asupra interesului național.

Deci, punctele principale de intersecție a interesului național şi a politicii externe sunt acolo unde definim interesul național, drept mecanism al relațiilor externe, unde identificăm menirea politicii externe, unde există şi necesită soluționare problema auto-păstrării, dezvoltării (şi chiar auto-reconstituirii) națiunii şi statului, colaborării lor cu alți actori internaționali. Definirea interesului național ca necesitate conştientizată a națiunii în auto-păstrare şi dezvoltare, în asigurarea securității [2, 51], ca cele mai vitale nevoi ale statului ce țin de asigurarea suveranitățiii,independenței şi integrității teritoriale [3], ca instrument al politicii externe axat pe securitatea națională [4, 228] şi este punctul inițial ce actualizează, apropie şi uneşte interesul național şi politica externă. Or, unitatea acestora este relativă şi nu absolută. Ea are caracter mixt, statico-dinamic, ceea cei oferă în ultima instanță necesarul de stabilitate şi dinamism, de dezvoltare şi transformare.

Gradul unității interesului național şi politicii externe depinde în mare măsură de desfăşurarea procesului de acumulare, afirmare şi valorificare a elementelor integrative de care ele au nevoie. Printre acestea distingem anumite motivații, argumente, concepții (de exemplu, elaborarea şi implementarea unei concepții echilibrate, raționale şi realiste a politicii externe), idei, scopuri (adoptarea şi realizarea unei idei general naționale, unui scop general național în stare să unească toate comunitățile sociale, etnice, teritoriale, profesionale ale societății), programe, resurse (economice, sociale, politice etc.), mijloace, stimulente (socio-psihologice, ideologice, morale, materiale etc.). Astfel de elemente necesită capacități şi eforturi conjugate din partea actorilor ce exprimă interesul național şi promovează cursul politicii externe.

În conformitate cu tezele teoretice expuse mai sus este important a specifica rolul de mecanism al interesului național față de politica externă în condițiile Republicii Moldova. Astăzi, în spațiul ştiințific al țării, investigarea acestui mecanism este destul de modestă. Până la moment nu avem lucrări fundamentale, ci doar unele articole [1; 5; 6] în domeniu. În cazul Republicii Moldova abordarea interesului național în raport cu politica externă nu este suficientă nici în Constituția țării, nici în actele legislative legate de activitatea externă, nici în Concepția politicii externe (1995), nici în cea a securității naționale. În aceste documente sunt lansate prioritățile politicii externe care să asigure edificarea statului independent şi unitar în corespundere cu interesele naționale ale țării, însă, fără să fie definite interesele propriu-zise. De aceea, timp îndelungat a devenit problematic însăşi răspunsul la întrebările fundamentale de pe ordinea de zi: cum vrem să optimizăm raportul dintre interesul național şi politica internă şi externă; ce vrem de la Europa, de la CSI, de la statele vecine; cum vrem să realizăm

reformele în diferite domenii, inclusiv în cel al securității ca nucleu al interesului național?

Pe parcurs de două decenii de suveranitate a statului au fost diferite variante de răspuns la aceste întrebări, care până la urmă nu au condus la avansări serioase în sistemul corelativ de tip „interes național - politică externă” nici față de Europa, nici față de CSI, nici față de țarile vecine. Examinând potențialul mijloacelor interesului național al Republicii Moldova prin prisma obiectivelor politicii externe pot fi evidențiate un şir de trăsături. În primul rând, există problema asigurării de sens real valorilor supreme ale țării, fără de care e de neînchipuit statul contemporan, interesele sale naționale. Aceste valori țin de suveranitate, independență, securitate, integritate teritorială, de bunăstarea cetățenilor, poziția favorabilă a statului în sistemul relațiilor internaționale. Anume spre astfel de valori şi trebuie canalizată activitatea externă. Pe parcurs, sub influențe atât de ordin intern, cât şi extern, aceste valori au fost în mare parte ştirbite. Actorii politicii externe nu au reuşit să asigure suficient un loc favorabil al statului în relațiile internaționale, nici integritate teritorială, nici bunăstare. Deşi guvernanții au depus eforturi, activitatea externă a acestora încă nu a devenit un factor stabil în promovarea interesului național, îndeosebi în asigurarea componentelor de bază – securității statului şi integrității lui teritoriale. După aproape douzeci de ani de independență a țării conflictul din partea stângă a Nistrului încă nu este soluționat, Republica Moldova rămâne a fi dezintegrată. Deci, formulele de până acum de soluționare a conflictului nu au fost eficiente. Violarea integrității teritoriale a statului vizează în mod negativ şi alte componente ale interesuli național: suveranitatea, independența, securitatea şi bunăstarea.

În al doilea rând, în sistemul corelativ „interes național – politică externă” nu a existat o optimă, deoarece timp îndelungat guvernarea nu a avut o alegere clară a priorităților în relațiile externe. Nu au existat orientări şi scopuri strategice general recunoscute la nivel național în domeniul securității. Mai bine de un deceniu guvernarea a preferat aşa numita politică multivectorială de balansare între Est şi Vest, între CSI şi Structurile Europene. Factorul de decizie sa dovedit a fi incapabil de a promova în mod rațional această politică.

Vectorul european, precum a devenit mai clar odată cu semnarea în 2005 a Planului de Acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană precum şi cu negocierile actuale pe marginea Acordului de Asociere între Moldova şi UE. Totuşi, şi după acest eveniment vectorul dat nu este destul de stabil, îşi croieşte cale prin multiple dificultăți, rămânând dominat de declarații. Guvernarea comunistă, de exemplu, sa distins, ca de obicei, prin standarde duble în promovarea eurointegrării. Odată cu venirea noii guvernări, liberal-democratice, lucrurile se schimbă, orientarea proeuropeană capătă nu doar sens declarativ, ci şi real. La şedința în plen a Parlamentului Republicii Moldova Comisarul European pentru Extindere şi Vecinătate, Ş.Fulle, a făcut publică intenția UE de a susține în con-

tinuare eforturile de eurointegrare ale țării noastre. La rândul lor liderii Alianței pentru Integrare Europeană şi-au manifestat poziția comună de europenizare a țării. În acest sens este semnificativă aprecierea relației dintre UE şi Republica Moldova parvenită din partea AIE, că „UE a ajuns în Moldova, în curând Moldova va ajunge în UE". Desigur, această apreciere nu are încă destulă substanță, cauza fiind determinată în ultima instanță de problemele cu care se confruntă interesul național al țării. Acesta necesită o conformare adecvată la procesul europenizării, să acumuleze cu adevărat conținut european, să se conducă de metodologii care iar permite de a se înscrie în mod firesc în Europa Unită. A ajunge la un asemenea interes e posibil doar prin promovarea unei politici externe raționale şi consecvente care să țină cont atât de opțiuni, cât şi de realități. Atare politică e chemată să fortifice toate componentele structurale ale interesului național ce țin de activitatea externă: poziția statului în sistemul relațiilor internaționale, conştietizarea la justa valoare a acestei poziții de către actorii respectivi, stabilirea de scopuri, obiective şi mijloace în stare să amelioreze imaginea țării în lume, implementarea acestor scopuri şi obiective prin acțiuni constructive.

În al treilea rând, capacitățile interesului național de a influiența politică externă depind de situația politicii interne, de faptul în ce măsură această politică dispune de potențialul de a consolida bazele interne ale interesului, pe de o parte, şi de a corespunde obiectivelor şi necesităților politicii externe, pe de altă parte. În condițiile Republicii Moldova problemele ce apar în realizarea interesului național sunt mai întâi condiționate de latura internă a acestui interes, şi anume de slăbiciunea şi instabilitatea bazelor sale economice, sociale, demografice, politice, culturale, informaționale şi de altă natură. În cei aproape douăzeci de ani de independență actorii poiticii interne nu au demonstrat consecvență în promovarea reformelor care să întărească şi să modernizeze bazele respective, dar şi să asigure o interconexiune benefică a acestora atât pentru obiectivele interne, cât şi externe ale țării. Pe parcurs între bazele interesului național au existat şi există disproporții, condiționări cu tentă negativă. De exemplu, resursele naturale limitate ale țării au generat probleme serioase în promovarea reformelor social-economice ce țin de liberalizarea economiei, protecția socială, modernizarea sistemului sănătății, învățămîntului etc., iar acestea la rândul lor au condus la turbulență demografică (reproductivă, migraționistă, de gen), informațională (problema libertății mass media, securității informației, protecției valorilor culturale naționale).

Or, caracterul disfuncțional al raportului dintre bazele sus-numite ale interesului național a fost cauzat preponderent de factorul politic de decizie, în particular de incapacitatea acestuia de a asigura integritatea teritorială a statului, continuitatea cursului democratic al țării. Îmbinarea paradoxală a scopurilor democratice cu mijloacele autoritare, folosirea din plin a mecanismelor autoritare de conducere, în special în cei opt ani de guvernare comunistă, a condus la devalo-

rizarea democrației moldovenești (considerată pe drept cvazidemocrație), la monopolizarea unor ramuri întregi ale economiei, a vieții sociale, informaționale, educaționale, științifice.

Abaterile serioase ale factorului de putere de la obiectivele țintă ale reformării democratice au frânat până la urmă promovarea interesului ei național pe arena internațională. Funcționalitatea acestuia a devenit redusă din cauza dezacordurilor frecvente în realizarea sarcinilor politicii interne şi externe ale statului. Dacă în țările cu democrație consolidată sistemul interesului național este pătruns de raporturi relativ echilibrate între cele două câmpuri ale politicii, în care interesul statal şi cel civil devin împreună instrument activ al politicii externe pentru a reflecta voința întregii națiuni în relațiile internaționale, atunci în țările de tipul Moldovei aria de manifestare a interesului național este limitată, vizând de obicei aspectul intern al politicii în mare măsură izolat de cel extern sau insuficient concordat cu el. Acest fapt se explică prin două momente principale:

- Guvernările moldovene de până acum au acumulat o tradiție nefastă pentru țară de a supune orbeşte interesul ei național conjuncturilor externe fără a avea o acoperire favorabilă de ordin intern de natură politică, economică, socială, informațională etc. Astfel, am devenit complet dependenți de factorul extern, de influențele lui nu atât pozitive, cât negative. De exemplu, perioada existenței de până acum a Republicii Moldova poate fi considerată drept perioadă de supunere permanentă a interesului ei național interesului geopolitic al Rusiei în regiune. Anume interesul Rusiei de a-şi menține influența în această zonă a Europei, de a-şi păstra contingentul său militar în raioanele din stânga Nistrului, de a tărăgăna evacuarea lui, de a stimula şi a susține secesionismul şi regimul de aici ştirbesc din interesul național al Republicii Moldova. Desigur, în astfel de condiții, participarea Rusiei în calitate de arbitru în formatul „5+2" în vederea soluționării conflictului transnistrean nu este imparțială, fiindcă e binecunoscut faptul că țara care este implicată în inițierea şi desfăşurarea conflictului în altă țară nu este cointeresată până la urmă în stabilizarea situației de aici. De aceea, interesul național al țării noastre nu are destulă substanță valorică, el pare a fi mai mult un cvaziinteres național;

- Lipsa de capacități în promovarea unei politici interne raționale, consecvente, axată strict pe componentele în parte şi în ansamblu ale reformării democratice a condus la inconsecvență în politica externă, la dominarea în cadrul acesteia a elementului reactiv față de cel activ. Deci, am avut parte de o politică externă relativ pasivă, în întârziere, în tărăgănare. Dar dacă şi apărea elementul activ în activitatea externă (de exemplu reorientarea pe parcurs a conducerii țării spre structurile europene, spre euro-integrare) el nu era stabil, nu oferea încredere partenerilor occidentali față de Republica Moldova. Iar în timpul guvernării comuniste acest element avea în mare parte un caracter extrem, o conotație negativă, de „şmecherism" față de vecini, de insinuări nefondate (îndeosebi față de

România), de apropiere faţă de Est în detrimentul Vestului sau viceversa. Din această cauză a şi avut de suferit interesul naţional al ţării. Acesta este lipsit de creativitate în dezvoltare, transformare şi promovare, de purtători care să se orienteze la timp şi adecvat în complexitatea relaţiilor internaţionale actuale.

În al patrulea rând, discordanţele dintre politica internă şi externă, precum şi din cadrul sistemului corelativ interes naţional-politică externă, sunt condiţionate de lipsa unui consens general naţional în ţară, între guvernare şi opoziţie, de situaţia multipolară în câmpul politico-partinic, de deficitul de relaţii parteneriale între stat şi societatea civilă. Acel consens din 2005 dintre putere şi opoziţie vis-a-vis de măsurile necesare de soluţionare a conflictului transnistrean şi de euro-integrare a Republicii Moldova aşa şi nu a fost actualizat.

Relaţia putere-opoziţie, privită în contextul specificităţii câmpului politic moldovenesc, inclusiv al raportului dintre interesul naţional şi politica externă, are un caracter contradictoriu, este pătrunsă de multiple controverse, paradoxuri. Paradoxul principal ţine de faptul că din 1991 încoace dezvoltarea ţării a fost determinată, în mare parte de transformarea miraculoasă a nomenclaturii comuniste în administratori democratici, iar în unele cazuri şi în opoziţie democratică.

La capitolul specificităţii, chiar unicităţii, influenţei relaţiei putere-opoziţie asupra interesului naţional şi politicii externe raportăm în special anii 2001-2009, care au coincis cu aflarea la putere a Partidului Comuniştilor, perioadă ce constituie aproape jumătate (opt ani) din existenţa de pînă acum a Republicii Moldova. Această perioadă, care în opinia noastră necesită a fi supusă unei analize profunde din partea cercetătorilor interni şi externi pentru a o percepe la justa valoare, este unică în felul său după experimentele neobişnuite, fără seamăn, ale guvernanţilor comunişti moldoveni de a imita exerciţiul democratic, prin decoruri democratice ce nu sau întâlnit pînă la ei, care în fond au deformat însăşi dimensiunile sistemului interes naţional-politică externă. În acest sens comuniştii au acumulat o bogată experienţă, şi iscusinţă care au fost puse în uz la maximum până în ultimile zile de guvernare când liderul partidului puterii, V.Voronin declara: ,,odată cu retragerea noastră de la guvernare se încheie perioada creativităţii şi progresului în ţară, iar cei ce vin după noi nu dispun de capacităţi de a întreţine progresul şi stabilitatea în relaţiile interne şi externe.”

După alegerile parlamentare din iulie 2009 reprezentanţii acestui partid în Parlament la fel manifestă iscusinţă în imitarea exerciţiului democratic numai că deja în ipostază de opoziţie, modificându-şi strategia şi tacticile de activitate. Ei au ajuns până la negarea ofertelor guvernării liberal-democratice, inclusiv de natură externă, socotindu-le antidemocratice. În aşa mod au ignorat alegerile prezidenţiale, orientînd societatea spre alegeri parlamentare anticipate. Acest fapt deja demonstrează neafilierea opoziţiei comuniste la valorile democratice, întrucât prin comportamentul ei este negată alternanţa puterii.

Cât priveşte guvernarea liberal-democrată, ea sa pomenit într-o situaţie extrem de dificilă atît internă, cât şi externă. Mai întîi este puternic afectat cîmpul politic al ţării, fapt ce rezultă din deficitul de dialog cu opoziţia, din eşecul alegerilor prezidenţiale şi, respectiv, din fenomenul alegeri parlamentare anticipate. Nu mai puţin afectat este şi câmpul economic. Liberal-democraţii au primit în moştenire de la fosta guvernare comunistă o economie cu un deficit bugetar enorm.

În pofida impedimentelor provocate de cei ce au guvernat ţara timp de opt ani, dar şi a problemelor noi ce-au apărut în activitatea guvernării liberal-democratice (ciocnirile de opinii în cadrul Alianţei), aceasta şi-a asumat toate responsabilităţile de a guverna, s-a bucurat de susţinerea organismelor internaţionale, a celor mai influente ţări ale lumii. În orice un an de guvernare a liberal-democraţilor a demonstrat că ei sunt fideli cursului democratic, dispun de voinţă politică de a gestiona o economie în criză profundă, de capacităţi de a asigura achitarea la timp a pensiilor şi salariilor, de a promova o politică externă activă întru ameliorarea imaginii ţării pe arena internaţională. Mai mult, în activitatea lor liberal-democraţii au demonstrat pragmatism, punînd în prim plan în condiţiile actuale de criză ale ţării, nu factorul doctrinal ci necesităţile practice ale populaţiei (mai întâi de ai asigura supravieţuire, apoi prosperare), scoaterea ţării din impas. Aceasta este o condiţie primordială în susţinerea şi promovarea interesului naţional.

Bibliografie

1. Ciobu E. Interesul naţional – sprijin imparţial în realizarea politicii externe a statului. // Analele Ştiinţifice ale Universităţii de Stat din Moldova. Seria „Ştiinţe socioumanistice”. Vol. II. – Chişinău, 2006, pp.181-188.
2. Основы политологии. Краткий словарь терминов и понятий. – Москва, 1993.
3. Pîntea Iu. Interesele naţionale ale Republicii Moldova. Riscuri şi pericole. http://www. ipp.md/
4. Oxford Dicţionar de politică. – Bucureşti, 2001.
5. Saca V., Cebotari S. Identificări conceptuale în cadrul sintagmei „proces integraţionist – interes naţional – politică externă”. // Revistă de Filozofie şi Drept Nr.3 (142), 2006, pp.57-66.
6. Saca V. Interesul naţional al Republicii Moldova în contextul diversităţii europene. // Unificarea Europeană: Filosofia diversităţii (Materialele Conferinţei Internaţionale). – Chişinău, 2004, pp.283-291.

Prezentat la redacţie
la 15 octombrie 2010

MANAGEMENTUL POLITIC ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ASPECTE TEORETICO-PRACTICE

Constantin SOLOMON
Republica Moldova, Chisinau, Universitatea de Stat din Moldova, facultatea de istorie,
doctor habilitat în ştiinţe politice, profesor

The article focuses on theory-practice aspects of political management in the Republic of Moldova. The author considers that political management represents one side of the management and administration relationship that allows solving such issues, as image of a state and political leader, creation of a favorable conditions for the activity of a state institution or a political party, formation of electoral preferences of the population, formation of the alliances or political blocks, etc.

The political leadership of the Republic of Moldova is the only body that establishes the approaches and solutions of a problem that the state community faces, and that is based on the political program accepted by the population and confirmed through the voting.

Nowadays a new type of political management imposes itself: it is based on modern scientific principles, conducted by professionals, elected by people's vote and independent from the will of certain groups of interests. Only in this way the Republic of Moldova would be able to move toward progress and democracy.

Istoria societăţilor umane, este în ultimă instanţă, rezultatul succesiunii reuşitelor sau eşecurilor acţiunilor iniţiate de oameni, mai ales în sfera conducerii, întrucât la acest nivel deciziile au drept miză destinul indivizilor şi al colectivităţilor. Ca atare, din cele mai vechi timpuri a existat interesul pentru înţelegerea elementelor materiale şi spirituale care pot asigura o conducere eficace a activităţilor umane, fie că aceasta se realizează în vederea îndeplinirii unui scop economic, tehnic, cultural, militar sau politic.

Managementul politic este o temă puţin cercetată însă foarte actuală pentru Republica Moldova. Studierea acestei probleme va permite găsirea soluţiilor adecvate ce vor favoriza tranziţia spre o societate democratică. Cu atât mai mult că problema fundamentală a Republicii Moldova priveşte modernizarea de ansamblu a societăţii, reducerea decalajelor social-economice în raport cu celelalte state din Europa şi ridicarea standardului de viaţă a populaţiei.

Actualitatea temei este confirmată atât de evenimentele legate de campaniile electorale parlamentare din anul 2009, precum şi de realitatea constituită în ţară la momentul actual.

În procesul democratizării societăţii moldoveneşti studierea problematicii conducerii politice a căpătat o amplă extindere. Partidele politice, oricare ar fi orientarea lor doctrinară, manifestă un interes deosebit pentru desfăşurarea unor activităţi de pregătire a propriilor cadre, mai ales a celor tinere, în concordanţă cu nivelul actual al cunoştinţelor de conducere politică în cadrul unor cursuri de management politic.

Pregătirea profesională în problemele conducerii politice nu este o problemă nouă. Profesionalismul politic a fost cerut şi apreciat în toate timpurile, deşi semnificaţiile sale s-au schimbat, deoarece de la Platon şi Aristotel până astăzi, viaţa socială a evoluat. Societăţile contemporane sânt preocupate, ca şi în trecut, de ameliorarea binelui social, dar altele sânt mecanismele şi mijloacele ce le stau la îndemână pentru a-l realiza.

Este general cunoscut că nu sunt ţări bogate şi ţări sărace, dar sunt ţări bine administrate şi prost administrate. Un singur exemplu. Republica Singapore, stat situat în Asia de Sud-Est, care are o suprafaţă de 710 km^2 cu o populaţie de 5076700 locuitori. Stabilitatea social-politică şi opţiuni judicioase au consacrat în prezent economia Singapore ca una dintre cele mai dinamice din lume. Nivelul de viaţă în Singapore este de 4 ori mai înalt decât nivelul de viaţă în Federaţia Rusă şi „sic!” de 10 ori mai înalt decât în Republica Moldova.

Astfel spus, gradul de dezvoltare a unei ţări este într-o strânsă corelaţie cu nivelul profesionalizării activităţilor şi numărul cetăţenilor calificaţi să contribuie la realizarea bunăstării sociale. Asemenea exigenţe se manifestă şi faţă de oamenii politici, cetăţenii având aşteptări mult mai mari în ce priveşte calităţile intelectuale şi morale ale celor pe care îi propulsează în posturile de conducere politică.

Toate formele de convieţuire umană, oricare ar fi mărimea lor (stat naţional, stat federal sau reuniune de state, unitate teritorială de tipul raioanelor, oraşelor sau statelor), se confruntă cu probleme de natură politică, pe care trebuie să le rezolve. Se consideră că o problemă devine politică atunci când interesează întreaga comunitate, iar rezolvarea ei are consecinţe atât pentru întreaga viaţă politică, cât şi pentru viaţa fiecărui membru al comunităţii.

Întrucât, în orice comunitate unele chestiuni privesc pe toţi membrii ei, sau devine o problemă de interes comun, politicul în diferitele sale expresii concrete (instituţii, conducători, decizii) este un element structural al vieţii sociale contemporane. Conducerea politică stabileşte scopuri şi propune mijloace pentru realizarea lor, ca oricare alt fel de conducere, însă particularitatea acestor acţiuni constă în faptul că ele au ca obiect elaborarea şi aplicarea de decizii şi politici „în numele şi pentru folosul comunităţii”.

Conducerea politică este singura instanţă care stabileşte calea de urmat în abordarea şi rezolvarea unei probleme cu care se confruntă comunitatea unui

stat, în baza programului politic acceptat de populaţie şi apreciat pozitiv prin vot.

Adică, „politica de succes" este politica care reuşeşte să îndeplinească funcţiile guvernării în acel mod care îi permite să fie mereu mai aproape de echilibru al diferitelor interese politice, economice, sociale.

Dacă politica este activitatea de guvernare a societăţii prin decizii ce se referă la direcţionarea dezvoltării spre anumite obiective, mobilizarea şi alocarea resurselor necesare, asigurarea stabilităţii sociale, promovarea schimbării şi inovării, reglarea raporturilor unui stat cu mediul internaţional, atunci managementul politic se referă la domeniul aplicativ a ştiinţei politice, vizând o gamă foarte vastă de manifestări legate de organizarea diferitor campanii de promovare a ideilor şi a imaginii actorilor politici, de lobbysm, de cercetare a opiniei publice, de colectare a fondurilor etc.

Managementul politic este unul dintre aspectele relaţiilor de conducere, administrare, gestiune în politică care permite soluţionarea unor astfel de probleme cum ar fi imaginea unui activist de stat sau politic, crearea unor condiţii favorabile pentru activitatea unei instituţii de stat sau al unui partid politic, formarea preferinţelor electorale ale populaţiei, formarea alianţelor şi blocurilor politice etc. Pentru a conduce efectiv ţara, conducătorii ei trebuie să se bucure de autoritate în rândurile cetăţenilor; pentru a obţine victorie în alegeri trebuie de cucerit simpatia alegătorilor; pentru a ieşi cu cinste dintr-o situaţie de conflict, trebuie să poţi influenţa asupra adversarilor săi.

Obiectivele politice enumerate nu pot fi rezolvate prin metode tradiţionale – pe calea adoptării unor hotărâri, a elaborării unor norme, reguli sau legi impuse cetăţenilor. Ele pot fi soluţionate doar prin intermediul managementului politic.

Cum scopul principal al activităţii politice este accederea la guvernare sau, cel puţin, influenţarea guvernării, managementul politic ţinteşte în optimizarea relaţiei „efort-beneficiu", la fel ca şi în orice alt domeniu de activitate.

Numai că în politică, la modul ideal, spre deosebire de business, efortul actorilor politici ar trebui să fie îndreptat nu spre beneficiul personal, ci spre beneficiul public. Aici sânt ascunse izvoarele eticii politice. În acest sens, politica ar trebui să fie o acţiune sufletească dezinteresată în favoarea cetăţenilor, singurul privilegiu al actorilor politici fiind stima şi recunoştinţa celor guvernaţi. Ca să fie aşa, în conformitate cu ideile lui Platon şi Machiavelli, elitele politice ar trebui să fie constituite din „înţelepţi", care nu ar avea o altă satisfacţie decât profesarea artei guvernării. Partidele politice, în virtutea locului special pe care îl au în sistemul politic, sânt chemate să participe activ la punerea în funcţiune a mecanismului puterii politice. Cea mai importantă funcţie a partidelor politice este cea de asigurare a medierii între cetăţeni şi stat, între societatea civilă şi societatea politică. Această funcţie se manifestă plenar în timpul alegerilor. Ele rămân unica modalitate a partidelor de a cuceri puterea politică. Cetăţenii, la rân-

dul lor, pot accepta sau respinge un partid sau altul, o orientare politică sau alta doar participând la scrutinul electoral. Partidul, prin urmare, oferă cetățenilor posibilitatea să valideze sau nu orientarea politică a societății.

În campaniile electorale politicienii se străduie să se mențină cu orice preț la putere, iar noi, alegătorii, suntem acei care-i alternăm (uneori nereuşit) la putere.

Pentru a atrage electoratul în timpul campaniilor electorale partidele politice utilizează cele mai ademenitoare slogane. Astfel, în campania din martie 2005 Partidul Țărănesc Creştin Democrat s-a lansat cu sloganul „Dreptate pentru țărani!" având în vedere că starea de lucruri în Moldova nu se va schimba spre bine atâta timp, cât statul nu va susține micii proprietari de pământ la sate.

În campania electorală pentru alegerile anticipate din 28 noiembrie 2010 Partidul Liberal Democrat din Moldova s-a lansat cu sloganul „Moldova fără sărăcie!" [12, 3]. Partidul Comuniştilor din Republica Moldova a mers în campania electorală cu sloganul „Moldova alege Victoria!" – aceasta fiind întreaga Moldovă, fără excepție, fără favorit, fără divizare prin ai săi şi străini, întreaga Moldovă formată în primul rând din femei, bătrâni, copii, tineri, dar nu din partide aflate în conflict [17, 1]. Partidul Democrat din Moldova s-a lansat în campania pentru alegerile parlamentare anticipate cu sloganul „Pentru Moldova, PENTRU TINE!" [13, 4], iar Partidul Moldova Unită – cu sloganul „Noi vom face ordine în țară!".

Sloganele electorale care au o anumită țintă şi un obiectiv de a obține un scor bun deseori sânt sărace în informație, dar bogate în imagini frapante, în cuvinte-şoc. Ele au scopul de a ritma comunicarea în campaniile electorale.

Pentru un studiu comparat, reamintim exemplul Franței în timpul alegerilor prezidențiale din 1981. Sloganul „Forța calmă" exprimă obținerea pentru socialistul Mitterand. În prezidențialele din 1995 sloganul „Franța pentru toți" exprima opțiunea pentru J.Chirac.

În perioada de tranziție, mai ales în timpul campaniilor electorale, un obiect de discuții, de altfel, foarte aprinse, este *calitatea puterii*. Doar nu e secret că în condițiile tranziției de multe ori la putere ajung persoane corupte, demagogi, afacerişti care, apărându-şi propriile interese, formează mersul înainte al societății. Practica perioadei de tranziție în Moldova a confirmat această situație.

De regulă, oamenii de stat care doresc să instaureze democrația politică îşi concentrează deseori eforturile asupra instituirii unui număr formal de instituții democratice şi asupra adoptării Constituției. Însă pentru dezvoltarea unei guvernări democratice stabile şi eficiente „se cere ceva mai mult. Dacă cultura politică nu este în stare să susțină sistemul democratic, şansele de succes ale acestuia nu sunt mari" [1, 56].

Sunt mai multe componente ce determină calitatea elitei de conducere care necesită a fi abordate, ca: filosofia elitei, sociologia elitei, psihologia elitei, etica elitei, tehnologia elitei etc.

Dacă e să ne referim la psihologia elitei politice, considerăm că aici e destul de binevenită ruga fostului om politic din Federaţia Rusă R.Abdulatipov cu care el îşi începe cunoscuta lucrare „Власть и совесть”: „Doamne Dumnezeule De Sus! Tu care dăruieşti oamenilor putere, nu uita să-i înzestrezi cu minte şi cinste” [18, 3].

Conducătorii statului – de la nivel central până la nivel local, deputaţii din Parlament trebuie să fie oameni cinstiţi, principiali şi oneşti.

Considerăm că anume de calitatea puterii, de cultura politică a elitei de conducere depinde foarte mult, dacă nu totul, în republică, de aceea electoratul trebuie să fie foarte prudent, atent, înţelept şi la alegeri (prezidenţiale, parlamentare, locale) să voteze „cu cap”.

Limbajul devine o armă puternică din tezaurul de presiune şi captare a maselor electorale în campania de creare a imaginii liderului politic. Principele în opţiunea ilustrului gânditor italian N.Machiavelli (1469-1527) – trebuie să însuşească o atitudine cuvioasă, plină de compasiune şi de sinceritate caracteristică omului cumsecade în relaţiile cu supuşii: „Nimic din ceea ce comunică el poporului nu trebuie să piardă din vedere exprimarea acestor virtuţi, respectiv ceea ce principele transmite către auditoriu trebuie să conţină nu doar informaţii, ci şi persuasiune” [10 38].

Limbajul politic, deseori populist, demagogic se caracterizează prin retorism excesiv, sentimentalism primitiv şi belşug de promisiuni seducătoare însă improbabil de îndeplinit. Acest limbaj este specific unor lideri ai partidelor politice şi chiar unor persoane din eşaloanele de vârf ale puterii.

Limbajul politic îndoctrinează, manipulează, influenţează sau informează. Adesea, concomitent distrage atenţia de la problemele majore, poate plictisi sau exagera.

Un limbaj propagandistic care aproximează destul de bine ceea ce ar trebui să fie limbajul politic în democraţie este limbajul aşa-zis „corect din punct de vedere politic”. Scopul acestui limbaj politic este integrarea unor categorii defavorizate din punct de vedere politic, dar şi economic şi social. Calea practică o reprezintă politicile afirmative descentralizate ale societăţii civile şi ale administraţiei locale. Ele cuprind acţiuni şi programe, prin care agenţii economici, şcolile şi alte instituţii sporesc oportunităţile de afirmare pentru membrii grupurilor minoritare. Astfel, limbajul „politic corect” are un rol esenţial în stimularea unui mod de gândire democratic şi promovează toleranţa şi normalitatea raportorilor între grupurile sociale cu identităţi diferite.

În Republica Moldova s-a făcut şi se face mult haz pe seama exprimării greoaie, anoste, echivoce, macaronice a unor parlamentari, însă foarte puţin pentru

a-i ajusta să se debaraseze de greşelile care se țin lipite de ei [11, 97]. Excepție în acest sens este revista „Limba Română” care (începând cu nr.4 1994) a inițiat un ciclu de articole de cultivare a limbii cu genericul „Rostiri parlamentare”.

În martie 2010 la Chişinău a fost publicat studiul „Dezideratul reformei constituționale în Republica Moldova. Aspecte prioritare” [16]. Autorii lucrării susțin că în Republica Moldova la moment este o criză politică şi nu constituțională. Forțele politice trebuie să găsească un compromis pentru a depăşi această criză întrucât cultura politică presupune respectarea principiilor democratice, a principiilor democrației constituționale.

La 25-26 februarie 2010, în cadrul vizitei sale la Chişinău, Preşedintele Comisiei Europene pentru democrație prin drept a Consiliului Europei (Comisia de la Veneția), G.Buquicchio, a declarat că Comisia de la Veneția este un organ consultativ, ea poate da anumite sfaturi, recomandări, iar politicienii trebuie să soluționeze problema, subliniind că pentru Moldova, prioritară este ieşirea din criză şi nu modificarea Constituției.

Calitatea managementului politic este, parțial, testată doar în timpul campaniilor electorale, când rolul manipulațiilor riscă să devină determinant. În Republica Moldova succesul formațiunilor politice la alegeri, ca peste tot în lume depinde de:

- imaginea liderului;
- oferta electorală atractivă (ademenire, minciună pentru alegători);
- competența şi motivația staffurilor electorale;
- gradul de ramificare a structurilor teritoriale;
- suportul mass-media;
- resursele financiare pentru punerea şi menținerea în funcțiune a întregului mecanism partinic.

Ponderea fiecărui din aceşti factori variază şi nu poate fi estimată cu exactitate. Dar, o combinație doar a câtorva din factorii menționați este necesară pentru succesul electoral al partidelor.

Actualmente, când spectrul politic autohton este animat de 29 [3, 1-4], de partide şi formațiuni politice, devine imperativă necesitatea de a cunoaşte ce, când şi cum trebuie să codifice sau să decodifice în comportamentul şi mesajele sale un subiect electoral, ce model de imagine politică este mai binevenit într-un context situațional sau altul.

Relațiile dintre politicieni în Republica Moldova, mai ales în timpul campaniilor electorale, se exprimă prin formula „bellum omnia contra omnes”. Anume în timpul campaniilor electorale se răspândesc minciunile, iau amploare promisiunile ademenitoare, politica populistă a liderilor politici.

În vederea îmbunătățirii situației şi climatului social-politic din republică de care, în mod firesc, se fac responsabili oamenii politici, şi mai ales cei care dețin vre-

melnic puterea, este necesar ca aceştia să valorifice, în scop benefic, pentru întreaga societate, unele orientări şi clarificări conceptuale ale guvernării.

Este necesară elaborarea unor tactici mai vulnerabile şi mai eficace de convertire, de manipulare chiar a opțiunilor electorale. Publicul a devenit mai imun la aşa-numita minciună electorală (minciuna politică), prin urmare, consilierii de imagine încearcă să identifice noi mecanisme de gestionare, capabile să reînnoiască periodic sau ocazional imaginea actorului politic.

După cucerirea puterii, managementul politic al învingătorilor este testat de eficiența şi calitatea guvernării, care mai depinde în mare măsură şi de gradul de concurență din partea partidelor de opoziție.

Atât puterea cât şi opoziția pot să se manifeste doar în condițiile unei stabilități politice şi sociale, atunci când interesele diferitor grupuri vor coincide. Aceste interese „pot fi contradictorii ba chiar aflate în confruntare, dar echilibrul şi, prin urmare, stabilitatea între grupurile sociale devine posibilă în cazul când prevalează coincidența de interese” [6, 99].

Lupta pentru interese în societățile tranzitorii, spre deosebire de democrațiile avansate, capătă deseori forme schimonosite, pocite chiar, atât pentru imaginea puterii cât şi cea a opoziției. Puterea, în scopul autoconservării, supraviețuirii în totalitatea instituțiilor ei, încearcă prin câmpul mediatic să manipuleze dispozițiile unor grupuri de interese pentru a le radicaliza până la confruntare. Exagerând pozițiile radicale ale anumitor grupuri, mai ales ale opoziției, „puterea la momentul potrivit îşi avântă toate resursele administrative şi mass-media subordonată pentru distrugerea opoziției” [19, 5-10].

Calitatea opoziției moldoveneşti, din păcate, lasă mult de dorit, lucru care se manifestă prin obținerea de către partidul de guvernământ a statutului de partid dominant [4, 28]. Pericolele care vin din dominația îndelungată a unui partid sânt, într-un fel, echivalente cu pericolele generate de întreprinderile monopoliste în economie. Este vorba, despre aceleaşi vicii – sublinierea eficienței, generarea corupției, manipularea opiniei publice etc.

Manifestarea viciilor semnalate se accentuează mai ales atunci când cultura politică a categoriilor sociale este fragmentară, subdezvoltată. În Republica Moldova, atât elita de conducere, cât şi categoriile sociale, oamenii de rând trebuie să însuşească cultura democrației, pentru a avea o mentalitate politică avansată, aceasta din urmă fiind determinată de capacitatea de a pune în aplicare cunoştințele acumulate, de a confrunta faptele şi fenomenele, de a le aprecia la justa lor valoare, de iscusință de a trage concluzii de rigoare şi de a găsi calea optimă de rezolvare a diverselor sarcini şi probleme. Pentru a contribui la schimbarea mentalității este nevoie de educație la toate nivelurile sociale: pe categorii de vârstă, pe categorii profesionale sau pe categorii de interese.

Viciile semnalate sânt expresia erodării eticii politice, care are consecințe catastrofale pentru credibilitatea partidelor. Astfel, credibilitatea partidelor poli-

tice din Republica Moldova este pe ultimul loc printre instituțiile publice şi private, fiind de doar 20%. În consecință, creşte absenteismul şi scade dramatic legitimitatea instituțiilor publice eligibile.

În Republica Moldova au avut loc deja opt scrutine parlamentare (1990, 1994, 1998, 2001, 2005, 2009, 2010). Şi cu toate că în această perioadă a crescut activitatea socială şi politică a oamenilor, a sporit semnificativ interesul lor față de problemele politice şi de stat, atitudinea negativă a alegătorilor față de parlamentari continuă să mai persiste. Diminuarea autorității parlamentarilor a fost provocată de mai multe cauze, printre care putem evidenția:

- majoritatea alegătorilor aşteaptă schimbări urgente şi vădite spre bine în viața țării, însă rezultatele activității deputaților sânt mult mai modeste decât cele preconizate;
- realizarea intereselor alegătorilor se reflectă slab în comportamentul deputaților, ei având grijă mai mult de interesele personale, de lupta insistentă pentru putere;
- marea majoritate a deputaților nu posedă un limbaj corect din punct de vedere politic şi cultură politică;
- lipsa profesionalismului politic şi a unei concepții transparente a dezvoltării societății. Cunoştințele teoretice slabe ale majorității reprezentanților puterii legislative şi executive îi fac să aibă o atitudine neglijentă față de opinia socială;
- conduita multor deputați deseori nu se înscrie în normele deontologice.

Ca răspuns „electoratul votează, de cele mai multe ori, la îndemnul unor lozinci populiste, irealizabile, vehiculate de unele partide în campaniile electorale” [14, 90].

Politica nu se limitează doar la guvernare, însă guvernarea este „finalitatea activităților politice” [15, 202]. Prin intermediul guvernării, gândirea politică, proiectele şi programele, ce aparțin acelor partide care au câştigat competiția electorală, capătă posibilitatea de a fi înfăptuite.

Desigur, pentru ca să se producă transformarea ideilor politice în fapte de viață, mai este necesar să fie îndeplinită o condiție esențială şi anume, ca deciziile şi politicile guvernării să fie acceptate de societate. Altfel, există posibilitatea ca „puterea străzii” să împiedice realizarea lor, pe diferite căi (demonstrații, greve, nesupunere civică etc.). În legătură cu această precizare, este necesar să subliniem că manifestările de „putere” implică şi actorii politici din opoziție, care prin activități parlamentare sau extra-parlamentare pot influența, uneori decisiv, deciziile şi politicile elaborate de partidele ce au câştigat majoritatea voturilor şi exercită prerogativele ce revin actelor de guvernare.

Fondatorul ştiinței acțiunii eficiente (praxiologia) T.Kotarbinski considera că atunci „când apreciem comportamentul cuiva drept eficient, anti-eficient sau indiferent o facem din punct de vedere al scopului pe care l-a urmărit sau îl urmăreşte cineva [7, 38]. Acest mod de a judeca eficiența acțiunilor este pe deplin

aplicabil şi în sfera conducerii politice. Fundamentarea praxiologică este esenţială pentru desfăşurarea activităţilor de conducere, deoarece o conducere lipsită de eficacitate este inutilă şi costisitoare pentru societate. În acest context, pregătirea ştiinţifică îndeplineşte în prezent un rol fundamental în procesul profesionalizării activităţilor de conducere, în toate domeniile de activitate socială.

Factorii politici care au a atitudine responsabilă faţă de electorat sânt obligaţi să analizeze ce şanse are o iniţiativă politică de a deveni un instrument real de schimbare a realităţilor sociale în direcţia propusă. Ei trebuie să fie interesaţi să cunoască: a) în ce măsură politicile iniţiate servesc scopului declarat; b) nivelul de performanţă care poate fi atins în urma aplicării măsurilor preconizate (consecinţele care pot afecta în rău viaţa cetăţenilor).

Unii politicieni consideră că în Republica Moldova am avut şi continuă să avem un management politic defectuos, în care predomină nu înţelegerea necesităţii îmbunătăţirii legilor, a vieţii oamenilor, asigurării unei creşteri economice sănătoase, ci mai degrabă promovarea unor interese personale şi de grup, în detrimentul masei largi a populaţiei [5, 31-32].

S-au rostit crezuri ideologice diverse şi înflăcărate, s-au închegat programe doctrinare în pas cu vremea, s-au desprins disidenţe din partidele apărute după proclamarea independenţei, dar situaţia politică mereu este perpetuată de zguduirile ciclice ale cataclismelor inventate şi aduse cu dibăcie în scena politică.

Pe parcursul a celor nouăsprezece ani de existenţă a statului Republica Moldova morala s-a dovedit a fi uşor modelată, iar memoria istorică extrem de vagă. Confruntarea dintre cele două lumi: una care făcea abia primii paşi pe calea democraţiei şi alta care nu dorea să fie trecută în analele istoriei, se manifestă şi astăzi. Mentalitatea depăşită a unei părţi a populaţiei este menţinută în mare parte de impactul reformelor parţiale. Probabil, anume prin acest decalaj de concepte, viziuni poate fi explicat faptul că în Republica Moldova doar în timp de zece ani au fost instaurate regimurile: **prezidenţial** (3 septembrie 1990 – 28 iulie 1994), **semiprezidenţial-semiparlamentar** (29 iulie 1994 – 4iulie 2000), **parlamentar** (5 iulie 2000).

De fiecare dată modificarea sistemului politic se făcea nu fiindcă aşa o cerea interesul naţional sau fiindcă astfel se obţinea un randament politic maximal. Modificarea sistemului era produsul divizării puterii între diverse grupuri politice, reflecta rezultatul luptelor de moment, încercarea diverselor grupuri de a controla procesele de privatizare, de a avea acces la resurse. De exemplu, la 5 iulie 2000 s-a votat republica parlamentară, pentru a-l lipsi pe P.Lucinschi de putere reală. (Adică, legea a fost adoptată contra unui singur om)! Efectele acestor jocuri de-a politica sânt triste. Modificarea permanentă a sistemului politic, a formei de guvernare erodează legitimitatea puterii, devine un impediment serios pentru investiţii şi creşterea economică, un factor de instabilitate şi scindare continuă a societăţii.

La fel şi Codul electoral. În preajma fiecărei campanii electorale în Republica Moldova se modifică pragul electoral. Dacă în anii 1994-1998 era de 4%, în anul 2000 Partidul Comuniştilor din Republica Moldova şi Partidul Popular Creştin-Democrat modifică pragul electoral de la 4% la 6%. Astfel după alegerile parlamentare din 25 februarie 2001, potrivit rezultatelor definitive ale Comisiei Electorale Centrale, în Parlament au trecut doar 3 forțe politice: a) Partidul Comuniştilor din Republic Moldova – 71 mandate; b) Blocul electoral „Alianța Braghiş” – 19 mandate; c) Partidul Popular Creştin-Democrat – 11 mandate [2, 1].

În anul 2002, iarăşi, este modificat Codul electoral, conform căruia un partid, pentru a depăşi pragul electoral, trebuia să acumuleze 6%, o alianță din 2 partide – 9%, din 3 şi mai multe – 12% [8, 14]. În anii 2005-2006 după campania parlamentară, pragul este coborât la 4%, dar nu pentru a democratiza sistemul, ci invers, a răsplăti Partidul Popular Creştin-Democrat şi Partidul Democrat pentru gestul de trădare a propriului electorat. Nu a trecut nici un ciclu electoral şi în anul 2008, cu 10 luni înaintea alegerilor, pragul, iarăşi, este readus la 6%. Este clar că acest management era orientat contra partidelor din opoziție, a fost o încercare a fostei guvernări de a rămâne cu orice preț la putere.

La 2 februarie 2009 a fost dat startul campaniei electorale pentru alegerea, la 5 aprilie, a Parlamentului Republicii Moldova. Modificările Codului electoral, efectuate un an mai înainte, au generat comentarii diverse. Partidul Comuniştilor din Republica Moldova (PCRM) şi Partidul Popular Creştin Democrat (PPCD), care au promovat ideea ridicării pragului electoral până la 6%, deopotrivă cu interzicerea blocurilor electorale, şi-au argumentat opțiunea prin necesitatea evitării fragmentării excesive a componenței viitorului Parlament. Pe de altă parte, „Alianța Moldova Noastră” (AMN), în calitate de cea mai puternică formațiune de opoziție, a criticat amendamentele, lăsând totuşi să se înțeleagă că este, totuşi, satisfăcută că nu va trebui să suporte presiunile eventualilor condrumeți electorali cum s-a întâmplat la alegerile parlamentare din 2005. Celelalte formațiuni au fost mai sincere în nemulțumirile lor împotriva modificărilor, referindu-se la faptul că acestea sânt contrare recomandărilor instituțiilor internaționale – OSCE, Comisia de la Veneția etc.

Atitudinile față de amendamentele menționate se explică, în primul rând, prin interesul partidelor cu „şanse mari” de a beneficia de pe urma redistribuirii „voturilor pierdute”, de cele cu un rating la limita trecerii pragului electoral, iar în al doilea rând, grija partidelor mari ca partidele mici să nu formeze un bloc comun. Adică, ridicarea pragului electoral şi interzicerea blocurilor electorale ar putea avea efecte neaşteptate pentru designer-ii modificărilor. În acest sens, cel mai vădit pericol pentru PCRM era că putea fi lipsit de eventuali parteneri de coaliție.

La 29 iunie 2010 Codul electoral este din nou modificat şi completat. Conform modificărilor pragul electoral pentru un partid politic este stabilit de 4%,

iar pentru candidații independenți pragul electoral a fost redus de la 3% la 2%. [9, 6-17]

Un capitol aparte, în care se observă managementul politic autoritar, îl reprezintă partidele politice ca formațiuni politice. Ultimele modificări produse în Legea despre partidele politice au înăsprit la limită procedura de înregistrare, au complicat şi mai mult procedura de finanțare a acestora. Astfel, pentru orice încălcare, cât de mică ar fi aceasta, partidele pot fi eliminate din cursa electorală, pot fi sancționate, dizolvate etc.

Eficacitatea managementului politic, drept urmare a activității politice, depinde în mare parte de măsura în care subiectul conducerii cunoaşte procedurile, mijloacele tehnologiile de soluționare a problemelor guvernării [20, 43].

Astfel, actualmente se impune utilizarea unui nou tip de management politic: unul bazat pe principiile ştiințifice moderne, realizat de specialişti competenți, aleşi prin votul popular şi care nu vor fi dependenți de voința unor grupuri de interese. Doar astfel Republica Moldova va avansa pe calea progresului şi a edificării unei economii competitive, a unui stat social şi a unei adevărate democrații.

Bibliografie:

1. Almand G., Verba S. The Civic Culture Revisited. – Boston, 1980.
2. Alegerile parlamentare – 2001. // „Moldova Suverană", 2001, 17 martie.
3. Arhiva curentă a Ministerului de Justiție a Republicii Moldova. Dosarul: Lista partidelor politice înregistrate în Republica Moldova, 2010, filele 1-4.
4. Boțan I. Managementul politic în Republica Moldova. // Fin Consultant, 2008, Nr.5.
5. Braghiş D. Managementul în politica moldovenească: o realitate ambiguă. // Fin Consultant, 2008, Nr.5.
6. Fruntaşu P. Stabilitatea sistemelor politice în condițiile democratizării. // Analele ştiințifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria Ştiințe socioumanistice. Vol. III. – Chişinău: CEP, USM, 2001.
7. Kotarbinski T. Tratat despre lucru bine făcut. – Bucureşti, Editura politică, 1976.
8. Lege pentru modificarea şi completarea Codului electoral. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.20.
9. Legea pentru modificarea şi completarea Codului electoral. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, Nr.108-109.
10. Machiavelli N. Principele. – Bucureşti, Editura ştiințifică, 2002.
11. Matcaş N. De la grotesc la sublim. – Chişinău, 1995.
12. PLDM luptă pentru o Moldovă fără sărăcie. // „Timpul", 2010, 18 octombrie.

13. Partidul Democrat din Moldova s-a lansat oficial în campania pentru alegerile parlamentare anticipate. // „Timpul”, 2010, 19 octombrie.
14. Solomon C. Aspecte ale vieții politice în Republica Moldova (1989-2002). – Chişinău, CEP, USM, 2002.
15. Tămaş S. Dicționar Politic. Instituțiile democratice şi cultura civică. Ediția II-a revăzută şi adăugită. – Bucureşti, 1996.
16. Vaculovschi Gh., Norbert N. Dezideratul reformei constituționale în Republica Moldova. Aspecte prioritare. – Chişinău, 2010.
17. Voronin V. Esența luptei politice a PCRM este să aducă la guvernare poporul Republicii Moldova. // „Moldova Suverană”, 2010, 12 octombrie.
18. Абдулатипов Р. Власть и совесть: политики, люди и народы в лабиринте смутного времени. – Москва, 1994.
19. Короп Е. Политическая провокация. // Диалог, 1999, Nr.9.
20. Пушкарева Т. Политический менеджмент. – Москва: Дело, 2002.

Prezentat la redactie
la 19 noiembrie 2010

ИМИДЖ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА В СРЕДСТВАХ МАССОВОЙ ИНФОРМАЦИИ

Татьяна ТУРКО
Республика Молдова, Кишинэу, Молдавский государственный университет, факультет международных отношений, политических и административных наук, кафедра политологии
доктор политических наук, доцент

Родика СВЕТЛИЧНАЯ
Республика Молдова, Кишинэу, Молдавский государственный университет, факультет международных отношений, политических и административных наук, кафедра политологии
доктор политических наук, доцент

The present article stresses the problem of the reflection of image of the Republic of Moldova in mass-media. The problem of positive image for creation is a very update one in the contemporary in the world. Each state is interested in the creation of a own positive image both at national level and international one. Authors try to underline the idea that mass-media influences the process of positive creation image in the Republic of Moldova. The article stresses also the influence of migration and European integration process upon the image creation of Moldova. The Moldavian government elaborated the Strategy of image promotion for the Republic of Moldova. One of its goals is to increase the investitutional attraction of the country. Using the sociological studies authors take into consideration the process of image perception by its citizens. In the conclusions it is considered the idea that the image creation and promotion both among its citizens and abroad has to become one of the priorities of the Moldavian government.

Имидж государства является значимым феноменом индивидуального восприятия и массового политического сознания, которое по праву следует рассматривать как национальную ценность международного значения. Любое государство заинтересовано в создании и продвижении имиджа, который бы являлся привлекательным как для собственных граждан, так и для мирового сообщества. Поэтому в последнее десятилетие постсоветские государства, в том числе и Республика Молдова, начинают создавать стратегии формирования имиджа своего государства.

Имидж страны - это комплекс объективных, взаимосвязанных между собой характеристик государственной структуры (экономических, географических, национальных, демографических и т.д.), сформировавшихся в

процессе эволюционного развития государственности как сложной многофакторной подсистемы мирового устройства, эффективность взаимодействия звеньев которой определяет тенденции социально-экономических, общественно-политических, национально-конфессиональных и иных процессов в стране [1, 17].

Имидж государства представляет собой сложное, многоплановое явление, требующее комплексного исследования, включающего как анализ восприятия образа страны и ее гражданами (оно в значительной степени определяет внутриполитическую ситуацию), так и анализ восприятия страны извне - другими государствами и цивилизациями. От международного имиджа страны зависит ее место, вес и значимость в системе международных отношений, в глобальной модели мирового порядка, в ряду мировых цивилизаций.

Имидж страны, являясь феноменом индивидуальной, групповой и массовой психики, возникает в результате отражения социальной реальности в процессе социального познания, под влиянием прямой (в результате пребывания) и/или косвенной (передаваемой через средства массовой информации и иных посредников) имиджформирующей информации о стране, государственной идентичности, национального самосознания, патриотических чувств и др. Политический имидж государства - это воображаемый образ данного государства у граждан страны и зарубежья.

Необходимо отметить, что имидж государства - это не просто психический образ сознания как отображение действительности. Это специально моделируемое целенаправленное отражение, т.е. отражение уже созданного профессионалами образа на основе некоторой реальности. Речь идет о виртуальном образе, включающем четыре компонента, которые можно рассматривать как уровни имиджа [2, 23].

Во-первых, это некоторый исходный материал, предварительно прицельно обработанный с целью минимизации негативных черт и максимизации позитивных.

Во-вторых, это сама такая модель, наложенная на предварительно подготовленный исходный материал.

В-третьих, это неизбежные искажения, вносимые каналами трансляции имиджа (прежде всего, средствами массовой информации) и способами его тиражирования.

В-четвертых, это результат активной собственной работы аудитории или отдельного субъекта восприятия, реконструирующих целостный итоговый имидж в своем сознании на основе навязываемой модели, но с учетом своих собственных представлений.

Имидж страны определяется характером и глубиной поступающей о ней информации; исторически сложившимся отношением к ней; оценка-

ми, пропагандируемыми в средствах массовой информации; наличием личных отношений и дружественных связей с жителями страны, принадлежностью к стране, степенью развитости государственной идентичности, национального самосознания, патриотических чувств и др.

Таким образом, имидж страны является понятием многозначным, некой знаковой моделью, содержащей представления о национальной общности и ее членах через доступные обыденному сознанию понятия и суждения. Далеко не всегда оно соответствует реальному положению дел и объективным показателям национального развития. Характер представлений о себе и о своем месте в мире ("внутренний" имидж страны) оказывает неоднозначное влияние на восприятие страны за ее пределами ("внешний" имидж). Имидж страны является динамичным элементом, который складывается из массового политического сознания и индивидуального восприятия, из бытующих представлений об особенностях поведения и мышления, с которыми ассоциируется национальный характер.

Обсуждая данную проблему, ученые все чаще обращаются к проблеме формирования позитивного имиджа государства. Изменяющиеся мировые условия - формирование информационного общества, глобализация, демократический транзит, расширение спектра угроз национальной безопасности, нестабильность международных отношений – порождает целый комплекс теоретических и практических проблем. Эти обстоятельства актуализируют проблему формирования, продвижения и поддержания государством своего имиджа: во-первых, собственного, оригинального; во-вторых, позитивного как внутри страны, так и на международной арене [3, 140].

Формирование образа страны в отечественном, и зарубежном общественном мнении не происходит само собой. Оно базируется на различного рода основаниях. На этот процесс оказывают воздействие самые разнообразные факторы: исторические, геополитические, цивилизационно-культурные, этнорелигиозные, демографические и т.д. В создании позитивного образа страны должны участвовать органы законодательной и исполнительной власти, общественные организации, ученое сообщества, PR-специалисты. Но в силу своей публичности весомое значение на продвижение имиджа государства оказывают средства массовой информации (пресса, радио, телевидение, Интернет и др.)

Политическая сфера тесно взаимосвязана со средствами массовой коммуникации, так как политика в большей мере, чем другие виды общественной деятельности, нуждается в специальных средствах информационного обмена. Политика невозможна без опосредованных форм общения и специальных средств связи между различными носителями власти, а также между государством и гражданами, поэтому эту связь призваны осуществлять средства массовой коммуникации. Средства массовой информации

обладают большими возможностями активного влияния не только на восприятие гражданами отдельных политических явлений и событий, но и на их отношения к политике в целом.

Огромные возможности активного воздействия средств массовой информации на политическое сознание граждан свидетельствуют о важнейшей роли «четвертой власти» в современном обществе и о ее возможности повлиять на имидж государства. Некоторые исследователи массовых коммуникаций говорят даже о грядущей эпохе «медиакратии» - власти средств массовой информации, которые не столько отражают и интерпретируют действительность, сколько конструируют ее по своим правилам и усмотрению. Политическое влияние средства массовой информации осуществляют через воздействие на разум и чувства человека. В этой связи, очевиден тот факт, что средства массовой информации обладают большой силой воздействия на формирование и дальнейшее продвижение имиджа государства.

Исследователи данной проблемы выделяют два основных психологических механизма влияния средств массовой информации. Первый из них в психологии изучен весьма основательно и связывается с реально существующей у людей информационной потребностью. Второй механизм влияния средств массовой информации обусловлен широко применяющейся системой психологических воздействий. Научные исследования показывают, что масс-медиа практически постоянно применяют следующие психологические воздействия: убеждение; внушение; мифологию. Если проанализировать методы психологического воздействия средств массовой информации, то за исключением убеждения, остальные его виды являются манипулятивными, то есть имеют вполне конкретные цели, часть из которых преподносится в трансформированном виде.

Средства массовой информации - это инструмент, который может использоваться как в конструктивных целях, так и для негативной манипуляции общественным мнением и настроениями. С их помощью быстро формируется устойчивое общественное мнение, ломаются устоявшиеся и создаются новые стереотипы, эталоны поведения и отношений, иначе говоря, формируется имидж того или иного объекта [4, 18]. При этом зачастую тщательно формируются иллюзорные образы. Вполне очевидно, что и имидж страны напрямую связан с тем, какая информация о стране попадает в средства массовой информации. И поэтому сегодня необходимо постоянно высвечивать различные, особенно наиболее привлекательные стороны государства с помощью активной и грамотно поставленной информационной работы.

Не всегда масс-медиа оказывают конструктивное воздействие на имидж страны. Иногда средства массовой информации предоставляют ло-

жную информацию о положении дел в стране, утрируя происходящие события. Поэтому имидж государства не должен быть представлен в информационном потоке совершенно случайным событием, а наоборот заранее обдуманным, ведь ежедневно в государстве происходит множество позитивных событий. Следовательно, долгосрочная продуманная стратегия по реализации политики взаимоотношений государства и средств массовой информации - один из ключевых моментов продвижения внешнего и внутреннего образа страны.

Как выглядит Республика Молдова в глазах своих граждан и международного сообщества через призму средств массовой информации? В данной статье авторы проанализировали материалы, опубликованные в русскоязычных печатных СМИ («Аргументы и факты»-Молдова, «Независимая Молдова», «Кишиневские новости», «Кишиневский обозреватель), которые отражают имиджевую проблематику.

Как уже отмечалось, продвижение позитивного имиджа - стратегическая задача любого независимого государства. Процесс интеграции страны в глобальное мировое пространство определяют специфические для любого государства характеристики национальной модели развития. Одним из компонентов такой модели является отношение граждан к своей родине, которое зачастую точно отражает имидж страны. Те граждане, которые индифферентны к ее идеалу, могут продолжать жить на своей земле по привычке или в силу обстоятельств, но они никогда не сделают ничего на благо общества по собственной инициативе. Чтобы граждане соответствующим образом реагировали на имидж своего государства, его нужно сначала определить, распространить, сделать понятным, а не надуманным.

Главными рычагами в формировании внутреннего имиджа страны у различных групп населения (социальных, общественных, этнических и др.) становятся структуры органов власти и управления, отдельные личности, молдавская демократия, молдавская экономика, внешнеполитический имидж Молдовы, имидж информационной политики нашего государства, выступающие посредниками между государством и обществом. На основании социологических исследований проведенных центром «OVIS», а также исследований, проведенных Независимой Информационно-социологической службой «OPINIA» можно сказать, что однозначности восприятия современного образа Молдовы в общественном сознании нет.

На вопрос о том, удовлетворены ли Вы функционированием демократии в Молдове, только 14,5% опрошенных ответили утвердительно, 8,9% совсем не удовлетворены, 27,7% неудовлетворенны функционированием демократии в стране. 35,2% респондентов не определились с ответом [5, 41]. Таким образом, менее пятой части опрошенных склонны в той или иной степени считать функционирование демократии в Молдове удовлет-

ворительным. Это связано, скорее всего, с тем, что в нашей стране серьезно подорван имидж демократии в целом, и многими гражданами демократия связывается с неудачными реформами и потерей уверенности в завтрашнем дне. Для государства, заявляющего о поступательном движении по пути демократии и постепенном строительстве гражданского общества, такой негатив крайне опасен, часть граждан фактически не считает Молдову демократическим государством.

Население вовсе не считают нынешнее устройство демократическим. Это явно не способствует улучшению сложившегося в сознании граждан имиджа Молдовы. Среди наших сограждан нет четкого представления о нынешней политической ориентации государства. Лишь небольшое количество граждан склонны в той или иной степени считать Молдову по праву демократическим государством.

Для восприятия образа государства в целом необходимо разностороннее изучение восприятия власти, а именно: как складываются отношения между властью и гражданами, как оценивается имидж личностей, олицетворяющих власть, поскольку близость к народу является основой восприятия власти в Молдове. В глазах наших граждан отрицательным компонентом имиджа нынешней власти является ее значительная закрытость от общества.

Одним из условий демократического общества является отношение индивида и власти. Особое значение имеет оценка массовым сознанием доверия к власти. В нашей стране доверие к органам государственной власти (правительству, парламенту, президенту) крайне низкое. Социологический опрос, проведенный в мае 2010 года, показал резкое падение доверия к власти. Доверие граждан к правительству (с ноября 2009 г.) упало с 44% до 27%, к парламенту с 41% до 26%, к институту президента – с 35% до 24% [14].

64% опрошенных граждан заявили, что страна движется в неправильном направлении [14]. Поэтому несостоявшийся из-за низкой явки избирателей референдум по изменению Конституции вполне вписывается в показатели уровня доверия граждан к органам государственной власти. Это подтверждает и социологический опрос Vox Populi, проведенный Ассоциацией социологов и демографов Республики Молдова, показал, что только 15% респондентов считают, что нынешняя власть способна объединить страну, 44% - что предпринятые действия провалятся, а 41% не знали, что ответить [6].

Говоря о будущем нашей страны, примерно половина респондентов (54%) выступают за интеграцию Молдовы в Европейский Союз (в январе 2010 г. этот показатель составлял 61%), против вступления Молдовы в ЕС высказались 21% опрошенных. 19% населения поддерживают вступление

Молдовы в НАТО (в январе 2010 г. – 21%), 47% граждан – против вступления нашей страны в эту организацию. [6]

79% опрошенных считают, что у Молдовы наилучшие отношения с Румынией, с Евросоюзом и Украиной – 66%, с США – 55%. Всего 31% считают, что у Республики Молдова хорошие отношения с Россией. В январе 2010 года этот показатель составлял 70%. Эксперты считают, что это вызвано решением и.о. президента М.Гимпу не принимать участие в параде 9 Мая в Москве, а также его указом об объявлении 28 июня 1940 г. днем советской оккупации. [6]

Одним из основных аспектов имиджа государства является отношение населения к проводимой властями экономической политике. Ни для кого не секрет, что Молдова государство с ослабленной экономикой. Более того, Республика Молдова претерпевает острый экономический кризис. Экономический кризис и спад производства, инфляция, растущая безработица, сокращение расходов на социальную сферу привело к росту трудовой миграции молдавского населения за пределы страны в поисках заработка, средств для выживания. Только в России в середине года, число молдавских граждан, работающих в этой стране, составляло 500 тыс. человек [7]. Но, кроме России, есть еще Италия, Испания, Португалия и другие государства, где также трудятся молдавские граждане. Веру в то, что Республика Молдова уже никогда не будет экономически развитой и цивилизованной страной, обретают все большое и большое число граждан, об этом свидетельствуют постоянно растущие миграционные процессы. Но в ее будущее граждане верят, правда, со сдержанным оптимизмом, который, в первую очередь, истекает из надежд вступления в Европейский Союз.

В кризисный период, переживаемый в настоящее время Молдовой, создается впечатление, что в стране не осталось ничего устойчивого и постоянного. Осталось ли в республике хоть что-то, чем могут гордиться молдавские граждане? Опрос, проведенный еженедельником «Аргументы и факты - Молдова" среди кишиневцев разных возрастов и профессий, говорящих как на русском, так и на молдавском языках, свидетельствует, что больше половины опрошенных (из 104 человек) уверены, что наша главная гордость – живописная природа, хороший климат и плодородная почва. 39% среди отечественных брендов назвали молдавское вино. 35% опрошенных ценят красивые молдавские обычаи и традиции, зажигательную музыку, танцы и народное творчество. 29% уважают Молдову за гостеприимство и доброту ее народа. Примерно столько же считают, что мы можем гордиться талантливыми и известными людьми, такими М.Эминеску, И.Крянгэ, Е.Дога, Г.Виеру, Э.Лотяну и др. Почти четверть опрошенных отмечают трудолюбие, ум и изобретательность молдаван. 15% ценят мол-

давскую национальную кухню, столько же – молдавские натуральные продукты, фрукты и овощи.

Оказалось, что ответы несколько различаются в зависимости от языка, на котором говорят опрошенные. Среди тех, кто назвал гордостью Молдовы национальные традиции, обычаи, музыку, молдоговорящих в два раза больше, чем русскоговорящих. По мнению исследователей, эти различия кроются в культуре, которая прививается человеку с детства. Естественно, молдавские традиции и фольклор ближе людям, для которых молдавский язык является родным. Ребенок жил в среде, где соблюдались эти традиции и обычаи. А русскоговорящие больше ориентированы на русскую культуру, так как воспитаны на русской литературе, поэзии. У разных народов разная культура, но к ценностям каждого народа надо относиться очень бережно, потому что в основе любой культуры лежат общечеловеческие ценности, моральные нормы и традиции, которые накапливались на протяжении веков.

Однако 8 человек считают, что Молдове абсолютно нечем гордиться. Вероятно, они думают, что если в стране не созданы условия для достойной жизни, то и нечем гордиться. Может не нравиться власть, политика, государственный строй, общественные отношения – то есть все то, что создано человеком, и они далеко не идеальны. Но не замечать прекрасную молдавскую природу, олицетворяющую мир и спокойствие, просто невозможно.

И все-таки в Молдове есть то, чем можно гордиться. В стране проживают граждане различных этносов, культур, происходит их соединение и гармоничное переплетение. Чем больше таких культур, тем богаче весь народ, в том числе и титульная нация. Именно на базе взаимоуважения и сплоченности народов рождаются все ценности культуры и материальные блага.

На имидж государства большое влияние оказывает проводимая информационная политика. Средства массовой информации - важнейшие коммуникационные каналы, позволяющие проводить основные политические идеи, формировать образ власти и государства, то есть осуществлять информационную политику. Восприятие имиджа страны во многом зависит от того, что транслируется в средствах массовой информации. Проводимая государством политика по отношению к средствам массовой информации не совсем ясна, общественность сомневается в независимости национальных средств массовой информации, многие считают, что предоставляемая информация предварительно контролируется государством и только потом поступает в сферу широкой общественности.

В настоящий момент молдавские власти пытаются запретить распространение идей и информации, наносящих вред государству. Но вывод одно-

значно сводится к тому, что в молдавском общественном сознании нет ясного понимания того, какую именно политику проводит государство относительно средств массовой информации. И для внешнего, и для внутреннего образа Молдовы это один из ключевых моментов. Видимо, пришло время серьёзно подумать о долгосрочной стратегии по реализации политики взаимоотношений государства и средств массовой коммуникации.

А между тем отношения между властью и СМИ постоянно ухудшаются. Закрыта программа «TopNews» на ретранслируемом РЕН ТВ, лишена частот радиостанция «Серебряный дождь», которой отказано в продлении лицензии, закрыто муниципальное ТВ Бэлць, запрещена ретрансляция радиопрограмм канала «Голос России», постоянный прессинг на «Телерадио Гагаузии», частоты «Fresh FM» переданы в пользу «Vocea Basarabiei» - фактическому рупору парламентского большинства.

Это говорит о том, что новая власть ополчилась именно на те СМИ, которые позволяют себе высказывать точку зрения, противоречащую ей. Причем зачастую, как констатируют наблюдатели, это еще и русскоязычные СМИ.

В процессе формирования образа страны, адекватного действительности, в качестве основы используются позитивные характеристики, объективные преимущества и уникальные особенности государства. Вместе с тем, недопустимо игнорирование негативных тенденций национального развития. Желаем мы того или нет, но они неразрывно вплетены в базовую конструкцию национального образа, и забывать о них - значит сознательно создавать неблагоприятные условия для восприятия имиджа общественностью.

Внутригосударственный политический имидж является опорой имиджа страны на международной арене, поэтому так важно его правильное конструирование.

Развитие любого государства невозможно в отрыве от глобального мирового пространства. Накопленный за 20 лет в Молдове и других странах мира опыт государственного строительства неопровержимо свидетельствует о том, что в современных условиях решение внутренних государственных задач должно осуществляться при всестороннем учете глобальных международных тенденций.

На первый взгляд, каждая страна уже имеет свой сложившийся характер, задача имиджмейкера - отразить его в коммуникациях. Однако порой стихийный имидж оказывается негативным и вступает в противоречие с теми тенденциями, которые обещают нации доходы и перспективы. И тогда необходима целенаправленная работа по созданию позитивного имиджа страны.

Прежде чем говорить об имидже Молдовы на международной арене, необходимо дать краткую характеристику государства.

Республика Молдова - независимое государство в юго-восточной части Европы, появившееся после распада СССР. Молдова - малое государство с аграрно-индустриальной экономикой, ориентированной на переработку сельскохозяйственной продукции. Она бедна полезными ископаемыми (исключение - строительные материалы), энергетическими и водными ресурсами.

Республика Молдова полиэтнична. Представители титульной нации - молдаване составляют 76,1% населения страны. По данным переписи населения, проведенной в 2004 году, в республике проживают 8,4% украинцев, 5,8% русских, 4,4% гагаузов, 2,1% румын, 1,8% болгар, а также представители других национальностей. Необходимо отметить, что эти данные не включают население Левобережья Днестра и муниципия Бендер [10].

Республика Молдова - демократическое унитарное государство с парламентской формой правления. Политические, социальные и духовные трансформации переходного периода происходят трудно, в условиях глубокого социально-экономического кризиса (в 2001 году экономический потенциал составляет 40% от уровня 1990 года), обнищания людей (80% населения живет ниже уровня бедности). Огромных масштабов приобрела нелегальная трудовая миграция населения.

Тяжелое положение Молдовы отягощено нерешенностью конфликта в восточных районах страны, приведшего де-факто к нарушению территориальной целостности молдавского государства. Центральная власть не контролирует заднестровскую часть территории Республики Молдова, где в результате этнополитического конфликта, принявшего вооруженную форму (март-июль 1992 года), консолидировалось антиконституционное государственное образование - Приднестровская Молдавская Республика (Приднестровье). Непризнанная республика контролирует 12,4% территории, 15% населения, 40% промышленного потенциала, ее восточную границу.

Как выглядит Республика Молдова в представлениях жителей зарубежных стран? Бедное государство, Приднестровский конфликт, высокий уровень коррупции, гастарбайтеры.

Как уже отмечалось, растущая безработица и низкий уровень социального благосостояния привели к росту трудовой миграции молдавского населения. Большинство мигрантов работают в строительстве - 31%, сельском хозяйстве и малом бизнесе - 13,5%, домашнем хозяйстве - 30,9%, торговле - 10,8%, не менее 10% женщин занято в секс-индустрии.

Мигранты оседают преимущественно в России - 54,7%, Италии - 18%, Греции, Португалии, Турции - от 3,9 до 4,4%, Израиле - 2,8%, других стра-

нах - 9,8% [11]. Причем помимо традиционной трудовой миграции на восток появляются западный и юго-западный вектора трудовой миграции. Постепенно происходит переориентация трудовых мигрантов на «старое» зарубежье.

В Европе складывается определенное мнение о молдавских трудовых мигрантах. А.Негуца, бывший посол Республики Молдова во Франции, получивший по совместительству аккредитацию в Португалии отмечает, что он слышал много добрых слов в адрес молдаван: трудолюбивые, высокообразованные, талантливые. Так отзываются о наших соотечественниках в Испании, Португалии, Франции.

Необходимо отметить воздействие, оказываемое зарубежной прессой на имидж государства, так как она создает публичное мнение у мировой общественности.

Информацию о Молдове можно проследить в германской прессе, но, к сожалению, она не так позитивна. Республика Молдова представляется беднейшей страной, управляемой коррумпированными чиновниками, с нарушенной территориальной целостностью. Немецкие журналисты пишут о приднестровской проблеме, слабой экономике Молдовы, социальной ситуации и внешней политики, связанной отношениями с Россией, Румынией и Европейским Союзом. Удивляет предлагаемая идея отказа от Приднестровья, которая объясняется тем, что в течение стольких лет не нашлось решения данной проблемы. Самопровозглашенная Приднестровская Молдавская Республика оказывает отрицательное воздействие имиджу Республики Молдова на международной арене. Глазам германских исследователей Республика Молдова представляется слабой с политической, экономической и военной точек зрения, что представляет опасность границам Европейского Союза. [12, 19]

Достаточно похожая информация о нашей стране встречается и в рамках французской прессы, которая пишет о Молдове как одной из самых нищих стран Европы, о проблеме трафика людей и органов, высокой миграции.

Необходимо отметить, что помимо отрицательных моментов, встречается и информация о монастырях, Крикова, туризме, людях, франкофонии, Гагаузии, выдающихся молдавских деятелях Дмитрие Кантемире, Штефане чел Маре и т.д.

Формированию благоприятного имиджа Молдовы способствовало председательство в Комитете министров Совета Европы. Молдова с успехом выполнила свою роль председателя этого европейского форума, получив самую высокую оценку. Дипломатические, правительственные, политические круги за рубежом получили подтверждения того, что власти Республики Молдова руководствуются теми же принципами, что и страны ев-

ропейского сообщества, международные структуры. Улучшению имиджа Республики Молдова способствовали успехи, достигнуты в рамках Пакта стабильности для Юго-Восточной Европы вместе с государствами Процесса стабилизации и присоединения [13].

Создание и продвижение позитивного имиджа Молдовы возможно при помощи экспорта молдавской промышленности, в том числе и на западноевропейский рынок. В течение нескольких лет тенденция является переориентировка на европейские рынки. Так, на форуме экспортеров отмечалось, что в 2007 году экспорт в страны СНГ увеличился на 4,7%, в то время как в страны Европейского Союза - на 24,8%, а в страны Центральной и Восточной Европы - на 27%. Эта тенденция сохраняется и в настоящее время.

Несмотря на различные сложности во взаимоотношениях с Россией, она по-прежнему остается крупнейшим внешнеторговым партнером, и лидирует по объемам как экспорта, так и импорта. За январь-август 2010 года импорт из этой страны стремительно вырос на 76% и достиг 303,8 млн. долларов. Экспорт в Россию увеличился на 25,6% до 175,4 млн. долларов. Больше всего Молдова экспортировала одежды, напитков и табачных изделий [14].

Позитивно складываются торговые отношения Молдовы с Республикой Беларусь. Для Беларуси Молдова занимает четвертое место среди торговых партнеров на пространстве СНГ (после России, Украины и Казахстана) и четырнадцатое место среди 179 торговых партнеров в мире. В свою очередь, Беларусь для Молдовы является пятым в мире из партнеров по экспорту (после России, Румынии, Италии и Украины), в том числе вторым в мире партнером по закупкам винодельческой продукции. Белорусский рынок – это около 25% потребления молдавской вино-коньячной продукции и до 100 тысяч тонн плодоовощной продукции [15]. Также среди стран СНГ положительный торговый баланс сложился у Молдовы с Грузией и Казахстаном [14].

В числе основных проблем, которые необходимо решить для того, чтобы добиться увеличения экспорта - это создание положительного имиджа Республики Молдова на международной арене и развертывание государственных программ продвижения экспорта. Зависимость от одного рынка ставит компании в уязвимую ситуацию перед внешними факторами. Но вместе с тем, предприятия должны больше вкладывать в качество, чтобы иметь шансы пробиться на западные рынки.

Молдова всегда славилась своей винодельческой продукцией. Но, как отметил заместитель генерального директора агропромышленного агентства «Moldova-Vin», профессор Н.Таран: «Делать хорошее вино мы научились. Пора учиться его продавать» [16]. По его словам, большая часть экс-

порта вина приходится на страны СНГ, а всего винодельческая продукция экспортируется в 55 стран. В общем объеме доля стран Евросоюза достигла 15%. Если в 2002 году объем экспорта в ЕС составлял 5 млн. долларов, то в 2008 году – 25 млн. долларов. Также в 2008 году поставили продукции на 5 млн. долларов в Китай, Израиль, Турцию, США. Это перспективные рынки, на них нужно продвигаться.

Одна из проблем винодельческой отрасли состоит в том, что молдавские компании еще плохо работают над продвижением наших вин. Они научились делать хорошие вина и красиво их упаковывать, но не научились хорошо их продавать. Маркетинг – самое слабое звено всей цепочки. «Нужно приучать к молдавским винам рынки сбыта, чтобы их узнавали в мире, чтобы у них был собственный благоприятный имидж» [16].

Как уже отмечалось, формирование позитивного образа республики невозможно без инвестиционной привлекательности, во многом зависящей от создания благоприятных условий деятельности в области бизнеса. Однако пока показатели инвестирования в молдавскую экономику далеко не самые лучшие. Но есть и позитивные тенденции. Так, Молдова поднялась со 183 на 94 строчку таблицы мировой экономики Doing Bussiness 2010. Об этом говорится в специальном докладе, подготовленном Международной финансовой корпорацией и Всемирным банком [17].

Из документа следует, что Молдова входит в десятку государств-реформаторов и осуществляла реформы в трех областях: открытие собственного дела, регистрация частной собственности и уплата налогов. Но с этим утверждением вряд ли согласятся те, кто пытался открыть собственное дело в нашей стране.

Еще одной позитивной тенденцией является вовлеченность страны в мировую торговлю. И в этом направлении у Молдовы также есть определенные успехи. Сотрудники Всемирного экономического форума опубликовали результаты исследования вовлеченности стран в мировую торговлю. Из 121 страны Молдова заняла 52 место (Румыния – 54 место, Украина – 71-е, Россия – 109-е, Чад – 121-е) [18].

По мнению специалистов, торговля сдерживается, в первую очередь, неблагоприятным бизнес-климатом и высокими пошлинами на импорт. Сам индекс рассчитывается по нескольким параметрам: доступ к внутренним и зарубежным рынкам, административная инфраструктура на границе, эффективность работы таможни. Лидерами по открытости стали Сингапур и Гонконг. Молдова занимает в списке очень даже неплохое место. Оно во многом обеспечено открытостью местного рынка, а также преференциями в торговле с Евросоюзом, и возможностью экспортировать товары в страны СНГ по правилам этой организации. По этому показателю на-

ша республика на 6 месте в мире. Румыния, член ЕС, только на 72-м. То есть возможности у нас немалые, но реализуются не совсем успешно.

А вот эффективность работы молдавской таможни ниже не только румынской, но и албанской, и филиппинской, и даже хуже, чем в некоторых африканских странах. С коммуникацией и бизнес-средой у нас тоже не все в порядке [18]. Однако в Молдове для развития экономики создана благоприятная законодательная база. Остается развивать инфраструктуру.

Имидж страны зависит и от той информации, которая освещается в средствах массовой информации. Имеет значение, когда показывают бомжей, которые спят на тротуарах, и, когда показывают светящиеся витрины, заполненные многочисленные кафе и террасы, улыбающихся людей, то есть совершенно разные зрительные образы. Большинство информации о нашей стране, которая известна за рубежом, свидетельствует о том, что она находится в глубоком кризисе. А те, кто решается посетить нашу страну, очень удивляются по приезде, не обнаружив хижин и опухших с голоду людей. Вместо этого они видят активное строительство, в том числе вполне приличных офисов и особняков. Эксперт компании „SGS" Г.Газда отмечает, что такого количества шикарных автомобилей престижных иностранных марок нет в Европе. Не менее бойко идет торговля, работают обменные валютные кассы, и чуть ли не на каждом шагу встречаются люди, говорящие по мобильным телефонам [19].

Поэтому необходимо учитывать, что средства массовой информации воздействуют на общественное мнение и представляют собой мощный инструмент формирования и продвижения образа государства на международной арене.

Абсолютное большинство потенциальных иностранных инвесторов, перед тем как непосредственно на месте ознакомиться с инвестиционными возможностями той или иной страны, наводят справки относительно политической и экономической ситуации. Среди источников информации, как правило, используется Интернет, изучаются официальные публикации авторитетных международных организаций - МВФ, Мирового банка, а также пресс-дайджесты информационных агентств - как международных, так и местных. Иностранцы видят ссылки на утверждения ведущих политических деятелей страны о том, что Молдова находится во власти коррумпированных чиновников и мафиозных кланов. Но, ознакомившись с такими данными, серьезные и здравомыслящие люди теряют малейшее желание посетить нашу страну даже в качестве туристов, не говоря уже о том, чтобы вкладывать сюда деньги.

По мнению специалистов, Молдова обладает многими преимуществами, которые должны сделать ее привлекательной для иностранных инвестиций. Одной из областей, через которые можно решить проблему поло-

жительного имиджа страны является туризм, есть много интересных мест для иностранных туристов, привлекательным можно сделать и сельский туризм, но он у нас абсолютно не развит. Между тем о развитии туристического бизнеса говорилось на протяжении двух последних десятилетий. Молдову представляли то второй Испанией, то второй Швейцарией. Но дальше разговоров дело не пошло.

Недавно в Кишиневе состоялась специализированная выставка «Туризм. Отдых. Гостиничное хозяйство». Корреспонденты еженедельника «Аргументы и факты» - Молдова» провели опрос среди тех, кто занимается туристическим бизнесом, и попытались выяснить причины того, почему Молдова не стала ни второй Италией, ни второй Швейцарией [20]. Основная причина – отсутствие приличной инфраструктуры. Плохие дороги, отсутствие придорожных пунктов питания, высокие цены в отелях.

Даже то, что есть хорошего, не можем представить в выгодном свете. Например, над Вадул-луй-Водэ в своеобразном сочетании дуют ветра и как-то интересно соединяются. Но об этом мало кто знает. Среди кишиневцев это место отдыха популярно, но необходимо устраивать аналогичные рекреационные зоны в кодрах, на Днестре.

По мнению других, у нас все-таки есть чем удивить иностранцев. Например, музей под открытым небом Старый Орхей, Цыповский монастырь с его богатой историей, но до него трудно добраться. Второе направление – винное. Самые известные – Криковский и Маломилештский подвалы. Пуркары тоже притягательны и дорога к ним неплохая, но далеко от столицы. Востребована Бендерская крепость. И вообще, Бендеры очень нравятся западным туристам как «очаг коммунизма», «островок советской жизни». Санатории тоже перспективны, но качество услуг невысокое.

Работники туристической сферы считают, что надо вкладываться, развивать внутренний туризм. Ведь многие жители севера республики не знают, как живут южане. Школьников надо возить по стране и показывать достопримечательности. Для этого нужно навести порядок и с сохранением памятников, и с дорогами. Пока сами хозяева не будут довольны местным туризмом, перед гостями нечем хвастаться. Государство должно финансово помочь крестьянам реконструировать дома и подворья для развития агротуризма. Ведь иностранцы давно оценили и молдавскую кухню, и природу, и гостеприимство.

Известно, что в Молдове очень доброжелательный и талантливый народ. Во всем мире известно имя оперной певицы Марии Биешу, которая на протяжении всей своей творческой деятельности способствовала продвижению имиджа Республики Молдова на международной арене. В 2005 году на конкурсе Евровидения успешно выступила группа „Zdob şi Zdub".

Продвижению имиджа страны также благоприятствует и золотая медаль, завоеванная торговой маркой "Chişinău". Пиво, которое получило одну из самых престижных наград за качество в рамках международного конкурса European Beer Star 2007 - золотую медаль в категории mild beer на международном конкурсе, доказывает, что в Молдове производится продукция высокого качества, способная достойно конкурировать на международных рынках.

Всё влияет на имидж страны - как молдаване работают за рубежом; сколько медалей завоевали наши спортсмены, виноделы; какой экономический результат достигнут; какой договор подписан; как выступил наш артист в ходе турне; как страна относится к своему гражданину и т.д. Если успехи в названных направлениях будут не эпизодическими, постоянными, тогда и имидж Молдовы будет изменяться к лучшему. Это зависит от государства, его структур, но и гражданин страны может повлиять на авторитет своей Родины в мире [21].

Внешний образ страны складывается из бытующих стереотипов. Так, бытующий стереотип восприятия Англии связан с идеей традиций и бытовой вежливости, Германии - добросовестности и качества, Франции – изысканной кухни и моды, Италии - стиля и певческой культуры, Бразилии – веселья и карнавала, Молдовы - гостеприимства и хорошего вина. Универсализация быта в нынешнюю эпоху глобализации пока что заметным образом не повлияла на эти стереотипы, поэтому Молдова должна делать упор на эти составляющие, способные позитивно воздействовать на ее имидж. Это как раз то, на чем страна должна делать свой капитал, и не просто капитал в денежном выражении, а в плане создания положительного имиджа.

Таким образом, можно выделить основные приоритеты в формировании позитивного образа Республики Молдова на международной арене.

а) Политический лидер Молдовы представляет государство на международной арене, и для повышения его внешнеполитического имиджа необходимо активизировать деятельность связей с общественностью, строить конструктивный диалог с оппозицией, наладить постоянный обмен информацией со средствами массовой коммуникации.

б) Стратегия развития туризма предусматривает поощрение малого туристического бизнеса и проведение маркетинга туристических маршрутов, этому может способствовать создание ассоциации туристических фирм, которые объединенными усилиями смогли бы привлечь в страну большие потоки туристов из-за рубежа.

в) Необходимо продвигать деятелей культуры и искусства, спортсменов, используя совместную финансовую поддержку государства и частных

спонсоров, бесплатно предоставлять им помещения, обеспечивать льготами.

г) Организация по продвижению экспорта Молдовы (МЕРО) разрабатывает стратегии действий для конкретных экспортеров Молдовы. Для улучшения результативности продвижения экспорта необходимо обеспечить сотрудничество предприятий с государством, проведение пиар-компаний за рубежом под общим флагом Молдовы, повышение деловой культуры.

д) Для продвижения позитивного имиджа молдавского государства за рубежом необходимо наличие действенного механизма, который можно обеспечить расширением информационных возможностей Молдовы. Опираясь на стратегию информационного общества необходимо поощрять малый бизнес в развитии электронных коммуникаций, расширять географию национального вещания и вещания на иностранных языках.

Формирование как внутреннего, так и внешнеполитического имиджа государства должно происходить под руководством и обязательным участием государственных структур - Президента и Правительства, Министерства Иностранных Дел, дипломатических и консульских учреждений и других ведомств, занимающихся внешними и внутренними связями в различных областях.

Продвижение имиджа Республики Молдова как современного европейского демократического государства, члена международного сообщества должно происходить с реальным соответствием ситуации в стране, которая собственно, и нуждается в серьезной корректировке. Имидж страны должен соответствовать и постоянно совершенствоваться с учетом сложившейся практики и изменяющихся условий, поскольку в основе позитивного имиджа страны лежат политические, экономические и социальные предпосылки. За имиджевой задачей на самом деле скрывается более глубокая проблема. Заключается она не в том, как сформировать привлекательный образ Молдовы, а как сделать саму Молдову привлекательной.

Библиография

1. Галумов Э.А. Международный имидж современной России. – Москва, 2004.
2. Задорожный В. Влияние политического имиджа государства на экономический рост. - Москва, 2007.
3. Турко Т.И. Республика Молдова: формирование и продвижение позитивного имиджа страны. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Часть XXXI. – Chisinau: USM, 2005.

4. Кыкотина О. Технологии формирования и продвижения имиджа политического лидера в условиях общества масс-медиа. // Власть, 2007, №7.
5. Barometrul opiniei publice din Moldova. Aprilie-mai 2008. - Chişinău, IPP, 2008.
6. Количество молдаван, желающих вступления республики в НАТО, снизилось на 2%. // «Кишиневский обозреватель», 2010, 2 сентября.
7. По количеству мигрантов в России Молдова из стран СНГ занимает пятое место. // «Кишиневский обозреватель», 2010, 29 июля.
8. Чем может гордиться Молдова? // «Аргументы и Факты» - Молдова, 2010, №6.
9. «
10. М.Гимпу: «Потихоньку доберемся до всех». // «Кишиневские новости», 2009, 11 декабря.
11. «Кишиневские новости», 2005, 20 мая.
12. Северина И. Миллионы современных переселенцев. // «Независимая Молдова», 2006, 10 марта.
13. Andries V. Reflectarea imaginii Republicii Moldova in presa germana (cazul ziarului “Frankfurter Allgemine Zeitung”) in 2000-2005. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – Chisinau: USM, nr.1 (XXXVI), 2007.
14. 2003 год был благоприятным для улучшения имиджа страны. // «Независимая Молдова», 2003, 25 декабря.
15. «Кишиневский обозреватель», 2010, 9 сентября.
16. «Кишиневский обозреватель», 2010, 2 июля.
17. Делать хорошее вино мы научились. Пора учиться его продавать. // «Кишиневские новости», 2009, 22 мая.
18. Молдова стала привлекательной для бизнеса. // «Кишиневские новости», 2009, 11 сентября.
19. Румыния плетется в хвосте Молдовы. // «Кишиневские новости», 2009, 21 августа.
20. Савина Э. Новый имидж для Молдовы. // «Независимая Молдова», 2004, 23 сентября.
20. «Аргументы и факты» - Молдова, 2010, №16.
21. Имидж Молдовы зависит как от государства, так и от каждого гражданина. // «Пульс», 2007, 13 июля.

Поступила в редакцию
29 октября 2010 года

REFERENDUMUL DIN REPUBLICA MOLDOVA REFLECTAT ÎN PRESA ROMANESCĂ

Vlad VASIU
Romania, Sibiu, Universitatea „Lucian Blaga din Sibiu, Facultatea de Stiinte Politice, Relatii Internationale si Studii Europene
Preparator, doctorand

The 5th of December Moldavian Republic referendum had the purpose of modifying the 78th article of the country's Constitution, a modification regarding the election of the head of the state through a direct universal vote and not by the Parliament. The referendum was quashed because of the low presence at voting, a fact that would cause the dissolution of the Parliament and the whip of a new round of elections for anticipatory parliamentary elections.

The article contains a short presentation of the statements from the Romanian press referring to the referendum which has been massively observed by the Romanian journalists, analysts and politicians.

There have been 128 issues on this matter (in newspapers and on TV), proving the fact that the Romanian mass media has showed a high interest on this Moldavian Republic political event.

Referendumul este procesul legislativ, componentă a democrației directe, prin care populația unei țări sau a unei unități administrative este consultată cu privire la anumite legi sau modificări ale constituței. Consultarea se face printr-un vot universal, cetățenii având la dispoziție doar două variante pentru a răspunde la întrebarea ce face obiectul referendumul-ului – DA sau NU.

B.Kaufmann, R.Büchi şi N.Braun spuneau în „Guidebook to Direct Democracy*"* că "niciodată în istoria omenirii nu au mai fost chemați atât de mulți oameni la vot pentru a decide asupra unor problematici de importanță majoră, cum s-a întâmplat la începutul mileniului al III-lea" [4, 6]. Numărul referendumurilor a crescut considerabil, putând aminti aici chiar şi teme ce se află în discuții avansate şi care vor fi supuse cu siguranță unor plebiscite, teme cum ar fi adoptarea unei noi constituții în Turcia, modificare sistemului electoral în Regatul Unit, divizarea Sudanului şi formarea a două state si multe altele.

Astfel, în data de 5 septembrie 2010, în Republica Moldova a avut loc un referendum în scopul modificării articolului 78 din Constituția țării, modificare ce viza alegerea şefului statului prin vot universal direct şi nu de către 60% din numărul total al parlamentarilor, cum este în prezent. Acest referendum a fost inițiat de coaliția de guvernare formată din 4 partide: PL, PLDM, PD şi AMN, cel mai aprig contestatar al acestui demers fiind Partidul Comunist. Referendu-

mul a fost invalidat din cauza prezenței scăzute la vot, datele oficiale anuntând o prezentă de 30,29% (reprezentând 818.429 alegători dintr-un total de 2.662.052 alegători înscrişi pe liste [5]) dintre cetățenii cu drept de vot, iar pentru validarea scrutinului era necesar ca minim 33% dintre alegători să se prezinte la vot. Invalidarea acestui referendumu va provoca dizolvarea Parlamentului şi evident convocarea unui nou tur de scrutin pentru alegeri parlamentare anticipate. Trebuie menționat că deşi participarea a fost scăzută şi referendumul invalidat, aproape 90 la sută dintre cei care s-au prezentat în data de 5 septembrie la vot au optat pentru alegerea directă a preşedintelui. Potrivit legiilor din Republicii Moldova, dacă un referendum eşuează, un altul pe acelaşi subiect poate fi organizat doar după ce trec cel puțin doi ani.

Referendumul a fost unul național, întrebarea adresată fiind: "Sunteți pentru modificarea Constituției care să permită alegerea Preşedintelui Republicii Moldova de către întreg poporul?", existând evident variantele DA şi NU pentru răspuns. Peste 87% din cei care s-au prezentat la urne au votat pentru modificarea constituției Republicii Moldova. Prin acest referendum se dorea depăşirea crizei politice existente în Republica Moldova, modificarea Constituției prin vot parlamentar nefiind posibilă din cauza opoziție Partidului Comunist, actuala putere neavând suficiente voturi.

În faza inițială, Comisia de la Veneția a aprobat propunerea reformei constituționale inițiate de Alianța pentru Integrare Europeană, dar ulterior şi-a modificat decizia, susținând mai degrabă organizarea de alegeri parlamentare anticipate în locul referendumului, pentru a se depăşi criza politică.

Partidele politice s-au înregistrat la Comisia Electorală Centrală ca şi participanți la referendum, fiind obligate să îşi prezinte poziția cu privire la întrebarea adresată prin referendum. Astfel, au răspuns cu DA:

- Partidul Democrat;
- Partidul Alianța Moldova Noastră;
- Partidul Liberal;
- Partidul Democrat Liberal;
- Mişcarea Acțiunea Europeană;
- Partidul Ppular Republica;
- Partidul Național Liberal;
- Partidul Republican;
- Partidul Ecologist;
- Partidul pentru Neam şi Țară;
- Partidul Umanist;
- Partidul Național Român;
- Partidul Muncii;
- Partidul Moldova Unită;
- Partidul Socialist Moldovenesc.

Au răspuns NU la întrebare, parte chiar boicotând referendumul, urmatoarele partide din Republica Moldova:

- Partidul Comunist;
- Mişcarea social-politică republicană „Ravnopravie";
- Partidul Creştin Democrat;
- Partidul Conservator;
- Mişcarea Forța Nouă;
- Partidul Social Democrat.

În articolul ce urmează voi încerca să fac o scurtă prezentare a relatărilor din presa românească, cu privire la referendum mai ales că acest subiect a fost urmărit cu interes de jurnaliştii, analiştii şi politicienii din România.

Articolul va prezenta acoperirirea de către cele mai importante 3 cotidiene centrale de la Bucureşti cu privire la referendumul din Republica Moldova, din perioada iulie-septembrie 2010. Publicațiile acoperite sunt „Jurnalul Național", „România Liberă", şi „Gândul". De asemenea, voi acoperi şi ştirile pe acest subiect difuzate la cele mai importante 2 televiziuni de ştiri din România, „Realitatea TV" şi „Antena 3", dar şi relatarea subiectului de către principalele agenții de presă româneşti – „Agerpres" şi „Mediafax". Au fost luate în considerare doar articolele scrise de jurnalişti români, articolele preluate de la alte publicații sau agenții de ştiri străine nefiind monitorizate.

Astfel, în publicația „Jurnalul Național", în perioada monitorizată au existat un număr total de 13 apariții din care 4 apariții au fost favorabile respingerii referendumului, 6 favorabile aprobării referendumului si restul de 3 au avut un caracter neutru, prezentând detalii tehnice şi administrative.

Principalele titluri regăsite pe acest subiect sunt:

- Eşuarea referendumului din Moldova, o mare victorie pentru comunişti [1];
- Scenariu ucrainean pentru Moldova [2];
- Pista electorală a comuniştilor rămâne vectorul antiromânesc [3];
- Chişinău: Democrația e din nou în pericol!

În cotidianul "România Liberă", subiectul a fost mai larg tratat, existând 19 apariții pe mariginea acestui subiect, din care 6 articole au avut caracter neutru, 11 articole au fost favorabile aprobării referendumului şi 2 apariții în favoarea respingerii referendumului.

Cele mai importante titluri regăsite sunt:

- Republica Moldova: Alegerile prezidențiale divid alianța guvernamentală;
- Nouă din zece moldoveni vor să-şi aleagă preşedintele prin vot direct;
- Comuniştii moldoveni vor boicota referendumul privind alegerea preşedintelui;
- C.Pârvulescu: Confuzia post-referendum ar putea da posibilitatea Moscovei să influențeze politica de la Chişinău;

- Filat pune eşecul referendumului pe seama acțiunii de boicotare a comuniştilor;

- Comuniştii moldoveni sărbătoresc eşecul referendumului.

În ziarul „Gândul", subiectul referendumului a apărut doar în 9 apariții, din care 2 articole au avut caracter neutru, 5 articole au fost favorabile aprobării referendumului şi 2 apariții în favoarea respingerii referendumului.

Cele mai importante titluri regăsite sunt:

- Comuniştii moldoveni se declară învingători după referendumul constituțional din 5 septembrie;

- Referendum invalid, criză prelungită;

- Cetățenii moldoveni votează la referendumul privind alegerea directă a preşedintelui;

- Posibil atac cibernetic asupra sistemului de colectare a datelor la referendumul din Republica Moldova.

La capitolul televiziuni, subiectul referendumului din Republica Moldova a fost cel mai intens difuzat la postul de televiziune "Realitatea TV", existând nu mai puțin de 16 ştiri pe marginea acestui subiect, ştiri care s-au repetat la fiecare oră în ziua difuzării. Ca şi titluri de referință, le amintesc pe următoarele:

- Comuniştii ar câştiga alegerile anticipate în Moldova, arată sondajele;

- Voronin ar câştiga alegerile prezidențiale din Moldova;

- Republica Moldova a făcut progrese "incredibile" pe drumul spre UE, spune comisarul pentru extindere;

- Tiraspolul refuză să deschidă secții de votare pentru referendumul din Moldova;

- Chirtoacă: Republica. Moldova va avea nevoie de o nouă reformă constituțională.

Ştiri despre referendum au fost difuzate constant şi pe canalul „Antena 3", dar într-un număr mai redus comparativ cu postul „Realitatea TV", existând doar 12 titluri, difuzate tot în regimul de o ştire – toată ziua, la un interval de maximum 1 oră. Astfel, cele mai importante ştiri au fost:

- Moldovenii vor să-şi aleagă preşedintele prin vot direct;

- Referendum pentru schimbarea Constituției Republicii Moldova. Oamenii vor decide dacă îşi aleg direct preşedintele;

- Referendumul din Republica Moldova, invalidat din cauza numărului scăzut de participanți.

Cele mai active pe partea fluxului de ştiri cu privire la acest eveniment au fost agenţiile de presă “Agerpres” şi “Mediafax”. Ştirile publicate de aceste 2 agenţii au provenit în mare parte de la trimişii speciali în Republica Moldova, dar au existat de asemenea şi câteva interviuri cu cei mai importanţi lideri moldoveni, atât din opoziţie cât şi din coaliţia de guvernare.

Numărul ştirilor publicate de agenţia “Agerpres” a fost de peste 39, toate fiind publicate pe site-ul agenţiei. Ca şi titluri de referinţă amintesc:

- Referendumul din Republica Moldova s-a desfăşurat în condiţii parţial corecte şi parţial libere;
- Republica Moldova: De la referendum la alegeri parlamentare anticipate;
- (Corespondenţă) Republica Moldova: referendumul constituţional, invalidat; rata de participare - 30,29%;
- C.Preda: Referendumul din Republica Moldova, un eşec usturător pentru partidele de la guvernare.

Agenţia de presa „Mediafax” nu a acoperit la fel de mult subiectul, dar au exista totuşi aproximativ 20 de titluri pe marginea acestui subiect, dintre care:

- Republica Moldova: Liderii AIE acuză şi presa pentru eşuarea referendumului (Corespondenţă);
- 89,2% dintre electorii municipiului Chişinău s-au pronunţat pentru alegerea directă a preşedintelui;
- Chişinău: Prezenţa la vot raportată eronat de Comisia Electorală Centrală;

Pe lângă fluxul de ştiri, în perioada iulie – septembrie 2010, au fost publicate şi o serie de interviuri cu liderii din Republica Moldova. Astfel, preşedintele interimar, M.Ghimpu a acordat 2 interviuri pentru „Jurnalul Naţional”, 1 interviu în „Evenimentul Zilei”, 1 interviu pentru „TVR 1”. Primul ministru V.Filat a acordat 1 interviu pentru „Hotnews”, 1 interviu pentru „Realitatea TV” şi un interviu pentru cotidianul „Puterea”. Este interesant că nu au existat interviuri luate de publicaţiile româneşti liderului comunist V.Voronin, fiind doar preluate anumite declaraţii făcute de acesta.

Au exitat de asemenea şi interviuri luate specialiştilor români pe spaţiul răsăritean, aici amintindu-i pe domnii A.Goşu şi D.Dungaciu, primul fiind consilier al ministrului de externe român, iar cel din urmă fiind nu de mult timp şi consilier al preşedintelui Republicii Moldova. Aici amintesc în special interviurile luate de „Europa Liberă”, cotidianul „Adevărul” sau site-ul de ştiri „Hotnews”.

Un alt aspect ce trebuie menţionat este acela că în ziua votului, la cele mai importante 2 televiziuni private de ştiri, „Antena 3” şi „Realitatea TV”, cât şi la televiuziunea publică, au existat transmisiuni în direct pe tot parcursul zilei. Mai mult, după anunţarea rezultatului privind prezenţa la vot si automat invalidarea referendumului, au fost organizate talk-show-uri cu invitaţi din clasa politică românească, care au analizat acest rezultat.

Dacă am aduna toate ştirile publicate sau difuzate de presă menţionată mai sus, reiese un număr de peste 128 de apariţii, scrise sau televizate, articole sau interviuri, fapt ce demonstrează o atenţie sporită acordată de presă românească acestui eveniment politic din Republica Moldova. Nu trebuie omis faptul ca mare parte din aceste ştiri au fost preluate fie de structurile locale ale trusturilor media din România fie de publicaţiile locale independente.

După invalidarea referendumului, motivată nu doar de boicotarea acestuia de către Partidul Comunist, dar şi tensiunile din cadrul coaliţiei de la guvernare, preşedintele interimar al Republicii Moldova, M.Ghimpu, a dizolvat parlamentul, alegerile legislative anticipate fiind programate pentru data de 28 noiembrie 2010.

De asemenea, compania americană de analiză „Stratfor" susţine că eşecul acestui referendum va duce la o creştere semnificativă a activităţilor Federaţiei Ruse în Republica Moldova, acest eşec fiind văzut ca un indice al creşterii influenţei ruse în regiune, „Stratfor" menţionând că „în timp ce Ucraina este vitală pentru supravieţuirea Rusiei, Republica Moldova, aflată între Munţii Carpaţi şi Marea Neagră, reprezintă ultima bucată de teritoriu de care FederatiaRusă are nevoie pentru a-şi asigura graniţa de sud-vest"

Bibliogafie

1. Andriuta C. Eşuarea referendumului din Moldova, o mare victorie pentru comunişti. // „Jurnalul Naţional", 2010, 7 septembrie
2. Călugăreanu V. Scenariu ucrainean pentru Moldova. // „Jurnalul Naţional", 2010, 4 august
3. Călugăreanu V. Pista electorală a comuniştilor rămâne vectorul antiromânesc. // „Jurnalul Naţional", 2010, 15 iulie
4. Kaufmann B., Büchi R., Braun N. Guidebook to Direct Democracy. – Köniz, Elveţia, Editura Ast & Jakob, Vetsch AG, 2010
5. http://www.e-democracy.md/en/elections/referendum/2010/results/
6. „Gândul", iulie-septembrie, 2010.
7. „Jurnalul Naţional", iulie-septembrie, 2010.
8. „România Liberă", iulie-septembrie, 2010.
9. www.antena3.ro
10. www.realitatea.net
11. www.agerpres.ro
12. www.mediafax.ro
13. www.hotnews.ro

Prezentat la redactie
la 20 noiembrie 2010

COMPARTIMENTUL
RELAȚII INTERNAȚIONALE

THE DANGER OF THE TRANSNISTRIAN CONFLICT TOWARD THE EUROPEAN SECURITY

Diana BENCHECI
Republica Moldova, Chişinău, Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Ştiințe Politice şi Administrative, Catedra Ştiințe Politice
Doctor in stiinte politice, conferențiar

În articolul curent autorul relatează pericolele conflictului transnistrean asupra securității europene. Sunt stipulate interesele altor state din regiune în menținerea pentru conflictul transnistrean a statului de conflict înghețat şi tergiversarea soluționării acestuia. De asemenea, se argumentează importanța implicării active a instituțiilor europene în procesul de negocieri.

After Romania's accession to European Union in 2007 its borders are underlined to those of Republic of Moldova. In this way transnistrian conflict automatically becomes a dispute hold at European Union border, which put in danger its security. As was mentioned in a lot of newspapers, this region is a paradise for activities of smuggling, corruption and organized crimes [1].

By this we'll try to emphasize that Transnistria is a black hole of Europe and its solving have to be one of the main accent in strengthening the European security. A Moldovan examination of temporary customs stamps used by Transnistria turned up 350 counterfeit versions [2], which suggests a poor control of borders in the region and ease of illegal transit of weapons, drugs and human trafficking. A good step in improving the situation was the establishment on 30 November 2005 of EU Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine (EUBAM), which is seeking to make a sustainable contribution to enhancing the delivery of good quality border and customs services to the citizens of Moldova and Ukraine [2]. They have declared themselves no full capable of monitoring the trafficking activity on the 12 hundred kilometer long border, of which 470 kms is transnistrian border. They have suggested that the Moldovan and Ukrainian police do the monitoring [3]. But it's common knowledge that some of these are utterly corrupt. So, even this measure is not enough for full border control. The author was witness when the bus which wasn't allowed to cross through transnistrian border guards control point, avoided it and on the other regional road get free to Odessa. That's why is not enough only the controlling of customs, but is necessary the increasing of the professional label of customers

and of frontier guards and most importantly is the increasing of the civic cultural and conscience of citizens.

A peril toward the European security is arms smuggling in Transnistria, due to the Soviet army depository near the village of Kolbasna; weapons stocks which still remained in some criminal groups from 1992's civil war and the presence of dual-use plants, with civilian and secret military-production lines. Transnistria is regarded by experts as a big player in underground arms traffic and a prime shopping ground for outlaw groups looking for weapons of every type. The porous borders and weak law enforcement in the region allow the buying and selling of instruments of risk for human security. Transnistria's weapons stocks have attracted the attention of black-market arms dealers worldwide. And they are for sale, according to U.S. and Moldovan officials and weapons experts. Conventional arms originating in Transnistria have been turning up for years in conflict zone from the Caucasus to Central Africa, evidence of what U.S. officials describe as an invisible pipeline for smuggled goods that runs through Tiraspol to the Black Sea and beyond. Transnistria's weapons exports also have been traced to war zones in the Congo and Ivory Coast, according to independent experts [4]. Now, governments and terrorism experts fair the same pipeline is carrying nonconventional weapons such as the radioactive Alazan, and that terrorist are starting to tap in. For terrorist, this is the best market you could imagine: cheap, efficient and forgotten by the whole world, said Vladimir Orlov, founding director of the Center for Policy Studies in Moscow, a group that studies proliferation issues [4].

A dirty bomb is not a nuclear device but a weapon that uses conventional explosives to disperse radioactive materials, which could cause widespread disruption and expose people to dangerous radiation [5]. In opinion of international annalists due to interests of some Ukrainian interest groups, Tiraspol has free access by shadow, illegal ways to the Port of Odessa, which has become a hotbed for the trafficking of weapons. 20 billion dollars worth of weapons are being smuggled through the Port of Odessa every year. In 2003 the co-rapporteurs of the Council of Europe Parliamentary Assembly, J.Durrieu and L.Vahtre emphasized the threat represented by arms trafficking in the transnistrian region. They have labeled Igor Smirnov's regime as "most corrupt", Smirnov himself being an owner of armament factories, while his son was and is chief of customs [3]. Taking advantage of the recent developments in the Middle East, a series of arms exporters from Russia may have already helped states that have been sponsoring terrorism (like Iran, Syria but also North-African Sudan), via Transnistria. It is believed that Russia has exported arms, but also fighter jets, helicopters, tanks, armored vehicles and air defense installations [3].

Western and Moldovan officials point to numerous incidents in which seized Russian weapons were traced back to Transnistria. In one well-documented

case in 1999, a truck halted by Moldovan police on the Transnistria border was discovered to contain Russian-made shoulder-fired antiaircraft missiles, along with plastic explosives and detonators. Driving the truck were several members of Transnistria's army, along with Lt. Col. V.Nemcoff, a deputy commander of Russian peacekeeping troops in the enclave. Within days, he regained his old job as a Russian peacekeeper. On the same day, Nemcoff's son, an officer in Transnistria's ministry of security, was arrested while driving a vehicle that contained three Soviets made Igla surface-to-air rockets, similar to the U.S.-made Stinger missile [4].

The most recently case happened on September 2009 when in according with Transnistria's broadcast in Ribnitsa was found 304 antitank mines [6]. Such incidents are not the single and suggest that the Kolbasna arsenal is a „black hole" where dangerous weapons can be obtained.

A cause of the arms smuggling in the region is, also, the region's dual-use plants, with civilian and secret military-production lines. Some factories, such as the Electormash and factories Tochlitmash in Tiraspol are thought to be dual-use plants, with civilian and secret military-production lines [2]. Another plant, Pribor is privatized by the Russian military grounds. For the moment the plant produces parts for sea and aeronautic Russian military grounds. Adequate to some sources, it's not excluded that arms are dispatched by see to others conflict zones [7]. These facts prove that the GOTR's control under the huge quantity of ammunitions and arms is relative.

The Kolbasna arsenal currently holds an estimated 20000 tons of munitions of all kinds, including large numbers of shoulder-fired anti-aircraft missiles. Russian arsenal at Kolbasna, partly manufactured before the Second World War, and which is stored in inappropriate conditions, can explode at any moment. Officials and NGOs declared that in case of a blast at Kolbasna none will survive across of 500 km, wreaking havoc on human communities and the environment. Therefore, if 20 thousand shells, bombs and missiles kept by Russia under the clear blue sky explode, not only the Republic of Moldova will be harmed, but also Romania and Ukraine. What's even worse is that a potential detonation would blow up the gas pipe crossing Transnistria, not far from Kolbasna [3]. This fact and that of numerous cases of stolen and smuggling arms denote a peril not only for human security risk but also for European human and environmental security.

Both Russia and Transnistria have used a variety of excuses to block or delay the removing of munitions from Kolbasna. The separatist leaders have opposed removing the stockpile because the Russian presence has helped guarantee Transnistria's survival as an autonomous region. The Russian government obliged itself in 1999, according with Istanbul OSCE Summit to complete the evacuation and disposal of the equipment and ammunition by December 2002,

which was also the deadline for withdrawing its troops from this part of Moldova [8]. Half of the Russian military equipment was to be destroyed while half was to be transported back to Russia. The schedule for removing equipment has not been met, a fact Russia chooses to explain away as the results of obstruction by the local authorities. By some experts, Russia didn't withdraw its soldiers from the transnistrian region, but transferred them to Smirnov's paramilitary organization. There were cases when officials of Russian foreign affairs ministry suggested Russian ethnics from Transnistria to fold the rails of railway for stalling the withdrawing of arms and ammunitions [9]. We have to mentioned yet that even if troop withdrawal becomes a fact this doesn't guarantee a solution to the transnistrian issue.

Another dangerous path to European security represent organized crime, especially drugs trafficking and human being trafficking in the region. The separatist region, Transnistria, in eastern Moldova is not controlled by central government and remains an important source for human trafficking [10]. Only local police discovered 70 cases of human trafficking in last year [11]. We have to mention that this threat to the European security comes, with regret, not only from the transnistrian region of Moldova, but is characteristic for the whole country. So, the Republic of Moldova is, especially, a country of origin rather than of destination and transit for women and girls trafficked for commercial sexual exploitation and men trafficked for forced labor. Their destination countries are: Turkey 38%, 32% Russian Federation, Poland 7%, UAE 6%, 6% of Cyprus, Bosnia, Serbia, Macedonia 6%, Germany 2%, other 3% (Israel, Austria, Bulgaria) [12].

NGOs from transnistrian region, in collaboration with similar organizations from Chisinau, implement development projects of social partnership in order to combat human trafficking in the region. Mechanisms to strengthen efforts to combat this phenomenon, the current situation in the field of human trafficking in Transnistria, cooperation for increasing the role of media in addressing social issues and to develop family institution as the factor preventing defects of social tolerance towards victims and for creating social conditions for people belonging to the risk groups are themes of different round tables, seminars organized with this purpose by the civil society representatives from both sides of the Dniester.

We believe that this danger could be reduced only as a result of awareness of the transnistrian authorities of the danger that it shows human trafficking and the measures taken jointly with the Moldovan authorities for purposes of preventing it. Bilateral cooperation should focus on collecting data on common criminals who committed crimes of human trafficking and greater efforts made to establish law enforcement, to use communal funds to assist and protect victims, to intensify efforts for identifying and protect trafficking victims, including child

victims, to consider prevention activities geared specifically towards reducing the demand for human trafficking in the region, implementation of both Moldova and Transnistria as a strategy on demographic common term and stable monitoring of the evolution of this phenomena. An important role in bilateral cooperation should have the Centre for Combating Trafficking of Persons (CCTP) of the Ministry of Internal Affairs of Moldova, which directly cooperates with international organizations. Also an important role in the region it is the International Organization for Migration in Moldova.

The local police also discovered 285 cases of drugs trafficking among operation “Poppy-2009”. It is with 15 cases more than previous year [13]. There were destroyed 3000 shrubs of poppy and 14000 shrubs of hemp. Or, for example, on August 2006 there were begun the "Operation Poppy", where in the first two weeks of the operation, 45 acres of opium poppy fields were destroyed [14]. Nearby Odessa is said to be the main point of entry into Europe for Afghan heroin [14] and, as we mentioned, Transnistria has free access to its Port.

Whatever the type and quantity of contraband with drug, human trafficking and of supplying mortar tubes, small arms and sniper rifles to Africa, Abkhazia and Chechnya [15] sustains the separatist regime. In such a way Transnistria is a “offshore” zone, whose activities are set according to the ambitions and ruthlessness of those doing business and who get the huge profits made from illicit activities.

Many analysts are convinced that a key factor obstructing a settlement is the personal interests of the leaders of Transnistria and Moldova, Russia and Ukraine who profit from illegal activities that take place in Transnistria. These activities include illicit arms sales, human trafficking of women and girls and smuggling. Recently, a cache of 70 surface-to-air missile launchers disappeared from a former Soviet stockpile and officials are unable to account for their whereabouts. Moreover, there were reports that Russian troops in Chechnya used illegally produced weapons in Transnistria [16].

The status of a frozen conflict does not favor to the removal of these risks on European security. A dialogue between mediators and parties in the conflict would be a step towards mutual opening. Also it is very important that international public opinion knows as much as it is possible about this conflict. Also is needed a bigger involvement of the European Union's environment, economy, security institutions toward this dispute.

Bibliografie

1. Transnistria ar putea deveni teatrul unui conflict in 2009, Vineri, 02 Ianuarie 2009 (http://www.ziare.com/articole/transnistria+conflict+2009)
2. George J. Hotbed of weapons deals. // Associated Press. Published on January 19, 2004

(http://www.Washingtontimes.com/functions/print.php?StoryID=20040118-103519-5374r)
3. Radulescu B.G. The Transnistria "Republic" and illegal arms exports. (http://www.europefront.com/news/267/the_transnistria_republic_and_illegal_arms_export.html)
4. Warrick J. Dirty bomb warheads disappear. Stocks of Soviet-Era Arms for sale on black market. // “Washington Post”, 2003, 7 December (http://www.nuclearno.com/text.asp7336)
5. Deleu X. Transnistrie la poudriere de l’Europe // ed. Hugo doc, 2005
6. В Рыбнице найдены противотанковые мины (http://www.olvia.idknet.com/ol107-09-09.htm)
7. Interviu cu Valerii Prudnicov, colonel de poliție, comisar al municipiului Tighina (http://www.gid-romania.com/Articolb.asp?ID=555)
8. Focus on transdniester, Monitor, Volume 8, Issue 16, January 23, 2002 (http://jamestown.org/print_friendly.php?volume_id=25&issue_id=2181&article_id=190...)
9. Situatia militara a efectivelor si tehnicii concentrate in Transnistria Sinteza documentara cu privire la cadrul actual al situatiei geopolitice din flancul sudic al NATO realizata de IntelMedia grup de studii si analiza focalizat asupra Basarabiei (www.romanimea.com)
10. Rapoartele Guvernului SUA despre Moldova, Raport cu privire la traficul de ființe umane, 2009 Moldova (http://romanian.moldova.usembassy.gov/tip-ro2009.html)
11. За последние два года правоохранительные органы ПМР возбудили более 70 уголовных дел по факту сексуального рабства (http://www.olvia.idknet.com/ol92-07-09.htm)
12. Centrul pentru prevenirea traficului cu fremei, Raport de activitate pentru anii 2003-2006 (http://www.antitraffic.md/index.php?cmp=3)
13. Подведены итоги операции «МАК-2009 (http://www.olvia.idknet.com/ol106-09-09.htm, cited on 16.01.2010)
14. Western officials: No drug smuggling in Pridnestrovie (http://pridnestrovie.net/drugtrade.html)
15. Over tea and biscuits EU plots to bring order to Moldova frontier (http://www.transnistria.info/independent-transnistria-news/over-tea-and-biscuits-eu-plots-to-bring-order-to-moldova-frontier.html)
16. Trans-Dniester Region Denies Exporting Weapons to Chechnya. Case background Transnistria-Moldova Conflict: Territorial Dispute Feb 1, 2001 (http://www1.american.edu/ted/ice/moldova.htm; ITAR-TASS)
17. Spanu V. Conflict in Moldova’s Eastern Region of Transnistria: what is the way out? (www.viitorul.org/.../VS%20-20Conflict%20in%20Transnistria%20(eng).doc)

18. Raport de activitate pentru anii 2003-2006, Centrul pentru prevenirea traficului cu femei (http://www.antitraffic.md/index.php?cmp=3)

MODELE ALE DIPLOMATIEI CULTURALE. IMPORTANTA IMPLICARII TINERILOR IN PROCESUL DE DEMOCRATIZARE

Helge FLEISCHER
Romania, Sibiu, Universitatea „Lucian Blaga”, Facultatea de Ştiinţe Politice, Relaţii Internaţionale şi Studii Europene
Asistent, doctorand

Andreea PIERSINARU
Romania, Bucuresti, Academia de Studii Economice,
Masterand

Introducere

Problematicile de interes general sau interesele comune, par a determina începutul implicării societăţii civile în procesele decizionale cu extindere considerabilă în zona tinerilor, a viitoarei societăţi civile implicate, care va trebui să răspundă noilor provocări generate de globalizare cu responsabilitate, profesionalism şi consecvenţă, dar mai ales cu un sistem de valori bine consolidat şi promovat.

Noile tendinţe în sistemul relaţiilor internaţionale sunt cele care cer reconsiderări şi reconfigurări ale strategiilor şi rezultatelor la care trebuie să se ajungă. Aceste aspecte enumerate succint, reprezintă baza prezentelor aprecieri. Ne aflăm într-o lume a interdependenţelor şi a proceselor de integrare regională care implică eforturi pe toate planurile din partea tuturor actorilor – statali, supra-statali sau non-statali.

Datorită acestor noi evoluţii, se consideră necesară o analiză a intrumentelor de *soft power*, cum ar fi diplomaţia publică, actualele strategii de comunicare publică şi de implicare a tinerilor în consolidarea procesului de democratizare, mai ales în zona Europei de Est şi Centrale.

În vederea fundamentării acestor concepte şi idei se va realiza un studiu de caz pe actori internaţionali care aplică instrumentele de soft power, respectiv diplomaţie publică: ONG-urile (Institutul pentru Diplomaţie Culturală din Berlin) şi Uniunea Europeană (proiectele de diplomaţie culturală de tip „capitală culturală” – modelul *Sibiu, Capitală Culturală Europeană*).

Studiile prezentate reprezintă modele de bună practică şi substratul de know-how pentru ţările în proces de democratizare, care pot fi valorizate prin

interconectarea experților, dezvoltarea resurselor şi modalităților de comunicare. Urmărind această sumară traiectorie se pot atinge rezultate scontate şi implementarea unor politici şi strategii eficiente pe termen lung.

Tendințe în managementului relațiilor internaționale actuale

„Este din ce în ce mai greu să separi ceea ce există în interiorul unui stat, şi în special divizarea puterilor în stat, de ceea ce are loc între state, mai precis relațiile lor de putere. Oricum ai privi lucrurile, te loveşti de interdependența proceselor inter- şi intra-statale”

Norbert Elias

Conform aprecierilor sociologului N.Elias, procesele de interdependență devin evoluții iminente la nivel global şi la nivelul fiecărui stat în parte. Acestea nu trebuie acceptate sau refuzate, nu este necesar ca societatea să se afirme pro sau contra acestora, ci doar să se folosească de instrumentele de informare necesare pentru a înțelege noile tendințe şi a folosi metodele adecvate în vederea menținerii păcii şi a stabilității la nivel mondial.

În contextul interdependențelor globale, complexitatea sistemului de securitate determină reconsiderarea conceptelor clasice ale teoriei relațiilor internaționale. Terorismul internațional, proliferarea armelor de distrugere în masă, decăderea statelor şi crima organizată sunt pericole la adresa securității internaționale; iar pentru contracararea acestora sunt necesare măsuri de o altă natură decât cele specifice Războiului Rece.

Mijloacele nemilitare sunt cele care produc de cele mai multe ori rezultatele dorite în procesul de gestionare şi soluționare a crizelor internaționale. Carta ONU este unul din documentele care prevede modalitățile prin care actorii din mediul internațional trebuie să soluționeze paşnic disputele şi diferendele dintre ei: „Părțile, în orice diferend a cărui prelungire ar putea pune în primejdie menținerea păcii şi securității internaționale, vor trebui să caute să-l rezolve, înainte de toate, prin negocieri, anchetă, mediere, conciliere, arbitraj, pe cale juridică, recurgerea la organizații sau acorduri regionale sau prin orice mijloace paşnice la alegerea lor” [3].

Mijloacele paşnice de soluționare a conflictelor urmăresc îndeplinirea scopului principal prin utilizarea resurselor bazate pe drept, la care se recurge prioritar. În practica, curentă se utilizează şi alte tipuri de soluții de rezolvare a conflictelor prin mijloace nemilitare, precum intervențiile umanitare sau diplomația, ca instrument de modelare a comportamentului statelor şi al comunităților.

Globalizare şi interdependență în contextul crizei internaționale

„Globalizarea va fi o forță a diversității, nu o uniformizare”

Bill Clinton [6, 4]

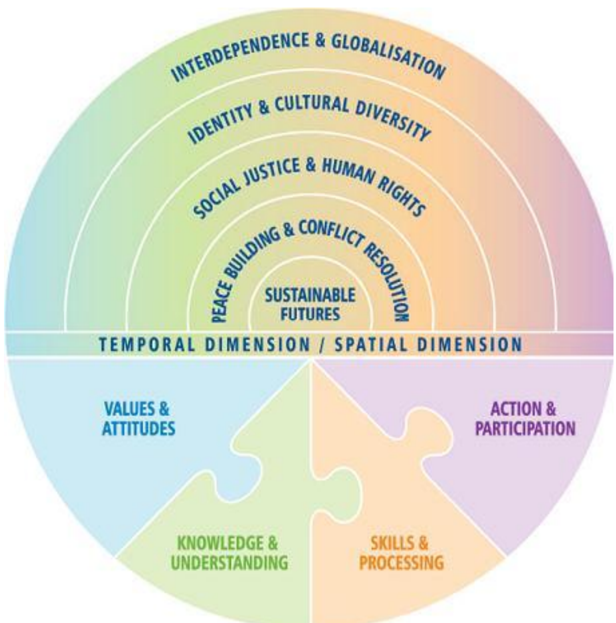
Globalizarea devine azi mai degrabă o formă de interdependență a națiunilor, nu o noutate care tinde spre uniformizarea societăților, este un proces, nu o finalitate.

Interdependența descrie relațiile de dependență reciprocă între toate elementele şi formele de viață în cadrul şi între culturi, medii sociale şi sisteme. Ceea ce înseamnă că o decizie luată într-un anume loc va afecta ceea ce se întâmplă în altă parte.

Criza internațională a început în sectorul financiar, continuând cu cel economic şi ulterior social. Însă ar fi artificială analiza dacă ne-am opri la aceste trei evoluții. Concomitent a existat şi o sesizabilă criză politică şi culturală. Soluțiile pentru depăşirea acestei crize, consideră V.Puşcaş, sunt reorientate spre multilateralism, gândire globală şi strategică şi nu în ultimul rând implicarea tutor actorilor în acest proces, fie aceştia statali sau non-statali [18].

Caracterul dinamic al globalizării, este sesizabil atunci când ne dăm seama că oameni, bunuri, bani şi idei din întreaga lume sunt în mişcare, mai rapid, mai uşor şi mai ieftin decât înainte, ceea ce înseamnă că înțelegerea interdependenței la nivel de culturi, locuri, medii sociale şi sisteme devine o necesitate vitală pentru menținerea păcii şi a dezvoltării durabile.

Toate aceste lucruri, care la prima lectură pot părea vaste şi neclare sunt sistematizate de S.Bliss, prin figura de mai jos (Fig.1. Dimensiune Temporală / Spațială [1]):

Astfel, Bliss, este de părere că interdependența şi globalizarea se suprapun cu 4 faze de învățare şi de înțelegere a acestor procese – diversitate culturală, drepturile omului şi justiție socială, aplanarea conflictelor şi dezvoltare durabilă. Aceasta subliniează necesitatea de a avea o înțelegere mai profundă a globalizării în acest context al interdependențelor care duc spre o participare a societății *„local-globale”*.

O altă abordare a acestor concepte şi procese, ar putea fi exportată prin intermediul *teoriei jocurilor cu sumă nenulă*, care prezintă o importanță deosebită în contextul geopolitic. Globalizarea a condus la exacerbarea interdependențelor atât la nivel individual, cât şi la nivelul statelor sau organizațiilor internaționale. Cooperarea şi alocarea unor resurse limitate devin, astfel, aspecte prioritare ale vieții cotidiene şi ale oricărei agende politice.

Esența jocului cu sumă nenulă o reprezintă, în fond câştigul. Jucătorii raționali vor acționa negreşit spre maximizarea acestuia, dând dovadă de ingeniozitate în construirea unor strategii în acest sens. Spre deosebire de jocurile cu sumă nulă, jocurile cu sumă nenulă, în care suma câştigurilor este diferită de zero, permit soluții de compromis şi cooperare, câştigurile jucătorilor fiind astfel corelate [23].

În acest sens, principiile teoriei jocurilor, atât în cazul gestionării relațiilor interumane, cât şi al soluționării situațiilor conflictuale, este esențială pentru promovarea şi susținerea eforturilor de menținere a păcii.

Rămânând tot în zona interdependențelor, trebuie avut în vedere şi *modelul strategiilor regionale ale Uniunii Europene*.

Frecvent, chiar şi la nivel de analişti se crează o confuzie între conceptul de global şi internațional, care sunt diametral opuse. Pentru societatea civilă devine destul de dificil de înțeles o informare publică în care se fac aceste greşeli, însă aceasta nu va avea niciodată probleme de primire şi stocare a informației atunci când se vor prezenta problematicile la nivel regional. Acesta este un model de bună practică al UE.

UE este şi un exemplu al interdependențelor multiple prin gestionarea relațiilor dintre statele membre, prin gestionarea guvernelor la diferite nivele sau prin gestionarea politicilor şi strategiilor [18].

Astfel, luând în considerare toate aceste elemente V.Puşcaş este de părere că lumea post-criză va avea nevoie de un nou sistem de gestionare al relațiilor de interdependență, iar acest sistem are nevoie de indivizi calificați. Clasa politică este calificată, însă nu suficient pentru a gestiona interdependențele. Este necesară formarea persoanelor potrivite pentru gestionarea acestui tip de management [18].

Noua abordare a comunicării publice

Realitatea globală schimbă în mod constant cunoşterea umană, educaţia, cultura şi valorile. Datorită acestei dinamici, abordările comunicării publice sau mai bine spus a comunicării cu publicul, atât la nivel intern, cât şi la nivel extern tind spre noi modalităţi de tip soft power. În prezentul studiu ne vom opri asupra unei singure modalităţi, şi anume *diplomaţia culturală,* exemplificând aplicabilitatea acesteia prin studiile de caz care vor fi analizate spre final.

La fel cum este nevoie de un nou sistem de management al interdependenţelor, sunt necesare şi noi instrumente ale comunicării publice, sau aplicate cele vechi noilor tendinţe.

Instrumente de tip soft power: diplomaţie clasică vs. diplomaţie publică

Sir H.Nicholson definea diplomaţia ca fiind „managementul relaţiilor internaţionale prin negociere; metoda prin care aceste relaţii sunt armonizate de către ambasadori şi agenţi diplomatici; ocupaţia sau arta diplomatică" [14, 52-53].

De asemenea, diplomatul român M.Maliţa realizează o tipologie a diplomaţiei [11], după cum urmează:

- Diplomaţia ca ştiinţă;
- Diplomaţia ca activitate practică;
- Diplomaţia ca artă;
- Diplomaţia ca management al relaţiilor internaţionale, inclusiv al administrării intereselor naţionale;
- Diplomaţia în sens de carieră sau profesie de diplomat;
- Diplomaţia ca formă de activitate a subiecţilor de drept internaţional pentru realizarea politicii externe.

Diplomaţia publică, abordată ca domeniu relativ nou în aria relaţiilor internaţionale, este acea parte integrantă a diplomaţiei clasice care presupune contactul cu societatea civilă – contact necesar în noul context global. Nu se poate vorbi despre o schimbare sau înlocuire a diplomaţiei clasice, ci despre o evoluţie a acesteia, a instrumentelor şi metodelor.

Ca terminologie, dar şi precum concept, *diplomaţia publică* a apărut în jurul anilor 60, însă mai concret a fost conceptualizată de Fletcher School of Law and Public Diplomacy, prin personalitatea decanului, Ambasador E.E.Guillon. Acesta a creat un centru de documentare în 1965, denumit E.R.Murrow Center of Public Diplomacy. Definiţia Centrului pentru „diplomaţie publică" este următoarea: „diplomaţia publică ... tratează influenţarea atitudinilor publice cu privire la formarea şi implementarea de politici externe. Înglobează dimensiuni ale relaţiilor internaţionale în afara diplomaţiei tradiţionale; cultivarea opiniei publice în alte state de către guverne; interacţiunea grupurilor private şi a intereselor unui stat cu ale altuia; raportarea afacerilor externe şi impactul lor asupra politi-

cii; comunicarea între cei al căror job este comunicarea, la fel ca între diplomaţi şi omologii lor străini; şi procesul de comunicaţii inter-culturale” [21].

J.Melissen consideră că „este tentant să priveşti diplomaţia publică precum vinul vechi în sticle noi” [12, 3]. Conform acestei afirmaţii diplomaţia publică tinde să fie văzută ca o reconceptualizare a unor vechi domenii (ex. propaganda) şi este deseori confundată cu domenii actuale precum: relaţiile publice, marketing-ul politic sau branding - ul naţional.

Diplomaţia publică este un intrument de construcţie al *soft power* [17], tocmai pentru că permite atingerea unor obiective strategice pentru interesul naţional. Cele trei surse ale soft power fiind: cultura unui stat, valorile politice ale unui stat, atâta timp cât sunt cu adevărat aplicate în politica internă şi externă şi unde creează modele de succes şi politica externă a unui stat, când este percepută a fi morală.

Realităţile actuale înaintează cerinţele unei diplomaţii, mai presus de diplomaţia tradiţională şi angajează un număr mai mare de oameni, care individual şi colectiv au puterea de a stimula schimbarea în lume. Este vorba de acea parte a diplomaţie publice bazată pe fundamente culturale – diplomaţia culturală [10].

Atât cultura, cât şi diplomaţia sunt domenii bazate pe dialog, reprezentând nevoia societăţilor de a se înţelege reciproc. În plus, ambele au tradiţie în reprezentarea indivizilor, naţiunilor şi intereselor acestora [13, 9].

Rolul diplomaţiei culturale este acela de a stârni idei şi idealuri; strategii estetice şi mecanisme; argumente filosofice şi politice; percepţii spirituale; modalităţi de a privi lumea, şi de a le transmite publicului străin [19, 7].

Societatea civilă. Implicarea tinerilor în procesul de democratizare

Problematicile de interes general sau interesele comune, par a determina începutul implicării societăţii civile în procesele decizionale. Pentru a ajunge la această constatare însă, opinia publică a trecut prin procese sinuoase de constituire şi consolidare.

Delimitând dimensiunile termenului „public” de construcţia „opinie publică”, E.Noelle-Neumann realizează diferenţa dintre conţinutul opiniei publice (probleme majoritare comune), purtătorii opiniei publice (persoane dintr-o anumită societate care doresc să-şi aducă aportul la guvernarea politică prin capacitatea şi capabilitatea de a-şi exprima responsabil opiniile în mod critic faţă de cum este condusă societatea) şi formele opiniei publice (acele opinii accesibile tuturor mai ales prin difuzarea lor prin intermediul mass-mediei). Ceea ce consideră a lipsi din definiţiile opiniei publice realizate în secolul XX este dimensiunea psihosociologică a termenului „public”, care înglobează slăbiciunea şi dependenţa umană faţă de judecata mediului în care trăieşte. Consideraţie care dezvăluie caracterul său social sensibil [16, 84].

Sfera publică a presupus crearea şi consolidarea viitoarei opiniii publice, demnă de luat în seamă se numeşte acum *guvernarea poporului*, sau *democrația*. Odată consolidată această dimensiune, prin conştientizarea importanței unității şi a activismului ei s-au elaborat strategii de manipulare şi influențare în vederea constrângerii acesteia pentru a acționa conform planurilor decidenților politici – ceea ce s-a numit în timpul regimurilor totalitare – *propagandă*.

Importanța susținerii guvernamentale de către societatea civilă a putut fi sesizată în cadrul diferitelor regimuri politice, un exemplu paradoxal ar fi uzanțele acestei dimensiuni atât în regimurile totalitare (prin manipularea maselor, în vederea susținerii decizionale a liderului politic), cât şi în cele democratice (prin necesitatea participării şi implicării cetățenilor în luarea deciziilor).

Statul nu ar exista fără societate, iar societatea nu s-ar putea afirma fără protecția juridică a unui stat, însă cum menționa şi A.Burns „înțelegerea reală între două guverne depinde categoric de tipul de relație care există între popoare, mai degrabă decât între ministerele afacerilor externe şi ambasadori” [22, 1].

În societățile democratice actuale, precum şi în cele în proces de democratizare o importanță majoră o au tinerii. Acest segment al societății civile a devenit un actor esențial în cadrul strategiilor şi politicilor naționale şi internaționale, nemaiputându-se cataloga ca un simplu complement al acțiunilor guvernelor.

Astăzi tinerii sunt cei care au cel mai mare acces la informare şi la acumularea de cunoştiințe despre societate. Cu toate acestea, la nivel european, există o diviziune sesizabilă între instituțiile democratice, reprezentanții aleşi şi partidele politice, pe de-o parte şi cetățeni. Lipsa de încredere în partidele politice şi complexitatea procesului decizional creează un deficit democratic, care este în mod particular relevant pentru grupurile care sunt slab reprezentate sau puțin privilegiate, deoarece acestea în mod implicit devin neimplicate substanțial în procesul de luare a deciziilor.

Produsul revoluțiilor din Europa Centrală şi de Est şi Rusia a fost fragmentarea societății civile din aceste regiuni, asociațiile profesionale, studenţeşti s-au dizolvat în momentul în care regimul a căzut. Societatea s-a divizat pe criterii de clasă şi etnice, iar foştii activişti au fost atraşi de funcțiile guvernamentale sau de mediul afacerilor, acesta fiind motivul dificultății întâmpinate în procesul de reconştientizare a importanței activismului lor [5, 33].

Liderii politici, instituțiile şi societatea civilă conştientizează necesitatea consolidării participării active a tinerilor, în special prin intermediul organizațiilor de tineret în procesele de luare a deciziilor [4].

Chiar dacă democrația este prezentă diferit la nivelul structurilor europene – de la nivel local, regional, național la nivel european - , acesta depinde de participarea activă a indivizilor. Iar această participare implică exercitarea dreptului tinerilor la informare continuă [24].

Aplicabilitatea instrumentelor de tip soft power

Ultima parte a acestui studiu va fi dedicată analizei aplicabilităţii diplomaţiei culturale de către doi actori diferiţi: Institutul pentru Diplomaţie Culturală din Berlin (ONG) şi proiectul Sibiu, Capitală Culturală Europeană 2007 (proiect de diplomaţie culturală europeană).

Institutul pentru Diplomaţie Culturală din Berlin (ICD)

Organizaţie non-guvernamentală internaţională, fondată în anul 1999, cu sediul central în Germania – Berlin, ICD are ca scop principal promovarea păcii şi a stabilităţii la nivel global prin susţinerea şi consolidarea relaţiilor interculturale la toate nivelurile [8].

ICD promovează diplomaţia culturală unei audienţe internaţionale diversificate. Acest instrument duce la conştientizarea şi la înţelegerea istoriei, ceea ce prevede consolidarea şi importanţa sa [8].

Segmentul societal pe care se centrează toate activităţile şi programele ICD sunt tinerii liderii din domenii cheie precum: politică, economie, mass-media şi cultură, societate (organizaţii non-guvernamentale). În urma forumurilor pe diferite tematici, inspiraţi de speakerii participanţi, tinerii lideri crează proiecte capabile să atingă progresul în comunitatea în care activează ca lideri.

Cooperarea şi înţelegerea altor comunităţi în noul context al globalizării este un alt obiectiv al ICD. Tinerii lideri care participă la aceste evenimente provin din diferite zone culturale, stabilind dialogul intercultural.

Folosind diplomaţia culturală ca instrument al soft power, ICD reuşeşte să promoveze acest dialog intercultural şi să inspire prin speakerii participanţi viitorii lideri ai societăţilor.

Deosebirea dintre cele două studii de caz intervine la nivel de actori - ICD este un actor non-statal, pe când Uniunea Europeană este unul suprastatal. De aici traiectorile culturale apelează la activităţi diferite, dar apare şi asemănarea vizavi de instrumentele folosite. Deşi par a fi doi actori diferiţi, ei se asemănă cu mult datorită valorilor şi modelelor culturale pe care încearcă să le evidenţieze, precum şi datorită target-ului căruia i se adresează: societatea civilă.

ICD reuşeşte să creeze o comunitate de experţi în diplomaţie culturală şi să formeze tinerii lideri prin activităţi consecvente cum ar fi: Forumurile Tinerilor Lideri (desfăşurate sub forma combinaţiei dintre două sau mai multe culturi, cum ar fi germană şi rusă, turcă şi germană, europeană şi latino-americană, etc.) sau programelor academice de masterat în desfăşurare, dezvoltate în cadrul formurilor, la initiativa speakerilor şi tinerilor lideri.

Acest model de practicare a diplomaţiei culturale de către un ONG devine un şablon puternic de construcţie şi consolidare a societăţii civile, cu perspective de dezvoltare şi progres.

Tinerii care participă în cadrul acestor sesiuni de formare devin conştienţi de capacităţile şi capabilităţile lor, mult mai motivaţi şi plini de iniţiative pentru a implementa noi proiecte în propria comunitate. În atingerea acestui obiectiv, vorbitorii au un rol esenţial. Profilul lor se pliază cu cel al unui mentor.

Prin dialog intercultural şi prin exemple de bună practică, tinerii lideri reuşesc să reconceptualizeze vechi valori, adecvate noii societăţi, general valabile pentru toţi, însă reglementate de aşa manieră încât să poată atinge rezultatele scontate.

Revenind la paralelismul dintre cei doi actori implicaţi în diplomaţia culturală, se poate observa cu uşurinţă ca ambele entităţi urmează traiectoria *modelului cultural european,* ***de unitate în diversitate,*** *ca fundament al performanţelor culturale ale Uniunii Europene ca şi entitate suprastatală.*

În continuare se va urmări doar un proiect din programul cultural al Uniunii Europene, aplicat şi la nivel de România, cu implicaţii majore în punctarea rădăcinilor cultural-europene, şi anume proiectul Sibiu, Capitală Culturală Europeană.

Proiectul Sibiu, Capitală Culturală Europeană 2007

România ca stat membru al Uniuniii Europene îşi fundamentează rolul său în cadrul comunităţii europene atât la nivel politic, cât şi economic şi mai ales societal. Proiectul Sibiu, Capitală Culturală Europeană 2007, (titlu împărţit cu Luxembourg-ul şi Marea Regiune) este exemplul cel mai elocvent al instrumentelor de soft power folosite de România prin intermediul iniţiativelor culturale ale Uniunii Europene.

Conceptul de Capitale Culturale ale Europei a fost iniţiată în 1985, după o idee memorabilă a Melinei Merkouris, ulterior ministru grec al culturii, în scopul de a reuni cetăţenii la nivel european, şi a le crea premizele necesare cooperării, în încercarea de a sprijini la nivel mondial eforturile contemporane, cu precădere centrate pe unificarea Europei. Cu trecerea timpului, pe lângă perspectiva culturală a oraşelor europene au fost introduse şi caracteristicile socio-economice ale fiecărui oraş în parte. La nivel juridic, iniţiativa a fost reglementată prin Decizia Parlamentului European şi a Consiliului 419/1999 din 25 mai 1999. Astfel, acest program devine un instrument de evidenţiere a identităţii locale, regionale, dar şi a unei integrări europene eficiente. Statele care propun capitale culturale europene sunt statele membre UE, prin rotaţie [9].

Diplomaţia culturală europeană este un important factor de network-ing aducător de dezvoltare pentru strategia şi viziunea membrilor săi. Astfel statele membre pot dezvolta mult mai uşor programe şi pot trasa acţiuni aducătoare de progres şi modernizare doar plecând de la valori comune.

Modelul capitalei culturale este analizat şi ca un proiect de succes al administraţiei publice locale şi al aplicabilităţii diplomaţiei culturale în acest sector, precum şi o strategie de dezvoltare a parteneriatelor locale.

Un model de eficienţă în administraţia locală cu rezultate în cadrul administraţiei centrale şi implicaţii la nivel internaţional este corelarea obiectivelor locale şi a scopurilor pe care le presupune diplomaţia publică. Această problematică oferă o nouă perspectivă în comunicarea statului cu cetăţenii, precum şi vice versa, având în vedere principiul subsidiarităţii, şi deci procesul descentralizării.

Sibiul a fost ales Capitală Culturală Europeană în anul 2007 pe baza unui program de evenimente culturale marcante, capabile să evidenţieze indentitatea culturală europeană a oraşului, maximizând valorile sale prin trăsături comune, dar şi diversitate culturală europeană. S-a avut în vedere, de asemenea, importanţa minorităţilor, obiectiv cheie pentru întărirea conştiinţei cetăţenilor europene despre ei înşişi, vecini şi comunitatea europeană ca întreg [15, 6].

Proiectul prezentat sub denumirea *Culturile îşi dau mâna pentru viitor. O sărbătoare a convieţuirii culturilor, o unitate în diversitate / Cultures Hand in Hand Towards the Future. A Celebration of Cultures Living together, of Unity and Diversity*, a vizat piloni esenţiali precum: subprogramul de achiziţii de echipamente culturale şi reabilitarea infrastructurilor culturale locale, subprogramul de restaurare şi reabilitare a monumentelor istorice din centrul istoric, programul cultural (oraş multicultural, multietnic şi multiconfesional, locuitorii Sibiului – cetăţeni ai Europei, identitateea Europei - o Europă a identităţilor, ş.a.m.d.) şi mai ales o strategie de comunicare şi promovare a programului, realizată de Generic Audiovizual s.r.l. GAV Scholz&Friends. Toţi aceşti piloni au avut integrate strategii de atingere impactul proiectului, precum şi diseminarea şi multiplicare obiectivelor sale principale [15, 35].

În urma evaluării programului, strategia de imagine s-a dovedit a avea un impact major atât la nivel naţional, cât internaţional. Spot-urile create, *Sibiu. Oraş al culturii. Oraş al culturilor, precum şi Sibiu, tânăr din 1191* au subliniat exact partea de substrat european, de valori europene comune, plasate într-un context specific, validând unitatea în diversitate a Uniunii Europene.

Ultimele două considerente remarcate se pot rezuma şi cataloga în două categorii diferite: *impactul evenimentului Sibiu, Capitală Culturală Europeană (efecte soft) şi impactul oraşului Sibiu, Capitală Culturală Europeană (efecte hard)*. La efecte soft se încadrează partea de evidenţiere a valorilor identitar europene, iar la cele hard dezvoltarea turismului, a evenimentelor culturale în zonă, etc.

La acest nivel, se poate chiar extinde analiza afirmând că s-a produs o revigorare urbanistică prin cultură. Cea mai eficientă modalitate de evaluare a impa-

ctului evenimentului asupra oraşului în ansamblu devine cercetarea calitativă şi cantitativă în rândul publicului-țintă.

Ceea ce a devenit interesant de urmărit în studiile ce au urmat după finalizarea acestui proiect, este că obiectivul primordial de model cultural european, poate fi considerat ca fiind şi unul din elementele de branding național, pe care România le deține, alături de Hagi, Dacia, Ceauşescu, în opinia lui W.Olins [2].

Se crează astfel imaginea de succes a acestui proiect de diplomație culturală realizat la nivelul României, fapt care poate genera recomandarea culturii existente în oraşul Sibiu ca fiind parte integranta a patrimoniului cultural european.

Concluzii

În urma analizelor prezentate se poate afirma că relațiile culturale sunt actualmente un instrument prin care se încearcă înlocuirea prejudecăților tradiționale cu întelegere şi cooperare. Cultura are avantajul de a fi acel lucru pe care cetățenii fiecărui stat îl poate împărtăşi. Se poate vorbi, cum menționa şi R.Taylor de o „cultură a lumii" [20].

Diplomația culturală devine în acest context unul din mecanismele funcționale ale managementului relațiilor internaționale în secolul XXI, prin care să poată consolida încrederea şi înțelegerea, ca valori complementare ale democrației.

Cetățenii activi, cu precădere tinerii din statele democratice sau în proces de democratizare, înțeleg latura integrativă a culturii şi a dialogului cultural în acest proces şi în consolidarea sa. Reprezentând segmentul de participare cel mai activ la nivel societal, datorită informării, mobilității şi dorinței de menținere a păcii şi stabilității aceştia trebuie să vadă în orice potențial conflict o soluție şi o prevenire a conflictului de orice tip.

Astfel, promovarea, la nivel mondial, a respectului pentru diversitatea şi relativitatea culturală, are loc prin înțelegerea exhaustivă a culturii. La aceasta se adaugă identificarea şi diseminarea obiceiurilor, reprezentărilor, formelor de exprimare, precum şi a cunoaşterii în toate formele ei, toate acestea reflectând cultura individuală sau de grup.

Este necesară cunoaşterea şi înțelegerea modelelor culturale, însă aceasta nu este o condiție de a trece de la o cultură la alta, deoarece ar apărea o problematică de pierdere a identității. Posibilitatea oferită de către actualul context este păstrarea identității culturale, dar şi înțelegerea celorlalte, fapt ce devine condiție a meținerii păcii şi a dezvoltării societăților, nu prin simetrie, ci prin diversitate. După cum menționează şi Gr.Georgiu *„asistăm la o expansiune a diversităților, dar şi la o pulverizare a lor în mediul unei lumi descentralizate şi dezarticulate, cu identități multiple"* [7, 2].

Uniunea Europeană este construcția în cadrul căreia puterea grupurilor de lobby este una reală, iar decizile se iau în funcție de capacitatea fiecarei părți de

a se poziționa şi de a argumenta importanța interesului său din prisma interesului european comun.

Viața publică din România nu poate fi îmbunătățită în afara unui proiect societal viabil, care să îşi dovedească eficiența în timp, şi să producă dezvoltarea pe termen lung a societății, nu efecte de moment, care sa fie cauza marile crize de mâine. România viitorului trebuie să fie puternică din punct de vedere economic, având la bază proiecte care produc dezvoltarea durabilă a societății şi care au în vedere plus valorea pe care o poate adauga fiecare individ care porneşte cu şanse egale în comunitate.

Sibiu, Capitală Culturală Europeană rămâne în continuare un proiect de succes al diplomației culturale, realizat de către români, cu aprecieri internaționale, demn de pus la portofoliul României în prezentarea sa către publicul străin.

Provocarea mare cu care se confrunta România este asumarea unui model socio-cultural, şi mai ales o organizare în baza acestuia, în concordanță cu provocările venite din mediul internațional şi cu evoluția nevoilor umane.

Pentru dezvoltarea unor modele ale diplomației culturale este necesară implicarea tinerilor în sistemul decizional intern şi în conturarea unor rețele culturale capabile să susțină valorile fundamentale precum libertatea individuală, respectul pentru spațiul comun (public) şi regulile de bază ale democrației.

Bibliografie

1. Bliss S. Interdependence and Globalisation. A Global Education Learning Emphases, 2010. ”http://www.globaleducation.edna.edu.au/globaled/go/pid/178, Accesat în data de 09.10.2010
2. Botnaru A. Interesat de City Branding? - Iaşi, Ed. Lumen, 2009
3. Carta ONU, semnată la San Francisco în ziua de 26 iunie 1945, art.33
4. Council of Europe Documentation - Seminar - New ways of participation based on Information and Communication Technologies si Meeting young people needs, A European Youth Forum approach to Youth Policy; Document adoptat de Adunarea Generală, Noiembrie 2006
5. Diamond L., Chu Yun-Han, Plattner M.F., Tien Hung-Mao Cum se consolidează democrația? - Iaşi, Ed. Polirom, 2004
6. Discursul preşedintelui Clinton Prima conferință pe diplomație şi cultură, la Casa Albă. - Washington DC, 28 Noiembrie, 2000 http://www.state.gov/r/whconf/final_rpt.pdf, Accesat în data de 02.10.2010
7. Giorgiu Gr. Națiune, cultură, identitate. - Bucureşti, Editura Diogene, 1997
8. http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_abouticd, accesat în data de 10.10.2010
9. http://www. ec.europa.eu/culture/our-programmes-and-actions/doc413_en.htm, accesat în data de 08.10.2010

10. Kennedy H. Diplomația culturală, Conferința "Relațiile Culturale Globale ale Franței", Discurs susținut de Helena Kennedy la întâlnirea anuală a membrilor rețelei "Relațiile Culturale Globale ale Franței", Paris, 23 Iulie 2001, http://ics.leeds.ac.uk/papers/vp01.cfm?outfit=pmt&requesttimeout=500&folder=7&paper=2225 , Accesat la data de 08.10.2010
11. Malița M. Diplomația. - Bucureşti, Ed. Didactică şi Pedagogică, 1968
12. Melissen J. The New Public Diplomacy. Soft Power in International Relations. - Marea Britanie, Ed. Palgrave-Macmillan, 2007
13. Melissen J. Wielding Soft Power: The New Public Diplomacy, Netherlands Institute of International Relations. - Haga, Clingendael, 2005
14. Nicholson H. Arta diplomatică. - Bucureşti, Ed. Politică, 1966
15. Nistor S. Comisar pentru programul Sibiu Capitală Culturală Europeană 2007, Raport Sinteză, Sibiu, Capitală Culturală Europeană, 2007, Ianuarie 2005-Decembrie 2007, Bucureşti, martie 2008, Ministerul Culturii şi Cultelor
16. Noelle-Neumann E. Spirala tăcerii. Opinia publică – învelişul nostru social. - Bucureşi, Ed. Comunicare.ro, 2004
17. Nye J. http://www.cfr.org/publication/6939/soft_power.html?id=6939, Accesat la data de 04.10.2010
18. Puşcaş V. Berlin International Economics Congress 2010, Managing the Post Crisis Global Economic Interdependence. - Berlin, Institutul pentru Diplomație Culturală, 7 Februarie 2010, http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?the-berlin-international-economics-congress-20104; Accesat în data de 02.10.2010
19. Report. Advisory Committee on Cultural Diplomacy, Cultural Diplomacy. The Linchpin of Public Diplomacy. (U.S. Dep. Of State, 2005)
20. Taylor R Diplomație publică şi războiul terorii. - Londra, 2004, "http://ics.leeds.ac.uk/papers/vp01.cfm?outfit=pmt&requesttimeout=500&folder=7&paper=1781, Accesat în data de 12.10.2010
21. The Edward R.Murrow Center for Public Diplomacy, The Fletcher School of Law and Diplomacy, Tufts University, "What is Public Diplomacy", Medford, Massachusetts, http://fletcher.tufts.edu/murrow/public-diplomacy.html; Accesat în data de 10.10.2010.
22. Tuch H.N. Communicating with the world. U.S. Diplomacy Overseas, Ed. Palgrave-Macmillan, 1990
23. Wright R. Discurs despre optimism, http://www.ted.com/talks/robert_wright_on_optimism.html; Accesat în data de 02.10.2010.
24. 0590-06 Meeting young people needs, A European Youth Forum approach to Youth Policy; Document adoptat de Adunarea Generală, Noiembrie 2006

REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL INTERACȚIUNII ȚĂRILOR CSI ÎN COMBATEREA TERORISMULUI INTERNAȚIONAL

Cristina EJOVA
Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Relații Internaționale, Ştiințe Politice şi Administrative, Catedra „Relații Internaționale"
Doctor în politologie, conferențiar

Contemporary international terrorism seriously destabilizes the situation not only in individual countries and regions, but in the whole world. In these circumstances the international community strengthens the actions against terrorism as a socio-political phenomenon. Do not remain aloof from the development of international legal instruments of combating terrorism and international terrorism and the member states of the Commonwealth of Independent States (CIS). They advocate that, under the auspices of the UN and on the solid foundation of international law by the international community was formed and implemented a global strategy of counteraction to new challenges and threats. In the broader socio-economic context, the cooperation of the CIS countries narrows the possibility of international terrorism in the post-soviet space. The efficient organization of cooperation in combating international terrorism is a priority in the agenda of the Commonwealth.

La etapa contemporană terorismului internațional destabilizează grav situația nu numai în cazul unor țări şi regiuni, ci şi în întreaga lume. În aceste condiții, comunitatea internațională îşi pune sarcina de a consolida coordonarea acțiunilor, măsurilor internaționale împotriva terorismului, ca fenomen socio-politic. Nu rămîn de o parte de la elaborarea instrumentelor juridice internaționale de combatere a terorismului şi a terorismului internațional şi statele membre ale Comunității Statelor Independente (CSI). Acestea pledează pentru ca, sub egida ONU şi pe fundamentul solid de drept internațional, să fie formată şi pusă în aplicare de către comunitatea internațională o strategie globală de contracarare a noilor provocări şi amenințări. Spre aceasta sunt orientate, în primul rînd, actele juridice fundamentale ale Comunității Statelor Independente: spre exemplu, articolul 7 din Acordul de instituire a Comunității Statelor Independente, semnat la Minsk pe 8 decembrie 1991 şi articolul 4 din Carta Comunității Statelor Independente din 22 ianuarie 1993, menționează că domeniul comun de activitate al CSI include lupta împotriva crimei organizate; articolul 2 din Cartă stipulează că unul dintre obiectivele principale ale Comunității Statelor Independente constă în cooperarea între statele membre în menținerea păcii şi securității internaționale [8, 44].

Într-un context socio-economic mai larg, cooperarea între ţările CSI îngustează posibilităţile de manifestare a terorismului internaţional în spaţiul post-sovietic. Organizarea eficientă a cooperării în domeniul combaterii terorismului internaţional este o prioritate în ordinea de zi a Comunităţii Statelor Independente. În acest context, toate aspectele teoretice şi practice de îmbunătăţire a acţiunilor antiteroriste la nivel global şi regional, în mod direct, se referă şi la ţările vecine spaţiului CSI. Cu toate acestea, există particularităţi specifice ale relaţiilor dintre ţările CSI, care afectează cooperarea lor în activităţile de combatere a terorismului.

În cadrul CSI, pot fi constatate o serie de rezultate pozitive în combaterea terorismului internaţional şi a altor ameninţări la adresa securităţii statelor-membre din Comunitate. Un rezultat pozitiv de cooperare a ţărilor CSI este elaborarea şi semnarea la 4 iunie 1999 a Tratatului privind cooperarea în materie de protecţie a frontierelor de stat din Comunitatea Statelor Independente cu state non-membre ale Comunităţii, în care statele CSI şi-au declarat disponibilitatea de a coopera strîns în domeniul contracarării ameninţărilor teroriste, decizia de a fonda un Centru antiterorist a statelor-membri ale CSI (de la 1 decembrie 2000), precum şi Concepţia de colaborare a statelor-membre ale Comunităţii Statelor Independente în combaterea terorismului şi altor forme violente ale extremismului (2007), în care se indică faptul că terorismul şi extremismul contemporan ameninţă direct interesele statelor-membri ale CSI şi comunitatea mondială.

În Concepţie, în special, se remarcat faptul că scopurile şi obiectivele cooperării în lupta împotriva terorismului şi extremismului sunt:

- Protecţia ţărilor-membre ale CSI, ale cetăţenilor lor şi altor persoane aflate pe teritoriile lor, de ameninţările terorismului şi extremismului;
- Eliminarea ameninţările teroriste şi extremiste în teritoriile ţărilor CSI;
- Crearea unei atmosfere de respingere a terorismului şi extremismului în toate formele şi manifestările sale;
- Identificarea şi înlăturarea cauzelor şi condiţiilor care ar conduce la apariţia şi răspîndirea terorismului şi extremismului pe teritoriul statelor-membri CSI;
- Consolidarea cooperării internaţionale antiteroriste;
- Elaborarea unor măsuri de comun acord ale statelor-membre CSI în lupta împotriva terorismului şi extremismului, inclusiv şi prevenirea lor;
- Perfecţionarea cadrului juridic privind cooperarea în combaterea terorismului şi extremismului, dezvoltarea şi armonizarea legislaţiei naţionale ale statelor-membre CSI cu principiile şi normele dreptului internaţional;
- Consolidarea rolului statului ca garant al securităţii indivizilor şi al societăţii în condiţiile sporirii ameninţărilor teroriste şi extremiste;
- Îmbunătăţirea interacţiunii între autorităţile competente în prevenirea, depistarea, curmarea şi investigarea infracţiunilor de natură teroristă şi extremistă,

identificarea şi stoparea activităților desfăşurate de organizațiile şi persoanele implicate în punerea în aplicare a terorismului şi ale activităților extremiste, precum şi contracararea finanțării terorismului;

- Punerea în aplicare de statele-membre CSI ale normelor de drept internațional privind combaterea finanțării terorismului şi extremismului [6].

Remarcăm, de asemenea, importanța Regulamentului privind procedura de organizare şi desfăşurare ale activităților anti-teroriste comune pe teritoriile statelor-membre ale Comunității Statelor Independente, semnat la 7 octombrie 2002 în Chişinău. Regulamentul prevede organizarea activităților comune antiteroriste pentru prevenirea acțiunilor teroriste, inclusiv: eliberarea de ostatici capturați de către terorişti, neutralizarea dispozitivelor explozive de mare putere sau altor dispozitive de atac complex; eliberarea obiectelor cu pericol tehnologic şi de mediu, de industrie nucleară, transportului, energiei, combinatelor chimice şi altor obiecte (clădirile şi sediile misiunilor diplomatice, etc.), arestarea teroriştilor, lichidarea grupurilor teroriste şi militare.

Un studiu profund problemelor existente a determinat decizia de a înființa un organ permanent specializat în cadrul Comunității Statelor Independente, destinat pentru asigurarea coordonării interacțiunii între autoritățile competente ale țărilor CSI în combaterea terorismului internațional şi a extremismului. Un asemenea stat major de coordonare a şi devenit Centrul antiterorist ale statelor-membre CSI (CAT CSI). Cu toate acestea, CAT nu are autoritatea de a reprezenta punctele de vedere şi opiniile statelor membre CSI în relațiile internaționale.

Centrul antiterorist CSI monitorizează permanent situația operativă în domeniul combaterii terorismului internațional şi a extremismului, identifică şi prognozează tendințele de dezvoltare, formînd în acest scop o bancă de date specializate, în baza cărora se elaborează recomandări organelor competente Comunității Statelor Independente cu privire la cooperarea statelor–membre CSI în lupta împotriva terorismului. Centrul adună şi, prin intermediul organismelor competente ale statelor-membre CSI, extinde experiența pozitivă existentă în combaterea terorismului şi extremismului, participă la organizarea şi instruirea forțelor speciale CSI, în pregătirea materialelor didactico-metodice; în conferințele internațional-ştiințifice şi seminarelor practice, stabileşte, menține şi dezvoltă contacte de lucru cu centrele şi organizațiile internaționale implicate în lupta împotriva terorismului [2].

Cu alte cuvinte, analizînd datele privind starea şi tendințele terorismului internațional şi altor manifestări ale extremismului în statele-membre CSI şi alte state, Centrul antiterorist participă în realizarea politicilor statelor-membre CSI în domeniul combaterii terorismului internațional.

CAT CSI este unic în felul său, şi pe bună dreptate ocupă o poziție de frunte în rîndul structurilor regionale şi subregionale antiteroriste, recunoscute de comunitatea internațională şi organismele sale. Centrul este autorizat de Comitetul

de combatere a terorismului al Consiliul de Securitate ONU de a realiza pe teritoriul Comunității Statelor Independente funcțiile de organizare şi desfăşurare a unor activități în temeiul Rezoluției Consiliului de Securitate al ONU, numărul 1373 (a.2001) [7, 45].

Dirijarea generală a Centrului este efectuată de Consiliul şefilor de securitate şi serviciilor speciale ale statelor membre CSI. În activitatea sa Centrul colaborează cu Consiliul Miniştrilor de Interne, Consiliul Miniştrilor Apărării, Consiliul Coordonator al procurorilor generali, Consiliul comandanților trupelor de frontieră şi organismele lor de lucru, precum şi cu Biroul de coordonare a luptei împotriva crimei organizate şi altor tipuri de infracțiuni periculoase pe teritoriul țarilor CSI.

Şeful Centrului este numit de către Consiliul şefilor de stat din Comunitatea Statelor Independente la propunerea preşedintelui Consiliului şefilor agențiilor de securitate şi serviciilor speciale ale statelor membre CSI. Candidatura şeful CAT CSI este aprobată prin decizia CŞS din CSI; în prezent această funcție e deținută de general-colonel de poliție A.Novikov.

În activitatea sa şeful Centrului este ajutat de trei şefi adjuncți – reprezentanți ai Consiliilor de miniştri de interne, apărare şi comandanții trupelor de frontieră din CSI. Şeful Centrului, primul adjunct şi adjuncții acestuia sînt reprezentanți ai statelor membre. În îndeplinirea atribuțiilor sale, aceştia respectă interesele tuturor statelor membre CSI [5].

Completarea Centrului antiterorist CSI se efectuează pe bază de coaliție în conformitate cu cota de posturi, prevăzut pentru personalul Centrului. La momentul actual sunt prezente organele naționale de securitate şi servicii speciale, organele de interne şi ministerele apărării statelor membre CSI.

La momentul de față prioritățile Centrului sunt:

- îmbunătățirea coordonării interacțiunii între autoritățile competente ale statelor-membre CSI în combaterea terorismului internațional şi altor manifestări cu caracter extremist;

- acumularea, sinteza şi analiza datelor privind starea, dinamica şi tendințele terorismului internațional şi altor manifestări cu caracter extremist în țările CSI şi alte țări;

- participarea la pregătirea şi desfăşurarea exercițiilor operațional-tactice antiteroriste, organizate de Consiliul şefilor de stat din Comunitatea Statelor Independente, elaborarea modelelor coordonate de operațiuni antiteroriste şi acordarea asistenței în aplicarea lor;

- formularea propunerilor Consiliului şefilor de stat din Comunitatea Statelor Independente şi altor organe ale CSI cu privire la direcțiile de cooperare ale statelor-membre CSI în combaterea terorismului internațional şi altor manifestări cu caracter extremist;

- participarea la elaborarea proiectelor de acte legislative, documente normative şi acorduri internaţionale privind lupta împotriva terorismului internaţional şi alte manifestări de extremism [4].

Din 2001 pe teritoriul ţărilor din CSI au loc instrucţiuni militare comune a detaşamentelor serviciilor speciale împotriva terorismului. În anii 2001-2002, acestea au avut loc cu participarea serviciilor speciale din Kârgâzstan, Tadjikistan, Uzbekistan şi Kazahstan ("Sud-Antiteror"), în 2003, cu participarea Rusiei şi Ucrainei ("Azov–Antiteror"), iar pe 28-30 iunie 2004 pe teritoriul Moldovei – "Vest-Antiteror-2004", cu participarea serviciilor speciale din Belarus, Moldova, Rusia şi Ucraina, urmate de instrucţiunile "Caspic-Antiteror-2005" (Kazahstan), "Atom-Antiteror-2006" (Armenia), "Baikonur-Antiteror-2007" (Kazahstan), "Bastionul Antiteror-2008" (Belarus).

De la sfîrşitul anului 2002, Centrul desfăşoară activităţi ştiinţifice, cu sprijinul activ al Consiliului ştiinţific consultativ al CAT CSI (CŞC), constituit prin decizia Consiliului şefilor organelor de securitate şi serviciilor speciale ale statelor-membre CSI.

CŞC este un organ colegial independent, care participă la activităţile ştiinţifico-juridice, consultări informaţionale şi de experţi, ce facilitează activitatea CAT din CSI. El este constituit din oameni de ştiinţă şi specialişti implicaţi în lupta împotriva terorismului internaţional şi altor manifestări de extremism la recomandarea organelor de securitate şi serviciilor speciale ale CSI. Reprezentanţii CŞC participa activ la seminare internaţionale, mese rotunde şi conferinţe ştiinţifice. De două ori pe an are loc reuniunea în plen a Consiliului, materialele căruia sunt trimise structurilor interesate ale Comunităţii Statelor Independente.

Pentru Republica Moldova, problema securităţii naţionale este de o importanţă primordială. Institutele naţionale de securitate se află într-o strînsă colaborare cu instituţiile CSI. Până în prezent, Republica Moldova a reuşit să evite manifestări de terorism pe teritoriul său şi în ţara noastră nu există nici o grupare locală teroristă. Cu toate acestea, în contextul globalizării, al unificării economice şi politice ale comunităţii mondiale, Republica Moldova nu poate rămîne indiferentă faţă de problema terorismului şi terorismului internaţional, în special. Acest fapt se datorează atît aşezării geografice a statului, precum şi posibilităţilor de pătrundere pe teritoriul Republicii Moldova a imigranţilor ilegali şi existenţa crizei socio-economice, ce a condiţionat o scădere bruscă a nivelului de trai, instabilitatea structurilor şi relaţiilor sociale, exacerbarea contradicţiilor politice şi sociale. În această situaţie, există o posibilitate ipotetică de a pune în aplicare de un grup de oameni metodele teroriste.

Menţionăm că din 2003, Serviciul de Informaţii şi Securitate al Republicii Moldova este autoritatea competentă ce menţine legăturile oficiale cu Centrul antiterorist CSI. În cadrul Serviciului de Informaţii şi Securitate funcţiona o unitate, care era specializată în combaterea terorismului. Activitatea sa consta în

acumularea prealabilă a informaţiilor privind intenţiile sau planurile de natură teroristă a unor indivizi sau grupuri şi suprimarea unor astfel de acţiuni. Dar din 2006 în Moldova a fost constituit Centru antiterorist. Obiectivele unui astfel de centru constau în coordonarea tehnică a măsurilor de prevenire şi combatere a terorismului; în evaluarea factorilor de risc şi ameninţărilor teritoriale la adresa securităţii naţionale al Republicii Moldova; acumularea şi analiza datelor privind statutul, dinamica şi tendinţe de extindere a fenomenului terorismului şi altor manifestări cu caracter extremist; elaborarea şi punerea în aplicare a sistemul naţional de avertizare în cazul unei ameninţări teroriste; schimbul de informaţii cu structurile internaţionale şi străine implicate în activităţi de prevenire şi combatere a terorismului etc.

Structura organizatorică a Centrului antiterorist de Informaţii şi Securitate include: Direcţia de Management al Centrului, Secţia de monitorizare şi analiză, Secţia de coordonare, planificare şi prognoză, Secţia de evaluare juridică şi Secţia de resurse informaţionale.

Cu asistenţa directă şi participarea CAT din CSI, în Republica Moldova pentru combaterea finanţării terorismului a fost pus în aplicare sistemul de informatizare „Hotarul", care asigură controlul după deplasarea teroriştilor peste graniţele ţării noastre [1, 159].

Izolarea teroriştilor de sursele de completare a armelor ar lipsi teroriştii de resursa lor cea mai importantă în activitatea lor. Un domeniu important şi vitale este desfăşurarea operaţiunilor speciale pentru a izola teroriştii de sursele lor de completare a armelor şi materialelor, precum şi punere în aplicare a măsurilor de în de control sistematic al producerii, importului şi vînzării de armament. Pentru Republica Moldova, acest aspect este foarte important, deoarece în Transnistria există o mare „piaţă" ilegală de arme, unde armamentul relativ uşor poate fi procurat.

În concluzie constatăm că, printre posibilele direcţii de cooperare internaţională, la care ar putea adera şi Republica Moldova în cadrul cooperării statele CSI în combaterea terorismului internaţional, se pot distinge: organizarea instrucţiunilor comune a detaşamentelor serviciilor speciale în lupta împotriva terorismului; schimbul de tehnologii şi experienţă în desfăşurarea activităţilor antiteroriste; elaborarea şi perfecţionarea bazei legislative şi a normelor juridico-internaţionale privind cooperarea în combaterea terorismului; propunerea mecanismului de extrădare către stat a propriilor cetăţeni sau a cetăţenilor străini, aflaţi pe teritoriul său şi acuzaţi de comiterea actelor teroriste; definirea rolului mass-media în scopul formării opiniei publice cu privire la nontoleranţa terorismului.

Pentru realizarea unor strategii de succes împotriva terorismului în Republica Moldova trebuie să se întreprindă următoarele activităţi: acţiune de preîntîmpinare; existenţa diverselor modele de combatere a acţiunilor teroriste, în funcţie de sarcinile de prevenire sau suprimarea activităţilor teroriste; asigurarea uni-

tăţii în acţiunile internaţionale, interstatale şi la nivel naţional; reunirea eforturilor instituţiilor statului de toate nivelele; diferenţierea sarcinilor pentru activităţile de combatere a terorismului în condiţii normale şi de urgenţă.

Bibliografie

1. Denisenco L. Combaterea finanţării terorismului în Uniunea Europeană. Repere fundamentale pentru sistemul bancar din Republica Moldova. // Materialele Conferinţei ştiinţifico-practice internaţionale 18 mai 2006 „Prevenirea şi combaterea fenomenului terorismului: actualităţi şi perspective". – Chişinău, 2006, p.156-163.
2. Антитеррористический центр СНГ // http://www.agentura.ru/dossier/_sng/atc/, accesat 30.09.2009
3. Метелев С.Е. Современный терроризм и методы антитеррористической деятельности. – Москва: ЮНИТИ, 2008.
4. Новиков А. Становление и развитие Антитеррористического центра государств-участников СНГ, как координационного штаба по противодействию международному терроризму на пространстве содружества. // http://www.geraldika.org/06_2007_08.htm, accesat 12.07.2010
5. Об истории создания Антитеррористического центра государств-участников Содружества Независимых Государств. // http://www.cis.minsk.by/main.aspx?uid=1428, accesat 1.08.2010
6. Решение Совета глав государств Содружества Независимых Государств от 26 августа 2005 г. "Решение о Концепции сотрудничества государств - участников Содружества Независимых Государств в борьбе с терроризмом и иными насильственными проявлениями экстремизма" . // http://pravo.levonevsky.org/bazaby/mdogov/megd0159.htm, accesat 30.09.2009
7. Устинов В. Международный опыт борьбы с терроризмом: стандарты и практика. - Москва, 2002.
8. Хлобустов О. О сотрудничестве государств СНГ в борьбе с терроризмом. // Российский следователь, 2002, №2, с.43-47.

Prezentat la redactie
la 20 octombrie 2010

ЕВРОПЕЙСКАЯ ПОЛИТИКА КИЕВА: СМЕНА ВЕКТОРОВ

Анатолий КРУГЛАШОВ
Украина, Черновцы, Черновицкий государственный университет им. Ю.Федьковича, факультет истории и политологии, кафедра политологии и государственного управления
Доктор политических наук, профессор, заведующий кафедрой

В статье рассматриваются ключевые моменты изменений внешней политики Киева в 2010 году в итоге прихода к власти нового Президента Украины В.Януковича. Анализируется наследие президентства В.Ющенко, его успехи и промахи в реализации провозглашенных им европейского и евроатлантического курса страны. Изучается политическая риторикам и дипломатические усилия новой властной команды в Киеве, его отказ от евроатлантической интеграции, усилия по достижении целей европейской интеграции. Подводятся итоги изменениям внешней политики украинского государства, делаются соответствующие выводы и высказываются оценки возможному развития поведения Киева на международной арене в будущем.

Ключевые слова: внешняя политика Украины, В.Ющенко, В.Янукович, смена векторов, европейская интеграция, внеблоковость.

New president of Ukraine V.Janukovych has changed substantially foreign policy of Ukraine. The article analyses most important features of his predecessor – V.Jushchenko, pros and cons of his diplomacy and strategic course. Main focus is made on the EU – Ukraine relations. Author outlines principal shift of Ukraine policy towards NATO and unilateral proclamation of out of blocks policy. In the end, conclusions with regard to novelties of new president course of foreign policy are made and some prognosis proposed.

Key words: foreign policy of Ukraine, V.Jushchenko, V.Janukovych, change of vectors, European integration, our of blocks policy.

Введение

В 2010 г. внешняя политика Украины существенно изменилась, как в риторике, которой она сопровождалась, так и в динамике и направлении дипломатических усилий официального Киева. Эти изменения обусловлены, в первую очередь, приходом к власти В.Януковича. Он, став Президентом Украины, смог использовать разные, иногда непредсказуемые, методы укрепления своего положения и за очень короткое время обеспечил контроль над исполнительной и законодательной властью в стране. По ряду признаков, в том числе поведения Конституционного Суда Украины, мож-

но отметить преобладающее влияние его команды и на судебную систему государства.

Пользуясь фактическим политическим монополизмом, новая власть начала осуществлять ряд мероприятий, которые отразились на внешнеполитическом курсе Киева, что привело к отказу от одних и коррекции других ее приоритетов. В частности, Украина отказалась от стремления к членству в НАТО, которое она задекларировала еще начиная с 1993 года. Страна вновь возвращается на практике к, казалось бы, уже отвергнутой политике многовекторности. При провозглашенном сохранении приоритетности и стратегической неизменности курса страны на интеграцию в ЕС, основные усилия в сфере внешней политики Президента, Кабинета министров Украины и Верховной Рады после президентских выборов, направлены на «нормализацию» отношений с Россией. На этом направлении произошли наиболее динамичные, но далеко не однозначные по своему существу и потенциалу развертывания событий во внешней политике Украины.

Новые тенденции в политике Киева кажутся несогласованными между собой, актуализирует необходимость их обобщенного анализа, прежде всего в сфере взаимоотношений Украины и ЕС. Ведь именно интеграция в ЕС была и остается признанной стратегической целью украинского государства, поэтому так важно определить, насколько новая власть своей деятельностью способна продвинуть государство вперед на пути достижения этой цели. В этой статье последовательно рассмотрим внешнеполитическое наследство Президента В.Ющенко, новые ориентиры властной команды Президента В.Януковича на европейском и евроатлантическом направлении сотрудничества Украины со своими партнерами и возможные последствия этих изменений.

Внешняя политика Украины В.Ющенко: несоразмерность надежд и результатов

Избрание В.Ющенко на пост Президента Украины породило ожидания качественно новой внутренней и внешней политики Украины. Обещания, которые щедро раздавались новым Президентом, можно свести к следующим основным их них. Украина отказывается от политики многовекторности, как такой, что дискредитировала себя в глазах своих граждан и мирового сообщества, она будет проводить политику европейской и евроатлантической интеграции с целью вступления в ЕС и НАТО. Ее внешняя политика базируется на демократических, европейских ценностях и страна будет действовать в международных отношениях как ответственный партнёр. Киев стремился строить стратегические, партнёрские, но не интеграционные святи с Россией и другими постсоветскими странами-членами СНГ. При этом Украина стремится играть существенную роль в регионе

Центрально-Восточной Европы, в частности, по предотвращению новых и разрешению старых региональных конфликтов (в первую очередь – Приднестровского). В общем, внешняя политика Украины станет чёткой, последовательной, непротиворечивой, ориентированной на экономические, оборонные и другие национально-государственные интересы, она будет направлена на утверждение авторитета Украины в мире, защиту интересов её граждан.

Попытаемся определить, удалось ли В.Ющенко добиться весомых успехов в двух приоритетных направлениях его политики, а именно в области европейской и евроатлантической интеграции. В первом направлении Киеву удалось получить ряд подтверждающих «сигналов» со стороны Брюсселя. Среди них упомянем символическое дополнение Плана действий Украина на 2005-2008 гг. рядом дополнительных пунктов. Это и признание Украины государством с рыночной экономикой (декабрь 2005 г.) за несколько лет до её официального вступления в ВТО (май 2008 г.). Наконец, это и начало переговоров о создании Зоны свободной торговли и подписание вместо устаревшего Соглашения о партнерстве и сотрудничестве, десятилетний срок действия которого закончился весной 2008 г., принципиально нового Соглашения с ЕС – Об Ассоциации. Такие шаги Киева и Брюсселя навстречу друг другу, наряду с подписанием Соглашения о либерализации визового режима, можно признать определенными успехами президентства В.Ющенко. Но это признание нуждается в некоторых оговорках.

Если в начале своего президентства В. Ющенко заявлял о возможности немедленной или хотя бы скорой подачи Украиной Заявки на вступление в ЕС, то ближе к завершению своей властной каденции ему не удалось достичь даже промежуточных целей на пути к получению статуса страны-кандидата на вступление в ЕС [19, 20]. Если в 2005 г. Украина, вследствие гражданских акций протеста, начавшихся после второго тура голосования на президентских выборах и мирного выхода из глубокого политического кризиса, получила существенный рост своего международного престижа, особенно в кранах ЕС, то в конце президентства эти приобретенные страной позиции были утрачены [16, 6]. К предыдущему имиджу государства, которое поставляет в Европу криминалитет, проституток, нелегальных мигрантов, которым руководит коррумпированное чиновничество, добавилась еще и репутация страны, руководители которой сколь щедро раздают, столь часто не выполняют своих обещаний. Сама же политическая элита Украины представала погруженной в распри, а власть - неэффективной и обездвиженной конфликтом между В.Ющенко и Ю.Тимошенко. Эти последние проблемы составили печальное наследие.

Переговоры с ЕС о создании Зоны свободной торговли, и содержание

Соглашения об Ассоциации также не были завершены, несмотря на надежду Президента В.Ющенко, что они будут продолжаться не более, чем год-полтора. Впрочем, они не завершены и поныне [20, 4]. Одностороннее открытие границ Украины для граждан стран ЕС и некоторых других развитых государств принесли стране не только определенные финансовые выгоды, прежде всего, в сфере туризма и сервиса. Но они не привели к ожидаемым встречным шагам со стороны западных партнеров Украины. Политический сигнал о желательности появления Украины в ЕС после его будущих расширений, на получение которого возлагала большие надежды украинская дипломатия, не оправдался. Подобную перспективу недвусмысленно не подтвердила ни одна управляющая институция ЕС, за исключением Европарламента [2, 399]. Таким образом, определенные успехи европейском интеграционном направлении имели место. Однако они принципиально не изменили статус страны во взаимоотношениях с ЕС и не продвинули Украину в партнерстве с ним на такой уровень, который бы неоспоримо отличал ее среди других стран постсоветского лагеря.

Еще сложнее и противоречивее оказалась ситуация с евроатлантической интеграцией, отстаиваемой В.Ющенко (хотя начало самого процесса был положен при президентстве Л.Кучмы). В начале 2005-2006 гг. отношения с НАТО отличались оптимизмом с обеих сторон и положительной динамикой своего развития. Киев начал интенсивный диалог относительно членства в НАТО, что показало определенные перспективы вступления страны в Альянс. Однако Бухарестский саммит НАТО (2-4 апреля 2008 г.) продемонстрировал отсутствие единства в самом Альянсе относительно получения Украиной и Грузией членства в нем в перспективе ближайших лет. Решение саммита по этому вопросу не более чем абстрактно подтверждало возможность получения Украиной статуса члена НАТО в неопределенном будущем. На такое решение повлияло немало факторов. Прежде всего, отсутствие единства между членами НАТО относительно политики Альянса на постсоветском пространстве, и выросшая оппозиция той внешней политике США, которая проводилась администрацией Д.Буша-младшего. Немалое значение сыграла умелая, многоканальная дипломатическая и пропагандистская игра Кремля. Наконец, свое негативное влияние оказали и споры между украинскими политическими элитами, стимулированные извне относительно членства страны в НАТО, невысокая популярность Альянса среди граждан Украины. Вместе взятые факторы повлияли на решение данного саммита. Такое решение нельзя считать равноценным провалу евроатлантического курса и отказу Киева от его реализации, но оно существенно повлияло на осуществление этих шагов уже новой политической командой.

Таким образом, со стратегической точки зрения определенные успехи и

достижения официального Киева необходимо признать, во-первых, далеко не в полной мере соответственно заявленным целям и основным ожиданиям украинского общества, и именно той его части, которая активно поддержала в 2004-2005 гг. выбор президентом Украины В.Ющенко. Во-вторых, динамика отношений с основными партнерами Украины имела тенденцию к затормаживанию (в случае с ЕС, НАТО и США), а с Россией – даже к резкому обострению и приобретению все более конфликтного характера. Не раз артикулированные амбиции Киева в части регионального лидерства в ряде региональных структур (ЧЕС, ГУАМ, Содружество демократического выбора [12, 168-172]). также не получили подтверждения. Подводя итоги, общую стратегическую линию внешней политики Украины в 2005 – начале 2010 гг. сложно оценить как успешно реализованную, а тактику ее воплощения в жизнь - достаточно результативную.

Смена Ве(и)кторов: новый курс четвертого Президента

Вместе с тем, ни сам В.Янукович, ни возглавляемая им Партия регионов не отказывались формально от стратегической цели украинского государства - интеграции в ЕС, хотя периодические комментарии по этому вопросу свидетельствовали, прежде всего, о преобладании не ценностных, ориентированных на системную европеизацию станы и ее политики, а «прагматичных» ожиданиях нового Президента Украины. Ориентацию на Объеденную Европу продемонстрировал и первый государственный визит новоизбранного Президента, который он совершил в Брюссель, где встретился с руководителями ЕС [1, 4]. Хотя этот визит носил скорее символический смысл, но уже этим он подтверждал важность диалога новой власти с западными партнерами и Европейским Союзом. Тогда же В.Янукович пытался убедить как партнеров, так и своих сограждан в том, что он и его команда пойдут дальше своих предшественников в развитии отношений с ЕС и достижения целей европейской интеграции Украины. За время, которое прошло от вступления Януковича на пост Президента Украины, в этом направлении удалось достичь определенного прогресса. Важнейшим достижением на этом направлении внешней политики Украины можно считать ее вступление в Энергетическое Сообщество [11, 6], которое, правда, не было начинанием В.Януковича, а завершило усилия предыдущей команды. Это действительно важное достижение Украины, которое открывает возможности для экономического развития государства, позволит войти в интегрированный энергетический рынок Европы, способно помочь участникам национального рынка играть по цивилизованным правилам.

На других стратегических направлениях диалога Украина-ЕС, похоже, достичь существенного улучшения отношений пока не удалось. Хоть высшие должностные лица ЕС демонстрируют подчеркнутое и заинтересован-

ное внимание к Украине, переговоры по Соглашению об Ассоциации и созданию Зоны свободной торговли все еще продолжаются. Несмотря на оптимистичные недавние заявления отдельных чиновников Украины, в частности главы Администрации Президента С.Левочкина о возможности подписания Соглашения об ассоциации уже на ежегодном саммите Украина-ЕС 22 ноября этого года [6], этот оптимизм не разделяли брюссельские партнеры Киева по переговорам, называя сроки возможного подписания не раньше следующего года [14]. Так же непросто ведутся переговоры и по вопросу, который действительно беспокоит миллионы рядовых украинцев - введение безвизового режима для граждан Украины для поездок в страны ЕС. Украинская сторона, комментируя сложность этого переговорного процесса, как правило, пытается переложить ответственность за отсутствие его результата на европейских партнеров, что можно признать справедливым лишь отчасти. Требования Брюсселя относительно качества документов украинских граждан, режима реадмиссии, состояния границ Украины с соседними странами СНГ вряд ли стоит считать завышенными с точки зрения задач Общей внешней политики и политики безопасности ЕС, особенностей функционирования Шенгенской зоны. Соответственно, успехи переговоров в этой части во многом зависят от соответствующих действий и решительности именно украинской власти [15]. Все эти оценки вполне подтвердил очередной саммит Украина-ЕС, прошедший 22 ноября 2010 г. [17] Впрочем, общая неспешность Брюсселя в переговорах, иногда жесткая позиция ЕС в торгово-экономических вопросах может быть отмечена как усложняющий их успех фактор [18].

Атмосферу отношений Украины с ЕС и ПАСЕ начинают затмевать сигналы относительно сворачивания демократических свобод в Украине, которые поступают со стороны как отечественной оппозиции, так и международных организаций. На эти сигналы западноевропейские партнеры реагируют с все большим беспокойством [7]. И, хотя слушания и принятие резолюции о состоянии демократии в Украине на сессии Европарламента откладывали неоднократно [3], но ее принятие в ноябре 2010, продемонстрировало, наряду с оптимистическими надеждами на демократическое и европейское будущее страны и критику за состояние со свободой слова и по некоторым другим индикаторам демократического процесса в том числе по результатам октябрьских выборов в местные Советы [13].

Внеблоковость: евроатлантическая пауза или московский тупик политики безопасности Киева

В сфере внешней политики и политики безопасности новой власти главным, но вполне ожидаемым от нового Президента его шагом стал отказ Киева от интеграции Украины в НАТО. Это решение должно было проде-

монстрировать как избирателям нового Президента, так и его приоритетным внешнеполитическим партнерам всю серьезность намерений и последовательность В.Януковича в выполнении собственных предвыборных обещаний. Так, не только в его многочисленных заявлениях последних лет, но и в официальной программе кандида в Президенты Украины «Украина для людей!» указывалось, что В.Янукович выступает за внеблоковый статус страны, восстановление дружеских связей с Российской Федерацией и странами СНГ, а также за обеспечение партнерства с США, ЕС и странами «Большой двадцатки» [8]. Таким образом, несмотря на заявления о партнерстве с западными государствами и официальные декларации В.Януковича о стратегическом европейском курсе Украины, в реальной жизни еще более важными приоритетами для него и его команды, оказываются, все же отношения с Россией, которым придан статут «особых». Такие приоритеты и соответствующие им решения новой украинской власти возвращают Украину как минимум, в непосредственную сферу геополитического влияния, а как максимум – неограниченного доминирования Российской Федерации.

Соответствующий дрейф внешнеполитического курса новых хозяев Киева нуждался в правовом своем закрепление. И оно не заставило себя долго ждать. Предложенный Президентом Украины и принятый Верховным Советом Закон об основах внутренней и внешней политики Украины (пришедший на смену Закону от 1993 г.), фиксирует отказ Киева от интеграции Украины в НАТО, что не стало чем-то непредсказуемым. В соответствии с видением В.Януковича и Партии регионов этого направления внешней политики Украины речь идет о «соблюдении Украиной политики внеблоковости, что означает неучастие Украины в военно-политических союзах, приоритетность участия в совершенствовании и развитии европейской системы коллективной безопасности, продолжение конструктивного партнерства с Организацией Североатлантического договора и другими военно-политическими блоками по всем вопросам, представляющих взаимный интерес» [4].

Однако, на эти односторонние шаги в Киеве партнеры из НАТО отреагировали достаточно сдержанно, если не оптимистично. По их мнению внеблоковый статус Украины на ее сотрудничество с Альянсом не повлияет. Напротив, стороны будут стремиться углубить отношения, отмечают в штаб-квартире Североатлантического альянса в Брюсселе. Обещание о том, что Украина и Грузия станут членами НАТО, сделана на саммите в Бухаресте, остаётся в силе, заверил спикер альянса Дж.Аппатурай на встрече с украинскими региональными журналистами в штаб-квартире НАТО [10]. Правда, если раньше в Брюсселе отказывались назвать точную дату этого будущего членства, то теперь и официальный Киев снял этот

вопрос со своей повестки дня. В частности, федеральный канцлер А.Меркель на совместной пресс-конференции с президентом Украины В.Януковичем констатировала, что "вопрос членства (Украины) в НАТО не стоит сейчас на повестке дня" [9]. Однако сотрудничество от этого не пострадает, отмечает Дж.Аппатурай: «Кстати, альянс имеет очень хорошие отношения со Швецией, которая не является членом НАТО, и которая сейчас присутствует в Афганистане. Следовательно, нет никакого противоречия между содержательным практическим сотрудничеством с НАТО и внеблоковым статусом», - подчеркнул представитель Альянса. Подобную позицию по отношению к Украине занял и последний, Лиссабонский саммит НАТО [5].

Очевидно, что заявление о внеблоковом статусе Украины является широким жестом Киева в сторону хозяев Кремля, которых очень беспокоили натовские амбиции Украины. Расширение НАТО на восток в своей военной доктрине Российская Федерация называет самой большой внешней угрозой для страны, прежде всего потому, что оно существенно ограничивает возможности российского влияния на постсоветские страны, вошедшие в НАТО. Никакой угрозы впрочем Российская Федерация, которая пытается восстановить свое влияние на Украину, как и на остальные страны СНГ, не видит в другом военном союзе - Организации договора о коллективной безопасности (ОДКБ), куда, помимо России, входят Армения, Беларусь, Казахстан, Кыргызстан, Таджикистан и Узбекистан. Теоретически к данной структуре Украина могла бы присоединиться, но ее самопровозглашенный внеблоковый статус закрывает пока что и такую возможность.

Принятое Киевом решение в сфере обеспечения своей безопасности требует краткого сопоставления основных ее внеинтеграционных моделей. Итак, отметим, что модель внеблоковости и нейтралитета, как правило, являются очень затратными, и определяются не субъективным выбором политического руководства той или иной страны, а ее экономической мощью, общим контекстом безопасности государства, его интересами и возможностями их осуществления в определенном регионе. То есть как первостепенные угрозы безопасности государства, его национальные интересы и экономические и социальные ресурсы должны определять сам выбор оптимальной внешнеполитической модели и ее содержательное наполнение. Но в случае с Украиной обошлось без открытой, публичной разработки новых основ национальной безопасности, обсуждения потенциальных выигрышей и рисков, которые несет политика внеблоковости. Пока что центральная власть не инициирует ни профессиональную, ни публичную дискуссию по этому кругу вопросов, тяготеет к принятию важных решений в закрытом, кулуарном режиме, ограничивая круг субъектов процесса их обсуждения и принятия.

Ожидания же Киевом должного вознаграждения за отказ от евроатлантической политики со стороны России пока что ничем, кроме публичных комплиментов новой власти со стороны их российских визави не подтверждаются. Потому приходится согласиться с мнением тех аналитиков, которые отмечали, что украинский Президент отдал ценнейшие и вполне реальные свои переговорные аргументы - отказ от стремления Украины к НАТО и согласие на продление пребывания Черноморского флота Российской Федерации в Севастополе в обмен на довольно иллюзорные преимущества. Последние вовсе не компенсируют Украине ослабление ее геополитических возможностей и ограничивают свободу внешнеполитического выбора и маневра. Преобладание тактического, а иногда и откровенно корпоративного интереса пророссийского экономического и политического лобби над стратегическими государственными целями и общенациональными интересами можно определить, как доминирующую ныне черту внешнеполитического поведения новой властной команды.

Выводы

Подытоживая, отметим следующее. В 2010 г. внешняя политика Украины обозначена рядом изменений и проявлениями новых тенденций своего развития. Во-первых, произошёл очевидный отказ от той модели одновекторной политики, которую пытался ввести как основу внешней политики В.Ющенко, теоретически обосновывая ее целями и ценностями евроатлантической и европейской интеграции. Фактически Украина пытается вернуться к политике многовекторности. Однако она обозначена приоритетным направлением усилий отечественной внешней политики и внешнеэкономической деятельности в направлении развития особых отношений преимущественно с Российской Федерацией. Во-вторых, в сфере военной безопасности и военно-политического сотрудничества Украина фактически и на правовом уровне отказалась от предыдущего своего курса на евроатлантическую интеграцию, который заменен провозглашением внеблоковой политики Украины. Такой статус является скорее анахронизмом эпохи Холодной войны, чем средством обеспечения тех гарантий безопасности, в которых на самом деле нуждается страна. Реализация именно такого выбора ставит под вопрос степень самостоятельности Киева в определении и осуществлении выборе своего внешнеполитического курса в части военно-политической безопасности, ограничивает способность украинского государства обеспечить свой собственный суверенитет. В-третьих, официальный Киев продолжает утверждать свою приверженность стратегической цели государства - курса на полноценную европейскую интеграцию. Однако на этом направлении в 2010 г., кроме завершения ранее начатой процедуры вступления в Европейское энергетическое сообщество и полу-

чения Плана действия по введению безвизового режима существенных достижений официальному Киеву достичь не удалось. Впрочем, и в последнем, как в смысле ожиданий, так и темпов его реализации между Киевом и Брюсселем наблюдаются достаточно заметные разночтения. На дальнейший успех евроинтеграционной политики Киева все большее влияние будут оказывать внутриполитические аспекты развития страны, состояние демократии и обеспечения прав и свобод граждан в Украине. В-четвертых, одним из отчетливых признаков изменения внешнеполитического курса Украины стала системная ревизия приоритетов внешней политики президента В.Ющенко. Больше всего это отмечается в сфере евроатлантической интеграции, но вполне заметно и в отношении Украины к традиционным для предшественников В.Януковича форматов регионального сотрудничества, в частности в таких организациях как ЦЕИ, ГУАМ и СДВ. Отмеченные изменения имеют тенденцию к дальнейшему развитию, однако им недостает как стратегической продуманности, так и публичной, прежде всего, экспертной дискуссии относительно избранных приоритетов, их сверки с национальными интересами украинского государства и первостепенными потребностями общества.

Библиография

1. Віктор Янукович: Для України європейська інтеграція – ключовий пріоритет зовнішньої політики, а також стратегія здійснення системних соціально-економічних реформ». // Євроінтеграційний поступ України. Інформаційний бюлетень з євроінтеграційних питань. Щомісячне електронне видання Бюро європейської інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України. – №82 (березень) 2010 р.
2. Деменко О.Ф. Європейський Союз після Лісабонської Угоди. // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – Київ, 2010. – Випуск 19.
3. Європарламент переніс розгляд резолюції про ситуацію в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rbc.ua/ukr/top/show/evroparlament-perenes-rassmotrenie-rezolyutsii-o-situatsii-21102010143300
4. Закон України "Про засади внутрішньої і зовнішньої політики" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/documents/12069.html.
5. Лісабонський саміт НАТО зафіксував фактичний справ стан. Росія більше не ворог Заходу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://new-politics.org.ua/news/2486

6. Льовочкін: Угода про асоціацію Україна-ЄС може бути підписана 22 листопада. // Дзеркало тижня /Новини. 20 вересня 2010 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.dt.ua/news/33530
7. Наприклад: The Financial Times6 выбор Киева – Евросоюз или Россия? // Подробности. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://podrobsnoti.ua/outeropinion/2010/10/28/726809.html
8. Передвиборна програма В.Януковича [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president2010.info/ua/page/263.
9. Питання вступу України в НАТО не є актуальним Електронний ресурс. – Режим доступу: http://www.newsmarket.com.ua/2010/08/1006524.
10. "Позаблоковий статус" України не віддаляє її від НАТО?" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.radiosvoboda.org/content/article/2101974.html?page=1&x=1**.**
11. Приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства. // Євроінтеграційний поступ України. Інформаційний бюлетень з євроінтеграційних питань. Щомісячне електронне видання Бюро європейської інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України. – №8 (вересень) 2010 р.
12. Рассоха Л.С. Активізація ролі України у Спільноті Демократичного вибору: історико-політичний аспект. // Стратегічні пріоритети. – 2008. - №1 (6).
13. Резолюція Європейського Парламенту щодо України від 25 листопада 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mfa.gov.ua/mfa/ua/publication/print/49013.htm
14. Соммер І. У Брюсселі вкрай здивовані заявою Льовочкіна. // Deutsche Welle [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - http://www.dw-world.de/dw/article/0,,6032846,00.html
15. Туз І. Костянтин Єлісєєв: Україна наближається до ЄС. // Радіо Свобода. [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - http://www.radiosvoboda.org/content/article/1844861.html
16. Україна на світовій арені: сучасний стан і перспективи. // Національна безпека і оборона. – 2010. - №2 (113).
17. Україна та Європейський Союз досягнули домовленості щодо прискорення переговорного процесу стосовно укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Офіційне Інтернет-представництво Президента України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/news/18752.html
18. Україна-ЄС: Безвізовий режим все ближче. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://news.liga.net/ukr/articles/NUA10141.html
19. Чалий О. Переосмислити стратегічні підвалини зовнішньої політики України. // Національна безпека і оборона. – 2010. - №2 (113).

20. Черговий раунд переговорів між Україною та ЄМС щодо створення зони вільної торгівлі. // Євроінтеграційний поступ України. Інформаційний бюлетень з євроінтеграційних питань. Щомісячне електронне видання Бюро європейської інтеграції Секретаріату Кабінету Міністрів України. – №9 (жовтень) 2010 р.

CONSECINȚE ALE APLICĂRII PRINCIPIULUI „CAPITULĂRII NECONDIȚIONATE" ÎN TIMPUL CELUI DE-AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL.

Pavel MORARU
Romania, Sibiu, Universitatea „Lucian Blaga", Facultatea de Ştiințe Politice, Relații Internaționale şi Studii Europene
doctor în istorie, lector

The principle „unconditional surrender" had come into use during the U.S.A. Civil War, but it was included in the international law only during the Second World War. It lay at the basis of conclusion of the trust with Axis countries. Therefore, the Allies tied to stop militarism, revenge and the starting of a new world war. However, the outcome was different – the war was prolonged, the independence and sovereignty of the enemy countries was put in danger, the communism came to the Central and East Europe, the American nuclear weapon was tested in Japan which resulted in thousands of dead and wounded persons.

Keywords: unconditional surrender, Allies, principle, Second World War.

Pe parcursul perioadei moderne şi contemporane, Marile Puteri au elaborat şi pus în aplicare un şir de principii de drept internațional (dreptul popoarelor la autodeterminare, echilibrul european, libertatea navigației pe fluvii şi mări, securitatea colectivă, etc.), unul dintre acestea – „capitularea necondiționată" – rămânând mai puțin abordat în literatura de specialitate.

A fost introdus în uz în timpul Războiului civil din S.U.A., însă a lipsit din dreptul internațional până în anii celui de-al Doilea Război Mondial.

În zilele de 14-16 ianuarie 1943, în capitala marocană, Casablanca, şi-a desfăşurat lucrările conferinţa Interaliată, la care au participat preşedintele american F.Roosevelt, premierul britanic W.Churchill, precum şi unii înalţi demnitari ai S.U.A. şi ai Marii Britanii – generalul D.Eisenhower, comandant al corpului expediţionar aliat din Africa, generalul H.Alexander, comandant al trupelor britanice în Africa ş.a. Reprezentanţi ai Uniunii Sovietice la această conferinţă nu au participat.

În cadrul consfătuirii s-au discutat probleme referitoare la colaborarea militară în anul 1943, pe fronturile din Africa, Asia şi bazinul mediteranean. Cea mai importantă decizie însă, cu impact major asupra desfăşurării ulterioare a războiului mondial, a fost „capitularea necondiţionată” – principiu ce urma să stea la baza tratativelor cu statele inamice (Germania, Italia, Japonia, România, etc.) şi care a şi fost respectat. Despre deciziile luate la Casablanca, F.Roosevelt şi W.Churchill l-au informat pe I.Stalin [4, 33-34].

Ideea neangajării negocierilor cu statele Axei îi aparţinea lui F.Roosvelt. Formula de „capitulare necondiţionată”, preşedintele american a prezentat-o Congresului S.U.A. înainte de a pleca la Casablanca: „Mă cutremur – spunea el – faţă de ce va fi destinul umanităţii, inclusiv al nostru, dacă acest război se va termina printr-un compromis şi un nou război va izbucni când copiii de azi vor ajunge la vârsta de a se bate”. Dorinţa de a elimina definitiv potenţialul militar german, japonez şi italian, şi a evita pe viitor un nou război mondial, l-a făcut pe F.Roosvelt să promoveze „capitularea necondiţionată”, care însă a dus la consecinţe mai puţin aşteptate [1, 306].

Istoricul englez A.Taylor, menţionează că, „În ultima zi a consultărilor de la Casablanca, Roosvelt a declarat că scopul aliaţilor şi unica condiţie pentru încheierea războiului este capitularea necondiţionată a statelor Axei. El îşi dorea, înainte de toate, să evite situaţia lui Wilson, care a fost de acord cu încheierea păcii cu Germania, în baza celor 14 puncte. E posibil că el în acelaşi timp îşi dorea să-i acorde lui Stalin o oarecare garanţie că puterile occidentale nu vor accepta compromisul la încheierea păcii. Churchill a încercat să obţină ca această cerinţă să nu fie extinsă şi asupra Italiei”. Premierul britanic nu a insistat, deoarece aceasta era doar dorinţa lui, pe care nu o împărtăşeau şi cei din cabinetul pe care îl conducea.

După conferinţa de la Casablanca, „capitularea necondiţionată” a devenit politica oficială a aliaţilor. Taylor sublinia că „*Capitularea necon-*

diționată nu era atât o politică, cât o recunoaştere a stări de fapt. Puterile Axei nu cedau până când nu erau completamente distruse, iar capitularea lor necondiționată era unica soluție de a realiza acest deziderat" [9, 501]. Aici ar fi locul să facem referire la opinia cercetătorului L.Kettenacker, care considera pe bună dreptate că, deciziile luate la Casablanca se refereau mai mult la un război psihologic, decât la unul politic, deşi însemnătatea lor politică rămâne incontestabilă [2].

Prima dintre marile forțe ale Axei, față de care s-a aplicat acest principiu, a fost Italia. Şi aici trebuie să deschidem o paranteză pentru a sublinia că, principiul „capitulării necondiționate" nu prevedea ca inamicului să-i fie impuse neapărat condiții extrem de dure; adică, „capitularea necondiționată" putea să includă condiții mai grele sau mai uşoare (aşa precum a fost în cazul Italiei).

La 10 iulie 1943, trupele anglo-americane au declanşat operațiunea „Husky", de ocupare a Siciliei. În condițiile înaintării armatelor anglo-americane spre Nord, conducătorul Italiei, B.Mussolini, a fost înlăturat de la putere, cârma țării fiind încredințată generalului P.Badoglio.

Cu toate că noul guvern i-a oferit Germaniei garanții de fidelitate, la 5 august 1943, pe Sicilia s-au stabilit contacte secrete între anglo-americani şi reprezentanții guvernului de la Roma, iar la 3 septembrie italienii au acceptat condițiile armistițiului [4, 34-35] (documentul final de capitulare a fost semnat pe Malta la 29 septembrie 1943).

Interesant este că, în privința Italiei anglo-americanii nu şi-au dorit să aplice principiul „capitulării necondiționate", pentru a o câştiga de partea lor fără vărsări de sânge. De aceea, s-au dus mai multe discuții în privința formei armistițiului. Spre exemplu, în zilele de 17-24 august 1943, şi-a desfăşurat lucrările Conferința de la Quebec, cu participarea delegațiilor americană şi britanică, unde s-a discutat şi problema capitulării Italiei. Serviciul Special de Informații (S.S.I.) al României, într-o „notă informativă" din 30 august 1943, aducea la cunoştință că, revizuirea principiului „capitulării necondiționate" „a fost pusă de către americani în sensul că, se va vedea dacă Aliații nu trebuie să modifice formula rigidă *capitularea fără condițiuni*, pentru a se putea folosi în viitor orice ocazie de a se atrage, pe rând, de partea Aliaților, toate statele care luptă alături de Germania. Se afirmă că Churchill a cedat la modificarea formulei, cu excepția Germaniei, care trebuie îngenuncheată. Ca urmare, s-a admis să se ofere Italiei o bază şi posibilități de discuții numai pentru a o scoate din luptă" [5, 88].

Această intenţie – a formulării unor condiţii de armistiţiu mai bune pentru Italia – venea în contradicţie cu principiul „capitulării necondiţionate”. Cu toate acestea, Italia a obţinut recunoaşterea statutului de ţară cobeligerantă, după ce a intrat în război împotriva Germaniei, la 13 octombrie 1943 [8].

România a fost şi ea printre statele care au cunoscut consecinţele aplicării principiului „capitulării necondiţionate”, fără a beneficia de excepţiile acordate italienilor.

Deşi la Bucureşti se ştia despre decizia de la Casablanca, privind „capitularea necondiţionată”, autorităţile române au încercat totuşi, prin tratative, să obţină condiţii onorabile de ieşire din război. Şi ar fi greşit să afirmăm că, aceste acţiuni au demarat după agravarea situaţiei politico-militare a României. Pentru încheierea păcii, conducerea de la Bucureşti a început să se pregătească cu mult timp înainte.

În România, la fel ca şi în alte state ale lumii (indiferent de tabăra în care se aflau), la puţin timp de la izbucnirea războiului mondial, s-au luat măsuri pentru studierea problemelor post-conflict, care urmau să fie discutate şi adoptate în cadrul viitoarei conferinţe de pace. Aceste probleme, de ordin economic, politic, militare, teritorial, etc., care puteau figura pe agenda conferinţei păcii, erau date spre studierea şi analiza institutelor şi centrelor ştiinţifice, private sau publice.

Încă din octombrie 1939, pe lângă Subsecretariatul de Stat pentru Minorităţi de la Bucureşti, s-a constituit o comisie pentru strângerea documentelor şi studierea unor probleme legate de viitoarea conferinţă de pace. Comisia apoi a fost transferată la Ministerul de Externe, fiind condusă de Gh.Mironescu [3, 13].

După intrarea României în război (22 iunie 1941), s-a decis crearea unui birou special pentru pregătirea materialului documentar necesar la viitoarea conferinţă de pace. Şeful biroului era V.Stoica (născut în 1881 la Avrig, judeţul Sibiu), un om cu o experienţă vastă în domeniu, care a făcut parte şi din delegaţia română la Conferinţa de Pace de la Paris din 1919. El a condus biroul în toţi anii războiului, inclusiv după evenimentele de la 23 august 1944 (care au dus la capitularea României) [3, 18].

La 16 iunie 1942, M.Antonescu vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri şi ministru de externe, a trecut la reorganizarea substanţială a structurii menite să se ocupe de studiul problemelor păcii. Ea a fost numită *Comisia pentru pregătirea materialului documentar de informare şi propagandă în vederea Conferinţei de Pace* sau mai era cunoscută sub denu-

mirea scurtă de *Biroul Păcii*. În munca desfăşurată de comisie – „o operă de interes național suprem”, aşa după cum spunea M.Antonescu – au fost atraşi numeroşi intelectuali şi instituții ştiințifice. Începând cu 25 martie 1942, *Comisia* era formată din şapte secțiuni: 1) politică; 2) istorică; 3) presă şi propagandă; 4) juridică; 5) etnică, biologică şi statistică; 6) economică; 7) financiară; ulterior s-a format încă o secțiune – 8) pe problema reluării tratativelor cu Bulgaria [3, 19].

La 18 iunie 1943, o „notă informativă” a S.S.I. relata despre comentariile postului de radio *America,* în privința capitulării totale şi necondiționate cerute de Aliați. În acest sens, se sublinia că, „potrivit hotărârilor de la Casablanca, Anglia şi America nu acceptă decât capitularea completă, atât pentru țările participante din Axă, cât şi pentru satelitele lor”. Opoziția politică din România, refuza să creadă cererile atât de radicale ale Aliaților, considerând că „aceste ştiri au un caracter propagandistic” [5, 83-84].

În zilele de 18-30 octombrie 1943, la Moscova şi-a desfăşurat lucrările Conferința Interaliată a miniştrilor de externe. Uniunea Sovietică a fost reprezentată de V.Molotov, Marea Britanie – de A.Eden, iar S.U.A. – de C.Hull. Aici, printre altele, s-a hotărât ca dreptul de a decide în privința statelor-satelite ale Germaniei naziste, care se aflau în război cu U.R.S.S. (România, Ungaria, Slovacia, Finlanda), să-i aparțină Kremlinului. Această decizie, împreună cu principiul „capitulării necondiționate”, aveau să aibă cele mai grele consecințe pentru statele sus menționate (cu excepția Finlandei). Decizia de la Moscova ne explică de ce Italia (şi Finlanda) a beneficiat de indulgența anglo-americanilor, iar celelalte state-satelite ale Germaniei nu: deoarece ele intrau în sfera de interes a Uniunii Sovietice, iar capitularea fără condiții pe care urmau s-o impună sovieticii, însemna nu altceva, decât impunerea orânduirii politice şi social-economice de tip sovietic.

La această conferință s-a mai hotărât înființarea Comisiei Consultative Europene cu sediul la Londra, formată din reprezentanții S.U.A., U.R.S.S. şi ai Marii Britanii, care să elaboreze recomandări detaliate asupra clauzelor de capitulare [1, 307].

Trebuie subliniat faptul că, deciziile de la Moscova, nu au surprins clasa politică românească: încă la 20 iulie 1943, S.S.I.-ul informa despre profilarea „unei noi atitudini a anglo-saxonilor” față de „țările mici”, favorabilă Uniunii Sovietice, încât „clarificarea raporturilor cu U.R.S.S. devine o chestiune de existență pentru România” [5, 87].

Situația României în război, mai ales după pierderea bătăliei de la Stalingrad (încheiată la 2 februarie 1943), era extrem de grea: ea se afla în stare de război cu toate cele trei Mari Puteri ale Coaliției Națiunilor Unite, în relații tensionate cu aliatul german şi cu vecinii – Bulgaria şi Ungaria; era iminentă pierderea după război a Basarabiei, nordului Bucovinei şi a Transilvaniei. Pe fondul pretențiilor teritoriale sovietice față de România, a respectării principiului „capitulării necondiționate" şi a neglijării prevederilor *Chartei Atlanticului* [4, 282-283], pierderea Basarabiei şi a nordului Bucovinei era o certitudine.

În 1943, erau cunoscute pretențiile teritoriale minimale şi maximale ale Uniunii Sovietice față de România: „Revendicările minimale au în vedere Basarabia, Bucovina de Nord şi Gurile Dunării. Asupra Gurilor Dunării anglo-americanii sunt încă foarte rezervați. … Privitor la planul maximal, el se bazează pe principiul unității Moldovei" [5, 90]. Ministrul român în Suedia, F.C.Nanu, informa la 16 octombrie 1943 că "Aliații au hotărât să dea mână liberă ruşilor în ceea ce priveşte România, cel puțin, şi n-au să se opună la o eventuală ocupațiune rusă a întregii țări" [5, 95].

În unul din numerele ziarului „News Chronicle" de la mijlocul lunii octombrie 1943, era prezentată o corespondență de la Istanbul, potrivit căreia, o persoană „foarte informată" susține că România, Ungaria şi Bulgaria îşi doreau să iasă din război în schimbul unor asigurări sovietice, chiar şi verbale: „Gestul (sovietic – *n.n.*) aşteptat este garanția pozitivă că Rusia nu are în Balcani revendicări dincolo de frontiera Basarabiei. România este gata a ceda fără condiții Basarabia, dacă Rusia şi Aliații subscriu garanția" [5, 97].

La 30 octombrie 1943, Legația română din Spania telegrafia la Bucureşti că „În anumite cercuri din societatea spaniolă se manifestă o oarecare resemnare în fața perspectivei împărțirii Europei de mâine în două: cea occidentală, sub hegemonia anglo-americană, cea orientală sub hegemonia Rusiei. Nu constat însă o egală resemnare în alte cadre, ale oştirii, care continuă să pledeze la anglo-saxoni pericolul unei hegemonii sovietice şi a unei comunizări a întregului continent" [5, 100].

Aşadar, situația Europei Răsăritene (şi a României inclusiv) era destul de gravă, de aceea, diplomația românească – puterea şi opoziția – a încercat să obțină condiții cât mai favorabile pentru ieşirea României din război, prin tratativele de la Madrid, Lisabona, Londra, Stokholm, Cairo, etc. Însă, peste tot erau impuse condițiile sovieticilor (capitularea Armatei române şi continuarea războiului împotriva Germaniei, renunțarea la

Basarabia şi nordul Bucovinei, eliberarea prizonierilor, în schimb recunoscându-se nulitatea dictatului de la Viena din 30 august 1940), care erau similare „capitulării necondiționate”.

În aceste condiții şi mai ales atunci când trupele sovietice intrase pe teritoriul României, ocupând nordul Bucovinei şi partea de nord a Basarabiei, mareşalul I.Antonescu a luat decizia fixării dispozitivului de apărare a României pe linia de fortificații Focşani – Nămoloasa – Brăila, cu gândul că o rezistență îndelungată îi va determina pe Aliați să renunțe într-un final la aplicarea capitulării necondiționate în privința României. „Linia defensivă fortificată Focşani – Nămoloasa – Brăila este una dintre cele mai importante aliniamente strategice militare din al Doilea Război Mondial. Resturile ei mai pot fi văzute şi astăzi (în anul 2010 – *n.n.*), printre gospodăriile şi lanurile de porumb ale sătenilor din Corbu Veghi. … Aliniamentul defensiv era compus din sute de cazemate care se întindeau pe o lungime de 180 km între Focşani şi Brăila. *Erau atât cazemate pregătite de luptă cât şi cazemate false menite doar a ține inamicul în loc şi a crea o stare de nelinişte combatanților. În 23 august 1944 trecuseră deja în spatele aliniamentului 16 divizii româneşti şi urmau să mai treacă şase. Cel puțin între opt şi zece luni trupele sovietice puteau fi oprite în această zonă*” [10].

Au urmat evenimentele din 23 august 1944 de la Bucureşti – arestarea mareşalului I.Antonescu şi a colaboratorilor săi –, care au dus la capitularea necondiționată a României. La 24 august România i-a declarat război Germaniei şi a trecut de partea Coaliției Națiunilor Unite. Armistițiul cu U.R.S.S. a fost semnat doar la 12 septembrie 1944, la Moscova, după săptămâni de ambiguitate în relațiile sovieto-române, când nu exista nici stare de pace, nici de război. La Moscova, delegația română a acceptat necondiționat condiții foarte grele ale păcii [5, 310-324; 6] care s-au regăsit în cea mai mare parte şi în tratatul de Pace semnat la Paris în 10 februarie 1947 [7, 413-435].

O continuare a deciziilor de la Casablanca şi Moscova, a fost acordul de procentaj din 9 octombrie 1944, între Stalin şi Churchill, care stabilea gradul de influență sovieto-anglo-americană în statele din Balcani, inclusiv în România: „România: Rusia - 90%, alții - 10%; Grecia: Marea Britanie în acord cu S.U.A. - 90%, Rusia - 10%; Iugoslavia: 50% - 50%; Ungaria: 50% - 50%; Bulgaria: Rusia - 75%, alții - 25%” [4, 43].

Țara care a avut de suferit cel mai mult de pe urma aplicării „capitulării necondiționate” (exprimându-ne în pierderi umane), a fost Japonia.

Problema încheierii războiului cu guvernul nipon s-a discutat la Conferința interaliată de la Potsdam (17 iulie – 2 august 1945), luându-se decizia ca şi Uniunea Sovietică să participe la acțiunile militare împotriva Japoniei, urmând să primească drept „recompensă” sudul peninsulei Sahalin şi Insulele Kurile.

Autoritățile de la Tokyo erau gata să asigure capitularea totală a armatei, marinei şi aviației, cerând doar păstrarea dinastiei imperiale. La 26 iulie, H.Truman, C.Attlee şi primul ministru chinez Jiang Jieshi, cu acordul secret al lui I.Stalin, au întocmit şi înaintat un ultimatum Japoniei, prin care îi cereau capitularea necondiționată. De asemenea, Japoniei i se cerea înlăturarea militariştilor de la putere şi pedepsirea criminalilor de război. În ultimatum se indicau teritoriile asupra cărora se va extinde suveranitatea guvernului nipon; Japonia urma să aibă industrie pentru a putea executa plata reparațiilor; era cerută lichidarea obstacolelor din calea renaşterii şi consolidării tradițiilor democratice, libertatea cuvântului, respectarea drepturilor omului, etc. În cazul respingerii acestor cereri, Japonia urma să fie transformată în ruine.

Unica condiție a japonezilor continua să rămână păstrarea dinastiei, însă în ultimatum nu se spunea nimic în acest sens. Unii dintre aliați, în mod categoric nu doreau păstrarea monarhiei, aşa că, la 28 iulie guvernul nipon a respins ultimatumul aliaților.

Această situație l-a determinat pe preşedintele american să dispună lansarea a două bombe atomice asupra Japoniei: în primul rând, în acest fel se putea realiza o testare reală a armei nucleare americane şi în al doilea rând, atacurile atomice determinau în mod sigur conducerea japoneză să semneze armistițiul. La 6 august 1945, a fost lansată asupra oraşului Hiroshima prima bombă, care a dus la pierderi umane colosale: 78.150 de morți, 13.983 de dispăruți şi 37.425 de răniți. La 9 august, a doua bombă atomică a fost lansată asupra oraşului Nagasaki, care a dus la 73.884 de morți şi 74.904 răniți, „adică 12 mii de victime la km^2, dintre care 6 000 de morți”.

La 10 august 1945, ambasadele Japoniei din Stockholm şi Berna au fost informate despre acceptarea de către guvern a ultimatumului, cu condiția menținerii împăratului. Americanii nu doreau să accepte capitularea condiționată, de aceea în ultimatumul expediat la 11 august, se spunea că, „autoritatea împăratului va fi subordonată comandantului suprem al Forțelor aliate ..., forțele armate aliate vor rămâne în Japonia până când obiectivele finale ale Declarației de la Potsdam vor fi atinse”.

Deşi declaraţia de capitulare a fost difuzată la radio Tokyo la 15 august 1945, Japonia a opus rezistenţă până la 22 august. Actul de capitulare necondiţionată a Japoniei a fost semnat la 2 septembrie 1945, astfel încheindu-se cel de-al Doilea Război Mondial [4, 57-60].

Sigur că, principiul „capitularea necondiţionată" nu a fost factorul decisiv în organizarea postbelică a lumii, însă a determinat cursul mai multor evenimente.

Reieşind din cazurile Italiei, României şi a Japoniei, prezentate mai sus, putem susţine că, aplicarea principiului „capitulării necondiţionate" a:

1. prelungit durata războiului, având în vedere că un şir de state, precum România, Ungaria, Bulgaria, erau gata să renunţe în anul 1943 la rezistenţa militară, imediat ce li se acceptau condiţiile minime de ieşire din război; şi în Germania, atât opoziţia, cât şi puterea erau pentru o rezistenţă militară în cazul în care aliaţii nu vor accepta condiţii onorabile de ieşire a Germaniei din război; atât opoziţia, cât şi puterea din Germania considerau că o „capitulare necondiţionată" este similară „sfârşitului Germaniei" [2];
2. lezat grav independenţa şi suveranitatea statelor vizate, ajungându-se în majoritatea cazurilor la înfeudarea lor;
3. constituit arma de răzbunare şi umilire faţă de statele din tabăra adversă;
4. facilitat ocuparea de către Uniunea Sovietică a statelor din Europa Centrală şi Răsăriteană în care a instaurat orânduirea sa politică şi social-economică;
5. permis (după pretenţia Japoniei de a introduce o clauză minimă în armistiţiu – păstrarea monarhiei) testarea reală a armei atomice americane în Hiroshima şi Nagasaki;
6. contribuit la formarea şi configurarea taberelor care ulterior s-au confruntat în Războiului Rece.

Bibliografie:

1. Ciachir N. Marile Puteri şi România (1856-1947). - Bucureşti, Albatros, 1996.

2. Кеттенаккер Л. Безоговорочная капитуляция как основа англо-саксонского планирования на послевоенный период, http://www.pereplet.ru/history/Author/Engl/K/Kettenacker/Articles/kapit.htm
3. Pacea de mâine. Documente ale Comisiei constituite în vederea pregătirii conferinței de pace de după cel de-al doilea război mondial (1942-1944). Ediție îngrijită, studio introductive şi indice de P.Otu. – Bucureşti, Ed. Militară, 2006.
4. Petrencu A. Istorie Universală. Epoca contemporană. 1939-1995 (Europa, S.U.A., Canada). Prelegeri. Ediția a II-a, completată. - Chişinău, „Museum", 1995.
5. România – marele sacrificat al celui de-al Doilea Război Mondial. Vol.I. Arhivele Statului din România. Coord. Mocanu M.R. - Bucureşti, 1994.
6. România şi Armistițiul cu Națiunile Unite. Documente. Vol.II. Arhivele Statului din România. Coord. Mocanu M.R. - Bucureşti, 1995.
7. România în anticamera Conferinței de Pace de la Paris. Documente. Coord. Mocanu M.R. - Bucureşti, 1996, pp. 413-435.
8. Системная история международных отношений. В двух томах. Под ред. А.Д.Богатурова. Москва, Московский рабочий, 2000, том первый (1918-1945), http://www.obraforum.ru/lib/book1/index.htm (http://www.obraforum.ru/lib/book1/chapter16_2.htm).
9. Тейлор А. Вторая мировая война. Вторая мировая война: два взгляда. - Москва, Мысль, 1995.
10. Udrea D. Reportaj pe fosta linie de apărare Focşani – Nămoloasa – Brăila. Ultimul constructor de cazemate anti-ruseşti, http://www.adevarul.ro/locale/galati/Reportaj-Ultimul_constructor_de_cazemate_anti-rusesti_0_333566707.html

Prezentat la redactie
la 5 noiembrie 2010

DIMENSIUNEA INTERNAȚIONALĂ A GUVERNĂRII POLITICE: ASPECTE TEORETICO-METODOLOGICE.

Valentina TEOSA
Republica Moldova, Chişinău, Univeristatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Ştiințe Politice şi Administrative, Catedra Relații Internaționale
Doctor habilitat în ştiințe politice, profesor, şef-catedră

Elena DOLGHII
Republica Moldova, Chişinău, Univeristatea de Stat din Moldova, Facultatea Relații Internaționale, Ştiințe Politice şi Administrative, Catedra Relații Internaționale
Doctorandă

The term governance has emerged within international relations in the course of the 1980s and has become increasingly popular during the 1990s. The are three basic governance mechanisms operating at the international level which have been found to play a crucial role in the international spread of environmental policy innovations: harmonization, imposition and diffusion.

In this study, the author analyses the types of the governance, making the distinction between governance and government.

International governance is the output of a non-hierarchical network of interlocking international institutions which regulate the behavior of states and other international actors in different issue areas of world politics. Global governance is the output of a non-hierarchical network of international and transnational institutions: not only IGOs and international regimes but also transnational regimes are regulating actors' behavior. In addition, global governance is equated with multilevel governance, meaning that governance takes place not only at the national and the international level (such as in international governance) but also at the sub-national, regional, and local levels.

Deşi bazele conceptului sunt mai vechi, termenul de guvernare a apărut în cadrul relațiilor internaționale în perioada anilor 1980 şi a devenit un termen popular în perioada anilor 1990. Pentru multe decenii problema guvernării internaționale a fost un „nucleu substanțial” în jurul căruia au generat diverse abordări teoretice în domeniu.

În fond, guvernarea nu este altceva decât forma directă şi nemijlocită de exercitare a puterii politice. Termenul de guvernare, sau cel puțin sensul acestuia, a intrat în vocabularul uzual de mii de ani, alături de alți termeni, cum sunt cel de putere, autoritate sau supunere. O dată cu desprinderea sa din starea natu-

rală pentru a deveni cetăţean al societăţii civile, omul a intrat în contact direct cu puterea, a cunoscut ce înseamnă guvernarea, s-a bucurat de avantajele ei şi i s-a opus atunci când aceasta a devenit opresivă, tiranică şi discreţionară. Platon a fost cel care a intuit şi apoi a demonstrat în dialogurile sale că a guverna nu înseamnă a acţiona conform legilor, ci a exercita arta conducerii.

Într-o definiţie de dicţionar, termenul de guvernare desemnează ansamblul procedurilor instituţionale, raporturile de putere şi tipurile de administrare publică sau privată formale şi informale, care dirijează în special acţiunea politică reală [8, 116]. Un alt dicţionar ne prezintă următoarele explicaţiii: guvernare – de la latinescul *„gubernare”* – a dirija. 1. acţiune de „cîrmuire” a societăţii. 2. exercitare a conducerii şi controlului asupra afacerilor publice prin intermediul instituţiilor puterii centrale şi locale care utilizează un aparat specializat (birocraţia) [18, 122]. O altă opinie susţine că termenul de guvernare este foarte vechi şi provine, într-o accepţiune modernă, din adaptarea verbului latin *“rego, regere”*, care înseamnă a conduce, a guverna, a cârmui, la condiţiile sociale şi politice ale Evului Mediu, din care dispăruse statalitatea, o dată cu dispariţia Imperiului Roman de Apus. Verbul regere prezintă similitudini etimologice cu termenul *“regimen”* (guvernare, conducere, comandă, cârmuire), precum şi cu cel de *“gubernatio”*, care, într-un sens figurat, înseamnă tot guvernare şi conducere.

Guvernarea este definită ca „procesele şi instituţiile formale şi neformale care direcţionează şi limitează activităţile colective ale grupului” [9, 15]. Problema guvernării constă în modul cum diverse instituţii şi procese ale societăţii globale pot fi plasate mai efectiv ca să fie legitime prin încercarea lor de a controla public accesul la resurse importante. Guvernarea instituţionalizată ridică probleme de design instituţional: în particular generînd responsabilitate, participare şi persuasiune prin promovarea stimulentelor materiale pentru ca acele practici să prospere. Spre exemplu, actualul Secretar General al Consiliului Europei în discursul debutant menţiona că primul pilon este guvernarea [11], în vârful acestui pilon aflîndu-se Comitetul Miniştrilor.

În literatura de profil, întîlnim şi opinii care susţin că guvernarea este un termen asociat cu integrarea europeană şi instituţiile şi procesele globale, fiind caracterizat prin difuzarea competenţelor de luare a deciziilor la diferite nivele ale politicii [16, 47]. Are loc în reţele care pot include doar funcţionari publici, dar şi reprezentanţi ai instituţiilor private. La nivel global, structurile guvernării sunt fragmentate şi tind a fi mai mult neformale decît tradiţionale forme de guvernare.

Termenul de guvernare este unul încă destul de ambiguu, R.Rhodes menţionează că acesta este utilizat în diferite înţelesuri: stat minimal, guvernare corporativă, un nou management public, buna guvernare, sisteme social-cibernetice, reţele autoorganizate [12, 653]. M.Zurn plasează conceptul în extindere de la guvernare de către conducere (stat centric), guvernare cu guvern (mixt) la guve-

rnare fără guvern (societal, autoreglare) [23]. Conceptul susține ideea că problemele şi provocările care depăşesc capacitatea de intervenție a statului urmează să fie soluționate colectiv. Guvernarea semnifică faptul că activitatea statului nu aparține doar statului, dar poate fi transferată dincolo de statul-națiune, într-o dinamică incluzînd varietatea actorilor şi instituțiilor în cadrul diverselor arene politice. În contrast cu acțiunile interne ale guvernelor statale, guvernarea nu este limitată de teritoriu, se focusează asupra diverselor activități şi cooperare internațională. Această guvernare se referă la stabilirea unui sistem de regului între aceşti actori care promovează o cooperare sesizabilă, coordonează cooperarea şi legitimitatea activităților şi rezultatelor.

Drept rezultat al interdependenței, a crescut dramatic necesitatea pentru reglementarea politică „dincolo de statul – națiune". Prin urmare, statele se văd constrînse să cedeze o parte din suveranitate. Crearea Curții Internaționale de Justiție, este un rezultat al delegării suveranității. În general, necesitatea pentru o cooperare internațională şi o guvernare internațională a crescut semnificativ în ultimele decenii. Acest fapt a contribuit la crearea începînd cu anii 1950 şi mai ales 1970 a organizațiilor internaționale, în special a celor interguvernamentale, şi a regimurilor internaționale. Aceste instituții au devenit parte a sistemului internațional şi au influențat comportamentul statelor.

Termenul de guvernare se referă la un sistem de reguli, ordine normativă diferită de ordinea naturală, apare din interacțiuni nelimitate ale actorilor cointeresați într-un stat. Aceasta implică faptul că actorii recunosc existența unor obligații anumite şi se simt constrînşi să le îndeplinească indiferent de condiții [10, 393]. Altfel spus, „guvernarea înseamnă ordine şi intenționalitate" [13, 5].

Guvernarea (*governance*) este deseori confundată cu guvernămîntul, guvern, conducere (*government*), deşi sunt două concepte diferite. Termenul de guvernămînt se referă la instituțiile formale ierarhice, care participă la stabilirea normelor şi regulilor. Guvernămîntul are prerogative de a lua decizii şi decreta legi, distribui autoritar valorile, cu anumite limite privind mijloacele şi finalitățile [17, 17].

Guvernarea este mult mai complexă decît guvernămîntul. În calitate de „capacitate de realizare a lucrurilor" [7, 250], guvernarea poate avea mai multe forme; în timp ce nivelul statal este mai ales exercitat de către guverne (guvernare de către guverne), deasupra acestui nivel sunt alte forme de guvernare cu multiple guverne sau guvernare fără guverne. Aceasta din urmă este definită ca o reglementare exclusivă a comportamentului social în domenii ale actorilor non-statali, şi se bazează pe instituții normative ce implică un model durabil de comportament al unui număr stabilit de actori în situații repetate.

Guvernarea nu este sinonim cu conducerea. Ambele se referă la comportamentul final, la activități orientate spre atingerea anumitor scopuri, sistem de conducere, dar conducerea sugerează că activitățile sunt susținute de autoritatea

formală, de forțele de ordine care asigură implementarea politică, pe cînd guvernarea se referă la activitatea susținută de obiective împărtăşite de scopurile care pot sau nu deriva din responsabilitate, formală sau neformală care nu sunt însoțite de prezența forțelor de ordine.

Guvernarea este un fenomen mai complex decît guvernul, implică instituții guvernamentale dar şi mecanisme non-guvernamentale generale, persoane, organizații. Teoria guvernării sugerează că un nou stil de guvernare apare care operează concomitent cu stilul tradițional de guvernare, dar care caută să cuprindă complexitatea.

Guvernarea este un sistem de reguli care funcționează doar dacă este acceptat de către majoritatea, pe cînd guvernele pot funcționa chiar şi în prezența unei opoziții față de politica acestuia. Guvernarea reprezintă ordinea plus intenționalitatea. Ordinea globală consistă din aranjamente de rutină prin care trece politica mondială într-o anumită perioadă.

Conform cercetătorului J.Rosenau, „guvernarea include activitatea guvernelor dar... include şi alți actori care dețin mecanismul de a crea cerințe, a stabili scopuri şi a implementa politici” [14, 145]. Actorii non-statali, în termenii lui J.Rosenau crează o lume „multicentrică” în contrast cu „statul centric”. P.Wapner [19, 5] susține că trebuie să „înțelegem că statele nu mai dețin monopolul asupra instrumentelor de ce guvernează afacerile umane, dar mai degrabă forme non-statale de guvernare care sunt şi pot fi utilizate în schimbările inițiate”.

Pentru a presupune prezența guvernării fără guvern trebuie să concepem funcțiile realizate într-un sistem uman indiferent de faptul dacă sistemul a evoluat organizațional şi instituțional care să-l perfecționeze. Una din funcțiile esențiale sunt necesitățile prin care fiecare sistem trebuie să facă față provocărilor externe, să prevină disensiunile dintre membri, să dispună de resurse necesare de a se conserva şi să formuleze scopuri şi politici pe care să le realizeze.

În prezent, în condițiile schimbărilor globale rapide şi considerabile, constituțiile guvernelor naționale, acordurile dintre acestea sunt subminate de revendicările, necesitățile, o mai mare coerență a grupurilor etnice şi nu numai, globalizarea economiilor, apariția mişcărilor sociale ample, reducerea distanțelor politice de către tehnologiile microelectronice, apariția şi intensificarea interdependențelor globale favorizată de crizele curente, poluarea mediului, terorismul, drogurile, comerțul, SIDA şi alte probleme transnaționale care figurează pe agenda globală. Aceste probleme depăşesc competențele guvernelor naționale, care în acest caz îşi pierd din autoritate, o parte din aceasta fiind direcționată spre colectivitățile subnaționale.

În cadrul guvernării internaționale delimităm guvernarea soft şi hard. Guvernarea soft nu este limitată interacțiunilor formale, şi poate genera din normele şi valorile comune împărtăşite şi recunoscute de toate statele membre ale unei organizațiii (democrație, stat de drept, economie de piață). Guvernarea hard ac-

centuează rolul conducerii prin negocieri şi implementarea acordurilor juridice, a deciziilor politice.

Spre exemplu, granițele guvernării Consiliului Europei delimitează aria de acces şi participare a statelor membre la luarea deciziilor politice. Identificăm şase tipuri de granițe ale guvernării:

- Geopolitică – care a fost vizibilă în perioada războiului rece.
- Discursivă care este percepută atunci cînd ne referim la scopurile conştiente ce urmează a fi realizate de către organizație.
- Culturală – stabileşte limita valorică, diferența între valori democratice şi nedemocratice.
- Tranzacțională - permite organizației să stabilescă relații privilegiate pentru alte țări nemembre. În acest context, Consiliul Europei a acordat statutul de observator pe lîngă organismele interguvernamentale următoarelor state: Canada, Vatican, Japonia, SUA şi Mexic
- Juridice – aria de aplicabilitate legislativă; totalitatea convențiilor şi acordurilor Consiliului Europei care sunt aplicate de către statele membre.
- Instituțională – care defineşte nucleul guvernării; organele constituante.

Distingem guvernarea multinivel, care include următoarele nivele: local, subnațional, regional, global [6, 648]. Guvernarea multinivel se bazează pe realizarea constituționalismului occidental şi federalismului secolului XVIII-XIX. Sursele se bazează pe experiența obținută în cadrul domeniului afacerilor interne: protecția drepturilor omului şi a dreptului de proprietate, oportunități egale, justiție distributivă, democrație şi conducere responsabilă, stat de drept, sistem de control. Aceste elemente au jucat un rol decisiv în modelarea viitorului drept internațional şi al organizațiilor.

Prin guvernare ne referim la organizarea unor acțiuni colective printr-un set de structuri de conducere numite instituții sau regimuri [6, 678]. Instituțiile create stabilesc o serie de reguli prin a modela comportamentul membrilor acestei organizații. Utilizează diferite strategii de consolidare a eficacității acesteia, drepturile omului fiind una dintre strategiile aplicate de organizațiile internaționale în contextul edificării democrației în special în statele în tranziție.

Guvernarea internațională reprezintă rezultatul rețelei non-ierarhice ale instituțiilor centralizate (în special, dar nu exclusiv guvernamentale) care reglementează comportamentul statelor şi altor actori internaționali în diverse domenii ale politicii mondiale. Guvernarea globală reprezintă rezultatul rețelei non-ierarhice ale instituțiilor internaționale şi transnaționale: nu doar organizațiile internaționale şi regimurile internaționale, dar şi regimurile transnaționale reglementează comportamentul actorilor.

Spre deosebire de guvernarea internațională, guvernarea globală se caracterizează prin diminuarea proeminenței statelor şi prin implicarea actorilor nonstatali în procesele de stabilire a normelor şi regulilor, monitorizarea realizării

acordurilor. Guvernarea globală este egalată cu guvernarea pe multinivele, ceea ce înseamnă că guvernarea are loc nu doar la nivel naţional şi internaţional (ca în cazul guvernării internaţionale), dar deasemenea şi la nivelul subnaţional, regional, local. În timp ce în cadrul guvernării internaţionale statele şi alte instituţii interguvernamentale sunt cele care crează norme şi reguli, care le reglementează comportamentul; în cadrul guvernării globale pe lîngă state şi alte instituţii interguvernamentale la procesul de creare a normelor şi regulilor participă şi actorii non-statali.

Guvernarea internaţională a apărut în ultimii 150 ani, dar mai pregnant după al doilea război mondial. Guvernarea internaţională poate fi definită în linii mari ca „totalitate de reguli, roluri şi relaţii care definesc şi reglementează practicile sociale ale statelor şi actorilor non-statali în domeniul afacerilor internaţionale" [22, 15] sau „mai multe modalităţi prin care actorii individuali, instituţiile, public şi privat reglementează activităţile sale comune" [5, 2]. Guvernarea internaţională este conceptualizată ca un proces multilateral, instituţionalizat, centrat pe stat, în care guvernele negociază acorduri care apoi sunt implementate de către părţile semnatare.

Sistemul de guvernare internaţională a eşuat în încercarea de a soluţiona problemele apărute, să reacţioneze la aspiraţiile noilor actori: companiile transnaţionale şi asociaţiile de business, organizaţii ale mişcările sociale transnaţionale, reţele transnaţionale de advocacy, şi alte coaliţii de organizaţii non-guvernamentale capabile să desfăşoare campanii politice transnaţionale. În aceste condiţii, necesitatea pentru un sistem de guvernare mai eficient şi sensibil la noile provocări a determinat transformarea guvernării internaţionale [5].

Analiza modului în care guvernarea internaţională influenţează nivelul intern şi afectează luarea deciziilor politice la nivel naţional este de o actualitate deosebită în cadrul relaţiilor internaţionale. În literatura de profil se menţionează trei mecanisme importante ale guvernării internaţionale: armonizarea, impunerea (obligativitatea) şi difuziunea (răspîndirea) [4].

Armonizarea presupune modificarea conştientă a politicilor interne de către statele angajate în acorduri internaţionale sau reglementări supranaţionale cu care acestea sunt de acord, pe care le-au negociat multilateral. În dependenţă de nivelul de obligativitate ale acestor reguli sau norme, de eficienţa lor, armonizarea contribuie în mod direct la convergenţa politicii naţionale. Armonizarea internaţională se caracterizează printr-un nivel înalt de centralizare. Armonizarea implică unele sacrificii ale autonomiei naţionale şi suveranităţii. Odată ce statele participă voluntar la procesul multilateral de luare a deciziilor, în principiu, pot să influenţeze activ rezultatele acestuia, dar odată ce un acord este semnat, acestea sunt mai mult sau mai puţin obligate să se supună şi să implementeze acordul respectiv în contextul naţional [1].

Obligativitatea sau „transferul coercitiv", se referă la procesele în care actorii externi impun statele să adopte politici inovaţionale exploatînd asimetrii în puterea economică şi politică. În literatura de profil acest termen mai este numit şi „convingere externă", sau în studiile privind ajutorul acordat pentru dezvoltare acesta este denumit „condiţionalitate". Obligativitatea diferă de armonizare prin mai mulţi parametri. Obligativitatea nu implică anumite alternative, oportunităţi la modificarea proceselor de luare a deciziilor politice, uneori poate veni în contradicţie cu scopurile, obiectivele iniţiale ale statelor. Acest schimb asimetric în resursele politice şi economice vizează beneficii pe termen mai lung: accesul la resurse financiare, credite de dezvoltare, admiterea în cadrul unor organizaţii importante (ex. UE), etc.

Difuziunea se referă la procesele în care actorii politici naţionali fără a fi obligaţi de acorduri internaţionale sau fără a presaţi de actorii externi, adoptă inovaţii politici ghidîndu-se de modele, experienţa din sistemul internaţional. Deci, difuzarea se referă la procesele prin care „cunoştinţele despre politici, administrare, instituţii şi idei dintr-un sistem politic sunt utilizate în dezvoltarea politicilor, administrării, instituţiilor şi ideilor din cadrul altui sistem politic". Acest proces de difuzare devine manifest prin acumularea imitărilor sau învăţării şi aplicării noilor politici.

Ca o instituţie de guvernare globală să deţină legitimitate, aceasta trebuie să posede certe virtuţii epistemice care să permită revizuirea critică a scopurilor sale prin interacţiunea cu agenţii şi alte instituţii [3]. Drept instituţii de guvernare globală pot fi numite: Organizaţia Internaţională a Muncii, Fondul Monetar Internaţional, diverse organizaţii de mediu, Consiliul Europei, etc. Aceste organizaţii sunt ca şi guvernele, ele emit anumite reguli ce urmează a fi obligatorii, îşi impun autoritatea în vederea respectării angajamentelor asumate. Totuşi aceste instituţii nu realizează întreaga gamă de funcţii ale unui guvern; nu caută asemeni guvernelor să monopolizeze utilizarea legitimă a violenţei (forţei) pe un teritoriu determinant, majoritatea acţiunilor întreprinse necesitînd acordul statelor membre.

Penuria surselor bibliografice asupra autorităţii politice şi legitimităţii Consiliului Europei eclipsează semnificaţia acestuia, nu doar ca organizaţie regională, dar ca cel mai important „cîine de pază" al drepturilor umane pentru Europa [15]. De la debutul său din 1949, se pune problema legitimităţii organizaţiei în condiţiile deficienţelor designului instituţional; impactului redus al rezultatelor politicilor implementate, competiţia externă din partea Uniunii Europene şi interesul acesteia în subiecţii soft ai integrării europene. Întrebarea constă în ce tip de legitimitate internaţională se bucură Consiliul Europei ca organizaţie cu mandat democratic într-o regiune democratică. Structura instituţională a organizaţiei este analizată reeşind din criteriile de performanţă ale Consiliului Europei, rolul de protector al democraţiei europene şi drepturilor omului [2].

Evaluarea legitimității nu se reduce doar la revendicările intereselor proprii, dar conceptul de legitimitate este central pentru instituțiile guvernării globale. Această legitimitate este constituită în baza unei responsabilități. Un element cheie al legitimității instituțiilor internaționale îl constituie relația dintre instituții şi mediul lor socio-politic: îndeosebi, agenții externi care monitorizează şi critică acțiunile instituțiilor internaționale, care sunt cruciale pentru consolidarea legitimității. Respectul față de valorile democratice este esențial pentru legitimitate, dar aceasta nu implică faptul că procedurile democratice interne sunt necesar de implementat la nivel global.

„Buna guvernare" s-a stabilit pe agenda mai multor organizații internaționale la sfîrşitul războiului rece, cînd cererea pentru democrație şi o mai bună guvernare a dezvoltării a devenit impetuoasă şi a crescut şi rolul acestor organizații în promovarea acestor scopuri. În prezent, majoritatea organizațiilor internaționale promovează şi atenționează asupra standardelor reprezentării democratice, responsabilității şi transparenței. „Buna guvernare" este apreciată de organizații în dependență de modul în care sunt acestea structurate şi de implementarea deciziilor. Acest concept era tratat ca o condiție necesară pentru reforme eficace, o nouă retorică asupra responsabilității şi participării democratice. Unele organizații internaționale percep noua idee de „guvernare" sau „buna guvernare" cu sensul de „buna calitate a managementului" [20]. Această definiție stricto-sensum se referă la rolul limitat al funcțiilor statului.

O alternativă a înțelegerii „bunei guvernări" face legătura dintre instituții şi societăți într-o mai largă concepție a guvernării; O.Young o defineşte drept „stabilirea şi operarea cu reguli ale jocului care încearcă să definească practici sociale, să asume roluri şi să interacționeze" [22, 15].

Eficacitatea pe termen lung a unei instituții necesită acordul asupra regulilor, identității şi procesului de luare a decizilor între membri. Această eficacitate depinde de *raison d'etre* care este recunoscut de către toți membrii organizației şi un sistem coerent de idei care să stea la baza definirii problemelor şi a soluțiilor, sistem care să fie perceput drept veridic de către membri, şi capacitatea de a asimila noi idei.

O instituție eficientă trebuie să-şi păstreze identitatea, dar şi să fie aptă schimbărilor, să planifice direcții strategice globale şi politici în condițiile modificărilor impuse de conjunctură. Mai mult, organizațiile au nevoie de proceduri pentru a determina politici pe care membrii să le implementeze.

Cele trei principii ale „bunei guvernări" în cadrul organizațiilor internaționale sunt: participarea, responsabilitatea şi corectitudinea [21]. Participarea a devenit o problemă importantă în condițiile democratizării, implicarea statelor în procesul de luare a deciziilor oferă sentimentul de „proprietate", de importanță, de implicare în proiect şi încredere în succesul acestuia, consolidează sentimentul de încredere între organizație şi membrii acesteia, creşte responsabilita-

tea. Acest principiu este respectat în cadrul Consiliului Europei, cele 47 state membre fiind reprezentate prin intermediul miniştrilor afacerilor de externe în Comitetul Miniştrilor.

Responsabilitatea la fel, este un principiu important. În timp ce consensul luării deciziilor este adoptat de organizație, deseori pe motiv că aceasta asigură o mai mare participare a părților, în practică aceasta deseori reduce responsabilitatea.

Cel de-al treilea principiu – corectitudinea- include două aspecte: de fond şi cel procedural. Corectitudinea procedurală necesită ca procesul de reprezentare, luare a deciziilor şi executare într-o insituție să fie clar specificat, nedescriminatoriu şi consistent. Aceasta necesită susținerea principiului de transparență şi responsabilitate. În cazul corectitudinii de fond, ne referim la cît de echitabile sunt rezultatele instituției, la distribuirea puterii, influențarea şi resursele, la o egalitate generală în cadrul organizației.

Drept concluzie, instituțiile de guvernare globală sunt importante deoarece acestea crează norme şi valori în dependență de care statele membre şi alți actori îşi coordonează comportamentul. Acestea stabilesc oportunități pentru statele membre, intervin în soluționarea anumitor probleme, promovează bunul public.

Bibliografie

1. Abbott K. W., Duncan S. Hard and soft law in international governance. În: International Organization, 2000, nr.54 (3), p.421-456.
2. Brummer K. Enhancing intergovernmentalism: the Council of Europe and human rights. By:. International Journal of Human Rights, Apr 2010, Vol.14 Issue 2, p280-299.
3. Buchanan A., Keohane R. The legitimacy of global governance institutions. // Ethics and International Affairs, 2006, nr.20(4), p.405-437.
4. Busch P.-O., Jörgens .H. Governance by diffusion? An analytical distinction of three international governance mechanisms Paper presented at the 45th Annual Convention of the International Studies Association, March 17-20, 2004, Montreal, Canada. www.allacademic.com//meta/p_mla_apa_research_citation/0/7/2/5/2/pages72524/p72524-1.php (accesat 24.01.2010)
5. Commission on Global Governance. Towards the Global Neighbourhood. The Report of the Commission on Global Governance. Oxford: Oxford University Press. 1995.
6. Cottier T. Multilayered Governance, Pluralism, and Moral Conflict. // Indiana Journal of Global Legal Studies, 2009, Vol.16, nr.2, p.647-679.

7. Czempiel E. O. Governance and Democratization. // Governance without Government. Order and Change in World Politics, Rosenau J.N., Czempiel E.-O. (eds). - Cambridge: Cambridge University Press, 1992, p.250-271.
8. Hermet G. et al., Dictionnaire de la science politique et des institutions politiques. - Paris: Armand Colin, 2000.
9. Keohane R. Power and governance in a partially globalized world. - London: Routledge, 2002.
10. Mayer P., Rittberger V., Zurn M. Regime Theory. State of the Art and Perspectives. // Rittberger V. (ed.) Regime Theory and International Relation. - Oxford: Clarendon Press, 1993. pp.391-430.
11. Noi Realități - Reforma Consiliului Europei. *www.coe.ro*/stire_ev.php?id=89 (accesat: 20/01/10)
12. Rhodes R.A.W. The New Governance: Governing without Government. // Political Studies, 1996, nr.44, pp.652-667.
13. Rosenau J.N. Governance, Order, and Change in World Politics. // Governance without Government. Order and Change in World Politics. Rosenau J.N., Czempiel E.-O. (eds) - Cambridge: Cambridge University Press, 1992. pp.1-29.
14. Rosenau J. Along the Domestic – Foreign Frontier: exploring Governance in a turbulent world. - Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
15. Sithole K. Legitimacy and 'value-laden state consent': the Council of Europe. Paper presented at the annual meeting of the Southern Political Science Association, New Orleans, LA, Jan 07, 2009 http://www.allacademic.com/meta/p284637_index.html (accesat 21.01.2009)
16. Steffek J. Public Accountability and the Public Sphere of International Governance. // Ethics & International Affairs, 2010, nr.24, p.45-68.
17. Stoker G. Governance as Theory: Five Propositions. // International Social Science Journal, 1998, nr.50(155), p.17-28.
18. Tamas S. Dicționar politic. Instituțiile democratice şi cultura civică. – Bucureşti, ed. Academiei Române, 1993.
19. Wapner P. Enviromental Activism and World Civic Politics. - New York: State University of New York, 1996.
20. Woods N. Good governance in International Organisations. // Global Governance, 1999, vol.5 #1. pp.39-61.
21. Wouters J., Ryngaert C. Good governance: lessons from international organizations. www.internationallaw.be accesat (25.08.2009)
22. Young O. International governance: protecting the environment in a stateless society. - Cornell: Cornell University Press. 1994.
23. Zurn M. Regieren jenseits des Nationalstaates: Globalisierung und Denationalisierung als Chance. - Frankfurt/Main, Suhrkamp. 1998.

MOLDOSCOPIE
(PROBLEME DE ANALIZĂ POLITICĂ)

Nr.4 (LI), 2010

REVISTĂ ŞTIINȚIFICĂ TRIMESTRIALĂ

Bun de tipar 3.12.2010. Formatul 70x100 $^{1}/_{16}$.
Coli de tipar 19,5. Coli editoriale 16,6.
Comanda 92. Tirajul 50 ex.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al.Mateevici, 60, Chişinău, MD 2009